

YURTTAŞIZ, KATILIMCIYIZ GÖNÜLLÜ KILAVUZU VE ETKİNLİKLER KİTABI

Yurttaşız, Katılımcıız Gönüllü Kılavuzu ve Etkinlikler Kitabı
İstanbul, Ekim 2011

ISBN: 978-975-7125-93-8

Tasarım: TUT Ajans, www.tutajans.com

Baskı: Senk Matbaacılık

Orta Mahalle, İbrahimağa Cad. No:18, Kısmet Han

A Blok Kat: 2 No: 8 Bayrampaşa, İstanbul

Tel: (212) 493 26 26

Bu kitap Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı yayınıdır. Eğitim teknolojisi yöntemlerine göre hazırlanan bu kitabın yayın ve satış hakları Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı'na aittir. Bu kitabın bütün hakları saklıdır. İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka tekniklerle çoğaltılamaz, aktarılamaz ve dağıtılamaz.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
SUNUŞ	7
PROGRAM TANITIMI	9
GÖNÜLLÜ KILAVUZU	13
ETKİNLİKLER	37
1. HAFTA: KİMİN İÇİN?	38
2. HAFTA: HAKLARI HEPSİ! HER ZAMAN! HERKES İÇİN!	44
3. HAFTA: HAKKI'NIN HAKKI	75
4. HAFTA: KAMP ARKADAŞLARIM	89
5. HAFTA: K ⁺ , E ⁺	109
6-7. HAFTALAR: UZMAN ARAŞTIRMACI	122
8. HAFTA: ŞİMDİ HABERLER!	149
9. HAFTA: OLASI SORUNLARI ÖNLERİM	159
10. HAFTA: SUÇ: SORUNLARIMI UZLAŞARAK ÇÖZERİM	176
11. HAFTA: MERDİVENİ ÇIKIYORUM!	186
12. HAFTA: MERDİVENİ ÇIKMAYA DEVAM EDİYORUM	208
13-15. HAFTALAR: PROJE ÇALIŞMALARI	219
16. HAFTA: ŞENLİK HAFTASI	227
HAZIRLAYANLAR	228

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) olarak hedefimiz; çocuklarımızın güzel bir çocukluk yaşamaları, yarınlara umutla bakmaları ve aydınlık, tam gelişmiş, barış içinde bir ülkenin ve dünyanın aktif sorumlu yurttaşları olabilmeleri. Bu hedef doğrultusunda, çocukların, kendilerini farklı yönlerden geliştirme imkânı bulabilecekleri, oynarken öğrendikleri, arkadaşlarıyla ve gönüllü ablağabeyleriyle sosyalleştikleri eğitim programları ve etkinlikler geliştiriyor ve uyguluyoruz.

Bu etkinlikleri misyonumuzda tanımlanan değerler üzerine inşa ediyoruz; yani çocuklarımızın Cumhuriyetimizin temel ilke ve değerlerine bağlı, akılcı, sağduyulu, özgüven sahibi, düşünen, sorgulayan, yaratıcılığını harekete geçirebilen, barışçı, farklı düşünce ve inançlara saygılı, insan ilişkilerinde cinsiyet, ırk, din, dil farkı gözetmeyen bireyler olarak yetişmesine destek olacak programlar uyguluyoruz.

Çok önem verdiğimiz konulardan biri de yurttaşlık. Umut Vakfı işbirliği ile “Yurttaş Olmak İçin...” kitabını kullanarak, Prof. Dr. İpek Gürkaynak ve ekibinin hazırlamış olduğu kılavuz ve vermiş oldukları eğitici eğitimleri ile uzun yıllar uygulamış olduğumuz “İnsanım, Bireyim, Yurttaşım” etkinliğimiz, TEGV bünyesinde yapılmış önemli çalışmalardan biri olarak, çocuklarımızla buluştu.

15. yılımızı kutladığımız ve Eğitim Stratejimizi uygulamaya geçirdiğimiz 2010 yılı içerisinde ise hızla değişen dünyada, yeni bir yurttaşlık programına ihtiyaç olduğunu hissettik.

Çocukların, bilişim çağında ve küreselleşen dünyada, artık sadece ülkelerinin değil, aynı zamanda dünya yurttaşı olduklarını; bunun çok çeşitli haklar ve sorumluluklar anlamına geldiğini; farklılıkların yaşamı zenginleştirdiğini; işbirliği, diyalog ve dayanışmanın pek çok sorunu çözebildiğini; her şeyin değişebilir olduğunu ve bu değişime bireylerin katkıda bulunabileceğini fark etmeleri, üzerinde düşünmeleri ve içselleştirmeleri amacı ile çalışmalara başladık.

Çalışmalara başlarken, biz de her zamanki gibi işbirliği, diyalog ve dayanışma yolunu seçtik; bu konuda çalışan farklı kişi ve kurumların görüşlerini alarak yola çıkmak istedik. Bu kapsamda yapmış olduğumuz toplantılara katılarak görüşlerini bizlerle paylaşan İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi, Eğitim Reformu Girişimi, Gürkaynak Yurttaşlık Enstitüsü, Helsinki Yurttaşlar Derneği ve Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi'ne katkılarından ötürü teşekkür ederiz.

Projemizi değerli hocamız *Prof. Dr. İpek Gürkaynak* önderliğinde, değerli çalışma arkadaşları *Doç. Dr. Kenan Çayır*, *Yrd. Doç. Dr. Melike Türkân Bağlı*, *Blm. Uzm. Meltem Ceylan Alibeyoğlu* ve TEGV proje ekibi ile yürütürken, ortak anlayış, bu konuda Türkiye ve dünyada uygulanmış çeşitli iyi örnekleri de bir araya getirebilmektir. Bu kapsamda kaynaklarından yararlanmamıza onay veren, isimleri aşağıda bulunan kişi ve kurumlara da teşekkürlerimizi sunarız.

Dilek Gözütok, Fatma Özdemir Uluç, Güliz Kurt, İpek Gürkaynak, Jennifer Sertel, Mehmet Rüştü Gürkaynak, Süleyman Akbulut, Şebnem Akipek, Tufan Erhürman.

Avrupa Konseyi, Ege Çağdaş Eğitim Vakfı, Eğitim Reformu Girişimi, Elma Yayınları, Gündem Çocuk Derneği, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, Kelime Yayınları, Kök Yayıncılık - Çolukçocuk Dergisi, Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonu, Mor Sertifika Programı, Nobel Yayınları, PDR Derneği, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, Tarih Vakfı, TED Ankara Kolejliler Dergisi, Toplum Gönüllüleri Vakfı, Uçan Süpürge, Umut Vakfı, UNICEF.

Bu programı, yaşadığı sürece birey olarak insan haklarına, işveren olarak çalışan haklarına sahip çıkan ve mirasının önemli bir kısmını tüm çocukların güzel bir çocukluk yaşaması, geleceğe donanımlı hazırlanması ve umutla bakması için TEGV'e bağışlayan örnek yurttaş, değerli bağışçımız Nirun Şahingiray'a ithaf ediyor, kendisini bir kez daha sevgi ve saygı ile anıyoruz.

Nurdan Şahin

Genel Müdür

05.01.2011

SUNUŞ

Sizleri birbiri ardınca, yüceltici sözlerle dolu, uzun “önsöz”ler, “önsöz yerine”ler, “yazarlar adına” lar, vb. okumak zorunda bırakmak istemiyorum. Programla ve uygulanmasıyla ilgili söylemek istediğim her şeyi Gönüllü Kılavuzu’nda ve Eğitici Kılavuzu’nda -hem de uzun ve ayrıntılı biçimde- söyledim. Burada onlara girmek de istemiyorum. İstedğim, insan hakları ve dünya yurttaşlığı konularına -bunların eğitimin içinde çağcıl biçimde yer almasına- emek vermiş birisi olarak, bu projeyi başlatanlara ve destekleyenlere, huzurunuzda, gönülden teşekkür sunmak. Kendimin ve ekip arkadaşlarımdan teşekkürleri...

Nurdan Hanım’la Suat Bey bana bu projeyi anlatıp yürütücülüğünü teklif ettiklerinde, sürenin kısalığı, işin yükü ürkütmedi değil; ama daha önce de TEGV’le çalışmış ve bunun ne denli keyifli ve verimli olabileceğini öğrenmiş birisi olarak fazla düşünmedim. Nasılsa, titizliğini bildiğim, iş disiplinine güvendiğim, uyumlu ekip çalışması yetisi sahibi genç arkadaşlarımdan bu işte benimle birlikte çalışacaklar çıkardı. Çıktı da! Melike Türkân Bağlı’yla, Meltem Ceylan Alibeyoğlu’yla, Esin Aksay’la, Kenan Çayır’la tekrar işbirliği içinde olmak, çalışkanlıklarını, yaratıcılıklarını, üretkenliklerini yeniden görmek, anlatılamayacak ölçüde canlandırıcı, yüreklendiriciydi benim için. Yeni tanıdığım ve ilk kez birlikte çalıştığım TEGV’den Aslı Yıkıcı’nın ekibe uyumu ve kişiler arası ilişki becerileri de işimizin zamanında ve nitelikli yapılmasına ciddi katkı getirdi.

Çalışma başladıktan sonra da başta Mehmet R. Gürkaynak olmak üzere, çok sayıda yakınımızın, meslektaşımızın, dostumuzun yardımını, desteğini gördük: Selahiddin Öğülmüş, Ayşe Beyazova, Ayşe Gül Altınay, Jennifer Sertel, Laden Yurttagüler, Nevin Dölek, Feride Ertürk, Ege Yumuşak, Ela Esra Günad, Aksu Bora, Yalvaç Ural... Hepsi sağ olsunlar.

Çocuklarımızın ve gençlerimizin, aklın yolunu yürüyebilen, eleştirel düşünebilen, uyuşmazlıklarını şiddet içermeyen yöntemlerle çözebilen, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı dahil her türlü önyargı ve ayrımcılıktan uzak, katılımcı, toplumsal sorumluluk sahibi insanlar olarak yetişmelerine katkı yapmaktı amacımız. Bunu, göstermelik olmayan, “mış gibi yapmayan” bir biçimde gerçekleştirmek için gönüllülere bu yolda bilgi, yöntem desteği sağlayabilmek, onları birikimimize ortak edebilmek -bunu yaparken, emek ürünü ama sınırlı sayıda insan ulaşabilmiş başka kaynakları da gün yüzüne çıkarabilmek- için çaba harcadık. TEGV gibi, örgütü ülkenin her köşesine ulaşmış, çağcıl değerlerden yana bir kuruluşun şemsiyesi altında çalışmak da bizi ayrıca gönendirdi.

Bundan sonrası, eğitimcilerin ve TEGV gönüllülerinin elinde. Coşkumuzu paylaşacaklarını, ortalama bir işle yetinmeyeceklerini biliyoruz. Çocuklarla ve gençlerle çalışan genç ruhlu insanların elinden ne kurtulur ki!

Yazarlar Adına
İpek Gürkaynak
28.12.2010

PROGRAM TANITIMI

Temelde bir ÷lkeye hukuksal olarak baēlı olmayı ifade eden vatandaşlık, aslında çok boyutlu ve dinamik bir kavramdır. Vatandaşlığın hukuksal bir statü olmanın yanında bir topluluēa ait olma gibi duygusal boyutu ve haklarını kullanma gibi eylemsel boyutu da vardır. Tüm bu boyutlar aslında dinamik bir ilişki içindedir. Vatandaşlık kavramının tarihsel gelişimine baktığımızda, ulus-devletlerin gelişmesi ve belirli toplumsal mücadeleler sonucunda 18. yüzyılda kişisel hakların, 19. yüzyılda siyasal hakların, 20. yüzyılda da sosyal hakların vatandaşlık kavramı içine dahil edildiğini görürüz.

Küreselleşen ve klasik siyasal yapıların dönüşmeye başladığı günümüz dünyasında artık ulus-devlet formunu aşan bir şekilde insan hakları, kültürel haklar ve kimlik hakları gibi yeni hakların da vatandaşlık kavramı ile ilişkili olarak tartışıldığını görüyoruz. Vatandaşlık literatüründe de günümüzün sorunlarına yönelik olarak, çokkültürlü vatandaşlık, ulus-sonrası vatandaşlık ya da küresel vatandaşlık gibi kavramlar önerilmektedir.

Bu alanda çalışan sosyal bilimcilerin üzerinde uzlaştıkları bir konu, dünyanın hızla değişmekte olduğu ve vatandaşlık dahil birçok kavramın sınırlarının genişletilmesi gerektiğidir. Bu süreç kuşkusuz olumlu gelişmeleri içermektedir. Örneğin, uluslararası sözleşmeleri imzalayan devletler artmakta, bu alanda yeni kontrol mekanizmaları kurulmaktadır. Öte yandan, küreselleşme sürecinde hâlâ eşitsizlikler, ayrımcılıklar sürmektedir; klasik siyasal yapıların değişmesi, farklı grupların tanınma talepleri, yeni çatışmalara da yol açmaktadır.

Dolayısıyla gençlerin/çocukların yeni gelişmeler karşısında donanımlı hale getirilmeleri gerekmektedir. Eğitim çocukların eşitsizlikleri ve ayrımcılıkları sorgulayabilecekleri ve demokratik katılım ve çatışma çözme becerileri edinecekleri bir tarzda yeniden kurgulanmalıdır. İşte biz bu programda bunu yapmayı amaçlıyoruz.

Bu programla amaçlanan, çocukların ve gençlerin, çağcıl, haklarını bilen, kalıpyargılardan, önyargılardan, ayrımcılıktan, şiddetten uzak, toplumsal konular üzerinde -ve genelde- eleştirel düşünebilen bireyler ve yurttaşlar olarak yetişmelerine katkı yapmaktır.

Yurttaşlığı, bir ÷lkenin yasalar önünde vatandaşı olma -askere gitme, vergi ödeme, oy verme üçgenine hapsolma- olarak değil, toplumsal sorumluluk sahibi kişilerin, hak temelli, çağcıl, dünya yurttaşlığı olarak ele alıyoruz.

Ülkemizde ve dünyada aynı ya da yakın amaçları güden nice çalışma olduğunu, bunlardan kimilerinin (özellikle ülkemizdeki özgün -örneğin, Yurttaş Olmak İçin...ler ve Ben İnsanım Dizisi- ya da çeviri -örneğin, Pusulacık- yapıtlardan söz ediyoruz burada) gün yüzünü istendik ölçüde göremediğini, çok nitelikli bazı proje çıktılarının proje sahibi kurumlarla sınırlı kaldığını bildiğimiz ve bundan üzüntü duyduğumuz için ilk günden itibaren, bu projenin yaratacağı kılavuzun, başka kaynaklardan bolca alıntı içermesini, oralarda kalmış, yaygınlaşmamış etkinliklerin, vb. -kuşkusuz, gerekli izinler alınarak- TEGV gönüllülerinin önüne getirilmesini amaçladık. O nedenle de ekip arkadaşlarım ve ben, herhangi bir yaratma/yazma işlemine başlamadan önce ciddi bir tarama işi gerçekleştirdik. Elimiz erdiğince...

16 haftalık bu programda neler mi var?

Programın kurgusu hakkında kısa bir genel bilgi verelim: Çocuğun, davranışların doğurguları olduğunu, kişinin kendisi için ortaya koyduğunu sandığı davranışların başkaları üzerinde de etkili olacağını anlaması/anımsaması ile uğraşacak olan birinci hafta etkinliğinden sonra birkaç hafta, sözün küçüğün olduğunu, hak ve sorumluluk kavramlarını, çocuk haklarını kavratma ve güçlenme çalışmaları ile geçecek. Daha sonra, kalıpyargı-önyargı-ayrımcılık; toplumsal cinsiyet gibi zorlayıcı konulara geçiyoruz. Hemen bunların arkasından iki tam haftayı, daha sonra da her iki haftada bir yarım saati, tarama çalışmalarına ayırıyoruz. Bunlar, tarama ölçütlerinin öğrenilmesine ve uygulama yoluyla deneyimlenmesine odaklanacak olan zamanlar. İlk iki tarama haftasının ardından "medya"yı masaya yatırıyoruz; uzlaşma ve katılım gibi iki olumlu konuya ayrılmış haftalarla "konu temelli" çalışmayı sonlandırıyoruz. Üç hafta, şenlikte sunulacaklarla ilgili kararların alınması ve çalışmaların yapılmasından sonra, 16. haftada şenlik yapıyoruz!

Şenlik sırasında sergilenmesine karar verilmesi olasılığını değerlendirerek, tüm haftalarda çocuklarca üretilen işleri özenle saklamanızı rica ediyoruz.

1. Hafta - Kimin İçin?
2. Hafta - Haklar! Hepsi! Her Zaman! Herkes için!
3. Hafta - Hakkı'nın Hakkı
4. Hafta - Kamp Arkadaşlarım
5. Hafta - K⁺, E⁺
6. Hafta - Uzman Araştırmacı
7. Hafta - Uzman Araştırmacı
8. Hafta - Şimdi Haberler!
9. Hafta - Olası Sorunları Önlerim
10. Hafta - SUÇ: Sorunlarımı Uzlaşarak Çözerim
11. Hafta - Merdiveni Çıkıyorum!
12. Hafta - Merdiveni Çıkmaya Devam Ediyorum
- 13.-15. Haftalar - Proje Çalışmaları
16. Hafta - Şenlik Haftası

Yukarıdaki hafta hafta programda görülüyor olduğu gibi **bir belkemiği var bu programın:**

Tarama! Tarih Vakfı'nın Ders Kitaplarında İnsan Hakları 1 ve Ders Kitaplarında İnsan Hakları 2 projelerinde kullanılan **tarama ölçütleri** kısaltılıp basitleştirildi ve bu programdaki çocukların ve gönüllülerin kullanımına sunuldu. İlk birkaç hafta çocuk hakları gibi, önyargı ve ayrımcılık gibi konularda düşünecek, çok çeşitli etkileşimsel yöntemlerle çalışacak olan çocuklar, sonraki birkaç haftada da çeşitli kaynaklardan kendilerine sunulacak olan ya da kendi getirecekleri metinler vb. üzerinde tarama ölçütlerini kullanarak çalışacaklar ve önceki haftalarda hakkında farkındalık -hatta bilinç- kazandıkları konuları bir kez de bu yolla ele alacaklar. Özetle, az zamanda, farklı yöntemlerle, çok iş başarmaya; YED'i (Yurttaş Etki Değerlendirmesi!) yükseltmeye çalışıyoruz!

Çocukların bu eğitim programı çerçevesinde tarama yapmalarını neden önemsiyoruz? Neden tarama işlemine bu kadar ağırlık veriyoruz?

Bu konuda birkaç dayanağımız var:

- (1) Tarih Vakfı'nın yukarıda anılan projelerinden 2004 yılında tamamlanan birincisinde ders kitaplarındaki insan hakları sorunlarını kendilerine verilen ölçütler çerçevesinde tarayan gönüllüleri (Ders Kitaplarında İnsan Hakları Projesi gönüllüleri) projenin sonunda insan hakları duyarlıklarının arttığını ifade etmişlerdir. Tarayıcılar, projenin amaçları arasında yer almamakla birlikte genel olarak insan haklarına ilişkin bir duyarlılık ve eleştirel bir bakış kazandıklarını belirtmişlerdir. Bu, tarama işleminin eğitime potansiyelini ortaya koyan genel bir veri olarak dikkat çekicidir.
- (2) İlk projedeki ipuçlarından yola çıkarak 2007'de başlayan ikinci proje kapsamında tarama sürecini doğrudan doğruya tarayıcıların gözüyle değerlendirmeyi amaçlayan bir araştırmanın yapılması planlanmıştır. Bu çalışmada (Bağlı, 2009), çoğunluğu üniversite öğrencisi olan tarayıcılar, insan haklarına ilişkin bilgilerinin arttığını, kendi meslek alanlarına insan hakları perspektifiyle bakabilmeye başladıklarını, kariyer planlarında yeniden-biçimlendirmeye gittiklerini, eleştirel okuma, yazma ve düşünme becerilerinin geliştiğini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, tarama işleminin yararlarını daha açık ve ayrıntılı bir biçimde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla tarama işleminde kullanılan ölçütlerin ve tarama işleminin eğitsel bir değeri olduğu net bir şekilde ortadadır.
- (3) 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Darüşşafaka'nın ilköğretim kısmında gerçekleştirilen küçük bir pilot projede kendilerine insan haklarına ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne dair temel bilgiler verilen, önyargılar, kalıpyargılar ve ayrımcılık hususundaki grup tartışmalarıyla bu konulardaki duyarlılıkları geliştirilmeye çalışılan ve tarama ölçütlerinin basitleştirilmiş bir versiyonu üzerinden Ders Kitaplarında İnsan Hakları Projesi'ndeki eğitim atölyelerindekine benzer bir tartışma yürüten bir grup 7. sınıf öğrencisi, öğretmenlerinin rehberliğinde ve tarama ölçütleri doğrultusunda gazete ve dergileri taramıştır. Bir dönem boyunca devam eden bu çalışmada, öğrencilerin ölçütler çerçevesinde eleştirel bakışlarında gelişme olduğu gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak, tarama ölçütleri ile çalışmanın hem üniversite öğrencileri üzerinde, hem ilköğretim ikinci kademe öğrencileri üzerinde dönüştürücü bir eğitsel işlevi olduğu meydana çıkmaktadır. Bu eğitim programında da tarama işleminin belkemiği oluşturmalarının arkasında bu dayanaklar yer almaktadır.

Yine görüldüğü gibi program; temel yurttaşlık tutumlarına, değerlerine, yetilerine, becerilerine, davranışlarına gönderme yapan ama yurttaşlık terimini ya da alt başlıklarını kullanmayan biçimde ve başlıklarla düzenlendi. İlginçlikten yoksun, karanlık ve tekdüze (ilköğretim çağı çocuklarının tanımlamasıyla, "sıkıcı") konularla -ve bu konuların aynı tekdüze ve sıkıcı öğretim yöntemleriyle- "işlenen" vatandaşlık bilgisi dersinden ve o türden öğretilerden uzak durmayı, düşünen, toplumsal sorumluluk sahibi, çok kimlikli, bireyliğinin bilincinde yurttaşı desteklemeyi ve güçlendirmeyi hedefledik.

Haftada bir kez iki saatlik buluşmalardan (hele onun da geldik-yerleştik, “ufak bir ara versek ya”, gidiyoruz-toplanalım gibi işlerle bir yarım saatinin gideceği ve elde temiz bir “bir buçuk saat” kalacağı hesaplanırsa), büyük bir verim ya da değişim beklenemeyeceği söylenebilir. Doğrudur bu. Ancak, eğer her anının dolu dolu, çekici ve düşündürücü/akıllandırıcı kılındığı, çocukların etkin katılımını özendiren bir eğitimden sonuç alınabileceğine inanmasaydık, hiçbirimiz TEGV ve onun çocukları için emek veriyor olmazdık.

Gönüllü Kılavuzu’nda ayrıca vurgulayacağız; ama burada da bir cümleyle değinelim bir önemli konuya: Bu tür gündelik, toplumsal, yaşamsal konuların ele alındığı eğitimlerde, üzerinde kafa yorulan konularla ve/ya da özümsemesi istenen değerlerle, o eğitimin yapıldığı mekânın içindeki hava, ruh, iklim (kurallardan ve insan ilişkilerinden örülü, ileride de vurgulanacak olan etos) eğer örtüşmezse yapılan, güdük kalmaya mahkûmdur. Çocuklara dönüşme/gelişme olanağı sağlayacak olanlar, başta kendilerini sonra da etkinlik odasını ve etkinlik noktasını dönüştürmeye istekli ve hevesli gönüllülerdir.

Umuyoruz ki, bu çok kaynaklı kaynak, hele de aşağıda ayrıntılarını bulacağınız Gönüllü Kılavuzu’nun yol göstericiliğinde ele alındığında, TEGV’e ve onun amaçlarına gönül vermiş gönüllüler için -çocuklarla yaratılabilecek mucizeleri göstermekte- aydınlatıcı, rehberlik edici ve araç sunucu, destek sağlayıcı olacaktır.

GÖNÜLLÜ KILAVUZU

1. ETKİNLİK, EĞİTİM, ETKİLEŞİMSEL YÖNTEMLER

Sacayağı: İyi bir eğitim ortamı için öncelikli gereklerin başında;

- (a) düzgün içerik ve yöntemler,
- (b) eğiticinin bilgi, beceri, tutum ve davranışlarının nitelikli oluşu,
- (c) çocuğun bağlanması, heves ve heyecan duymasını sağlamış olmak gelir.

Tanışma, mekân, güven: İyi bir eğitim ortamının olmazsa olmazlarından bir başka sacayağı da işte bu:

- (a) O ortamda birlikte yer alacak kişilerin birbirlerini derinlemesine tanıyabilmelerine olanak tanınması,
- (b) mekânın ruhuna sinmiş (hepsine aşağıdaki sayfalarda ayrıntısıyla değinilen) olumlu niteliklerin varlığı ve bunların sonucunda,
- (c) söz konusu kişilerin birbirlerine güvenmeleri, eğitim mekânında kendilerini güvende hissetmeleri.

Özetle, çocukların görüşlerini korkusuzca paylaşımlarına; umursayan ve donanımlı (ama bilginin yanlı ve eksik olduğunu, kalıcı olmadığını unutmayan) bir gönüllünün varlığından ve akranlarının yaratıcılığından da güç alarak, toplumsal meseleleri sahiplenmelerine; bunlara ilişkin, giderek daha üst düzey görüşler geliştirmelerine destek sağlayacak olan, birlikte oluşturulmuş mekân kuralları (kimsenin görüşüyle alay etmek yok, ad takmak, söz kesmek yok, vb.) ve güvenli, demokrat bir mekân içi atmosferdir.

Sizin zaman zaman kendinizi, çocukluk deneyimlerinizi, vb. çocuklarla paylaşmanız da hem sizi insan olarak görmelerine, hem de dürüstlüğünüzü takdir ederek güven duymalarına yol açacağı için anlamlı olacaktır.

Isınma: Her hafta (a) çocukların çabucak yerleşmelerini sağlayın. Eğer yeterince keyif alıyorlarsa yapılanlardan ve hevesle bekliyorlarsa gelmeyi, zaten zamanı ziyan etmek istemeyeceklerdir; (b) hemen, 2-3 dakika içinde uygulanabilecek ısınma etkinlikleri bulun ya da yaratın. Burada bir örnek verelim: Her hafta aşağıdakilerden birini söyleyerek grubu birkaç dakika konuşturabilirsiniz. Siz de onlara katılın!

Lise ikideyiz. Hepimiz aynı sınıftayız; herkes bana bir şey söylesin!

Ayşe'ye (gruptan birisinin adı) bir şey satmaya çalışın.

40 yaşındasınız. Sol yanınızda oturan çok eski bir dostunuz. Ona bir şey söyleyin.

Her birinizden ödünç para aldım; hâlâ ödemedim. Bana sırayla bu konuda bir şey söyleyin.

Sağ yanınızdakine güzel bir haber verin.

Ahmet'e (gruptan birisinin adı) küçük bir çocukmuş gibi davranın.

Moralim çok bozuk, beni teselli eder misiniz?

Yukarıdakini, bu biçimde yapmak yerine, bu ve benzeri ibarelerden birinin (örneğin, "Bana güzel bir haber ver", "Bana bir şey satmaya çalış", vb.) yazılı olduğu kâğıtlardan her birini bir çocuğun sırtına ona göstermeyerek iğneleyebilir, grubu mekânda gezinmeye davet edebilir, herkese "Her bir kişiye, sırtında yazan kâğıttaki gibi davranın" diyebilirsiniz. Birkaç dakikanın sonunda birkaç çocuktan, sırtlarındaki kâğıtta ne yazdığını tahmin etmelerini isteyebilirsiniz.

Yukarıda koyu yazılmış üç madde ile öğrenme işini; daha zengin, keyifli, çekici, daha odaklanmış, daha bütüncül ve gerçek yaşamda daha geçerli kılmak için temeli attınız. Şimdi, aşağıdaki maddelere bakalım ve o temelin üstüne binayı çıkaralım!

Yöntemlere inanmak ve kullanmak: Yöntem, biçim değildir; işin özüyle iç içedir. Çocuğun katılarak öğrenmesi ve öğrendiklerini bir yaşam biçimine dönüştürebilmesidir amaç. O halde çeşitli etkileşimsel yöntemleri, konuya uygunluklarını gözeterek ve gerektirdikleri araç gerece, vb. dikkat ederek kullanmak çok önemli. Bu kılavuzun sonuna eklenerek ve bazı konuların içine serpiştirilerek size adım adım anlatılmış olan Beyin Fırtınası, Küçük Grup Tartışması, Büyük Grup Tartışması, Konuşma Halkası, Görüş Geliştirme, İstasyon, Zihin Yürüyüşü, Altı Şapkalı Düşünme, vb. gibi kimi yöntemleri uygun oldukları her fırsatta kullanın ki hem siz, hem de çocuklar bunlara alışın; katılım, etkinlik odasında bir yaşam biçimine dönüşsün.

Gazetelerden uygun resim, haber toplanmasını, TV dizilerinden, TV haberlerinden, reklamlardan, okunan dergi ve kitaplardan konuya uygun örnekler getirilmesini isteme gibi ek uygulamalar, programı incelediğinizde göreceğiniz gibi, zaten sizden beklenmektedir.

Etkileşimsel yöntemlerin, inceliklerine dikkat edilerek tüm keyfi ve eğlencesi ile tartışmanın ve heyecanın getireceği gürültüden korkulmayarak kullanılmasını; ama hiçbir zaman salt eğlence için kullanılmamasını öneriyoruz. Tam tersine, "Niçin etkileşimsel yöntem kullan(dır)ıyorum?", "Niçin bu etkileşimsel yönteme karar verdim?" sorularını, her bir kullanımda kendine sormalı ve dürüstçe yanıtlamalıdır gönüllü.

Bazı etkileşimsel yöntemler, bu kılavuzun sonunda ayrı bir bölüm olarak, ayrıntısıyla ve adım adım anlatılmıştır.

Gönüllü ve onun kolaylaştırıcı nitelikleri: Gönüllü, acıyan, iyilik yapan, merhamet eden değildir; ötekini gücü olan da değildir. Ötekini güçlendiren, süreç içinde kendisi de güçlenendir. Gönüllünün bunun farkında olmasını bekliyoruz. Gönüllünün; inanmış, birleştirici, samimi ve dürüst birisi olmasını, söylediği ile yaptığıнын birbirini tutmasını bekliyoruz. Gönüllünün, rolünden ve çocukların arasındaki yetişkin oluşundan gelen otoritesini nasıl kullanacağını iyi tayin edebilen birisi olmasını bekliyoruz.

Yansız ve önyargısız, hakça, ad/yafta takmayan, gruplamayan, mış gibi yapmayan, her türlü şiddetten arınık, çocuğa ve haklarına saygı duyan (gösteren değil, duyan), dinleyen, umursayan, inceliklere dikkat eden, kendi güçlü ve zayıf yanlarını dürüstçe görebilen, demokrat, enerjik, kendi coşkusunu gösteren/çocuklarla paylaşan, ön hazırlığı tam olan gönüllü, kolaylaştırıcı rolü için en gerekli nitelikleri taşıyordur.

Yukarıdaki iki paragrafta söylenenleri birlikte düşünmek önemli: Kolaylaştırıcılık niteliği olarak sayılanları, etkinlik odasında "üstüne giyen" ama bunları aslında içselleştirmemiş, yaşamının bir parçası yapmamış (yani söylediği ile yaptığı birbirini tutmayan, dolayısıyla da samimi ve dürüst olduğu söylenemeyecek) olan, otorite figürü oluşundan kaynaklanan gücünü gelişigüzel kullanan, özetle, kendisi dönüşmemiş olan gönüllünün, çocukları dönüştürmedeki rolü -en iyi olasılıkla- sınırlı olacaktır. Çünkü, bir gönüllünün, çocuklarla paylaşabileceği en güzel şeylerden biri, kendi öğrenme ve dönüşme -ve bu yolla güçlenme- kapasitesidir. Örnek olmak denilen, budur.

Gönüllünün kolaylaştırıcı rolü üstlenmesi: Kolaylaştırıcı, adı üstünde, tartışmayı ve öğrenmeyi kolaylaştıran kişidir. Bir aracıdır; katalizördür. Nasıl?

- (a) Konuşmaların belli bir düzen içinde yapılmasını, iletişimin netleşmesini sağlayarak;
- (b) özetleme, gözlemlleme, berraklaştırma, açıklama işlemlerini yaparak;
- (c) etkili, olumlu, anında ve spesifik geribildirim vererek;
- (d) farklılıkları ve grup sürecini yöneterek;
- (e) sabırlı ve dikkatli davranarak;
- (f) sözsüz iletişiminin niteliğine de çok dikkat ederek;
- (g) müdahaleci, akıl verici, kendi görüşünü dayatıcı, öne sürülen görüşleri sürekli kendi açısından değerlendirici ve yargılayıcı olmayarak...

Kolaylaştırıcının amacı, öteki kişilerin duygu ve düşüncelerini rahatça dile getirebilmelerine olanak sağlamaktır. Gönüllünün, "neyin ne olduğunu bilen", "öğreten", "doğruları gösteren", "yönlendiren" bir "öğretmen rolü"nden sıyrılması ve çocuklararası tartışmanın verimli ve eğitsel açıdan anlamlı olabilmesi için emek vermesi, en başta da -daha önce de vurgulandığı gibi- her görüşün saygıyla dinlenilmesi için güvenli ve demokratik bir ortam yaratması gerekir.

Kolaylaştırıcı rolü, kişiyi yumuşatır, algı kanallarını açar ve katılımcılardan öğrenerek daha nitelikli bir eğitici olmasını sağlar. Sindirilmiş, yama gibi durmayan bir kolaylaştırıcı olmak için belli bir zihinsel değişime/dönüşüme hazır, en azından istekli olmak gerek. Eğer gerçekten olması gerektiği gibi bir kolaylaştırıcı rolü üstlenebilirseniz; çocuğu konuşmak için ve konuştuğundan sonra yüreklendirirseniz; iletişim becerisinin, eleştirel düşünmenin, siyasal ve toplumsal olgulara ilginin ve merakın arttığı, çocukların güncel sorunları etkinlik noktası dışında kendi aralarında da tartışma isteği duydukları bir ortam yaratabilirseniz kendi sırtınızı sıvazlayabilir, "Yurttaş gibi yurttaş yetişmesine katkı yapıyorum." diyebilirsiniz.

Konuşma ve dinleme işlemlerinin düzgün yürümesi: Bu konuda, grupta birlikte, grup için kurallar konması, gönüllünün, çocukların, birbirlerinin söylediklerini dinlemelerine, görüşlerini nedenlerle, gerekçelerle, kanıtlarla desteklemelerine, arkadaşlarınca ileri sürülen görüşler üzerinde konuşmalarına özen göstermesi ve kendisinin de dikkatle dinleyerek, anlamak ve açılım sağlamak için sorular sorarak örnek olması.

Hizmet ederek öğrenme ve toplumsal duyarlılık/sorumluluk kavramlarını hayata geçirmek yoluyla çocuğa örnek olmak -ve heyecanlı bir dinlemeye yol açmak- da söz konusu. Kendi yaşamöykünüzü, neden TEGV gönüllüsü olduğunuzu paylaşın çocuklarla... Bir yandan kendinizi, "kendilik"inizi sokun etkinlik odasına, bir yandan da çocuklara kim olduklarını keşfetme/görme olanağı yaratın; onları dinleyerek, gözlemleyerek fark edin: Özelliklerini, öğrenme biçimlerini, gereksinmelerini...

Fırsat eğitimi ya da eğitim fırsatı: Ünlü eğitimci Nel Noddings, şöyle diyor: "(Çocuğa) dinleme eğitimi vermekten çok daha önemlisi, (eğitici konumundaki yetişkinin çocuğu) dinlemesidir. Dinlemeyen (eğitici), toplumsal ve duygusal gelişimde çok önemli olan bazı sorunların, işbirliği ile tartışılması ve çözümlenmesi için çok güçlü bazı fırsatları kaçırıyor ya da (bu türden) fırsatların yaratılmasını engelliyordur." (Noddings, 2006, s.111).

Çıkan fırsatlar değerlendirilerek hem etkileşimsel yöntemlerin kullanılması ve çocukların bunlara alışmalarının sağlanması, hem de eleştirel düşünmeye yönlendirici, duruma uygun ve nüfuz edici sorular sorulması, vb. gerçekten de çok önemli. Fırsatları fark etmek, hemen değerlendirmek için hazırlıklı (ve donanımlı) olmak (örneğin, cebinde açıcı sorular taşımak!) da çok önemlidir bir gönüllü için. Burada, yol göstermek, nasihat etmek için fırsatlardan değil, güdülendirmek ve donanım kazandırmak için fırsatlardan söz ediyoruz!

Çok sıradan/basit bir örnekle açıklayalım: Bir yetişkin eğitimi sırasında, x konusunda tartışılırken, bir katılımcı, son sergilenen fikre karşı çıkmak isteğiyle bir iki şey dedikten sonra, "Zaten bunun atasözü de var," diyerek çok bilinen bir atasözünü yineledi. Tartışmayı kolaylaştıran kişi, hemen, "Atasözü olması kanıt yerine geçebilir mi?" gibi bir soruyla, katılımcıları düşünmeye davet etti. Bu bile tartışmayı zenginleştirmeye, ufuk açmaya yetti.

Gelişmeye açıklık: Burada, bir önceki başlıkta söylenenleri tamamlayıcı düşünceler paylaşmak istiyoruz sizinle. Fırsat eğitimi ya da eğitim fırsatı, gönüllünün kendi "eğitilmesi", gelişmesi, dönüşmesi için de önemli. Kendisinin donanımına katkı yapacak fırsatları da kaçırmamalı gönüllü. Olumsuz gibi duran durumları, bu tür fırsatlar olarak nitelendirmeli. Örneğin, sorun çıkmasından korkmamak, kendi yanlışından korkmamak, risk almaktan korkmamak, "Hata normaldir, ben mükemmel değilim, olmak zorunda da değilim" deme cesaretini göstermek, çözüm odaklılığa yönelmek, vb. gönüllüyü hem insan olarak hem gönüllülük işini yaparken geliştirecek ve yetkinleştirecektir. Bunlar, eğitim fırsatıdır. Daha önce de vurgulandığı gibi, gönüllünün gelişip dönüşmesi, yetkinleşmesi, çocuğun da örneğidir.

Açıcı, açık uçlu, eleştirel düşünmeye yönlendiren sorular: Yukarıda, "cebinde ... soru taşımak" dedik. Bu kılavuzun bir başka yerinde de "doğru soruyu sormak ve sordurmak" dedik. Gerçekten de iyi bir kolaylaştırıcının, planlanmış tartışmalarda da oluşuveren fırsat eğitiminde de kullanmak üzere soru düşünmesi, bunları pürüzlerinden arındırıp düzeltmesi, anlaşılır kılması ve gerektiğinde kullanması, bulunmaz birer eğitsel araçtır.

Eleştirel düşünmenin önemli temel taşlarından biri soru sormayı bilmekse biri de doğru sorulmuş sorularla karşılaşmaktır. Gönüllünün soru sorarken, 5N 1K'nın (ne, ne zaman, nerede, neden, nasıl, kim diye başlayan soruların) ötesine gitmeye özen göstermesi; birden çok olası yanıtı olan sorular

sorması; sorularını yanıtlayabilmeleri için çocuklara zaman tanıması; çocuğun yanıtlarına, yadsıma ya da onaylama içermeyen geribildirimler vermesi; bir çocuktan sonra "Söylenenlere katılıyor musunuz? Neden?" gibi sorularla diğer çocuklara yönelmesi; çocuğu -"Bu sonuca nasıl vardın?" gibi sorular sorarak- sesli düşünmeye yöneltmesi; onu farklı bakış açıları almaya yönlendirmesi, ona hayal kurdurması, çocuğun, eleştirel düşünme yolculuğunda önemli adımlar atmasına yol açabilecektir.

"Bu tür bir şey aranızdan hiç kimsenin başına geldi mi?", "Bunu grupla paylaşmak ister misin?", "Acaba x (öyküdeki, gazete haberindeki, vb. kişi adı) ne hissetmiştir bu durumda?", "Sen onun yerinde olsan ne hissederdin?", "Neden böyle düşünüyorsun?", "Demek bu davranışın yanlış olduğunu düşünüyorsun. Gerekçelerini söyler misin bize?", "Bu okuduğumuz metinle ilgili neyi tartışmak istersiniz?", "Bundan ne öğrendik?", "Kim neyi farklı yapsaydı/nasıl davransaydı daha iyi olurdu; neden?", "Sen olsan farklı mı davranırdın; nasıl, neden?" gibi soru ya da ifadeler onlarca artırılabilir.

Yeri gelmişken, etkin ve katılımcı yurttaş niteliklerinin başlıcalarından olan eleştirel düşünmeyle ilgili olarak şunları da söyleyelim:

1. Eleştirel düşünen bireyin özelliklerinden bazıları: Açık fikirlidir, farklı fikirlerden keyif alır; berraklık ister, bilgiyi bir düzen içinde arar; olguyla yorumu ayırabilir; önyargıları belirler; sunulan bilginin doğruluğunu sınar; varsayımları sorgular; kanıtları inceler; ilişkileri açıklar; bilgi kaynağının güvenilirliğini değerlendirir; mantık hatalarının ve varsayımların farkına varır; açık uçlu sorular sorar; örnek verir; etkin dinler; sorunları belirler; tutarsızlıkları saptar; tüm durumu/bağlamı göz önüne alır, belirsizliği görür; mantık yürütür; çözümler; sınıflandırır; karşılaştırır; tartışır; değerlendirir; yargılamaz, yorumlar; çözüm önerir; uygular; entelektüel haz alır; kendisi ve başkaları için sorumluluk alır; sorunların çözümü için başkalarıyla birlikte çalışır; kanıtla karşılaşır görüşünü değiştirmekten çekinmez. Özetle eleştirel bakış, yaşam karşısında temel bir duruştur; her söylenene, gösterilene körü körüne inanmamak demektir. Kişiyi özgürleştirir.
2. Çocuklar, daima eleştirel düşüncelerinin isteneceği beklentisi içinde olmaya başarlarsa, eleştirel düşünmeyle ilgili bir hazır oluş geliştirmeleri kolay olacaktır.

Oliver Wendell Holmes, "İnsan zihni bir kez yeni bir fikirle/görüşle esnedi mi, bir daha hiçbir zaman eski boyutlarına geri dön(e)mez," derken ne güzel ve ne doğru söylemiş.

Düzy üstü tuzağına dikkat! Beklemediğimiz küçücük yaşlarda bile çocukların hak, haksızlık, hakçalık, vb. soyut kavramları, toplumsal cinsiyet, vb. olguları anlayabildiğini, yorumlayabildiğini gösteren akademik çalışmalar var. O halde birçok konuyu ve/ya da yöntemi/aracı, vb. düzy üstü olarak nitelendirme kolaycılığına kaçmayalım; düzeyi yükseltme misyonu verelim kendimize: Eleştirel düşünme düzeyini, tartışma düzeyini, toplumsal sorumluluk düzeyini, aldırma/umursama düzeyini...

Çatışmalı -ve/ya da yanlı- konular: Düzy üstü tuzağı ile ilişkili bir konuya da değinelim burada. Araştırmalar, çocukların savaş, ayrımcılık, cinsiyetçilik gibi çatışmalı toplumsal (ve evrensel) konularda tartışmak istediklerini ama eğitim ortamlarındaki yetişkinlerin bundan rahatsız olduklarını, bu tür konularla baş edecek ölçüde özgüvenleri olmadığını göstermiştir. Oysa bu tür tartışmalı/

çatışmalı konular, eleştirel düşünmeyi edindirmenin olmazsa olmazları olduğu gibi, yanlış materyal kullanımıyla da çocuğun kendi kalıpyargıları, önyargıları ve yanlışlıkları gündeme getirilerek çok etkili uyanma/eğitim sağlanabilir.

Bu projede de gazete kesikleri, vb. üzerinde çalışılıp, tarama ölçütleri uygulanıp, çeşitli sonuçlara varıldıktan sonra, durumu çözümleyebilme (analiz edebilme), değerlendirme yapma, kendi görüşlerini yansıtırma, sonuca varma, olası eylem yollarını düşünme, vb. süreçler içine sokarsanız çocuğu, birçok başka değerin ve becerinin edinilmesinin yanında bu, onun kendine güvenini de artıracaktır.

Kaş yaparken göz çıkarmamak: En samimi, dürüst ve eğitsel amaçlarla başladığımız bir etkinlik, eğer sürecin tüm inceliklerine dikkat edilmemişse, sorun içerebilir ya da soruna yol açabilir. Buna bir örnek, şu yaşanmışlık olabilir: Çocukların katılımıyla ilgili bir etkinlik düzenlenirken, çocuğa, "Hadi çantanızın içindeki her şeyi sıranızın üzerine dökün ve bunlardan hangilerinin sizin kararınızla alındığını söyleyin," denilerek -hoş bir etkinlik hazırlandığı sanılmış, ama bu arada çocuğun mahremiyet hakkı tamamen göz ardı edilerek bu hakka duyarsız olduğu belli edilmiştir.

"Mış gibi"den uzak durmak ve inceliklere dikkat etmek: Birçok araştırma, yaptığımızı söylediğimiz şeyleri yapıyorMUŞ GİBİ yaptığımızı ortaya koyuyor; özellikle de iş, çocukların yetişmesi olunca. Klişeler ("öğrenci odaklılık", "katılım", "aktif öğrenme", "etkileşimsel yöntemler", "soran sorgulayan gençler") çekicidir! Ama sorgulayalım bakalım: Ne ölçüde katılım (Bkz: Katılım konusu; Hart Katılım Merdiveni)? Kim gerçekten aktif? Etkileşiyor muyuz gerçekten? Etkileşimsel yöntemleri (bu kılavuzun sonunda size sunulan) her türlü inceliğine özen göstererek ve gerektiği gibi kullanıyor muyuz? vb.

Güçlenme sağlamak: Kime, niçin ve nasıl? Burada, "içgüç"ten, yapabilme gücünden, direnme gücünden; destek dayanışma -ve örgütlenme- ile birlikte güçlenmekten ve bunun çocuklar kadar gönüllüler için de amaçlanmasından söz ediyoruz.

Çocukları, toplumlarındaki gerçek sorunlara eğilebilmeleri; katılımcı, sorumlu, demokrat yurttaşlar olabilmeleri; toplumsal konularda eyleme geçebilmeleri, savunuyu yapabilmeleri; kalıpyargılardan ve önyargılardan arınabilmeleri; insan hakları, çevre, şiddet gibi önemli konularda düşünüp çalışabilmeleri; toplumsal adaleti, hukukun üstünlüğünü benimsemeleri ve daha birçok niteliği üstlerinde toplayabilmeleri için donandırıyoruz, güçlendiriyoruz.

İşte, "neden"in yanıtı, bu. Bir yanıt da şu olabilir: Güçlenmiş -gönüllüler ve- çocuklar, daha hakça ve daha barışçıl bir dünyanın yaratılmasını başarabilirler. İşin "nasıl"ını ise konuların içindeki "gönüllüye not"larda ve bu kılavuzun bütününe sinmiş olarak bulacaksınız.

Akran işbirliği ve dayanışma: Gönüllünün, diğer gönüllülerle işbirliği içinde, web sayfaları, önerilen okumalar, vb. olanakları değerlendirerek dünyadaki farklı uygulamalardan haberdar olması, bunları kendi yaratıcılığını harekete geçirici olarak kullanması ve diğer gönüllülerle paylaşması.

İki gönüllü birlikte çalışmanın getirileri: Ciddi bir dayanışma ve birbirinizin görüşlerinden yararlanarak gönüllülük işinizi daha iyi yapma çabasına girebilirsiniz. Nasıl mı? Üç örnek verelim:

1. Birbirinizi -dikkatle ve beden dili dahil, vb.- gözlemleyip sonradan (örneğin, o günün akşamüstünde, ikiniz yalnız olduğunuz bir sırada) olumlu ve olumsuz geribildirimi uygun dille verirsiniz.
2. Sık sık boğazını temizlemek gibi, alışkanlıkla yapılan, basit ama eğitim ortamında rahatsız edici olabilecek davranışlarınız için diğer gönüllüden, fark ettirmeden sizi uyarmasını isteyebilir, aranızda bu konuda anımsatıcı işaretleşmeler, vb. oluşturabilirsiniz.
3. Küçük Grup Çalışması'nda, her biriniz önce farklı 2-3 grubu üstlenirsiniz. Sonra grupları değiştir, birbirinizin katkılarının üstüne katkı koyarsınız.

“İliklere işlemiş”liğin farkında olup “ayma deneyimleri” yaşayabilmek: Burada kastedilen, aklımızla, mantığımızla, kafamızla, “doğru”sunu çok iyi bildiğimiz bir konuda, farkında olmadığımız “yanlış”ları aslında kendi içimizde barındırıyor olmak. Örneğin, bir yandan cinsiyetçiliğe karşı, toplumsal cinsiyet eşitliğinden yana bir tavır ve söylem sergilerken, bir yandan kendi evinde, etkinlik odasında kız ve erkek çocukları şu ya da bu bilinen toplumsal ölçülere göre ayırıyor olmak. Bunun olması kaçınılmaz olabilir; ama en azından davranışlarınızla ilgili yansıma yaparken bunu fark edin; ayın! Ancak o zaman yanlış yineleme olasılığınız düşer.

Bu konuda ayrıntılı bir örnek alıyoruz buraya; gönüllü kılavuzu ve toplumsal cinsiyet bölümü yazarı öğretim üyesi tarafından yaşanmış (olduğunun itirafı güç ama bu kılavuzu hazırlayan ekibe itiraf edilmiş) bir örnek bu:

"Eşimle Yunan arkadaşı -Türkçeyi kırık ama iyi konuşan- N Bey'in sohbetine bir noktadan itibaren dahil oldum. O anda N Bey şöyle diyordu: 'Pilotluk zor meslek.' Sordum 'Kim pilot?' Yanıt, 'Benim çocuk olmak istiyor'. Ben de 'Eh, kolay meslek var mı ki' falan gibi klişelerle konuya eklemlendim. N Bey, çocuğun pilotluğa kafasını iyice taktığını, birlikte yaptıkları bir uçak yolculuğunda türbülans olunca, herkes sapsarı kesilip korkarken 'benimki'nin 'Pilot nasıl manevra yapıyor' dediğini anlattı. 'Ooo bu çocuk ciddi' falan dedik eşimle ben.

Epeyce sonra, konu bulamayıp sessizleştiğimizde, ben 'Tek çocuğunuz mu var?' dedim N Bey'e. Üçmü? 'Yaşları?' '12, 11, 2,5.' Kız mı oğlan mı? '12 ve 11 kız, 2,5 oğlan'. 'Vaaay, 2,5 yaşında ama manevra falan biliyor' (bu ben oluyorum). 'Yok, o 11 yaşında olan.' 'E, pilot olmak istiyor dememiş miydiniz?' (bu hâlâ ben!). 'Evet, [burada Yunanca bir kız ismi söylüyor] pilot olmak istiyor.' Ben mosmor. Adam, buldu ya benim kadar şaşkınlı, anlatmayı sürdürüyor: 'Zaten onun için istemem ben. Kızdır!'

Birden kendime geliyorum ve N Bey'e, kızların her meslek sahibi olabileceği, tabii ki pilot da olabileceği, önlerinin kesilmemesi gerektiği konusunda nutuk atıyorum atmaya başlıyorum!

Tek tesellim (!), yaptığımı, iliklerime işlemişliği fark etmiş, ayma deneyimi yaşamış olmam."

2. “GÖNÜLLÜYE NOT”LAR VE “BİLGİ NOTLARI”

Hem bu kılavuzun başındaki Program Tanıtımı sayfalarından, hem de her hafta yapılacakları anlatan bölümleri karıştırdıysanız oradan biliyorsunuz ki, kılavuzun her bir bölümünde, o bölümle ilgili, size eldeki konuyla ilgili kuramsal, vb. aradan bilgisi aktarma amaçlı yazılmış bir bilgi notu var. Dahası, bölüm içlerinde de çeşitli -o anda anlatılmakta olanlarla ilgili bir uyarı ya da ekleme amaçlanan yerlerde- “gönüllüye not” denilerek girilmiş kısa parçacıklar var. Bunlar yol gösterici, neyin nasıl yapılsa eğitsel anlamda daha verimli olacağına işaret edici, bütünleştirici parçacıklardır.

O hafta yapılacakları sırasıyla ve ayrıntısıyla size sunarken, işin incelikleriyle ilgili bir şeyleri bilmenin işinize yarayacağını düşündüğümüz her yerde, hemen araya girdik ve kalın harflerle **“gönüllüye not”** diyerek, deneyimimizi ve bilgimizi paylaştık sizlerle. Diyelim, küçük grup çalışması yapmak için “grupların nasıl oluşturulacağı ve grupların kendi aralarında bir sözcü seçmeleri gereği” konusu, küçük grup kullanımının önerildiği iki ayrı konuda “gönüllüye not” başlığı altında ele alınmışsa, 9. haftaya gelindiğinde, “Küçük grup çalışması yaptırabilirsiniz,” deyip geçtik; ayrıntıları/adımları/incelikleri, artık yerleşmiş olduklarını düşünerek, bir kez daha yinelemedik.

“Gönüllüye not”ların hem yeri geldiğinde; ama hem de arada bir anımsama amaçlı okunmalarından yarar sağlanabileceğini düşünüyoruz.

3. GENEL PEDAGOJİK YAKLAŞIM

Evrin Coşar Bilgin’den (18 Nisan 2010. BirGün Gazetesi, s. 5, Kuzey Mektupları sütunu) öğreniyoruz ki, İsveç Eğitim Bakanlığı, “... öğretmenler için mesleki bir ehliyeti uygulamaya sokmak istiyor” Ülke genelinde şu anda öğretmenlik yapmakta olan kişiler bir ehliyet sınavına girecekler ve “... ehliyet alamazlarsa ya da ehliyet için gereken koşulları tamamlayamazlarsa, öğrencilere not veremeyecekler”miş. “... (E) hliyet alamayan öğretmenler için eğitim şansının da açık tutulması” isteniyormuş.

Sizler çoğunuz Milli Eğitim’in öğretmenleri değilsiniz, evet. Öğretmenlere ehliyet vermek bizim Milli Eğitim Bakanlığı’mızın gündeminde değil, evet. Ancak, öğretmen gönüllü de olsanız, öğretmen olmayan gönüllü de ncecik çocuklarla karşı karşıyasınız; onların eğitici konumundasınız. Onlara farkında bile olmayarak zarar vermemek (örneğin, benlik saygılarını kaybetmelerine yol açmamak, insan ilişkilerini geliştirmelerinin üzerinde özenle durmamak) mundasınız. En azından, zarar vermemek. Farkında bile olmadan...

Çocuklar da siz de insansınız. Gereksinmeleriniz, beklentileriniz, istekleriniz var. Hata yaparsınız. Siz ya da onlar, engellenme duygusu yaşarsanız, bu, başka sorunlara (öfke gibi olumsuz duygulara, vb.) yol açabilir.

İnsan ilişkisinde/iletişimde, önemli olan, **“kolay ama kötü”** olanlardan uzak durup zor olana zaman ve emek verebilmek. Yargılama, nasihat, zihin okuma (yani söz kesip “Şunu mu demek istiyorsun?” deme), mimikle ya da sözle hafife alma/yatıştırma, tutmayacağı sözler verme,

karşıdakine kendini ifade etme olanağı vermeme, vb. **kolay ve kötü**. Buyruk verme, tehdit etme, ders verme, utandırma, ahlak hocalığı yapma, vb. daha bile **kolay ve daha da kötü**. Bunlara karşılık, örneğin, karşısındakinin duygularını anlamaya çalışarak, duygudaşlıkla (empatiyle) ve geribildirim vererek, etkili dinleme, **zor olan ama iyi** insan ilişkisinde işe yararandır. Övgüde, beklentide spesifik olmak; sorunu hemen ele almak; tutarlı olmak; imadan uzak durup açık konuşmak; seçenek yaratmak; isteklere evet demenin yollarını bulmak (örneğin, "Görüş Geliştirme yapabilir miyiz?"e, "Hayır, şimdi başka şeyle meşgul olduğumuzu görmüyor musun?" yerine, "Evet bu iyi fikir, ama şu andaki işimizi tamamladıktan sonra," denilebilir); destekleyip özendirmek; çocuğun kendine güvenini ve kendilik değerini yükseltmek; isteklerini reddettiğiniz zaman açıklama yapmak/bilgi vermek; çocuğu değil davranışını eleştirmek; hata yaptığınızı fark ettiğinizde özür dilemek ve daha sayılamayacak kadar çok olan **"iyi ve sağlıklı ilişki kurma"** biçimleri ve yolları, **emek isteyen ve dolayısıyla "zor olan"**dır.

Çok kolay ve çok iyi olan da var: Güler yüzlü, esprili ve kahkahalı bir ortam yaratılması.

Gönüllünün, **çocuklar arası ilişkilere de duyarlı** olmasını bekliyoruz: Kendi aralarında işbirliği ve dayanışma içinde olmalarını, grup başarısından doyum sağlamalarını, akranları tarafından kabul görmelerini, iletişimde ve her türlü insan ilişkisinde dikkatli ve özenli olmalarını önemseyin.

Açık, özgür, çocuğu güdülendiren, ilişkilerini zenginleştiren bir atmosferde, elini çocuğun sırtına koyup onu hafifçe ileri iten, yaptığı işe özen gösteren gönüllülerin yanında yetişen gençler, eleştirel düşünmenin, donanım kazanarak güçlenmenin gücünü görecek ve keyfine varacak demektir.

KÜÇÜK ÇOCUKLARA, BİZİM ANLADIĞIMIZ, SİZLERE TANITIM SAYFALARINDA AÇIKLANAN ANLAMDA YURTTAŞLIĞIN BENİMSETİLMESİ İÇİN

arkadaşlık anlayışını pekiştirici, farklılıklara saygıyı geliştirici, güç kavramını, kuralları düşündürücü/sorgulayıcı (burada, Günışığı Kitaplığı'nın Çıtır Çıtır Felsefe Dizisi kitaplarının başlıklarını akla getirmek ve/ya da onların ve Ben İnsanım Dizisi kitaplarının, Küçük Prensi Anlamak başlıklı ya da Gelin Çocuklar Birlikte Düşünelim başlıklı kitabın içeriklerinden yararlanmak işinize gelebilir), vb. öyküler geliştirmek; o öyküler üzerinden açık uçlu, eleştirel düşünmeyi tetikleyici sorular sorup grubu -öykülerdeki meseleleri belirleyerek, niteleyerek, yüzeyde görünenlerin altında yatan törel (ahlaki) meseleleri, ikilemleri, vb. fark etmelerine yardımcı olarak- tartıştırmak; öykülerin yanına oyunlar, egzersizler katmak çok yararlıdır.

Çocuklar, "düşünmeyi x -diyelim 12- yaşına geldikten sonra öğren"mezler; düşünmeye x yaşında başlamazlar! Çocukların, olabildiğince küçük yaşlarda, farklı görüşlerle tanıştırılmalarına, farklı bakış açılarıyla karşılaşmalarına ve bunlarla boğuşmayı öğrenmelerine yardımcı olunmalı. Uygun, duruma nüfuz edici sorular sorabilmek, elimizdeki en güçlü düşünme araçlarından birisidir. O halde, hem bu türden sorular sorun onlara, hem de kendilerine ve birbirlerine bu tür sorular sormalarını özendirin. Yalnızca bu yolla bile, her yaşta çocuğun, bilgiye dayalı fikir sahibi olmasına, toplumda neler olduğunu anlamasına, bunlar üzerinde düşünüp bunları yorumlamasına, kendi değerini fark edip ortaya koymasına destek verilebilir.

Bütün bu emek yoğun işler niye yapılacak?

Çocuklar geleceğimizin bekçileri oldukları için değil, yarının yetişkinleri oldukları için değil, yarın öbür gün milletvekili seçimlerinde oy kullanacakları için de değil. **Çocukların ve gençlerin birer birey olduklarına, zihinsel, fiziksel, bedensel, toplumsal gelişimlerini en üst düzeyde tamamlama hakları olduğuna ve yetişkinler olarak bizim sorumluluğumuzun da bu gelişmeyi yalnızca desteklemek (hiçbir zaman kösteklememek) olduğuna çok içten inandığımız için.** Etkinlik odasının, etkinlik noktasının, toplumun, dünyanın, şiddetten uzak, insan hakları perspektifinin ve barışın -yaşamın her alanında hâkim olabileceğine inandığımız için. Ve, hiçbir zaman "mış gibi" yapmadığımız, kendimizi kandırmadığımız için.

Çocuklar, bugünün hak sahibi yurttaşlarıdır. Yukarıda da değinildiği gibi her yaşta çocuğa, yurttaşlık kavramının belkemiğini oluşturan şiddet içermeyen uyumsuzluk giderme yöntemleri, demokrasi kavramı, vb. edindirilebilir; bunları gündelik yaşamında uygulamasına olanak yaratılabilir.

İki şeyi, bir kez daha söylemeden geçmeyelim: 1. Bugün, katılım ve eylemlilik, yurttaşlık erdemlerinin ve etkinliklerinin merkezinde durmaktadır. 2. İnsan onuruna saygı, her türlü yurttaşlık becerisinin temelini oluşturur. Bunu/bunları, etkinlik odasında didaktik yöntemlerle öğretemeyiz. Hatta etkileşimsel yöntemlerle bile öğretemeyiz. Belki "öğrettiğimizi" sanırız; ama özümsemesini, benimsenmesini sağlayamayız. Gereken, bunun, günbegün yürütülen kişiler arası ilişkilerin bir parçası olması.

İçerik, her konu için en ayrıntılı ve yöntemlere de yer veren biçimiyle, program kılavuzunda mevcut. Bu programla amaçladığımız yurttaşlık anlayışına, bunun için gerekli gördüğümüz gönüllü tutumlarına ve davranışlarına, pedagojik yaklaşıma, yöntemlere ve başka bazı önemli gördüğümüz noktalara da elinizdeki gönüllü kılavuzunda değindik. Belki burada bitirilebilir ama biz bitirmiyoruz!

Yukarıda satır aralarında (ve bazen açıkça!) hep var olan bir motif, etkinlik mekânında, çocuğa ve haklarına saygı duyulması, olumlu iletişim, duygusal dahil her türlü şiddetten arınmışlık gibi olgulara gösterilecek dikkat ve özen yoluyla, ele alınan konuların ve onların altında yatan değerlerin somut örneklerini oluşturma, "öğretilenin yaşanması"na olanak tanıma, bunları eğitsel amaçla kullanma, farkındalık yaratma idi. Bunları biraz daha vurgulayalım:

Çocuklarla çalışan kişilerin barışı yapan ve barışı koruyan rolü vardır. Eğitim mekânında, işbirliğine, iletişime, duyguların ifadesine, çatışma çözmeye izin verme ve kendi gücünü kötüye kullanmama yoluyla yerine getirir bu rolün gereklerini. Siz, ayrıca, aşağıdakileri, etkinlik odasının kuralları arasına katabilirsiniz. Bunlar, Birleşmiş Milletler Barış Kültürü Girişimi'nin (Manifesto 2002) insan hakları yönelimli bir toplum yaratılabilmesi için gerekli olduğunu belirlediği altı ilke: Tüm yaşama saygı; şiddeti reddediş; paylaşma; anlamak için dinleme; evreni koruma; dayanışmayı yeniden keşfetme.

Biraz daha mikro düzeyde bakarsak: Mekânda, tüm çocuklara eşitlikçi davranmayı, tüm çocuklarla yakın ve sıcak iletişimin yollarını bulmayı, tüm çocuklara karşı hakça davranmayı, tüm çocukların yaşlarına uygun kararlar almalarına olanak tanımayı, tüm çocukların sorun çözmenin şiddet içermeyen yollarını öğrenmelerine olanak yaratmayı, insanlara ilişkin her türlü genelleyici, sınıflandırıcı, tek tipleştirici söylemden uzak durmayı, farklı cinsiyetteki çocuklardan farklı istemlerde bulunmamayı/farklı beklentiler içinde olmamayı, özgürlükçü, adil ve demokrat tavrınızı etkinlik odasının ve etkinlik noktasının “etos”u* haline getirmeyi, vb. önemsemeniz ve çocuklarda da bu özeninize ilişkin farkındalık yaratmanız, kendi içinde eğitimidir; hem sizin hem onlar için.

Çocuktan beklentisi usululuk, boyun eğme ve itaat olmayan; çocuğa bağırıp onu azarlamayan; tüm doğruları her zaman bildiğini zannetmeyen; herkese fikrini söyleme şansı tanıyan ama baskı yapmayan; yargılayıcı tepkilerden kaçınan; çocuğu -karşı çıkmak değil anlamak amacıyla- dinleyen; çocuğun yerine düşünmeyen, düşünmeyi ona örnek olarak -örneğin, çocuğun önünde yüksek sesle usamlayarak- öğreten; açık, özgür, çocuğu güdülendiren bir atmosferde, elini çocuğun sırtına koyup onu hafifçe ileri iten, özenli gönüllülerin yanında yetişen gençler, etkin ve katılımcı yurttaşlığın temelini oluşturan her türlü değer ve tutumla davranışın, gücünü görece ve keyfine varacak demektir.

4. ETKİNLİKLERDE KULLANILABİLECEK KİMİ ETKİLEŞİMSSEL YÖNTEMLER

➔ Küçük Grup Çalışması

Bu yöntemin kullanılması sırasında kolaylaştırıcı iseniz,

1. Kaç grup oluşturulmasını istiyorsanız o sayıya kadar saydırın: Örneğin, katılımcılarınız 30 kişiye ve beşer kişilik altı grup oluşturmak istiyorsanız, gruptakiler sırayla 1-2-3-4-5-6 diye sayacaklar; yedinci kişi tekrar 1 diyecek ve bu biçimde sayma sürdürülerek gruptaki her bir kişi, 1-6 arasında bir sayıyı yüksek sesle söylemiş olacak. Saydırmaya başlarken, gruba, (a) “Söylediğiniz sayıyı lütfen unutmayın,” ve (b) “Sayılar söylenirken öteki kişileri izleyin/dinleyin, sizinle aynı sayıyı söyleyenlere aşına olun,” gibi uyarılarda bulunun.
2. Gruba, “Şimdi tüm 1 (bir) ler ayağa kalksın ve gelip şurada (masanın şu ucunda, vb.) oturun. Şimdi 2 (iki)ler; siz de şuraya lütfen,” gibi yönergeler vererek, tüm grupların birbirlerinden olabildiğince uzakta, kendi içlerinde de yüz yüze yerleşmelerini sağlayın.
3. Her grubun ilk iş olarak aralarından bir sözcü seçmesini istediğinizi, o kişinin tartışmalar sırasında -isterse- not tutacağını ve sonra, küçük grubunun kararlarını büyük gruba sunacağını söyleyin.
4. Her bir gruba, üzerinde çalışacakları/tartışacakları konuyu içeren kâğıdı dağıtın. Ya da tüm grupların üzerinde tartışacakları tek konuyu yüksek sesle söyleyin. Bu arada, grup çalışması için ayırdığınız süreyi açıkça belirtin.
5. Eğer gruplardan bir ya da birkaçına, etkinlik odasından dışarı çıkarak başka bir yerde çalışabileceklerini söyleyecekse, onlara, “kendinize, birbirinizin yüzünü görerek oturabileceğiniz, beraber çalışabileceğiniz bir yer seçip yerleşin; sözcünüzü seçin, az sonra yanınıza geleceğim” deyin.

---

* **Etos:** Bir kişi, grup ya da kurumun ayırt edici karakter yapısı, doğası ya da onu aydınlatan, yönlendiren nitelikler, duygular bütünü.

6. Yerleşme, hangi konu üzerinde çalışılacağını gösteren kâğıdı inceleme (veya sözle belirtilen konu üzerinde grupça düşünme), sözcü seçme, vb. için 2-3 dakika verdikten sonra, grupların tek tek yanına gidin.
7. "Sözcünüz kim?" sorusuyla başlayın. O ana dek seçmemişlerse seçmelerini sağlayın. "Size verdiğim kâğıtta/söylediğim konuda anlaşılmayan, açıklanması gereken bir şey var mı?" diye sorun. Gerek duyulan açıklamaları yapın. Tüm grupları kısa bir süre içinde dolaşmış olun.

Şunlara Dikkat Edin:

- En başta, yönergeyi verirken, duyulduğunuzdan ve dinlenildiğinizden kesinlikle emin olun.
- Grup bireylerinin yan yana değil yüz yüze oturduğundan emin olun.
- Sözcüyü, "sen ol", "o olsun" biçiminde üstlerinden atarak değil, isteyen kişilerin görüşlerini alarak seçmelerine önayak olun.
- Grupları dolaşırken, yalnızca onların sorularını yanıtladığınızdan, istedikleri açıklamaları yaptığınızdan, onların ağzına laf koymadığınızdan, olanaklıysa örnek bile vermediğinizden emin olun.
- Bir grubun yanında çok zaman harcayıp, ötekileri beklemek zorunda bırakmayın.
- Sözcünün görevinin, grubun kararlarını aktarmak olduğunu, kendi fikirlerini ya da grubun karşı çıktığı bir düşüncesini söyleme hakkına -sözcü olduğu sürece- sahip olmadığını, ancak azınlık görüşünü ayrıca belirtebileceğini vurgulayın.
- Gruplara ayrı konular verilmişse, grubunun kararlarını büyük gruba aktarma sırası gelen sözcünün, önce kendilerine verdiğiniz konuyu kâğıtta yazdığı gibi büyük gruba aktarmasını sağlayın.
- Sözcülerin herkesçe dikkatle dinlenilmesini önemseyin.

➔ Görüş Geliştirme

Bu yöntemin kullanılması sırasında kolaylaştırıcı iseniz;

1. Bir ya da daha fazla sayıda önermeyi, her biri ayrı bir sayfaya gelecek şekilde, büyük ve okunaklı olarak, kâğıtlı tahta kâğıtlarına önceden yazmış, istediğiniz zamandan önce görülmemeleri/okunmamaları için, 3-4 boş sayfayla kapatmış olun (kaç boş sayfayı kapatıcı olarak kullandığınızı bilerseniz, ilk önermeyi açacağınız sırada zorluk çekmezsiniz!).
2. Duvarlara, en uygun (önü boş, insanların rahatça toplanabileceği, grupların birbirine karışmayacağı şekilde birbirinden aralıklı, vb.) yerlere gelecek şekilde, üstlerine, "tamamen katılıyorum", "katılıyorum", "kararsızım", "katılmıyorum", "hiç katılmıyorum" ifadelerinden birinin yazılmış olduğu beş kartonu, Görüş Geliştirmenin yapılacağı oturumdan önceki kahve molası sırasında yapıştırmış olun (duvarı zedelemeyen macunlardan kullanın).
3. Herkesi yerlerinden kaldıran ve önermeleri yazdığınız kâğıtlı tahtayı görebilecekleri şekilde grup halinde ayakta durmalarını sağlayın. Aşağıdaki yönergeyi verin:

- a. Az sonra size bir/birkaç önerme okuyacağım. Ben okurken, dikkatle dinlemenizi (zaten aynı anda kendiniz de okuyor olabileceksiniz) ve o önermede söylenenle ilgili duruşunuzun ne olduğunu belirlemenizi istiyorum. Önermeye tamamen katılıyorsanız, "tamamen katılıyorum" yazan şu kâğıdın altına gidip durun. Kararsızsanız, "kararsızım" yazan şuradaki ... durun.
- b. Herkes yerini belirledikten sonra, isteklilerden, niçin orada durduklarını bize açıklamalarını isteyeceğim. O halde, bir yere gidip orada dururken, tam da orada oluş gerekçenizi açıklamaya hazır olmalısınız. Başkaları kendi gerekçelerini açıklarken de onları dinlemeye hazır olmalısınız tabii.
- c. Sorusu olan var mı? Tamam. O zaman ilk önermeyle başlıyoruz. Başlamadan bir kez daha anımsatayım: Birisi konuşur ve duruşunu gerekçelendirirken onu herkesin duyabileceği/anlayabileceği düzeyde bir sessizlik çok önemli.
4. Her gruptan birileri konuştuktan, konunun yeterince tartışıldığına ve istekli olanların hepsinin (ya da zamana bağlı olarak, çoğunun) diledikleri gibi fikirlerini paylaştıklarına siz emin olduktan sonra, şöyle deyin: "Size benzer düşünenleri de sizden farklı düşünenleri de -neden öyle düşündükleri ile ilgili yaptıkları açıklamalar çerçevesinde- dinlediniz. Dinlediğiniz gerekçeler sonucunda, aranızda yer değiştirmek isteyen var mı?"
5. Yer değiştirmek isteyen olması halinde, o kişinin yeni yerine ulaşmasını bekleyin ve insanların birbirini dinlemesi, dinlediğini özümsemesi, dinledikleri sonucunda kendiyile ilgili/bir konuyla ilgili karar değiştirmesi kadar doğal bir şey olmadığını, ama bunu yapmaktan genellikle çekindiğimizi, bulunduğumuz yere yapışıp kaldığımızı, bizden farklı düşünenleri dinlemek bile istemediğimizi, bugün burada bu kemikleşmiş yapıyı kırmakta bir adım atılmış olduğunu umduğunuzu falan içeren bir nutuk atın!
6. Yer değiştiren kişiyi dilerseniz alkışlayın/gruba alkışlatın.
7. O kişiye, yer değiştirme gerekçesini sorun. Herkesin dinlemesini sağlayın.

Şunlara Dikkat Edin:

- Önergelerin doğru ifade edilmiş (örneğin, vurgunun doğru olması için sözcük sıralamasının doğru yapılmış) ve doğru yazılmış olduğundan emin olun. Bunu, kuşkusuz, etkinliğin başlamasından önce, önergelerin yazılması ya da yazılanın kontrol edilmesi aşamasında yapmış olmalısınız.
- Önergelerin yazılı olduğu kâğıtlı tahtayı, "tamamen katılıyorum"dan "hiç katılmıyorum"a kadar, beş kâğıdın her birinin altında (önünde) duranların rahatça okuyabileceği bir yere yerleştirmiş olun.
- Önergeleri, yönergenizi verdikten, duvarlarda asılı kâğıtları gösterdikten ve sessizlik sağlandıktan sonra, herkesin duyacağı bir sesle ve dikkatle vurgulayarak okuyun.
- Herkesin yerini almasından sonra, gerekçelendirme için söz verirken, en az sayıda kişinin bulunduğu yerden başlayın.
- Söylenen bir şeye o anda karşı çıkmak isteyen, heyecandan yerinde duramayana hemen söz verin.

- Duyduklarından etkilenip, daha siz sormadan, "yer değiştireceğim" diyene hemen bu olanağı tanıyın, onu bekletmeyin; ama zamanı geldiğinde yine de sorun yer değiştirmek isteyen olup olmadığını.
- Etkinliğin sonunda toparlarken, aynı yerde duran -yani aynı görüşü paylaşan- insanların bunu birbirlerinden farklı gerekçelerle yaptığını gördüğümüz, vb. gibi olgulara dikkat çekmeyi unutmayın.

→Büyük Grup Tartışması

En kolay gibi görünen bu etkileşimsel yöntemin, kullanımda, kolaylaştırıcının farkında bile olmadığı birçok sorunu içinde barındırdığı bulunmuştur. Kolaylaştırıcının da yardımıyla, grubun kendi içinde/ arasında soruları yanıtladığı, görüşlerini ortaya koyduğu bu yöntemde;

- i. dikkat etmek, konuşmak istediğini el kaldırarak ya da başka bir biçimde belli eden hiçbir çocuğun, diyeceğini diyemeden kalmadığından emin olmak,
- ii. konuşmacıları iyi dinleyip, gerektiğinde, dikkatle yeniden çerçeveleyerek, söylediklerinin -başta, kolaylaştırıcı olarak siz olmak üzere- herkes tarafından doğru anlaşılmasını sağlamak,
- iii. bir ya da birkaç kişinin -çok uzun konuşmak ya da sürekli söz istemek yoluyla- grubu tekeline almasına nazikçe engel olmak,
- iv. her konuşanın söylediklerini bir de sizin tekrar etmemeniz (kolaylaştırıcı bunu yaptığında, katılımcıların, konuşan katılımcıyı dinlemeyip kolaylaştırıcının tekrarını bekledikleri bulunmuştur),
- v. her konuşandan sonra bir kez de kendinize söz hakkı tanımamanız (yani, örneğin siz K iseniz, konuşmaların, A, K, B, K, C, K, D, K biçiminde sürmemesi),
- vi. her söz alanın, daha önce söz alanların söylediklerine hiç gönderme yapmayarak yalnızca kendi diyeceklerini demelerinin (başkalarını dinlemeyerek kendi ezberlerini tekrarlamalarının) nne geçmek,
- vii. odağından kaçtığında, tartışmayı odaklandırmak,
- viii. Çocukları, tartışmaya katılmaları için -hiç kimseye parmak uzatmayarak- yüreklendirmek,
- ix. birisi konuşurken dinlemeyen ya da kendi aralarında konuşan çocukları -başkalarına belli etmemeye çalışarak işaret etmek, yanlarına doğru yürümek, vb. yoluyla- uyarmak ve dinlemeye yönlendirmek gerekir.

Büyük grup tartışması sırasında kolaylaştırıcının, beyan edilen tüm fikirlere olabildiğince kabul edici (tarafsız değil!) ve güler yüzlü bir yaklaşım içinde olması, konuşmaktan ekinenlerin önünü açacağı, onları yreklendireceği için önemlidir.

➔ Konuşma Halkası

Bu yöntem, özellikle duyguların ele alınması, açıklanması, belli bir “durum”daki kişiye empati duyulması amaçlarıyla kullanılabilir. Bir öykü anlatıp, öykünün kişinin “acaba ne hissediyor?” olabileceğini sorabilirsiniz. Cismi, halkadaki herkesin elinden geçtikten sonra hemen “Siz o durumda olsanız ne hissederdiniz?” diye devam edebilirsiniz.

“Nesne”, konuşma sırasını belirleyecek olan daha doğrusu sırayla konuşulurken konuşanın elinde tutacağı cisimdir. Minik bir deniz kabuğu, bir gözlük kılıfı ya da yaratıcılığınızla oluşturduğunuz herhangi bir şey olabilir. Cismi elinde tutan konuşur ve cismi hemen yanındakine verir. Konuşmak istemeyen, bir şey demeyerek cismi yanındakine geçirebilir.

Bu yöntemin kullanılması sırasında kolaylaştırıcı iseniz;

- Önceden bütün masaları geri çekmiş, sandalyeleri yan yana ve halka oluşturacak biçimde dizmiş, kullanılacak “nesne”nin ne olacağına karar verip onu yanınızda getirmiş olun.
- Konuşma Halkası Kuralları’nı (biraz aşağıda, yöntem anlatımının sonunda sıralanmıştır) önceden büyük bir kâğıda yazmış ve etkinlik odasının duvarına asmış olun.
- Siz de halkada oturun ve yalnızca “nesne” elinize geldiğinde konuşun. Halkanın eşit bir üyesi olduğunuzu unutmayın.
- Duygu sormuşsanız duygu, düşünce sormuşsanız düşünce, davranış sormuşsanız davranış yanıtları verildiğinden emin olun. Özellikle, duygu konusunda, çocukların duyguyu ayırt edebilmeleri, adını koyabilmeleri önemlidir; buna aracılık edin. Örneğin, “Acaba ... ne hissetmiştir?” sorusuna, sırası geldiğinde, “Ağlamıştır,” diyen çocuğa “Ağlamak davranış, ne hissetmiştir de ağlamıştır sence?” gibi bir soruyla “üzüntü” ya da “mutsuzluk” duygularını buldurun.
- Görüşlerini, duygularını ifade etmekte en çok zorlanan çocuğun da saygı göreceği ortamı yarattığınızdan emin olun.
- Çocukları yanıt vermeleri için acele ettirmeyin. Sabırlı olun.
- Çekinerek, yavaşça söylenmiş sözler için teşekkür ederek konuşanı yüreklendirin.

NOT Herhangi bir noktada, duygulanarak ağlayan, dışarı çıkmak isteyen olursa, halkadaki yerinizi bırakıp o çocuğun arkasından 1-2 dakika için dışarı çıkabilir, onu rahatlatabilirsiniz. Ya da etkinlik odasının içinde kalmasını sağlar, etkinliğe ara vererek arkadaşlarının ona sarılıp insan sıcaklığını hissettirmelerini isteyebilirsiniz.

Bir çocuğun duygulanması (ağlaması, vb.) diğer çocukları da duygulandırabilir. Bu bir sorun değildir; tam tersine, duygudaşlık (empati) becerisi kazanılmaktadır. Halkayı bozmayabilir ama normal akışa biraz ara vererek, yavaş sesle, yatıştırıcı bir tonla çocuklarla konuşabilirsiniz. Bu, utanmalarını da önleyerek onları rahatlatacaktır.

Konuşma Halkası Kuralları

- Alaycı, aşağılayıcı, kırıcı sözler kullanmayacağız.
- Kimsenin söylediğine gülmeyeceğiz.
- Konuşan arkadaşımızın yüzüne bakacağız.
- Sorulursa, görüşlerimizin gerekçesini açıklamaya hazır olacağız.
- Etkinlik odamızla/grubumuzla ilgili bir şey konuşuluyorsa, isim vermeyeceğiz.
- Yalnızca sıramız geldiğinde ve “nesne” elimizdeyken konuşacağız.
- Söylenenleri çok dikkatli dinleyeceğiz. Böylece, “...’ın dediklerine katılarak şunu söylemek istiyorum.” ya da “...’ın dediklerine katılmıyorum çünkü...” gibi cümleler kurabiliriz.

ÇEŞİTLİ ETKİLEŞİMSSEL YÖNTEMLERİN AŞAMALARI, RİSKLERİ, İNCELİKLERİ, GETİRİLERİ, YAŞANABİLECEK SORUNLAR VE GÖNÜLLÜYE DÜŞENLER

Yukarıda, “Etkinliklerde Kullanılabilecek Kimi Etkileşimsel Yöntemler” başlığı altında çok ayrıntılı açıklanmış olan dört temel yöntem dışındaki bazı yöntem ve tekniklerle (**İstasyon, Kaynak Kişi Çağırma, Rol Yapma, 6 Şapkalı Düşünme Tekniği, Beyin Fırtınası, Zihin Yürüyüşü**) ilgili bazı bilgiler de aşağıda yer almaktadır.

Yukarıdaki başlık altında ayrıntılandırılmayan yöntem ve tekniklerin bazıları (örneğin, Kaynak Kişi) ayrıntılı açıklama gerektirmedikleri, bazıları (örneğin, Zihin Yürüyüşü) kılavuzdaki bölümlerde metin içinde ayrıntılı açıklanmış oldukları, bazıları (örneğin Beyin Fırtınası) da genel geçer yöntemler olarak sık kullanıldıkları, herkesçe bilindikleri ve her kaynakta bulunabilecekleri gerekçesiyle, yalnızca burada ele alınmaktadır.

Burada kısa kısa, akılda kalıcı değinmelerle yetindik. Yöntem inceliklerini öğrenmenin sonu yok!

İSTASYON

Aşamalar

- Sınıfta üç istasyon oluşturulur.

AFİŞ İSTASYONU

SLOGAN İSTASYONU

ÖYKÜ İSTASYONU

Toplumsal bir sorun ele alınıp üzerinde çalışılır.

- İstasyonlara isimleri verilir, bu isimler kartlara yazılıp masalara konabilir.
- Çocuklar üç gruba ayrılır.
- Her grubun bir istasyona gitmesi istenir.
- Çocuklardan, istasyon ismi ile belirtilen görevleri, eldeki konuya uygun şekilde yapmaları istenir.
- Her bir istasyonda 10-15 dakika süre verilir. Yapacaklarını bu süre içerisinde tamamlamaları istenir.
- Süre sonunda istasyonlardaki gruplar yer değiştirir ve gruplara, kendilerinden önce o istasyonda çalışanların bıraktığı yerden işe devam etmeleri yönergesi verilir.
- Tüm gruplar her istasyonda 10-15 dakika çalıştıktan sonra ortaya çıkan ürünler sınıfla paylaşılır.

İncelikler

- İstasyonların birbirinden olabildiğince uzakta kurulması.
- Çocukların seçilen konu hakkında bilgiye sahip olmaları.
- Materyallerin hazırlanması (örneğin, "Süre bitti yer değiştirin," anlamına gelmek üzere çalmayı düşündüğünüz düdüğü).
- Katılımcılar arasında işbölümü, sorumluluk paylaşımı ve isteklilik içermesine dikkat.

Riskler

- Zaman yetersizliği.
- Grup çalışmasında tek kişinin öne çıkması.
- Mekânın çok küçük olması.
- Yer değiştirmelerde karışıklıklar ortaya çıkması.
- Grupların birbirlerinin çalışmalarını olumsuz etkilemesi.
- Üretici olunamaması.

İçerik

- Toplumsal bir sorunla ilgili olarak herkesin çeşitli düzeylerde bir şeyler yapabileceği konularda kullanılabilir.

Gönüllüye düşenler

- Grupların oluşturulmasında dikkat etmesi.
- Tüm planlamayı önceden ve dikkatle yapması.
- Grup yönetimi.

Getiriler

- Sınıf içi rekabeti engeller.
- Ortaya çıkan ürünler üzerinde sonradan küçük gruplar halinde çalışılabilir ya da başka yöntemlerle, konu ya da ulaşılan sonuçlar, pekiştirilebilir.
- Konunun ve grup büyüklüğünün gerektirdiği şekilde istasyon sayıları artırılabilir.

KAYNAK KİŞİ (KK) ÇAĞIRMA

Aşamalar

- KK'nin geleceği günden önce, çocukların işlenecek konuda bilgilenmeleri ve konuyla ilgili sorular hazırlamaları sağlanmalı.
- KK ile görüşme yapılmalı; KK konunun amaçları ve çocukların hazır bulunuşluğu konularında bilgilendirilmeli; kendisinden beklenenler (katılımı özendirme, yaşa uygun örnekler, vb.) açıklanmalı.
- KK en başta, konunun öğrenciler tarafından açıkça algılanmasını sağlayacak bir çerçeve çizmeli, yeteri kadar ayrıntı vermeli, kullandığı mesleki terimleri açıklamaya özen göstermeli.
- Sunudan sonra çocuklarla birlikte bir değerlendirme yapılmalı. Bu değerlendirmeye KK de katılmalı, öğrencilerin katılımları ve hazır bulunuşları konularında KK'nin de değerlendirmeleri alınmalı.
- KK'den yararlanılarak edinilen deneyimlerin daha sonraki bireysel çalışmalarda ya da grup çalışmalarında pekiştirilmesi sağlanmalı.

İncelikler

- KK'nin deneyimleri ve sürece katılımı, işlenecek konu ve kavramlarla ilgili olmalı.
- Küçük etkinlik odalarında göz göze uygulama uygun.
- Gerekiyorsa birden fazla KK'den ve hatta aynı anda yararlanılmalı.
- KK çocukların katılımını özendirmeli.
- Oturum süresince gönüllü de etkinlik odasında olmalı ve ancak amaçtan uzaklaşırsa müdahale etmeli.
- KK'den yararlanma konusunda etkinlik noktası yetkililerinin desteği, önceden sağlanmış olmalı.

Riskler

- Çocuklar ve KK arasında soru sorma ve bilgi edinme aşamasında amacını aşacak tartışmaların yaşanması.
- Kalabalık gruplarda ses, dikkat dağılması gibi nedenlerle soruların duyulmaması, tekrarlanması ve zaman kaybı.
- KK gelmezse diye alternatif etkinlik planı oluşturma gereği.
- Çocukların sorularının uygunsuz olması.
- KK'nin söyleyebileceği şeylerin önceden bilinmesi gereği.

İçerik

- Teknik bilgi, uzmanlık gerektiren konularda.
- Kişisel deneyimlerle aydınlığa kavuşabilecek konularda.

Yaşanabilecekler

- KK'den yararlanırken çocuklar, incelenen konuya ilişkin kendi değerlerini oluştururlar. Bu aşamada KK amacından sapıp düşünce ve fikirlerini kabul ettirmeye gidebilir. Gönüllü bu tip durumlara karşı dikkatli olmalı.
- Sorular KK'nin özel hayatına ve kişiliğine fazlasıyla yaklaşıp kişinin rahatsızlık duymasına, saklamasına, yanlış bilgi vermesine neden olabilir.

Gönüllüye düşenler

- KK'den yararlanma düzeyini yükseltmek için iyi bir planlamaya gerek vardır.
- KK'yi yöntem hakkında bilgilendirmek gerekir.
- Gönüllü ön hazırlık yapmalı ve KK ile önceden çok ayrıntılı notlar üzerinden konuşmalı.
- Renkli, çocuklarla iyi diyalog kurabilecek bir KK seçilmeli.

ROL YAPMA

Aşamalar

- Amaca yönelik bir senaryo verilmesi ya da çocuklara hazırlatılması.
- Rollerin paylaşılması.
- Senaryoya ait materyalin hazırlanması.
- Prova, performans ve değerlendirme (tartışma).

Rol oynayana getirileri

- Beklenmedik konularda eğitime ve duyarlılaşma fırsatı.
- Empati, kendine güven, sahneyi paylaştıklarına güven, iletişim, zamanlama, dakiklik, beden kullanımı, ses kullanımı, sorumluluk, kurallara uyma.

Rol oynama grubuna getirileri

- Çatışma-uzlaşma süreci de yaşanabilir ve eğitici olur.
- Ekip ruhu.
- Grup içi öğrenme.
- Kural koyma, gruba karar verme, yapbozun (resmin) önemli bir parçası olma, biz duygusu.

İzleyen ve bundan bir şey çıkarması/öğrenmesi beklenenlere getirisi (rol oynayanlar için de ayrı getiriler söz konusu)

- Canlanmış, somut bir biçime bürünüyor mesaj.
- Birden çok duyguya aynı anda hitap ediyor, dolayısıyla, hem öğrenme hem bellekte kalış pekişiyor.
- Empati-empati-empati.

İncelikler

- Doğaçlamaya da fırsat verecek senaryolar.
- Performansın, tüm çocukların göreceği ve duyacağı şekilde gerçekleştirilmesi.

Riskler

- Senaryonun olumsuz olması (mesajın izleyici tarafından nasıl algılanacağı tam olarak bilinemeyebilir).
- Çocukların gönüllü olmaması.
- Oynayanın tektipleştirmesi veya aşışılama (ve üstelik buna herkesin gülmesi).
- "Aktör değiliz, olmamız da gereksiz" anlayışı ile direnme.

Yaşanabilecekler

- Ay ne eğlendik ne eğlendik; mesaj güme gitti.

Gönüllünün dikkat etmesi gerekenler

- Drama diğer etkinlikler içinde bir bağlama (sürece) oturtulmalıdır.

6 ŞAPKALI DÜŞÜNME TEKNİĞİ

Aşamalar

- Konu belirleme.
- Küçük grup oluşturma.
- Veriler üzerinde küçük grupların çalışılması, verilerin post-itlere yazılması, tartışılması.

BEYAZ ŞAPKA

Yol gösterici sorular sorulur.

Neleri araştıralım? Hangi soruları soralım?

Ölçütler sorulur.

KIRMIZI ŞAPKA

Olumlu-olumsuz **duygular**

SİYAH ŞAPKA

Riskler

- Düşünce, tahmin, yorum, geleceğe dair tehlikeler söylenebilir.
("Yapılırsa/olursa hangi problemler ortaya çıkar?", vb.)

SARI ŞAPKA

Avantajları ne olur?

YEŞİL ŞAPKA

Alternatif çözümler üretilir.

"uçuş şapkası"

MAVİ ŞAPKA

Karar verme (gerekçeli, hukukla ilişkilendirilmiş sonuç raporu)

İncelikler ve getiriler

- Verilerin çeşitliliği (her görüşe yer verilmesi).
- Analiz - sentez - karar verme (sonuçlandırma).
- Farklı pencerelerden bakma.
- Aşamalandırılmış düşünce.
- Tartışma - araştırma.
- Küçük Grup ve Büyük Grup çalışmasına, bireysel çalışmaya izin vermesi.

- Avantajlarının gündeme getirilmesi uygun olmayan konularda (örneğin, soykırım) kullanılmamalı.
- Gönüllünün kendini yeterli hissetmesi çok önemli.
- Konu seçimi çok önemli.

Yaşanabilecekler

- Uzun süren, ön hazırlık yapılması gereken bir yöntem.

Gönüllüye düşenler

- Tarafsızlık.
- Zamanı iyi planlama.
- Rahat bir düşünme ortamı sağlama.
- Ön hazırlığı eksiksiz yapma, materyali eksiksiz hazırlama.
- Riskleri bilip önlem alma.
- Gerekli ön hazırlığı yapma.
- İyi dinleme/tartışma açabilme.
- Rekabet ortamı gibi algılanmamasını sağlamak.
- Taktik geliştirme.

BEYİN FIRTINASI

Aşamalar

- Çocukları rahat oturtma.
- Görüşlerin rahat yazılabilmesi için bir kâğıtlı tahta edinilmesi.
- Zamanın belirlenmesi.
- Ele alınacak sorunun anlatılması.
- Tekniğin kurallarını açıklama.
- Görüş üretilmesini isteme ve kaydetme.
- Kâğıt dolduğunda duvara yapıştırma.
- Kendi görüşlerimizi de ekleyerek çocukları cesaretlendirme.
- Kimsenin görüşüyle alay edilmesine izin vermeme.
- Ortaya yeni görüşler çıktığı sürece yöntemi sürdürme.
- Fikirlerin özetlenmesi, toparlanması.

İncelikler

- Düşünme için ayrılan bölümde değerlendirme yapılmasına kesinlikle izin verilmez.
- Uç görüşler alabilmek, cesaretlendirebilmek (kendi görüşleri ile eklemeler yapmak).
- Üretilen görüşleri artırabilmek.
- Uzun cümlelerden kaçınılmalı (görüşlerde).
- Tempolu yönetme ve söylenenleri çabuk yazma.

Riskler

- Fikir geliştirecek soruyu iyi sormama.
- Konunun/sorunun düzeye uygun olmaması.
- Fikir üretilmemesi, tıkanıklık.
- Zamanın yeterli olmaması.

İçerik

- İşin içinde değer yargıları varsa, bu yöntem seçenek üretmede çok yararlı bir yöntemdir.

Yaşanabilecekler

- Cesaretsiz ve yeteri kadar motive edilmemiş (havaya sokulmamış) çocukların az sayıda görüş üretmesi.
- Uç noktalarda seçeneklerin ortaya çıkmayışı.
- Kuralların çocuklar arasında tam olarak anlaşılamadığı durumlar.
- Ortaya çıkan görüşlere verilen tepkiler, gülmeler ve bunun sonucunda cesareti kırılan kişilerin görüş üretememesi.

Gönüllüye düşenler

- Hızlı yazma/yazdırabilme becerisine sahip olmalı.
- Sorunu iyi belirlemeli.
- Soruyu doğru sormalı.
- Tekniğin kurallarını açıklamayı unutmamalı.
- Kendi görüşlerini de ekleyerek yeni görüşler üretmeleri için katılımcıları cesaretlendirmeli.
- Kimsenin görüşüyle alay edilmesine izin vermemeli.
- Ortaya çıkan yeni görüşler olduğu sürece tartışmayı sürdürmeli.
- Bunun için de zamanı çok iyi kullanmalı.
- Tempoyu hiç düşürmeden, görüşlerin hepsinin yazıcı (bu bazen kendisidir) tarafından (ve doğru) yazıldığını kontrol edebilmeli.

ZİHİN YÜRÜYÜŞÜ

Aşamalar

- Çizimi önceden hazırla ve çoğalt.
- Hedefini belirle.
- Gruba yönergeyi ver.
- İsteyenler okusun.
- Tartışmayı yürüt.

Riskler

- Hatırlayamama.
- Yazılı işlem gerektirdiği için çocukların kendilerini sınavdaymış gibi hissetmeleri.

İçerik

- Gündelik yaşantımızla ilgili olguları çıkarma.
- Kendi davranışlarımızı tartışma temasıyla ilişkilendirebilmek.

Yaşanabilecekler

- Gruptan direnç gelmesi.
- Örneklerin hepsi okunmazsa yanlış örneklerin doğru zannedilmesi.

Gönüllüye düşenler

- Yönergeyi doğru verme.
- İlk aşamada, mekânda dolaşıp çocukları anımsamaları ve yazmaları için yüreklendirme.

Aşağıda, insan hakları ile ilgili bir çalışmada kullanılmış olan zihin yürüyüşünün, örnek olması amacıyla, çizimi verilmiştir. Siz, sütun başlıklarını kendi grubunuzun gereksinmelerine göre değiştiriniz.

ZİHİN YÜRÜYÜŞÜ

Son üç günde yaşadıklarınızı, duyularınızı ve izlenimlerinizi zihninizde canlandırmaya çalışın.

1. Bunların içinden adalet duygunuzu zedeleyen durumlardan üç tanesini birinci sütuna yazın.
2. Adil olmadığını düşündüğünüz durumların sizde ne gibi duygular yarattığını ikinci sütuna yazın.
3. Adil olmayan durumun sizi doğrudan etkileyip etkilememesi duygularınızda farklılık yaratıyor mu? Yanıtınız "evet" ise üçüncü sütuna, "hayır" ise dördüncü sütuna bu durumun neden/nasıl olduğunu yazın.

1. Sütun (Son üç günde adalet duygumu zedeleyen durumlar)	2. Sütun (Bu durumun bende yarattığı duygular)	3. Sütun (Evet/nedenler)	4. Sütun (Hayır/nedenler)
1.			
2.			
3.			

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

Gürkaynak, İpek. (Kasım 2002). **Umut Vakfı Gürkaynak Yurttaşlık Enstitüsü**. Çolukçocuk Dergisi. Sayı 20, ss: 31-33.

Gürkaynak, İ. **ERG Düşünme Gücü Projesi uzman eğitimcilerine, eğitimcilerine, öğretmenlerine mektuplar, “düşünce paylaşımları” ve “lafı program”lar**.

Gürkaynak, İ. (2008). **Okulun değişen rol ve işlevi**. 80. Yıl Uluslararası Eğitim Forumu: Eğitim Hakkı ve Gelecek Perspektifleri (içinde). Ankara: TED.

Gürkaynak, İ. (Aralık 2007). **Öğrenciyi Eleştirel Düşünmeye Yönlendirebilmek**. TED Ankara Kolejliler Dergisi. Sayı 91, ss: 30-31.

Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D., Akipek, Ş., Bağlı, M. T., Erhürman, T. ve Uluç, F. Ö. (1998). **Yurttaş Olmak İçin... Eğitimci El Kitabı**. İstanbul: Umut Vakfı Yayınları, 2. Basım.

Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D., Akipek, Ş., Bağlı, M. T., Erhürman, T. ve Uluç, F. Ö. (2002). **Ben İnsanım Dizisi**, Ankara.

Gürkaynak, İ., Üstel, F. ve Gülgöz, S. (2008). **Eleştirel Düşünme**. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

Marshall, T. H., Bottomore T. B. **Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar**. (2006) çev. Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Noddings, N. (2006). **Critical Lessons: What Our Schools Should Teach**. Cambridge: Cambridge University Press.

ETKİNLİKLER

HAFTA 1:

KİMİN İÇİN?

+ Kazanımlar:

- Bireysel davranışların sonuçlarının yalnızca davranışı gösteren birey değil başkaları üzerinde de görüleceğini fark eder.
- Kendileri için, başkaları için ve hem kendileri hem de başkaları için eylemde bulunmanın sonuçları arasındaki etkileşimi fark eder.

Malzemeler: “Rengârenk¹” adlı oyun, kalem, post-it, tahta kalemi.

Ön hazırlık: “Kimin İçin?” formunu çocuk sayısı kadar çoğaltın.

Süre: 90 dk

(50 dk oyun) + (30 dk “Kimin İçin?” formu ve tartışma) + (10 dk. program tanıtımı)

- Çocuklara “Hoşgeldiniz” dedikten sonra “Burada büyük olasılıkla görmediğiniz, bilmediğiniz bir oyun var ve bugün oyun oynayarak başlayacağız,” şeklinde giriş yapabilirsiniz. Sonra çocukları dörderli gruplara ayırın. *Rengârenk* oyununu (açıklama için EK 1’e bakın) oynatmaya başlayın. Gruplar oyunlarını tamamladıktan sonra çocuklara “Bu oyunda neler oldu?” diye sorun. Cevaplar büyük ihtimalle “Ayşe benim ikilimi bozdu, halbuki ben onun üçlüsünü yapmıştım,” gibi oyunun belli anlarına ilişkin ve somut nitelikte olacaktır. Bu nitelikteki cevaplar ifade edilsin; ancak bunların çok fazla zaman almasına ve tartışma ortamına hâkim olmasına izin vermeyin. Onları oyunun kuralları hakkında düşündürmeye çalışın. Örneğin “Oyunun kurallarını düşünün. Oynadığınız diğer oyunlardan farklı mıydı?” gibi somut sorular yöneltin. Gelecek cevaplar arasından **“kendimiz için bir şeyler yaptık, başkaları için bir şeyler yaptık, hem kendimiz hem başkaları için bir şeyler yaptık”** yönünde olanların altını çiziniz; bu sözleri bir de siz tekrar edin. Eğer bu yönde cevap gelmiyorsa, çocukların cevaplarının ardından bunu siz söyleyin. Böylece oyunda, daha sonra üzerinde tartışılabilmesi için yaratılmaya çalışılan temel durumların genel bir bakışla da olsa anlaşılmasını sağlayın.
- Oyunda ne olduğuna ilişkin bu genel konuşmanın ardından, **kendisi, başkası ve hem kendisi hem başkası için** bir şeyler yapmanın gündelik hayatımızda da geçerli olduğunu vurgulayarak çocuklardan bu durumları kendi hayatlarından verecekleri örneklerle açmalarını isteyin.
- Bu örnekler üzerinde dururken, bazı durumlarda **yalnızca kendimiz için bir şey yaptığımızı düşünürken** aslında aynı zamanda da **başkası için de bir şeyler yapabiliyor oluşumuzun** (ya da başkası için bir şey yaparken aynı zamanda kendimiz için bir şey yapabiliyor oluşumuzun) farkına varmalarını sağlayın. Bu, onları eylemlerinin etki alanları ve sonuçları hakkında düşündürecektir.

- Gündelik hayatımızdaki eylemlerimize, bunların kendimiz ve başkaları için doğurduğu etkilere dair birkaç örnek alıp bunları kısaca tartıştıktan sonra, önceden çoğalttığınız aşağıdaki “Kimin İçin?” formunu dağıtın ve formun çocuklar tarafından bireysel olarak doldurulmasını isteyin.

Buna göre, çocuklar önce birinci sütuna bir önceki gün gerçekleştirdikleri eylemleri sırasıyla yazacaklar. (Bu eylemlerin, “yüzümü yıkadım”, “otobüse bindim”, “arkadaşıma telefon ettim”, “bakkaldan ekmek aldım” gibi gündelik ve sıradan eylemler olmaları yeterlidir.) Daha sonra da bu eylemlerin, kendileri için mi, başkaları için mi, yoksa hem kendileri hem de başkaları için mi olduğunu “X” işaretiyle belirtecekler; en son sütuna da bunun gerekçesini yazacaklar². Gerekliyorsa çocukların yanına giderek formu anlamayanlar için açıklayıcı nitelikte destek de verebilirsiniz.

Formlar doldurulduktan sonra çocuklardan istekli olanların, formlarına yazdıklarını okumalarını isteyin. Örneğin bir çocuk “yüzümü yıkadım” eylemini yazmış ve “kendim için” sütununu işaretlemiş olabilir ve bunu “temiz olmak için” şeklinde de açıklayabilir. Sonra “Aynı eylemi yazan ama farklı sütunları da işaretlemiş olan var mı?” diye sorabilirsiniz. Ya da “Kendi yüzümü yıkamam, başkaları için de önemli midir?” sorusunu yöneltebilirsiniz büyük gruba. Gelen cevapları siz de tekrar ederek altını bir kez daha çiziniz. Daha sonra, küçük bir tartışma başlatarak **eylemlerimizin sonuçlarının çok yönlülüğü** üzerinde durabilirsiniz. Aslında yalnızca kendimiz için yaptığımız bir şeyin (örneğin, okula gitmenin) başka insanları ilgilendirecek sonuçları olduğunu (**topluma yararlı bir insan olmak gibi**); aynı şekilde yalnızca başkası için yaptığımız bir şeyin (örneğin, bir yaşlının alışveriş torbalarını taşımanın) sonuçlarının da yalnızca o kişiyi değil, kendimiz de dahil olmak üzere birçok insanı da etkileyebileceğini (**bir insana yardım etmiş olmanın verdiği mutluluk, başkalarına bu konuda örnek olmuş olmak gibi**) vurgulanmasını sağlayabilirsiniz.

Gönüllüye not: “Kendin için bir şey yaparken başkaları için de bir şeyler yapabiliyor olmak acaba bize neler kazandırır?” sorusu, özellikle böyle davranmanın birey, yakın ve uzak çevresi için söz konusu olabilecek olumlu sonuçları üzerinde çocukları düşündürebilir. Bu olumlu sonuçlardan biri de toplumsal yaşamda barışın sağlanmasıdır. Büyük grup tartışmasında söylenenlerden yola çıkarak çocukların dikkatini bu konuya çekmeye çalışın. “Davranışlarımızda başkalarını dikkate almazsak neler olur?” sorusundan yola çıkarak da barış konusuna gelebilirsiniz.

Bu bölümü **toplumsal yaşamda barışın başkalarını dikkate almakla mümkün olduğu** gerçeğinin altını bir kez daha çizerek sonlandırın.

Kimin İçin?

Dün Yaptıklarım	Kendim İçin mi?	Başkaları İçin mi?	Hem Kendim Hem Başkaları İçin mi?	Nasıl? (Bu sütuna, niçin kendin veya başkaları veya hem kendin hem başkaları için olduğunu düşündüğünü yaz.)

- Program tanıtımına geçmeden önce aşağıdaki soruları iki ayrı büyük kâğıda yazın. Yüksek sesle okuyarak bu soruları çocuklara yöneltin. Çocuklara post-it dağıtın ve cevaplarını büyük kâğıtların üstüne yapıştırılmalarını söyleyin. İsteyenlerden birkaçının yazdıklarını arkadaşlarına yüksek sesle okumalarını sağlayın.

“Şu an burada olmaktan dolayı ne hissediyorsunuz?”

“Bugün öğrendiğiniz, size ilginç gelen bir şeyi yazınız.”

- Son olarak programı tanıtır, önümüzdeki haftalar hakkında bilgi verin.

Ek 1: (Oyunu geliştirenlerin gönüllülere notu)*

NEDEN RENGÂRENK?

Rengârenk oyunu, Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın Demokrasi ve Haklarımız Projesi kapsamında geliştirildi. Amaç, oyunu oynayacak çocukların oyunun içeriği ve kuralları aracılığıyla demokrasi ve insan haklarına ilişkin mesajlar almalarıydı.

Bu amaç doğrultusunda öncelikle "kendimiz" ve "başkası" kavramlarının üzerinde durduk. Toplumsal yaşamda "birey"lerin "başka" insanlarla birlikte yaşadıklarının farkına varmalarının ve farklı insanların barış içinde beraberce yaşama becerilerini geliştirmenin demokratik yaşam için özel bir önem taşıdığı gerçeğinden yola çıktık. "Başkası"nı sağlıklı ve gerçekçi bir şekilde dikkate almanın, eylemlerimizin toplumsal yaşamdaki sonuçlarını daha iyi görmemize yardımcı olacağını öngördük. Toplumsal yaşamı, aslında farklı insanların farklı amaçlarının zaman zaman birbiriyle çatıştığı bir sahne gibi düşündük. Birbiriyle çatışan amaçların, toplumsal ilişkileri yıpratıcı durumlar yaratabileceği gibi, uygun yaklaşımlarla ele alındığında bu ilişkileri geliştirebileceğine inandık. *Rengârenk* oyununu ve sonrasında yürütülebilecek etkinliği, toplumsal ilişkileri geliştirebilen uygun yaklaşımlara örnek olacak şekilde tasarladık. Başka bir ifadeyle bireylerin kendilerini ilgilendiren konuların aslında çoğu zaman başkalarıyla da ilişkili olduğunu kavramalarının bu oyun aracılığıyla, bir ölçüde de olsa mümkün olacağını düşündük.

Bu doğrultuda oyundaki kurallar, oyuncunun kendi hamlesini yaparken, yalnızca kendi konumunu değil, başka oyuncuların durumlarını da dikkate almasını zorunlu kılıyor. Üstelik oyuncu, başka oyuncuların durumlarını dikkate aldığı ve onların önünü açan hamleler yaptığında ödüllendiriliyor. Oyun, sadece ve tamamen kendisini düşünen kişinin oyunu kazanmasına izin vermiyor. Bu bakımdan oyun, toplumsal yaşamda kendisiyle birlikte çevresini de düşünen ve kendi eylemlerinin yaratabileceği sonuçları öngören, hak ve sorumluluk bilinci olan yurttaşlığı özendiriyor.

---

*Rengârenk oyunu Dr. Hümanur Bağlı, Yrd. Doç. Melike Türkan Bağlı, Doç. Dr. Kenan Çayır, Doç. Dr. Şebnem Timur ve Laden Yurttagüler tarafından geliştirilmiş ve tasarlanmıştır.

NOTLAR

1. Rengârenk Oyunu. Toplum Gönüllüleri Vakfı.
2. Bu yöntem, “zihin yürüyüşü” olarak adlandırılır. Yöntemin başka konulara ilişkin uygulaması için şu iki kaynağa bakınız:

- 1) Gürkaynak, İ., Gözütok, D., Akipek, Ş., Bağlı, M. T., Erhürman, T. ve Uluç, F. Ö. (1998). **Yurttaş Olmak İçin...** İstanbul: Umut Vakfı. s. 7.
- 2) Gürkaynak, İ., Gözütok, D., Akipek, Ş., Bağlı, M. T., Erhürman, T. ve Uluç, F. Ö. (1998). **Yurttaş Olmak İçin... Eğitici El Kitabı.** İstanbul: Umut Vakfı. s. 7.

HAFTA 2:

HAKLAR! HEPSİ! HER ZAMAN! HERKES İÇİN!

+ Kazanımlar:

- Çocuk haklarının özel olarak tanımlandığını fark eder.
  - Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) de yer alan maddeler hakkında bilgi sahibi olur.
- ÇHS'de bulunan bazı maddeleri kavrar.

 Malzemeler: Torba, çeşitli türlerde (ispirtolu, pastel, kuru vb.) renkli kalemler, renkli kâğıtlar, karton/büyük tahta kâğıdı, eski gazete ve dergiler, makas, yapıştırıcı, tahta kalem.

Ön hazırlık:

- Ek 1'in iki kopyasını çıkarın. Cümleleri işaretli yerlerden kesin. Cümlelerin birer kopyasını etkinlik odasında çocukların okuyabilecekleri şekilde asın. Birer kopyasını da bir torbaya koyun.
- Ek 2'deki metinden grubunuzdaki çocuk sayısı kadar çoğaltın.
- Ek 3'ten bir adet çoğaltın ve işaretli yerlerinden kesin.
- Ek 4'te bulunan **ÇHS'den** kendiniz için bir tane çoğaltın.
- **ÇHS'den** çocuk sayısının yarısı kadar çoğaltın.
- Etkinlik 4'te verilen şekli bir kartona veya büyük tahta kâğıdına sığacak şekilde büyütün (5 karton hazırlayın).

 Süre: 95 dk

Gönüllüye not: Yönergeler 4-5. sınıf düzeyine uygun olarak hazırlanmıştır. Etkinlikleri, 2-3. sınıflar ve 6-8. sınıflarla yaparken nasıl farklılaştırabileceğiniz haftanın değerlendirme etkinliğinden sonra "çeşitlendirme" başlığı altında verilen etkinliklerle önerilmektedir.

Çeşitlendirme etkinlikleri 4-5. sınıflara yönelik olarak da önerilmektedir.

Etkinlik 1: Haklar Oyunu (20 dk)

- Bu etkinlikle hedeflenen, çocuk hakları konusuna hareketli bir giriş yapabilmek ve çocukların, ÇHS'de geçen çeşitli hakları çocuk dilinden duymalarını sağlamaktır.

Önce çocuklardan mekân içinde dolaşmalarını ve az sonra oynayacakları bir oyun için duvardaki kâğıtta yazılı cümleleri sessizce okumalarını isteyin. Kâğıtta yazılı cümlelerle duvarda yazan cümlelerin aynı olduğunu çocuklara söyleyin.

- Her çocuğun torbadaki cümlelerden birini seçmesini, seçtiği cümleyi bir arkadaşına söylemesini ve bu cümleyi o arkadaşının sırtına yapıştırmasını isteyin. Herkesin kendi sırtındaki ifadenin ne olduğunu mutlaka bilmesi gerektiğini söyleyin. Bir ebe belirleyin. Ebe dışındaki çocuklara çömelere çember şeklinde oturmalarını söyleyin. Ebe çemberin dışında dolaşmaya başlasın. Dolaşırken çocukların sırtlarındaki ifadelerden birini yüksek sesle okusun. Sırtındaki cümle söylenen çocuk kalkıp ebenin arkasına geçsin ve çemberin çevresinde ebeyle birlikte dolaşmaya başlasın. Ebe, çemberin etrafında dolaşarak arkadaşlarının sırtında gördüğü ve daha önce söylenmemiş ifadeleri söylemeye devam etsin. Gönüllü araya girip, "tüm çocuklar" dediğinde ebe ve ebenin arkasında yer alan her çocuk boşalan bir yere oturmaya çalışsın. Ayakta kalan çocuk yeni ebe olsun ve oyun bu şekilde devam etsin. Her maddenin söylendiğinden emin olduktan ve birkaç kez "tüm çocuklar" dedikten sonra oyunu bitirin. Çocuk sayısını da dikkate alarak mümkün olduğu kadar çeşitli cümle kullanmaya özen gösterin. Gerekirse aynı cümleyi birden fazla kez kullanabilirsiniz. Heyecanı yüksek tutmak amacıyla "tüm çocuklar" dediğinizde ebenin arkasındaki çocuk sayısının her zaman aynı olmamasına dikkat edin. Örneğin; bazen ebenin arkasında 4 çocuk varken "tüm çocuklar" deyin, bazen 1 çocuk varken.

Gönüllüye not: Sırtlarda yazacak ve mekânda asılı olacak cümleler (Ek 1)

ve ilgili **ÇHS** ddeleri şunlardır:

- "Bir ismim olmalı." (madde 7)
- "Dernek kurabilirim." (madde 15)
- "18 yaşına kadar çocuğum." (madde 1)
- "Düşüncelerimi açıklayabilirim." (madde 12)
- "Gelişmem için uygun ortamlar sağlanmalı." (madde 24)
- "Kimse beni zorla alıkoyamaz." (madde 11)
- "İhtiyacım olduğunda dinlenebilmeliyim." (madde 31)
- "Eğitim almalıyım." (madde 28)
- "Kendimi ifade edebilmeliyim." (madde 13)
- "Güvenli ortamda büyümeye ihtiyacım var." (madde 18, 24)
- "Oyun oynamak istiyorum." (madde 31)
- "Ailemle yaşamak istiyorum." (madde 9)
- "Farklılığım nedeniyle dışlanmamalıyım." (madde 2)
- "Hastalıklara karşı aşılanmalıyım." (madde 24)
- "Barış içinde yaşamak istiyorum." (madde 38)
- "İznim olmadan özel eşyalarımı karıştırmayın." (madde 16)
- "Benimle ilgili konularda görüşüm sorulmalı." (madde 12)

- Her çocuğa Ek 2’de ve aşağıda bir örneği verilen metnin bir kopyasını vererek okumaları için onlara zaman tanıyın. Metin içinde kendilerine önemli gelen bölümlerin altını çizmelerini isteyin.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Hakkında¹

Çocukların yetişkinlerden farklı özelliklerinin olması, sürekli büyüme ve gelişme göstermeleri, bakım ve gelişimlerinden yetişkinlerin ve toplumun sorumlu olması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nden ayrı olarak bir Çocuk Hakları Sözleşmesi hazırlanması gerekliliğini doğurmuştur. Haklar, doğum öncesinde başlar.

Dünyada birçok ülke var ve bu ülkelerde çocuklar yaşıyor. “Çocuk Hakları”, tüm ülkelerdeki çocukları kapsıyor ve her çocuk için geçerli. Tabii çocuklar da birbirinden farklı. Bazıları kız, bazıları erkek. Bazıları Fransızca konuşuyor, bazıları Türkçe, bazıları Rusça. Bazı çocuklar yoksul, bazıları zengin. Bazılarının bedensel ya da fiziksel engeli var... İşte çocuk hakları, dünyadaki tüm çocuklar için geçerli olan haklardır.

Bu hakları kullanmamızı güvence altına alabilmek için devletler bir araya gelmişler ve şöyle demişler: “Çocuklarımızın hakları var. Bu hakları kullanmalarının önünde hiçbir engel olmasın. Örneğin, aramızdan birileri, 'Hayır, ben çocuklara haklarını kullandırmam!' diyemesin. Bu konuda birbirimize söz verelim; hatta bu sözümüzü sonradan unutmamak için bir kâğıda yazıp hepimiz imzalayalım.”

Kimler mi imzalamış? Hani Birleşmiş Milletler diye bir kuruluş var, işte ona üye olan bütün devletler. Türkiye de imzalayan ülkeler arasında. Sözleşme’yi şimdiye kadar 193 devlet imzalamış, sadece 2 devlet imzalamamış.

Gönüllüye not: Türkiye Cumhuriyeti, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 17., 29. ve 30. madde hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır². Başka bir deyişle Türkiye, Sözleşme’yi imzalamış, ancak bu üç maddeye çekince koymuştur.

- Çocuklardan metinde kendilerine önemli gelen bölümleri paylaşımlarını isteyin.

ÇHS’den iki çocuğa bir tane gelecek şekilde çıktılar dağıtın. Çocuklar ÇHS’de geçen “özürlü” ifadesinin yerine günümüzde “engelli” sözcüğünün kullanıldığını söyleyin. Girişteki oyunda kullanılan ve sırtlarına asılan cümlelerin çocuk haklarıyla ilgili olduğunu hatırlatın. Dünyadaki birçok ülke tarafından kabul edilmiş olan ÇHS’de bu konularla ilgili maddeler olduğunu söyleyin. (Ekt ÇHS’nin iki örneği bulunmaktadır. Birinci kademe öğrencilerine yönelik olarak Ek-5’te bulunan kopyayı kullanmanız önerilmektedir.)

Etkinlik 3: Haklar! Hepsi! Her Zaman! Herkes İçin! (20 dk çizim yapma + 20 dk tartışma)

- Çocuklara “Şimdi, S’de yer alan bazı maddelerle ilgili bir çizim çalışması yapacağız ve bir tahmin oyunu oynayacağız. Üzerinde çalışma yapacağımız maddeler³ aşağıdadır,” diyerek sıradaki etkinlikle ilgili bilgi verin.

MADDE 6

- 1- Her çocuğun yaşama hakkı vardır.
- 2- Taraf devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için güçleri oranında en çok çabayı göstermekle yükümlüdürler.

MADDE 16

- 1- Hiçbir çocuğun özel yaşamına, ailesine, konutuna veya iletişiminde, keyfi ya da haksız olarak müdahale edilemez. Hiçbir çocuğun onuruna ve itibarına haksız olarak saldırılamaz.
- 2- Çocuğun, bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasal korunma hakkı vardır.

MADDE 23

Engelli çocukların özel bakımdan yararlanma ve toplumsal yaşama katılma hakkı vardır. Devletin bu konuda yükümlülükleri bulunmaktadır.

MADDE 28

- 1- Taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler. Bu hakkın kademeli ve fırsat eşitliğine uygun olarak yaşama geçirilmesi için:
  - a- İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler.
  - b- Mesleki ortaöğretimin de gelişmesini teşvik ederler.
  - c- Yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler.
  - d- Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler.
  - e- Okullarda düzenli bir biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.
- 2- Taraf devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşmasını sağlayacak önlemleri alırlar.
- 3- Taraf devletler, cehaletin ve okuryazar olmama durumunun ortadan kaldırılması, çağdaş öğretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması, bilimsel ve teknik bilgilere ulaşılması konularında uluslararası işbirliği yaparlar.

MADDE 38

Çocukların silahlı çatışmadan korunma hakkı vardır. Devlet, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamakta yükümlüdür.

- "Haklar", "Hepsi", "Her Zaman", "Herkes İçin", "Her Yerde" diye sayarak beş grup oluşturun. Her gruba Ek 3'te yer alan çocuk hakları maddelerinden birini verin ve çocuklardan, bu maddeyi iyice okuyup anladıktan sonra grup olarak, maddenin içeriğini ve anlamını yansıtacak bir resim yapmalarını isteyin. Bunun için gruplara kartonlar, renkli kalemler, eski gazete ve dergiler, makas, yapıştırıcı, kâğıtlar ve artık malzemeler verin. Çalışmalar istenirse üçboyutlu olarak hazırlanabilir. Çalışma yapılacak bazı maddeler hakkında grubunuza daha detaylı bir açıklama yapmanız gerekirse aşağıdaki nattan yararlanabilirsiniz.⁴
  - o "Yaşamak" ne kadar da çok şey yapabilmek değil mi? Yaşamak, gelişmek, büyümek çocukların hakkı ve hiç kimse çocukların hayatını ve gelişmesini tehlikeye atacak davranışlarda bulunamaz. Tüm çocukların hayatta kalması ve sağlıklı gelişebilmesi sağlanmalıdır.
  - o Özel yaşantınıza siz izin vermedikçe kimse karışamaz. Size ait olan anı defterini, yazdıklarınızı, çantanızı kimse izinsiz karıştıramaz. Fotoğraflarınızı izniniz olmadan kimse yayınlamaz. Yani size ait olan, sizin için özel olan bir alana siz izin vermedikçe kimse müdahale edemez. Tabii ki çocukların sağlıklı şekilde gelişmeleri için onlara destek olan/olması gereken yetişkinler vardır ve bu kişilerin desteğini almak, önerilerini dikkate almak önemlidir.
  - o Bazı çocukların bedensel ya da zihinsel engeli bulunabiliyor. Bu gibi durumlarda kendileri için uygun olan eğitimi ya da gerekli sağlık hizmetini almak durumundalar. Bu hizmetler onlara sağlanmalı.
  - o Bazen savaşlar ve anlaşmazlıklar olabiliyor. Çocukların bu ortamlardan etkilenmemesi, sağlıklı bir yaşam sürmeleri ve gelişmeleri için çok önemli. Çocukların bu gibi durumlardan korunmaları ve çocuklara gerekli bakımın sağlanması gerekiyor.
- Çalışmalar tamamlandıktan sonra ürünleri etkinlik odasının farklı noktalarına asın ve her gruba A4'ün yarısı büyüklüğünde kâğıtlar dağıtın. Gruplardan, kendi çalışmaları dışındakileri inceleyerek bu ürünlerde **S'deki** hangi maddenin anlatılmış olduğu hakkında, önce bireysel olarak sessizce tahmin yürütmelerini isteyin. Sonra tahminlerini grup üyeleriyle tartışarak, grubun kararını kendilerine verilen kâğıtlara yazmalarını ve kâğıtları diğer gruplarca görülmemeleri için resimlerin altına, ters çevrilmiş bir şekilde bırakmalarını söyleyin.
- Tahminler alındıktan sonra her bir resmi, o resmi yapan grupların resmin önüne geçmesini isteyerek, hep beraber tek tek inceleyin. Resmin sahiplerinden, resimlerine ilişkin kâğıtlarda yazılı olan tahminleri okumalarını isteyin. Bütün çocuklara "Resimde **S'deki** hangi maddenin anlatıldığını düşünüyorsunuz? Neden?" sorusunu yöneltin ve her grubun tahminlerini gerekçelendirerek sunmasını sağlayın. Resmi yapan gruptaki çocuklara resimde hangi maddeyi anlatmak istediklerini sorun ve maddeyi **S'deki** haliyle okumalarını söyleyin. Bu maddeyi anlatırken resme hangi öğeleri, niçin yerleştirdiklerini açıklamalarını isteyin. Bir sonraki grubun resmine geçin ve aynı çalışmayı yeni grupla gerçekleştirin.

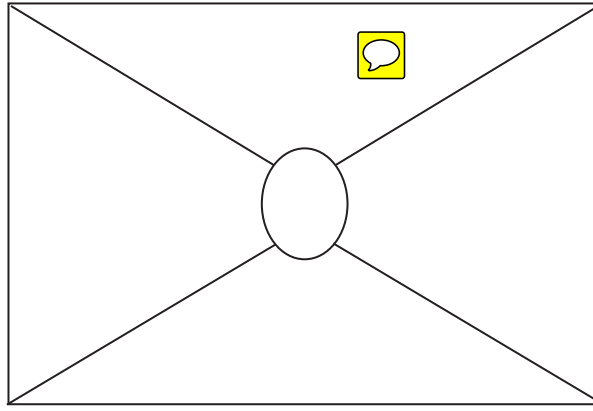
Gönüllüye not 1: Bu hafta yapılan resimlerin, 6. ve 7. hafta çalışmalarında kullanılmak üzere saklanması gerekmektedir.

Gönüllüye not 2: Bu etkinlikte hedeflediğimiz, çocukların bir önceki adımda tanışıklık kazandıkları bazı **S** maddeleri hakkında daha derinlemesine çalışma yapmaları, düşüncelerini ifade etmeleri ve birbirlerinin yaptıkları çalışmalar hakkında düşünmeleridir. Böylece, ilerleyen haftalarda yapılacak çalışmalara bir ön hazırlık yapmış oluyoruz.

Etkinlik 4: Değerlendirme (25 dk)

- Dörderli gruplar oluşturun. Ön hazırlık bölümünde Etkinlik 4 için hazırladığınız büyük kâğıttan her gruba birer tane verin.
- Büyük kâğıtlardaki bölünmüş her dilim bir çocuğun önüne denk gelmelidir.
- Her bir çocuğun, kendisine düşen alana 5 dakika süre içerisinde "Benim Çocuk Hakları Listem"i⁵ oluşturmalarını isteyin. Kâğıdı yavaş yavaş döndürerek her çocuğun yazdığı maddelerin bütün grupla paylaşılmasını sağlayın. **Çocuklara, tüm yazılanlar arasından ilk üç madde arasına yazdıklarını ortak madde/ler varsa bu ortak madde/maddeleri yuvarlak alana yazmalarını söyleyin. Grup sözcülerinden kendi gruplarındaki her çocuğun yazdığı ilk üç maddeyi ve ortadaki daire biçimli alana yazdıkları madde/maddeleri diğer gruplarla paylaşmalarını isteyin.**

- Çalışma tamamlandıktan sonra tüm gruba "Çocuk hakları hangi çocuklar için var? Sizce hangi haklar diğerlerinden daha önemli?" sorularını sorun. Burada çocuk haklarının tüm dünya çocukları için olduğunun, hiçbir hakkın diğerinden daha önemli olmadığına, hakların her yerde ve koşulda geçerli olduğunun vurgusunun yapılması önemlidir.

Çeşitlendirme 1: Kulaktan Kulağa Oyunu (15 dk) (Her sınıf düzeyinde etkinlik sonunda uygulayabilirsiniz.)

- Grupça halka oluşturacak şekilde oturun.
- Oyuna başlamak için bir kişi belirleyerek bu kişinin kulağına aşağıdaki cümlelerden ilkinin diğer çocukların duymayacağı şekilde söyleyin. Herkesin duyduğu cümleyi sırayla bir sonraki arkadaşının kulağına tekrar etmesini söyleyin. Başlangıçtaki çocuğa tekrar sıra geldiğinde ne duymuş olduğunu sorun.
- Cümleler:
  - o "Hiçbir hak diğerinden daha değerli veya daha önemsiz değildir!"
  - o "Haklar! Hepsi! Her Zaman! Herkes için!"
- Aynı uygulamayı diğer cümleler için de gerçekleştirin. Büyük grupla cümlelerin ne ifade ettiği konusunda kısa bir tartışma yapın.

Çeşitlendirme 2: İzliyorum (20 dk)

(Her sınıf seviyesinde etkinlik sonunda uygulayabilirsiniz.)

- Önceden çoğaltmış olduğunuz 'yi çocuklara tekrar dağıtın.
- Çocuklara, UNICEF'in çocuk hakları konulu videosunu⁶ izletin ve onlardan, izledikleri videonun hangi maddeler ile ilişkili olduğunu bulmalarını isteyin.

Çeşitlendirme 3: Oyundaki Cümleler

(6-8. sınıflar için ilk etkinlikte oyun sonrası eklenebilir.)

- Önceden çoğaltmış olduğunuz 'yi çocuklara dağıtın. Çocuklardan Etkinlik 1'deki oyunda kullanılan cümlelerin deki hangi madde/maddelerle ilişkili olduğunu bulmalarını isteyin.

Çeşitlendirme 4: "Haklar! Hepsi! Her Zaman! Herkes İçin!"

(Her sınıf seviyesinde etkinlik sonunda uygulayabilirsiniz.)

- Büyük grupta "Haklar! Hepsi! Her Zaman! Herkes İçin!" cümlesinin ne ifade ettiği konusunda bir tartışma gerçekleştirin.
- Grup, tartışma sırasında zorlanırsa aşağıdaki sorularla tartışmaya yardımcı olabilirsiniz:
  - a) Bu ifadedeki "hepsi" kelimesi ile ne anlatılmak isteniyor? Örnekler veriniz.
  - b) "Her zaman" ile ne anlatılmak isteniyor? Örnekler veriniz.
  - c) "Herkes" kelimesi ile ne anlatılmak isteniyor? Örnekler veriniz.
  - d) "Haklar! Hepsi! Her Zaman! Herkes İçin!" ifadesi neden söylenmiş olabilir?
- Bu cümleyi gündelik yaşamlarında, haklarının ihlal edildiğini düşündükleri durumlarda söyleyebileceklerini ve arkadaşlarına öğretebileceklerini söyleyin. "Örneğin bir grup kız, bir futbol takımı kurdu. Ancak, bir grup arkadaşınız 'Kızlar futbol oynayamaz!!' diyerek onlara itiraz etti. O anda '**Haklar! Hepsi! Her Zaman! Herkes İçin!**' diyebilirsiniz" deyin.

Gönüllüye not: 2007 yılında yurtdışında "Toplumsal Cinsiyet" konusunda yapılan benzer bir çalışma, bu yolla çocukların günlük yaşamlarında toplumsal cinsiyetle ilgili kalıpyargılarını fark etmelerine ve bunlara karşı tutum geliştirmelerine katkı sağlandığını göstermiştir.⁷

Gönüllü İçin Bilgi Notu

1. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Hakkında⁸

- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 10 Kasım 1989'da BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi kabul etmiştir.
- Şubat 2008 itibarıyla Sözleşme 193 ülke tarafından onaylanarak BM tarihinde dünyada en yaygın biçimde onaylanan sözleşme haline gelmiştir.
- Sözleşme'yi onaylaması beklenen iki ülke Amerika Birleşik Devletleri ve Somali'dir.
- Türkiye 1990 yılında Sözleşmeyi imzalamış ve 1995'te onaylamıştır. Bu durum Sözleşme'yi Türkiye'nin iç hukukunun bir parçası yapmaktadır.

de Neler Var?

- Sözleşme 54 maddeden oluşmaktadır.
- 1-41. maddeler "hak maddeleri" olarak bilinmektedir. Bu maddeler çocukların temel haklarından bahseder. Bu haklar çocukların hayatta kalmalarını ve gelişmelerini sağlayacak en iyi koşullara sahip ortamın nasıl olması gerektiğini anlatır.
- Sözleşme'de 42-54. maddeler taraf devletlerin Sözleşme'yi nasıl uygulayacaklarını, uygulamaları nasıl izleyeceklerini ve raporlayacaklarını anlatır.

Sözleşmenin Yönlendirici İlkeleri

nin haklarla ilgili maddeleri, yönlendirici ilkeler denilen 4 ilke çerçevesinde uygulanmalıdır.

- **Ayrımcılık gözetmeme** (Örnek: Madde 2): Haklar, çocuklar arasında ayrım ve fark gözetmeksizin uygulanır.
- **Çocuğun yüksek yararı** (Örnek: Madde 3): Hükümetler, kurumlar, kuruluşlar ve bireyler; yani herkes, çocuk için en iyi olanı, çocuğun yararını düşünmelidir.
- **Yaşama ve gelişme** (Örnek: Madde 6): Bütün çocukların yaşama hakkı vardır. Devlet ve hükümetler çocuğun hayatta kalması ve sağlıklı gelişebilmesi için mümkün olan çabayı göstermelidir.
- **Katılım** (Örnek: Madde 12): Çocuklar ve ergenler, onları etkileyecek kararlar alınacağı zaman görüşlerini serbestçe ifade etme ve düşüncelerine önem verilmesi hakkına sahiplerdir.

Hak Maddeleri Ne İçerir?

41 hak maddesi 3 kategoriye bölünmüştür: Koşul, korunma ve katılım.

- **Koşul hakları:** Çocuklar için gereken yaşam standartlarını, sağlık bakımını, ücretsiz eğitimi, yasal ve sosyal hizmetleri içerir.
- **Korunma hakları:** Çocukların ayrımcılıktan, istismardan, ihmalden, zorbalıktan, kaçırılmaktan korunmasını ve çocuk adalet sisteminde güvende olmalarını içerir.
- **Katılım hakkı:** Çocukların düşüncelerini özgürce ifade etmelerini, demokratik karar alma süreçlerinin her düzeyinde fikirlerinin değerlendirilmesini, bilgilendirilmeyi ve sosyal hayata katılımı içerir.

2. Kendine nasıl davranılmasını istiyorsan başkalarına da öyle davran, çocuklar dahil!⁹

Ne zaman “Çocuk hakları nedir?” diye sorsalar, bu sözü söylüyorum. Daha sonra da eklemeye başlıyorum; insanlık onuruna yaraşır bir şekilde, ayırım gözetmeden, adil bir şekilde, her insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne saygılı davranarak. Çocukların insan hakları yasal bir belgede yer almak için çok bekledi. İnsanın hayatında bilişsel, ruhsal/duygusal, fiziksel, sosyal, kültürel, zihinsel gelişimin en hızlı ve büyük çoğunlukla da sadece belli dönemlerinde bir kere yaşanabildiği çocukluk döneminin önemi bilindiği halde, çocukluğun güç ilişkileri açısından sosyal statüsünün düşük olması insan haklarının yasal standartları oluşturulurken dahi ihmal edilmesine yol açtı. 1979 yılında Birleşmiş Milletler (BM) üye ülkelerinden oluşmuş bir çalışma grubuyla taslak çalışmaları başlayan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇDS) ya da Sözleşme on yıllık bir sürede son halini aldı. 1984’e kadar İşkenceye ve Diğer Zalimane İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme’nin bir an evvel çıkması için uğraşan güçlü devlet ve sivil toplum ortaklığı ne yazık ki ÇDS için yoktu, “Çocuklara da sıra gelir” diyerek bir kenara bırakıyorlardı ÇDS hazırlıklarını. BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) dahi Sözleşme’nin hazırlık aşamalarına son zamanlarında katıldı.* Sözleşme 10 yılın sonunda BM’ye üye tüm devletlerin kültürünü, hak anlayışını yansıtacak bugünkü halini aldı ve 20 Kasım 1989’da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda onaylanarak imzaya açıldı. Dünyada en yaygın şekilde kabul edilmiş insan hakları sözleşmesi olan ÇDS’ye** Türkiye de 1995 yılından bu yana taraftır.

Yasal statüsü neredeyse evrensel olan ÇDS’nin nasıl uygulandığına baktığımızda, birçok gelişmeden ve Sözleşme’nin olumlu etkisinden söz edebiliriz. Daha önceleri hiç konuşmadığımız çocukların katılım haklarını bugün sıkça konuşur, düşünür olduk. Çocuklara binyıllarca yaptığımız haksızlıkları yavaş yavaş konuşur olduk. Bunlardan birisi de şiddet.

Çocukların şiddetten korunması için özel ve çocuklar tarafından da anlaşılır yasal güvenceler gerektiği söylendiğinde ilk duyduğumuz çocukların insan olduklarını ve halihazırda yasal güvence altına alınan hakların çocuklar için de geçerli olduğudur. Çocuklara yetişkinlerle aynı şekilde muamele edilemeyeceği unutuluyor. Şiddetin, acı çektirmenin normal olduğunu yaşayarak büyüyen birinin şiddeti meşru bir güç aracı olarak başkaları üzerinde kullanacağı unutuluyor. Gücün yetişkinlerin bu kadar lehine olduğu bir durumda çocukların yetişkinlerle aynı değil daha fazla hukuki korumaya ihtiyacı vardır.

Burada koruma, çocukları sırça fanuslarda koruma değil, çocuğun yüksek yararını koruma, ayrımcılıktan, şiddetten koruma, yetişkinlerin onların adına karar almasından koruma anlamına geliyor. Bu koruma anlayışı Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de yer alan hakları hayata geçirmekle yükümlü olan taraf devletlerin hepsinde bir yetişkine şiddet uygulaması yasakken, taraf devletlerin çoğunda hâlâ çocuğa karşı şiddet açıkça yasaklanmamıştır.*** Türkiye’de hâlâ evde, okulda, alternatif bakım kurumlarında çocuğa karşı şiddet açıkça yasak değil.

*United Nations. Office of the High Commissioner for Human Rights. (2007). Legislative History of the Convention on the Rights of the Child. New York; Geneva, United Nations.

**20 Eylül 2010 itibarıyla 193 devlet tarafından imzalanıp onaylanmıştır. Birleşmiş Milletler’e üye sayısı 192’dir.

***Ağustos 2010 itibarıyla çocuğa karşı şiddeti her ortamda ve açıkça yasaklayan devlet sayısı sadece 29’dur.

Daha fazla bilgi için Çocuğa Karşı Fiziksel Cezaya Son Küresel İnisiyatifi web sitesi:

<http://www.endcorporalpunishment.org/pages/progress/countdown.html>

Sivil toplum örgütleri olarak her çalışmamızda çocuklarla ortak çalışıp onların da sivil toplumun parçaları olduğunu kabul ettiğimizde, çocukların haklarını çocuklarla beraber savunduğumuzda, karar alıcılara çocuklar olmadan çocukları etkileyen konularda karar aldığımızda bir adım atmış olacağız.

Adem Arkadaş

STGM Üyesi

Uluslararası Çocuk Merkezi, Çocuk Hakları Politika ve Savunuculuk Sorumlusu

“Bir ismim olmalı.”

“Dernek kurabilirim.”

“18 yaşına kadar çocuğum.”

“Düşüncelerimi açıklayabilirim.”

“Gelişmem için uygun ortamlar sağlanmalı.”

“Kimse beni zorla alıkoyamaz.”

**“İhtiyacım olduğunda
dinlenebilmeliyim.”**

“Eğitim almalıyım.”

“Kendimi ifade edebilmeliyim.”

**“Güvenli ortamda büyümeye
ihtiyacım var.”**

“Oyun oynamak istiyorum.”

**“Barış içinde
yaşamak istiyorum.”**

“İznim olmadan özel eşyalarımı karıştırmayın.”

“Benimle ilgili konularda görüşüm sorulmalı.”

“Ailemle yaşamak istiyorum.”

**“Farklılığım nedeniyle
dışlanmamalıyım.”**

**“Hastalıklara karşı
aşılanmalıyım.”**

Ek 2: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Hakkında

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Hakkında¹⁰

Çocukların yetişkinlerden farklı özelliklerinin olması, sürekli büyüme ve gelişme göstermeleri, bakım ve gelişimlerinde yetişkinlerin ve toplumun sorumlu olması İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden ayrı olarak bir Çocuk Hakları Sözleşmesi hazırlanması gerekliliğini doğurmuştur.

Dünyada birçok ülke var ve bu ülkelerde çocuklar yaşıyor. "Çocuk Hakları", tüm ülkelerdeki çocukları kapsıyor ve her çocuk için geçerli. Tabii çocuklar da birbirinden farklı. Bazıları kız, bazıları erkek. Bazıları Fransızca konuşuyor, bazıları Türkçe, bazıları Rusça. Bazı çocuklar yoksul, bazıları zengin. Bazılarının bedensel ya da fiziksel engeli var... İşte çocuk hakları, dünyadaki tüm çocuklar için geçerli olan haklardır.

Bu haklarımızı kullanmamızı güvence altına alabilmek için devletler bir araya gelmişler ve şöyle demişler: "Çocuklarımızın hakları var. Bu hakları kullanmalarının önünde hiçbir engel olmasın. Örneğin, aramızdan birileri, 'Hayır, ben çocuklara haklarını kullandırmam!' diyemesin. Bu konuda birbirimize söz verelim; hatta bu sözümüzü sonradan unutmamak için bir kâğıda yazıp hepimiz imzalayalım."

Kimler mi imzalamış? Hani Birleşmiş Milletler diye bir kuruluş var, işte ona üye olan bütün devletler. Türkiye de imzalayan ülkeler arasında. Sözleşme'yi şimdiye kadar 193 devlet imzalamış, sadece 2 devlet imzalamamış.

Ek 3: Resimlenecek Hakların Listesi ¹¹

MADDE 6

- 1- Her çocuğun yaşama hakkı vardır.
- 2- Taraf devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için güçleri oranında en çok çabayı göstermekle yükümlüdürler.

MADDE 16

- 1- Hiçbir çocuğun özel yaşamına, ailesine, konutuna veya iletişimine keyfi ya da haksız olarak müdahale edilemez. Hiçbir çocuğun onuruna ve itibarına haksız olarak saldırılamaz.
- 2- Çocuğun, bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasal korunma hakkı vardır.

MADDE 23

Engelli çocukların özel bakımdan yararlanma ve toplumsal yaşama katılma hakkı vardır. Devletin bu konuda yükümlülükleri bulunmaktadır.

MADDE 28

1. Taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler. Bu hakkın kademeli ve fırsat eşitliğine uygun olarak yaşama geçirilmesi için;
  - a) İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler.
  - b) Mesleki ortaöğretimin de gelişmesini teşvik ederler.
  - c) Yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler.
  - d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler.
  - e) Okullarda düzenli bir biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.
2. Taraf devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşmasını sağlayacak önlemleri alırlar.
3. Taraf devletler, cehaletin ve okuryazar olmama durumunun ortadan kaldırılması, çağdaş öğretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması, bilimsel ve teknik bilgilere ulaşılması konularında uluslararası işbirliği yaparlar.

MADDE 38

Çocukların silahlı çatışmadan korunma hakkı vardır. Devlet, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamakla yükümlüdür.

Ek 4: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme¹² **(6-8. sınıflar için)**

MADDE 1

Bu sözleşmeye göre her insan on sekiz yaşına kadar çocuk sayılır.

MADDE 2

Sözleşmeyi kabul eden devletler, bu sözleşmede yazılı olan hakları, ülkelerinde bulunan her çocuğa hiçbir nedenle ayırım gözetmeksizin sağlamakla yükümlüdürler.

MADDE 3

1. Çocuklarla ilgili bütün özel ve kamusal iş ve hizmetlerde temel düşünce çocuğun yararındır.
2. Taraf devletler, çocuğun ana baba ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin (vasi vb.) hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, çocuğun esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenir; bu amaçla tüm uygun yasal ve yönetsel önlemleri alırlar.
3. Taraf devletler, çocukların bakımından ya da korunmasında sorumlu kurumların, yetkili makamlarca konulan ölçülere (özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı gibi konularda) uygun olmasını sağlamakla yükümlüdürler.

MADDE 4

Taraf devletler, bu sözleşmede tanınan hakların uygulanması için gereken bütün yasal ve yönetsel önlemleri alırlar.

Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar için eldeki kaynaklar olabildiğince geniş tutulmalı, gerekirse uluslararası işbirliği yapılmalıdır.

MADDE 5

Taraf devletler, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda, ana babanın, diğer akrabaların veya çocuktan hukuken sorumlu diğer kişilerin sorumluluklarına, hak ve ödevlerine saygı gösterirler.

MADDE 6

1. Her çocuğun yaşama hakkı vardır.
2. Taraf devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için güçleri oranında en çok çabayı göstermekle yükümlüdürler.

MADDE 7

Her çocuk doğumdan itibaren isim ve vatandaşlık hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana babasını bilme ve onlar tarafından bakılmak hakkına sahiptir.

MADDE 8

Taraf devletler, çocuğun kimliğini, vatandaşlık, isim ve aile bağlarını koruma hakkına saygı göstermek ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamakla yükümlüdürler.

MADDE 9

1. Taraf devletler, çocuğun yararına ve yasalara uygun olmadıkça, ana babasından ayrılmasını sağlamakta yükümlüdürler. Çocuk ana babası tarafından istismar ya da ihmal edilirse ailesinden ayrılmasına karar verilebilir.
2. Ayrılıkla ilgili işlemlerde, ilgili bütün tarafların (ana, baba, çocuk gibi) işleme katılma ve görüşlerini bildirme hakkı vardır.
3. Taraf devletler, ana babasından veya yalnızca birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yararına aykırı olmadıkça, ana babasıyla düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterilmesini sağlarlar.
4. Ayrılık, taraf devlet tarafından yapılan bir işlem (tutuklama, sürgün, sınır dışı etme vb.) sonucu olmuşsa, söz konusu taraf devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşuluyla, ana babaya veya çocuğa, söz konusu kişinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi vermek zorundadır.

MADDE 10

1. Çocuk ya da ana babası tarafından, ailenin birleşmesi amacıyla yapılan, bir taraf devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, taraf devletlerce olumlu, insani bir tutumla ve çabuklukla ele alınacaktır.
2. Ana babası ayrı devletlerde oturan bir çocuk, olağanüstü durumlar dışında hem ana, hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle taraf devletler, çocuğun ve ana babasının taraf devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terk etme ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler.

MADDE 11

Taraf devletler, çocukların yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılıp o ülkeye geri döndürülmemesini önlemelidirler.

MADDE 12

1. Görüş oluşturma yeteneğine sahip çocuk, kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahiptir. Taraf devletler, bu görüşleri çocuğun yaşına ve olgunluk derecesine uygun olarak dikkate alırlar.
2. Çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya yönetsel işlemde çocuğun ya doğrudan doğruya ya da bir temsilci aracılığıyla görüşü alınmalıdır.

MADDE 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir. Bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın, her türlü haber ve düşüncenin araştırılması, elde edilmesi ve iletilmesi özgürlüğünü içerir.
2. Bu hakkın kullanılması yalnızca
  - a. Başkasının haklarına ve itibarına saygı,
  - b. Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakının korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla sınırlandırılabilir

MADDE 14

1. Taraf devletler çocuğun düşünce, din ve vicdan özgürlüklerine saygı göstermekle yükümlüdürler.
2. Taraf devletler çocuğun, yeteneklerinin gelişmesi hakkını kullanmasında, ana babanın ve diğer sorumluların çocuğa yol gösterme hak ve ödevlerine saygı gösterirler.
3. Bir çocuğun dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü, kanunla düzenlenmesi koşuluyla ancak kamu güvenliği, kamu düzeni, sağlık, ahlaki gereklilikler ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerinin korunması nedenleriyle sınırlandırılabilir.

MADDE 15

1. Taraf devletler, çocuğun grupta ve barış içinde toplanma özgürlüğünü kabul ederler.
2. Bu hakların kullanılması, demokratik devlet düzeninin gerektirdiği ve yasayla zorunlu kılınan durumlarda, ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni, kamu sağlığı, aktöre ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle sınırlandırılabilir.

MADDE 16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşamına, ailesine, konutuna veya iletişimine, keyfi ya da haksız olarak müdahale edilemez. Hiçbir çocuğun onuruna ve itibarına haksız olarak saldırılamaz.
2. Çocuğun, bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasal korunma hakkı vardır.

MADDE 17

Taraf devletler, kitle iletişim araçlarını kullanarak çocuğun toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlamaya önem verirler.

Bu amaçla taraf devletler:

- a) Kitle iletişim araçlarını, toplumsal ve kültürel bakımdan çocuğa yararlı olan ve 29. maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeleri yaymak için özendirirler.
- b) Bu tür bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini özendirirler.
- c) Çocuk kitaplarının üretilmesini ve yayılmasını özendirirler.
- d) Kitle iletişim araçlarını, azınlık ya da bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda özendirirler.
- e) 13. ve 18. maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun, esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini özendirirler.

MADDE 18

1. Taraf devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişiminin sağlanmasında ana babanın birlikte sorumluluk taşıdığı ilkesini kabul ederler. Ana baba ya da hukuken sorumlu kişiler, her şeyden önce çocuğun yararını göz önünde tutarak hareket ederler.
2. Taraf devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını yerine getirirken ana babaya ve hukuken sorumlu kişilere uygun yardımı yaparlar.
3. Taraf devletler, çalışan ana babanın ve çocuklarının çocuk bakım hizmet ve kurumlarından yararlanabilmesi için her türlü önlemi alırlar.

MADDE 19

Taraf devletler, çocuğun, ana babasının, hukuken sorumlu ya da bakmakla yükümlü bir kişinin yanındayken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet, istismar, ihmal, ırza geçme gibi her türlü kötü davranışa karşı korunması için yasal (adliyenin işe el koyması), yönetsel (yetkili makama bildirilmesi), toplumsal ve eğitsel (sosyal programların düzenlenmesi) önlemleri alırlar.

MADDE 20

1. Geçici veya sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan ya da bu ortamda bırakılması uygun olmayan her çocuk, devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahiptir.
2. Taraf devletler, bu çocuklara ulusal yasalarına göre uygun olan bakımı sağlayacaklardır.
3. Uygun bakım yöntemleri düşünülürken çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, cinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

MADDE 21

Evlat edinme sistemini kabul eden taraf devletler, çocuğun yararını esas alarak şu ilkeleri gerçekleştirirler:

- a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam, sağlıklı bir karar vermek konusunda gereksinim duyduğu güvenilir bilgilerin tamamına ulaşmalıdır.
- b) Taraf devletler, çocuğun kendi ülkesinde uygun bir biçimde bakılması mümkün olmadığında ya da uygun aile bulunmadığında, ülkeler arası evlat edinmenin de çözüm olduğunu kabul ederler.

MADDE 22

Taraf devletler, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da mülteci sayılan bir çocuğun, insan haklarına veya insani konulara ilişkin uluslararası sözleşmelerde tanınan hakları kullanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

MADDE 23

1. Taraf devletler, zihinsel ya da bedensel engelli çocukların, saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran koşullar altında yaşamaları gerektiğini kabul ederler.
2. Taraf devletler, özel bakımdan yararlanabilmeleri için engelli çocuklara uygun yardımın yapılmasını sağlarlar.
3. Engelli çocuğa yapılacak yardımlar, ona bakanların parasal durumları göz önüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır.
4. Taraf devletler, engelli çocukların korunmasında tıbbi, psikolojik ve eğitsel hizmetler konusunda işbirliği yaparlar.

MADDE 24

1. Çocuğun sağlık hizmeti veren kuruluşlardan yararlanma hakkı vardır.
2. Taraf devletler, bu yükümlülüklerini yerine getirirken özellikle
  - a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarını düşürmek;
  - b) Bütün çocuklar için temel sağlık hizmetlerini sağlamak;
  - c) Çevre kirlenmesinin tehlikelerini ve zararlarını göz önüne alarak, hastalıklara ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele etmek;

- d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımı sağlamak;
  - e) Bütün toplumu ana ve çocuk sağlığı, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda bilgilendirmek;
  - f) Aile planlaması ve koruyucu sağlık hizmetlerini geliştirmek konularında uygun önlemi alırlar.
3. Taraf devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaları kaldırmaya yönelik önlemler alırlar.
4. Taraf devletler, sağlık hakkının yaşama geçirilmesini sağlamak amacıyla uluslararası işbirliği yaparlar.

MADDE 25

Taraf devletler, yetkili makamlarca koruma ve bakım altına alınan ve hakkında bir yerleştirme önlemi uygulanan çocuğun, gördüğü tedavinin ve içinde bulunduğu koşulların belli aralıklarla izlenmesi hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

MADDE 26

Her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikle yararlanma hakkı vardır.

MADDE 27

1. Her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma hakkı vardır.
2. Bu yaşam koşullarını sağlama sorumluluğu, sahip oldukları olanaklar ve mali güçleri çerçevesinde, öncelikle çocuğun ana babasına ya da hukuken sorumlu diğer kişilere aittir.
3. Taraf devletler, bu koşulların sağlanmasında olanakları ölçüsünde ana babaya ve hukuken sorumlu diğer kişilere yardımcı olmakla yükümlüdürler.

MADDE 28

4. Taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler. Bu hakkın kademeli ve fırsat eşitliğine uygun olarak yaşama geçirilmesi için;
  - a) İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler.
  - b) Mesleki ortaöğretimin de gelişmesini teşvik ederler.
  - c) Yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler.
  - d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler.
  - e) Okullarda düzenli bir biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.
5. Taraf devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşmasını sağlayacak önlemleri alırlar.
6. Taraf devletler, cehaletin ve okuryazar olmama durumunun ortadan kaldırılması, çağdaş öğretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması, bilimsel ve teknik bilgilere ulaşılması konularında uluslararası işbirliği yaparlar.

MADDE 29

Taraf devletler, çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:

- a) Çocuğun kişiliğinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi.
- b) Çocuğun insan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Anlaşması'nda benimsenen ilkelere saygının geliştirilmesi.
- c) Çocuğun, ana babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, yaşadığı ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi.
- d) Çocuğun, anlayış, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda yaşamının sorumluluklarını üstlenecek şekilde hazırlanması.
- e) Çocuğun doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.

MADDE 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıklar, kendi kültürlerinden yarananma, kendi dinlerine inanma ve dinlerini uygulama, kendi dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

MADDE 31

1. Çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama, yaşına uygun eğlence etkinliklerinde bulunma, kültürel ve sanatsal yaşama özgürce katılma hakkı vardır.
2. Taraf devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama katılma hakkına saygı gösterirler. Bu hakkın kullanılması olanaklarını geliştirirler. Taraf devletler çocuklara, boş zamanlarını değerlendirme, dinlenme, sanata ve kültüre ilişkin etkinliklerde bulunma konusunda uygun ve eşit fırsat sağlarlar.

MADDE 32

1. Çocuğun ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da bedensel, zihinsel, ruhsal, toplumsal gelişmesine zarar verecek nitelikte çalıştırılmaya karşı korunma hakkı vardır.
2. Taraf devletler, bu hakkın uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, yönetsel, toplumsal ve eğitsel her önlemini alırlar. Özellikle
  - a) İşe giriş yaşının alt sınırını belirlerler.
  - b) Çalışma süresine ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeler yaparlar.
  - c) Bu maddenin uygulanmasını sağlamak için uygun ceza ya da başka yaptırımlar öngörürler.

MADDE 33

Taraf devletler, çocuğun uyuşturucu kullanımına karşı korunması ve bu tür maddelerin yasa dışı üretimi ve kaçakçılığı alanında çocuktan yararlanılmasını önlemek amacıyla yasal, sosyal ve eğitsel önlemleri almakla yükümlüdürler.

MADDE 34

Taraf devletler, çocuğu cinsel sömürüye karşı korumayı üstlenirler. Özellikle

- a) Çocuğun yasa dışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılmasını ya da zorlanmasını;
- b) Çocuğun fuhuş ya da diğer yasa dışı cinsel faaliyetlerde bulundurulmasıyla sömürülmesini;
- c) Çocuğun pornografik amaçlarla sömürülmesini önlemekle yükümlüdürler.

MADDE 35

Taraf devletler, çocukların kaçırılmalarını, satılmalarını ya da fuhuşa konu olmalarını önlemek için işbirliği yaparlar.

MADDE 36

Taraf devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

MADDE 37

- a) Hiçbir çocuk, işkence ya da diğer zalimce, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulamaz. 18 yaşından küçük olanlara işlediği suçlar nedeniyle idam cezası ve salıverme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası verilemez.
- b) Hiçbir çocuk, yasa dışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılamaz. Bir çocuğun tutuklanıp alıkonulması veya hapsi, yasa gereği ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olacak en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
- c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.
- d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda uygun olan diğer yasal yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi, özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme ya da bağımsız ve tarafsız diğer bir yetkili makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedilikle karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

MADDE 38

1. Taraf devletler, silahlı çatışma durumunda kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.
2. Taraf devletler, 15 yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için gereken önlemleri alırlar.
3. Taraf devletler, 15 yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar.
4. Taraf devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla her türlü önlemi alırlar.

MADDE 39

Taraf devletler, her türlü ihmal, sömürü, işkence ya da insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye uğramış olan ya da silahlı çatışma mağduru çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına

yeniden kavuşmasını ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini sağlamak için uygun önlemleri alırlar.

MADDE 40

1. Taraf devletler, ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen her çocuğun, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.
2. Taraf devletler, özellikle şunları sağlamakla yükümlüdürler:
  - a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir fiil nedeniyle, hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülemez.
  - b) Ceza yasasını ihlal ettiği ileri sürülen her çocuk şu güvencelere sahiptir:
    - i) Suçlamalar yasal olarak kanıtlanıncaya kadar masum sayılmak;
    - ii) Suçlamalardan haberdar edilmek ve savunmasının hazırlanmasında her türlü yardımdan yararlanmak;
    - iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir mahkemede, adil bir duruşma ile gecikmeksizin yargılanmak; yararına aykırı olmadığı sürece, ana babasını ya da yasal temsilcisini duruşmada bulundurmamak;
    - iv) Tanıklık etmeye ya da suçunu kabul etmeye zorlanmamak;
    - v) Hakkında verilen kararın, yüksek bir mahkemede yeniden incelenmesini istemek;
    - vi) Kullanılan dili anlamaması ya da konuşamaması durumunda, parasız çevirmen yardımından yararlanmak;
    - vii) Kovuşturmanın her aşamasında, özel hayatın gizliliğine saygı gösterilmesini istemek.
3. Taraf devletler;
  - a) Belli bir yaşın altında olan çocuğun ceza görmeyeceğini kabul ederler;
  - b) Bu çocuklar hakkında adli kovuşturma olmaksızın önlem almak konusunda çaba gösterirler.
4. Koruma önlemi, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli uygulamalarda, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi yararlarına olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

MADDE 41

Bu sözleşmedeki hükümler, taraf devletlerin ulusal yasalarında yer alan çocuk haklarının gerçekleşmesine daha fazla yardımcı olan hükümleri etkilemez.

Çekince: Türkiye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29, 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır.

Ek 5: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme¹³ (2-3. ve 4-5. sınıflar için)

Çocuk Hakları Sözleşmesi

- 1*** Her birey on sekiz yaşına kadar çocuk olarak kabul edilir. Her çocuk vazgeçilmez haklara sahiptir.
- 2*** Çocuk Hakları, bütün çocuklar içindir. Doğum yerleri, konuştukları dil ne olursa olsun fark etmez. Büyüklerinin inançları ya da görüşleri nedeniyle hiçbir çocuğa ayırım yapılmaz.
- 3*** Çocuklarla ilgili bütün yasa ve uygulamaları oluşturanlar, önce çocukların yararını düşünmek zorundadır. Devlet, çocukların koruma ve bakımını üstlenenlerin sorumluluklarını yerine getirmeleri için önlemleri alır ve onların sorumluluklarını yerine getirip getirmediğine bakar.
- 4*** **ÇHS'**de belirtilen hakların uygulanması için gereken her türlü çabanın gösterilmesi gerekir. Devlet, çocukların bu haklardan yararlanmasını sağlar.
- 5*** Devlet, hakların uygulanması konusunda çaba gösterirken başta anne baba olmak üzere çocuktan sorumlu olan kişilerin haklarına karşı saygılı olur.
- 6*** Yaşamak, her çocuğun temel hakkıdır ve herkesin ilk görevi çocukların yaşamını korumaktır.
- 7*** Her çocuğun bir isme ve vatandaşlığa sahip olma hakkı vardır. Devlet, çocuk doğduğunda bu ismi kaydeder ve çocuğa bir kimlik verir.
- 8*** Çocuklara verilen isim, vatandaşlık hakkı ve aile bağları korunmalıdır. Tüm bunlar zorla değiştirilemez ve alınamaz değiştirilmek istenir ya da çocuğun elinden bu haklar alınırsa devlet bu duruma karşı çıkmalıdır.
- 9*** Her çocuğun ailesiyle birlikte yaşama hakkı vardır. Anne baba çocuğa bakamıyorsa, çocuk bu durumdan zarar görmesin diye ona başka bir bakım sağlanmalıdır. Bu durumda da her çocuğun, anne ve babasıyla düzenli olarak görüşebilme hakkı vardır.
- 10*** Anne babası ayrı ülkelerde yaşayan çocukların aileleriyle birlikte olabilmeleri için devletler kolaylık gösterir.
- 11*** Anne ve babalarının izni olmadan hiçbir çocuk başka bir ülkeye götürülemez. Çocukları bu şekilde başka yerlere götüren kişilere karşı mücadele edilmesi gerekir.
- 12*** Her çocuk, görüşlerini serbestçe ifade etme, kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerinin dikkate alınmasını isteme hakkına sahiptir. Herkesin çocukları dinleme, onların fikirlerini öğrenme ve onlara saygı gösterme sorumluluğu vardır.

- 13*** Her çocuğun duygu ve düşüncelerini istediği şekilde açıklama hakkı vardır. Çocukların da başka kişilerin zarar görmemesi için gerekeni yapmaları gerekir.
- 14*** Her çocuğun, kendi düşüncesini geliştirme ve istediği dini seçme hakkı vardır. Bu konularda çocukları büyüten yetişkinlerin de onlara yol gösterme hakkı ve sorumluluğu vardır.
- 15*** Çocukların arkadaşlarıyla barış içinde toplanabilme, dernek kurabilme ya da derneklere üye olma hakkı vardır.
- 16*** Hiç kimse çocukların onurunu kıramaz, onları küçük düşüremez, özel hayatına karışamaz. Çocukların bu hakkı yasalarla korunur.
- 17*** Devlet, kitle iletişim araçlarının, çocuğun gelişimi açısından önemini kabul eder. Çocuğun bunlarla çeşitli bilgi ve belgelere ulaşmasını sağlar, kendi kültürü ve dili bakımından bu araçlarla alabileceği gereksinimleri karşılar. Ayrıca kitle iletişim araçlarının verebileceği her türlü zarardan çocukları korur.
- 18*** Çocukların yetişmesinden ve gelişmesinden sorumlu olan büyükler, bu sorumluluklarını en iyi biçimde yerine getirirler.
- 19*** Hiç kimse, çocuklara karşı olan sorumluluklarını onlara zarar verecek şekilde kullanamaz. Devlet çocukların hiçbir zarara uğramaması için her türlü önlemi almakla yükümlüdür.
- 20*** Her çocuğun ailesinden yoksun kaldığında ya da aile ortamı onun için uygun olmadığında devletten özel koruma ve yardım alma hakkı vardır. Anne babasıyla birlikte yaşayamayacak çocuklar için özenli bir araştırma ile iyi aileler bulunur.
- 21-22*** Yaşadığı ülkenin dışında bir başka ülkeye gitmek zorunda kalan her çocuğun, gittiği ülke tarafından korunma hakkı vardır.
- 23*** Engelli çocukların özel olarak korunma ve saygı görme hakkı vardır. Devlet engelli çocukların bakımını, eğitimi sağlayacak kurumları oluşturma sorumluluğuna sahiptir. Engelli çocukların ailelerine her türlü yardım yapılır.
- 24*** Her çocuğun sağlık hizmetinden yararlanma hakkı vardır. Hastalıklardan korunması devletin ve toplumun güvencesi altında olup çocukların beslenmesine, aşılanmasına, çevrenin temizliğine ve diğer sağlık koşullarına dikkat edilir. Hastalanan çocuklar tedavi edilir.
- 25*** Çocuk haklarına uygun olarak kreşler, çocuk yuvaları, yurtlar, okullar, çocuk hastaneleri oluşturulur, bunlar düzenli olarak kontrol edilir.
- 26-27*** Her çocuğun gelişme hakkı ve sağlığı güvence altında olmalıdır. Bu konuda çocukların daha iyi bir yaşam sürdürmeleri için gerektiğinde yardım edilir.

- 28*** Her çocuk eğitimini tam yapabilmek için desteklenir ve korunur. İlköğretim parasız ve hiçbir ayırım gözetmeksizin tüm çocuklar için hak ve zorunludur.
- 29-30*** Çocuklara verilen eğitim, onların gelişimlerini en fazla ölçüde sağlayacak düzeyde olmalıdır. Eğitim, çocukların hoşgörüsünü, kendi kültürüne ve farklı kültürlerle saygısını, ayrımcılığa karşıtlığını, doğaya saygısını artıracak biçimde düzenlenir. Çocuğun kendi kültürü, bulunduğu ülkedekinden farklıysa gelişim ve eğitim hakkının her aşamasında buna gereken özen gösterilir.
- 31*** Çocukların boş zamanlarını değerlendirebilmeleri, kendilerini geliştirebilmeleri için oyun bahçeleri, çocuk kulüpleri, kütüphaneler, spor ve kültür merkezleri açılmalıdır. Her çocuğun bu tür etkinliklere katılma hakkı vardır.
- 32*** Çocukların okula gitme, oyun oynama hakkı vardır. Onlar yetişkinler gibi çalıştırılmazlar. Çalışmak zorunda kalırlarsa yapacakları iş, onların sağlığı ve eğitimleri için sorun oluşturmamalıdır.
- 33*** Bütün çocuklar her türlü zararlı maddelere karşı korunur. Bu tür maddeleri üretilip çocuklara veren kişiler cezalandırılır.
- 34*** Çocukları bedensel ve ruhsal yönden örseleyecek hiçbir yaklaşıma izin verilemez.
- 35*** Devlet, çocukları koruma ve çocukları kaçırap onları satan, onları çalıştırmak isteyen kişilerle mücadele etme sorumluluğuna sahiptir.
- 36*** Hiçbir kişi kendi çıkarları için çocukları kullanamaz. Devlet böyle bir duruma karşı her çocuğu korur.
- 37*** Çocuklar hiçbir şekilde insanlık dışı yöntemlerle ya da aşağılanarak cezalandırılmaz. Bir çocuk suça itilmişse ona uygulanacak ceza yaşına ve gelişimine uygun, onun eğitimini engellemeyecek şekilde olmalıdır.
- 38*** Her çocuğun barış ortamında yaşama ve savaşıardan korunma hakkı vardır. Çocukların askere alınmaması gerekir. Devlet, çocukları silahlı çatışmalardan ve sonuçlarından korumakla sorumludur.
- 39*** Çocuklar çeşitli nedenlerle zarar görmüşlerse onların iyileştirilmeleri için çalışmalar yapılır, bir daha aynı şekilde zarar görmemeleri için önlemler alınır.
- 40*** Yasalarla sorunu olan çocuklar, bu durumdan tek başlarına sorumlu değildir. Çocuklar farkında olarak kimseye zarar vermez. Suça itilen çocuklar, yetişkinler gibi cezalandırılmaz, özel yasalarla yeniden topluma kazandırılırlar.

41* Bir devletin yasaları burada belirtilen hükümlerden daha iyiye, bunlar hiçbir şekilde değiştirilemez.

42* Devlet, CHS'nin herkes tarafından öğrenilmesini sağlar.

43* CHS'nin uygulanmasını değerlendirmek üzere Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

44* Devlet ve o ülkede yaşayan insanlar Çocuk Hakları Komitesi'ne, çocuk haklarıyla ilgili durum hakkında bilgileri vermekle sorumludur.

45* İlgili kuruluşlar Çocuk Hakları Komitesi'nin çalışmalarına kolaylık ve yardım sağlar.

NOT: Çocuk Hakları Sözleşmesi 54 maddeden oluşmaktadır. Sözleşmenin bundan sonra 54'e kadar devam eden maddeleri, sözleşmenin devletler tarafından nasıl imzalanacağı, onaylanacağı ve yürütüleceği ile ilgilidir.

NOTLAR

1. UNICEF. **Çocuk Haklarına Yolculuk Kitapçığı**. ss. 4-5.
2. Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D. , Akipek, Ş. , Bağlı, M. T., Erhürman, T., Uluç, F. Ö. (1998). **Yurttaş Olmak İçin...** İstanbul: Umut Vakfı Yayınları, 2. Basım, s.158.
3. A.g.e. ss.148-158.
4. Bu not UNICEF Çocuk Haklarına Yolculuk Kitapçığı'ndan esinlenerek hazırlanmıştır.
5. Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D. , Akipek, Ş. , Bağlı, M. T., Erhürman, T., Uluç, F. Ö. (1998). **Yurttaş Olmak İçin...** İstanbul: Umut Vakfı Yayınları, 2. Basım, s. 137.
6. UNICEF web sayfası <http://www.unicef.org/crcartoons/>
- 7."http://www.tolerance.org/magazine/number-32-fall-2007/not-true-gender-doesnt-limit-you" sayfasında aktarılan bir örnekten hareketle hazırlanmıştır.
8. UNICEF. **Çocuk Katılımı El Kitabı**. ss. 13- 16.
9. Arkadaş, A. (Ekim 2010). **Siviliz**. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
10. UNICEF. **Çocuk Haklarına Yolculuk Kitapçığı**. ss. 4-5.
11. Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D. , Akipek, Ş. , Bağlı, M. T., Erhürman, T., Uluç, F. Ö. (1998). **Yurttaş Olmak İçin...** İstanbul: Umut Vakfı Yayınları, ss.148-158.
12. A.g.e. ss.148-158.
13. Gündem Çocuk Derneği. 11.12.1994 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, kısaca Çocuk Hakları Sözleşmesi olarak bilinen "Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme"den kısaltarak uyarlayanlar: Ezgi Koman, Deniz Kırımsoy, Emrah Kırımsoy.

HAFTA 3:

HAKKI'NIN HAKKI

Kazanımlar:

- Çocuk haklarını içinde bulunduğu sosyal ve fiziksel çevre ile ilişkili olarak düşünür.
- Haklar ve sorumluluklar arasındaki ilişkiyi ifade eder.
- Engellilere ilişkin hak ihlalleri hakkında farkındalık kazanır.
- Engellilerin hak ihlallerine çözüm önerileri üretir.

Malzemeler: A4 kâğıdı, kalem, görsel (Ek 1), "Hakkı'nın Hakkı" isimli öykünün bir bölümü (Ek 2) **ÇHS** maddeleri (Bkz. bir önceki haftanın ekleri), "Eğitimde Haklarım Var!" ilanı ((Ek 3- pvc kaplı kopyası), marakas/düdük, su şişesi/gözlük kılıfı gibi konuşma halkasında kullanılabilecek bir nesne.

Ön hazırlık:

- Ek 1'de yer alan görseli çocuk sayısının üçte biri kadar çoğaltın.
- Ek 2'deki "Hakkı'nın Hakkı" öyküsünü çocuk sayısının yarısı kadar çoğaltın.
- Bir önceki haftanın eklerinde bulunan **ÇHS** maddelerini çocuk sayısının yarısı kadar çoğaltın. (Not: Sınıf seviyenize bakarak **ÇHS** versiyonlarından size uygun olanı seçiniz.)
- Ek 3'te verilen ilanın A3 boyutunda bir adet çıktısını alın.

Süre: 105 dk

Gönüllüye not: Bu haftaki ikinci etkinlik ve sonrası engelli haklarına odaklanmaktadır. Etkinlik grubunuzda engelli çocuk/çocuklar varsa da etkinliği uygulayabilirsiniz. Burada önemli olan, etkinliğin grubunuzda bulunan çocuklar üzerinden yürümemesidir. Grup tartışmaları esnasında eğer katılmak isterlerse, engelli çocukların deneyimlerini, düşüncelerini duymak mutlaka yararlı olacaktır.

Yeri geldiğinde farklı türde engelliliğe (işitme engelli, zihinsel engelli vb.) de vurgu yapmak yararlı olacaktır.

Çocuklara, ÇHS'de geçen "özürlü" ifadesinin yerine günümüzde "engelli" sözcüğünün kullanıldığını hatırlatın.

Etkinlik 1: Dolaş-Buluş-Herkesle Konuş (10 dk)

- Çocuklara, bir önceki hafta neler yaptığınızı hatırlamak üzere bir oyun oynayacağınızı söyleyin. Bu hafta, geçen hafta yapılanlardan hareketle bir çalışma gerçekleştireceğiniz bilgisini verin.
- **Dolaş-Buluş-Herkesle Konuş:** Çocuklardan geçen hafta yaptıklarını hatırlamalarını isteyin ve düşünceleri için 2-3 dakika süre verin. Sonra çocuklardan ayağa kalkarak sınıftaki boş alana gitmelerini ve vereceğiniz işareti (marakas/düdük/alkış sesini) duyana kadar alanda gelişigüzel yürümelerini isteyin. İşareti duyduklarında oldukları yerde durup bir önceki hafta yaptıklarını en yakınlarındaki kişiyle karşılıklı durarak konuşsunlar. Bir dakika kadar sonra, arka arkaya iki işaret verin. Herkes yeniden yürümeye başlasın. İşaretinizle tekrar durup en yakınlarındaki kişiyle aynı konuyu konuşmalarını isteyin. Bu işlem üç kez daha tekrarlandıktan ve çocuklar üç defa konuştuktan sonra çocuklardan yerlerine oturmalarını isteyin. Birkaç çocuktan geçen hafta ile ilgili düşüncelerini tüm grupta paylaşmalarını isteyin.

Gönüllüye not: Siz de çocuklarla dolaşın. Çocukların;

- a) başka konularda konuştuklarını,
- b) herkese aynı şeyi söylediklerini vb. görürseniz o anda kimseyi mahcup etmeyin. Fakat etkinlik sonrasında çocuk ismi vermeden genel olarak toparlayıcı bir konuşma yaparak bu konularda hatırlatmalarda bulunun.

Etkinlik 2: Görseli Yorumlayalım (20 dk)

- Üçerli gruplar oluşturun. Her gruba Ek 1'de yer alan görselin bir kopyasını dağıtın. Görsel üzerinde düşünceleri için gruplara 2-3 dakika verin.
- Aşağıdaki sorular çerçevesinde görseli tartışın:
  - Bu görselde ne görüyorsunuz?
  - Sizce tekerlekli sandalyedeki kişinin bu merdiveni çıkamama nedenleri neler olabilir?
  - Tekerlekli sandalyedeki kişi gerçek yaşamda ne tür zorluklarla karşılaşılıyor? Tahmin yürütebilir misiniz?
  - Bunlar sadece fiziksel zorluklar mıdır? Değilse örnekler veriniz.

Gönüllüye not: Görselle ilgili her grup farklı bir yorum geliştirmiş olabilir. Bu konuda destekleyici olun.

Görselle ilgili açıklama: Fiziksel engelli bireyler bulundukları yerlerin altyapısı “engelli dostu” olmadığı zaman birçok sorunla karşılaşmaktadır: Toplu taşıma araçlarına binme ve araçlardan inme sırasında, yolda ilerlerken, binalara girerken, bir binanın farklı katları arasında ilerlemek isterken vb. Elimizdeki görsel bu ve benzeri durumları anlatıyor olabilir. Görselden, fiziksel engelli bireylerin belli bir yere kadar ilerleyebildikleri, engellerin onları durduğu, yapabileceklerini ve özgürlüklerini kısıtladığı gibi yorumlara ulaşılabilir.

Çocuklardan bu engellerin toplum tarafından da yaratıldığı görüşü gelebilir. Görseldeki merdivenle, engelli insanların evde, okulda, sokakta, sosyal yaşamda, iş ve özel yaşamlarında uğradıkları ayrımcılık ve zorluklar da anlatılmak istenmiş olabilir.

Bu görselin yaratıcısı, engellileri ve onları ilgilendiren konuları gündemde tutmak üzere bu görseli oluşturduğunu belirtiyor.

- Tartışma sonrası, gruplardan görsele bir başlık koymalarını, görselde seçtikleri canlı/cansız öğelere konuşma balonları eklemelerini isteyin. Grupların çalışmaları tamamlandıktan sonra üretilenleri sergileyin. Her gruptan bir sözcünün, grup çalışması sonucunda ortaya çıkan konuşma balonlarını ve başlıkları okumasını isteyin.

Etkinlik 3: “Hakkı’nın Hakkı” Öyküsü (20 dk)

- Çocuklardan ikili gruplar oluşturun. Gruplara kalem, A4 kâğıdı, **ÇHS** maddelerini ve “Hakkı’nın Hakkı” (Ek 2) isimli öykünün bir bölümünü verin.
- Gruplardan “Hakkı’nın Hakkı” isimli öyküyü düşünmelerini, öyküde geçen olayların ÇHS’deki çocuk hakları maddelerinden hangilerine aykırı olduğunu bulmalarını ve not almalarını isteyin.

Gönüllüye not: “Hakkı’nın Hakkı” öyküsü ile ilgili olabilecek bazı **ÇHS** maddeleri¹ aşağıda verilmektedir.

MADDE 2

Sözleşmeyi kabul eden devletler, bu sözleşmede yazılı olan hakları, ülkelerinde bulunan her çocuğa hiçbir nedenle ayırım gözetmeksizin sağlamakla yükümlüdürler.

MADDE 23

1. Taraf devletler, zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların, saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran koşullar altında yaşamaları gerektiğini kabul ederler.
2. Taraf devletler, özel bakımdan yararlanabilmeleri için özürlü çocuklara uygun yardımın yapılmasını sağlarlar.

3. Özürlü çocuğa yapılacak yardımlar, ona bakanların parasal durumları göz önüne alınarak olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır.
4. Taraf devletler, özürlü çocukların korunmasında tıbbi, psikolojik ve eğitsel hizmetler konusunda işbirliği yaparlar.

(Hakkı'nın okula gidebilmesi ve diğer çocuklar gibi okuldaki eğitimine kesintisiz devam etmesi konusunda yapılması gerekenler vardır. Bu konuda ailesine destek olunması gerekir. Dolayısıyla müdürün "Tek bir çocuk için sınıfın yerini değiştiremeyiz," demesi, başka çözüm üretmemesi ve dolayısıyla Hakkı'nın okula gelememesi ÇHS'ye aykırıdır.)

MADDE 28

1. Taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler. Bu hakkın kademeli ve fırsat eşitliğine uygun olarak yaşama geçirilmesi için:
  - a) İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler.
  - b) Mesleki ortaöğretimin de gelişmesini teşvik ederler.
  - c) Yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler.
  - d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler.
  - e) Okulu terk etme oranlarının düşürülmesi ve okullarda düzenli bir biçimde devamın sağlanması için önlem alırlar.
2. Taraf devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşmasını sağlayacak önlemleri alırlar.
3. Taraf devletler, cehaletin ve okuryazar olmama durumunun ortadan kaldırılması, çağdaş öğretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması, bilimsel ve teknik bilgilere ulaşılması konularında uluslararası işbirliği yaparlar.

(Eğitim hakkı, nerede ve nasıl yaşıyor olurlarsa olsun tüm çocuklar içindir. Engelli çocuklar da diğer çocuklar gibi eğitim hakkından yararlanabilmelidir.)

MADDE 29

Taraf devletler, çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:

- a) Çocuğun kişiliğinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi.
- b) Çocuğun insan haklarına ve temel özgürlüklerine, Birleşmiş Milletler Anlaşması'nda benimsenen ilkelere saygının geliştirilmesi.
- c) Çocuğun, ana babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, yaşadığı ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi.
- d) Çocuğun, anlayış, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda yaşamının sorumluluklarını üstlenecek şekilde hazırlanması.
- e) Çocuğun doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.

(Eğitim ortamları, çocukların birbirine karşı dışlayıcı olmayacağı şekilde düzenlenmelidir. Farklı özelliklere sahip çocuklar birbiriyle arkadaş olmalı, oynayabilmeli, birbirine yardımcı olmalıdır. Hakkı'nın içinde bulunduğu ortamın da böyle olması gerekir.)

- Aşağıdaki soru çerçevesinde Büyük Grup Tartışması gerçekleştirin.
  - Sizce öykünün sonunda ne olmuş olabilir?

Gönüllüye not: Burada çocukların, kendilerini fiziksel engelli bir öğrencinin yerine koyarak, fiziksel engellilerin başka ne tür zorluklarla karşılaşabilecekleri ve bunların haklarla ilişkisi konusunda düşüncelerini sağlamayı amaçlıyoruz.

Evden okula gelirken, okuldaki sınıf, kütüphane ve kantin gibi çeşitli yerlere ulaşmaya çalışırken, arkadaşlarıyla oyun oynarken veya sınıfta bulundukları sırada engelli çocukların bunlara benzer veya bunlarda başka problemler yaşayabileceklerinin çocuklar tarafından fark edilmesini sağlayın. Farklı türde engelleri olan (örneğin, zihinsel engelli, görme engelli) insanların da var olduğunu hatırlatın. Bu konuda hepimizin duyarlı olması gerektiği sonucuna kendilerinin ulaşmasına yardımcı olun.

Etkinlik 4: Bir Haber (40 dk)

- Aşağıdaki olay metnini çocuklara okuyun.

ENGELLİ ÖĞRENCİNİN KAYIT SORUNU

Fiziksel engelli olan bir çocuk, tekerlekli sandalye ile yaşamını sürdürmektedir. Bir ilköğretim okulunda öğrenimini sürdürebilmek için velisi ile birlikte okula kayıt yaptırmaya gider. Sınıfının giriş katta bulunan dersanelerden birinde olmasını talep eder. Fakat başvurusu okul müdürü tarafından reddedilir ve bu öğrenciye okula kaydının yapılamayacağı söylenir.

- “Konuşma Halkası” uygulayabilmek için sandalyeleri bir daire oluşturacak şekilde düzenleyin. Konuşma Halkası’nda kullanacağınız elde tutulabilecek gözle görünür herhangi bir nesne (su şişesi, gözlük kılıfı vb.) belirleyin ve elinize alın. Aşağıdaki tartışma sorularından ilkinin gruba yöneltin. Halkayı oluşturan katılımcılar, ancak “nesne” ellerine geldiğinde konuşma hakkına sahip olacaklar. Çocuklara, nesnenin sırayla elden ele dolaşacağını söyleyin. Nesneyi alan kişi, konuşmak istemiyorsa nesneyi yanındakine verebilir. Birinci soru yanıtlandıktan ve nesne bir tur attıktan sonra gruba ikinci soruyu yöneltin. Yanıtlar alındıktan sonra aynı biçimde üçüncü ve dördüncü soruları da gruba yöneltin.

Konuşma Halkası yönteminde kullanılacak sorular:

- Haberde geçen engelli kişi siz olsaydınız ne hissederdiniz?
- Haberde geçen engelli kişinin arkadaşı olsaydınız ne hissederdiniz?
- Haberde geçen okulun müdürü olsaydınız ne hissederdiniz?
- Haberde geçen engelli kişinin velisi olsaydınız ne hissederdiniz?

- 4/5'erli gruplar oluşturun. Gruplara "Haberde geçen kişinin kendisi olsaydınız sorunun çözülmesi için hangi yollara başvururdunuz?" sorusunu sorun ve onlardan çözüm önerilerini canlandırarak sunmalarını isteyin. Çocuklara, bir sorunun bazen çok hızlı çözülemeyebildiğini söyleyin. Her doğaçlama için çocuklara 7-8 dakika verin. Doğaçlamalarda her grubun toplam 3 dakikasının olduğunu söyleyin.
- Doğaçlamaları izleyin. Doğaçlamalardan sonra gruba aşağıdaki soruların yanıtlarını almaya çalışın:
  - Gruplar, yaşanan durumla ilgili hangi çözümleri denediler?
  - Bu durumla ilgili başka kimlerin sorumlulukları var?
  - Burada ismi geçmeyen ama hak ihlalleri karşısında başvurulabilecek başka yerler ve kişiler var mı?

Gönüllüye not: Yaşanan haksızlıklarla ilgili olarak çeşitli kişi ve kurumların sorumlulukları olabileceğinin paylaşılması önemlidir. Toplumsal yaşamda böyle bir etkisi olan kişi ve kurumlar; medya, belediyeler, sivil toplum örgütleri, uluslararası kuruluşlar, aileler veya arkadaşlar olabilir.

Konu hakkında konuşulurken düşündüğümüz her çözüm yolundan sonuç alınamayabileceği, farklı zamanlarda farklı yöntemlerin denenmesi gerekebileceği vurgulanmalıdır.

- Doğaçlama çalışması tamamlandıktan sonra bunun gerçek bir haber olduğunu çocuklara söyleyerek onlara şu bilgileri aktarın: Ayrımcılığa uğrayan kişi ve ailesi, bu konuları izleyen bir derneğe başvurmuştur. İzleyici dernek, okulun bağlı bulunduğu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne yazılı bir başvuruda bulunarak engelli öğrencinin okula kaydının yapılmasını ve yetkili müdür hakkında soruşturma açılmasını talep etmiştir. Soruşturma başlamış, çocuğun okula kaydının yapılması ve giriş katta sınıf açılması için talimat verilmiş, ayrıca müdür de disiplin cezası almıştır. Ayrımcılığın tespitinde sorunlar yaşanmıştır. Cezanın daha fazla olmaması, olaya şahit olan bir kişinin (tanık) olmamasından kaynaklanmıştır. Yasal süreç sonunda engelli çocuğun ailesi çocuğun okulda baskı göreceğini düşünmüş, çocuğu başka bir okula kaydettirmiştir. Bu örnek olay, bu gibi durumları takip eden ve kendi de tekerlekli sandalye ile yaşamını sürdüren **Avukat Süleyman Akbulut**'un bir sunumundan² alınmıştır.

Gönüllüye not: Bu tartışma sırasında çocuklara çeşitli iyi örneklerden bahsetmek önemlidir. Bu yolla çocuklar, yaşanabilecek tüm olumsuzluklara rağmen bu konularda duyarlı çalışmalar yapan kişi ve kurumlar olduğunu, kendilerinin de sorunun çözümüne katkı sağlayabileceklerini görecektir. Süleyman Akbulut gibi bu alanda çalışan insanların, bireysel çabalarıyla yaşadıkları toplumda fark yaratabildiklerini vurgulayın.

Yukarıda bahsedilen örneğin yanı sıra Türkiye Engelliler Olimpiyatları gibi engellilerin aktif olmalarını sağlayan organizasyonlardan ve özel eğitim ortamlarının yaygınlaştırılması gibi çalışmalardan bahsedebilirsiniz. Bu ve benzeri çalışmaların, engellilerin toplum içinde yaşamlarını sorunsuz ve eksiksiz bir şekilde sürdürmeleri konularında önemli örnekler olduğunu söyleyin.

Etkinlik 5: Değerlendirme (15 dk)

- “Çocuk Hakları” konusunda çalışmalar yapan farklı kurumların olduğunu söyleyin. Eğitim Reformu Girişimi’nin “Eğitimde Haklar” isimli bir çalışma yürüttüğü ve bu amaçla çocuklara yönelik olarak hazırlanan bir internet sitesi olduğu bilgisini çocuklara verin. İncelemeleri için tahtaya rahatlıkla görebilecekleri bir şekilde internet sitesinin adını (<http://www.egitimdehaklarimizvar.org/>) yazın. Çocuklara, küçük kâğıtlara bu bilgiyi not almalarını ve etkinlik bitiminde internet sayfasını incelemelerini söyleyin. Bu internet sitesi sayesinde ilköğretim çağındaki çocukların okulda ne tür haklarının olduğunu oyunlarla öğrenebileceklerini belirtin.
- “Söz Küçüğün”ü daha önce duyup duymadıklarını sorun. İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi tarafından çocuklarda çocuk haklarına ilişkin farkındalık ve duyarlılığın artırılması amacıyla “Söz Küçüğün” isimli bir kutu oyunu tasarlandığını ve her etkinlik noktasında bu oyundan bulunduğunu ve istedikleri zaman oynayabileceklerini söyleyin.
- “Eğitimde Haklarım Var!” adlı A3 boyutundaki ilanı çocuklara gösterin. Bu ilanı daha önce görüp görmediklerini sorun. Onlardan ilan hakkındaki görüşlerini ve ilanın neden hazırlanmış olabileceğine ilişkin fikirlerini alın.
- Farklı türde engelleri olan (örneğin, zihinsel engelli, görme engelli) insanların var olduğunu hatırlayarak gördükleri ilana benzer bir çalışmayı “görme engellilerin eğitim hakları” hakkında hazırlayacağınızı söyleyin. Çocuklardan okullarını ve okulda neler yaptıklarını düşünmelerini isteyin. Tahtanın ortasına “görme engellilerin eğitim hakları” ifadesini yazın. Okullarının **“görme engelli dostu”** olması için yapılabilecekler konusunda çocukların önerilerini alın. Örneğin, okula giriş ve okulda rahatça hareket edilebilme konularında görme engelli bir arkadaşları için ne tür düzenlemeler gerekeceğini sorun. Çocuklardan önerilerini “görme engellilerin eğitim hakları” ifadesinin çevresinde açacağınız konuşma balonlarına yazmalarını isteyin ve yazılanları yüksek sesle okuyun.

Engelli Dostu Mekânlar³: Kentsel tasarımın toplumda yaşayan her bireyi kapsamaması gerektiğinden hareketle “engelli dostu yaklaşımı” önem kazanmaktadır. Bu kapsamda; yapısal tasarımlar (kaldırım, döşeme, yüzey bağlantıları, yükseklik, yaya geçidi, uygun toplu taşıma araçları, toplu taşıma araçlarına bağımsız ulaşabilme ve kullanabilme vb.), bitkisel peyzaj tasarımları (mekân tanımlayıcı-vurgulayıcı türler, zehirli bitkilerin kullanılmaması vb.), endüstriyel tasarım (merdivenler için tırabzanlar oluşturma gibi), sosyal konular (sosyal organizasyonların yapılabilmesi) ve etik yaklaşımlar yer almaktadır.

Aşağıda belirtilen yerler, engelli dostu kentsel mekânların ulaşılabilir ve kullanılabilir olabilmesi için bireylerin günlük yaşam aktivitelerini sürdürmelerinin önünde herhangi bir engel oluşturmamalıdır:

- Binalar (yaşam alanları, kamu binaları, işyerleri, okullar, alışveriş merkezleri, sinema tiyatro gibi sosyal aktivitelerin geçirilebileceği yerler)
- Yaya yolları ve kaldırımlar
- Merdivenler
- Rampalar
- Toplu taşıma araçları ve duraklar
- Otoparklar
- Açık spor alanları
- Yeşil alanlar
- Çocukların oyun alanları

- Her çocuğa birer kalem ve küçük boyutlarda kesilmiş kâğıt verin. Bugünkü etkinlikleri düşünerek aşağıdaki boşlukları kendi sözcükleri ile doldurmalarını isteyin. Yazdıklarını paylaşmaları için çocukları özendirin.
  - Bu etkinlikte ..... hissettim.
  - Bu etkinlikte ..... farkına vardım.
  - Bu etkinlikte ..... öğrendim.

Gönüllüye not: Bu hafta ortaya çıkan ürünleri etkinlik odasında sergileyebilirsiniz. Ayrıca etkinlik ürünlerini, dönem sonunda etkinlik noktasında gerçekleşecek Şenlik Haftası'nda sergilenmek üzere saklamayı unutmayın!

Çeşitlendirme 1: Beş Dakikalığına Görme Engelli Olmak (5 dk)

- Çocuklara bulundukları mekânı bir eşle birlikte gezeceklerini söyleyin. Eşleriyle gezerken acele etmemelerini, önemli olanın eşlerine çok şey anlatmak değil mekânla ve gördükleriyle ilgili detayları vermek olduğunu açıklayın. Gözlerini kapatarak yürümekten rahatsız olan çocuklar olup olmadığını sorun. Varsa onların bu çalışmayı gözleri açık yapmalarını, ancak arkadaşlarının tanıtacakları bölüme geldiklerinde gözlerini kapatmasalar bile arkalarını dönmelerini ve arkadaşlarını o şekilde dinlemelerini isteyin.
- Herkesten, yanında bulunan ve kendisine ait paylaşmak istedikleri bir nesneyi (kalem, anahtarlık, gözlük vb.) önündeki masaya koymasını isteyin.
- Çocukları eşleştirin. Eşlerden birinin A, diğerinin B olacağını söyleyin. A'ların gözlerini kapatmasını, B'lerin A'ları mekânın içinde gezdirmeye başlamalarını isteyin. B'ler masalarda gördükleri nesneleri ve nesnelere ait detayları (renk, şekil, dokusu, ne amaçla kullanıldığı, parçaları vb.) gözleri kapalı olan eşlerine anlatmaya başlasınlar. Nesneleri anlatan kişinin nesnenin ne olduğunu söylemektense ona ait bilgileri vermesinin önemli olduğunu hatırlatın. A'lar görmediği için gördükleri her detayı anlatmaları gerektiğini B'lere anımsatın. A'ların B'leri dinlerken isterlerse eşlerine soru sorabileceklerini de söyleyin.
- Süre bitiminde A'lara gözlerini açmalarını söyleyin. Rollerini değiştirin.

Çeşitlendirme 2: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (6-8. sınıflarda, Etkinlik 1'in ardından uygulayabilirsiniz.)

- Çocuklardan ikili gruplar oluşturun. **ÇHS'yi** dağıtın ve incelemelerine fırsat verin. **ÇHS'de** bulunan 41 hak maddesinin "hizmetlerin sağlanması", "korunma" ve "katılım" başlıkları altında toplanabileceğini söyleyerek **ÇHS'nin** dört temel ilkesinin şunlar olduğunu belirtin: Ayrım gözetmeme, çocuğun öncelikli yararını gözetme, çocuğun yaşamını ve gelişimini garanti altına alma, çocuğun katılımını sağlama.
- Gruplardan **ÇHS'ye** bakarak, "ayrım gözetmeme", "çocuğun öncelikli yararını gözetme", "çocuğun yaşamını ve gelişimini garanti altına alma", "çocuğun katılımını sağlama" başlıkları ile ilgili birer örnek madde bulmalarını isteyin.

Gönüllüye not: ÇHS'nin hak içeren maddelerinin yönlendirici ilkeleri şöyledir:

Ayrımcılık gözetmeme (Örnek: madde 2, madde 1, madde 4, madde 41-54):

Haklar, çocuklar arasında ayrım ve fark gözetmeksizin uygulanır.

Çocuğun öncelikli yararını gözetme (Örnek: madde 3, madde 8, madde 30):

Hükümetler, kurumlar, kuruluşlar ve bireyler; yani herkes çocuk için en iyi olanı, çocuğun yararını düşünmelidir.

Çocuğun yaşamını ve gelişimini garanti altına alma (Örnek: madde 6, madde 24, madde 26, madde 27, madde 28, madde 29): Bütün çocukların yaşama hakkı vardır. Devlet ve hükümetler, çocuğun hayatta kalması ve sağlıklı gelişebilmesi için mümkün olan çabayı göstermelidir.

Çocuğun katılımını sağlama (Örnek: madde 12, madde 23, madde 31): Çocuklar ve ergenler, onları etkileyecek kararlar alınacağı zaman görüşlerini serbestçe ifade etme ve düşüncelerine önem verilmesi hakkına sahiptir.

Çeşitlendirme 3: Engelliler İçin Sokaklar (20 dk)

- Ek 4'te yer alan "Sokak Görüntüsü"nü çocuk sayısının üçte biri kadar çoğaltın.
- Üçerli gruplar oluşturun. Her gruba bir "Sokak Görüntüsü" dağıtın.
- İki gruba "fiziksel engelli", iki gruba "görme engelli", diğer iki gruba da "işitme engelli" kişileri dikkate almalarını söyleyin. Gruplara aşağıdaki soruları sorup düşünceleri ve üzerinde işaretleme yapabilmeleri için yeteri kadar süre verin.
  - Sizce fiziksel/görme/işitme engelli bir kişi için bu sokak ne kadar uygun?
  - Bu sokakta nelerin değişmesi gerekirdi? Elinizdeki kâğıt üzerinde işaretleyip önerinizi yazınız.
- Her gruptan üzerinde işaretleme yaptıkları görseli mekânın bir yerine asmasını ve düşüncelerini paylaşmalarını isteyin.

Ek 1: Görsele⁴

Ek 2: Hakkı'nın Hakkı⁵

Okula gitmeye bayılıyorum. Bizim öğretmen her sorumuza mutlaka cevap verir. Dersler hep zevkli geçer. Tabii teneffüsler daha da zevkli!

Hiçbir eğlence fırsatını kaçırmadığımız ve gülmeyi çok sevdiğimiz için arkadaşlarımızla ortak adımız "şaka grubu". Her gün yeni bir şaka icat ediyoruz. Bazen kızları ağlatıyoruz, oğlanlarla da dövüşüyoruz. Ama sonra hemen barışıyoruz.

Sınıfta şakalaşmadığımız tek çocuk Hakkı. O bizim gibi bahçede koşamıyor, beden derslerine de katılamıyor. Yürüyemediği için tekerlekli sandalyesinde oturuyor. Yüzü de hiç gülmüyor.

Sabahları ya babası ya da annesi, kızarmış yüzleriyle, nefes nefese, Hakkı'nın tekerlekli sandalyesini iterek yokuşu çıkıyorlar. Bizim okul bir yokuşun tepesinde. Sınıf da eskiden zemin kattaydı. Bu sene üçüncü kattaymış. Duyunca çok sevindim. Merdivenleri ikişer ikişer çıkma yarışı yapabileceğiz.

Okulun ilk haftası birbirimize yaz tatilinde yaptıklarımızı anlatmakla geçti. Derslerde de tatil boyunca yaptığımız ödevlerdeki hataları gözden geçirdik.

Her yoklamada öğretmen "Hakkı'dan haberiniz var mı? Bugün de mi gelmedi?" diye soruyordu.

Hakkı zaten o kadar sessizdi ki yokluğunu hissetmemiştik. Ama günlerce gelmeyince, meraklandık.

Bir sabah sınıfın kapısında, öğretmeni Hakkı'nın annesiyle konuşurken gördüm.

"Müdür Bey'le görüştüm," diyordu Hakkı'nın annesi, gözleri dolu dolu. "Tek bir öğrenci için sınıfın yerini değiştiremeyiz, dedi."

Öğretmen sıkıntıyla iç geçirdi. Kaşlarını çatı.

"Bilmiyorum ki ne yapabiliriz. Tabii sizi de anlıyorum, bir yandan tekerlekli sandalyeyi bir yandan da Hakkı'yı üç kat taşımak mümkün değil. Ama bu çocuk okula gelemeyecek mi? Günlerdir bütün dersleri kaçırıyor," diye söylendi üzgün üzgün.

Ben hemen koştum, bahçede bizim şaka grubundan çocukları bir araya topladım. Duyduklarımı anlattım.

Derin derin düşündük. Bir çare bulmalıydık ama ne?

OKULLAR AÇILDI;
çocuğunuzun her ihtiyacını düşündünüz, ya haklarını?

Konuşmak
ve dinlenilmek!

Oyun
 oynamak!

Kütüphane!

Parasız
eğitim!

Haklarımı
bilen
öğretmen!

**Eğitimde
Haklarım Var!**

Korkutulmamak!

Siddetten
korunmak!

Temiz
tuvaletler!

Spor
salonu!

Eşit saygı
görmek!

Çocuklar Haklı!

Türkiye her çocuğun haklarını gerçekleştirme sözü verdi.
Çocuklar bu haklara eğitimleri sırasında da sahip.
Çocuklar için bu hakları yerine getirmek devletin,
talep etmek sizin sorumluluğunuz.

www.egitimdehaklar.org www.egitimdehaklarimizvar.org

**EĞİTİMDE
HAKLARIMIZ
VAR!**

Ek 4: Sokak Görüntüsü'

NOTLAR

1. Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D., Akipek, Ş., Bağlı, M. T., Erhürman, T. ve Uluç, F. Ö. (1998). **Yurttaş Olmak İçin...** İstanbul: Umut Vakfı Yayınları, ss. 148-158.
2. Akbulut, S. (29 Ocak 2010). **“Uluslararası Sözleşmeler ve Ulusal Mevzuat Düzleminde Engelli Ayrımcılığı”** sunumu, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi. “Ayrımcılık Yasağı Eğitim Semineri: Kavramlar, Hukuksal Temeller, İzleme ve Belgeleme”.
3. http://www.ato.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=289:oezuerluelu-ek-salkl-yaamay-engelleyen-bir-durum-olmamaldr&catid=7:komguebilnot
4. <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=33643>, 4 Kasım 2010’da ziyaret edilmiştir.
5. Jobert, Ş. T. (2010). **Balıklara Yüzmeyi Öğreten Deniz**. İstanbul: Kelime Yayınları. ss. 32-34.
6. Eğitim Reformu Girişimi. “Eğitimde Haklarım Var!” İlanı 2010.
7. Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D., Akipek, Ş., Bağlı, M. T., Erhürman, T. ve Uluç, F. Ö. (2002). **Ben İnsanı: Özgünüm**, 1. sınıf, Ankara, s. 20.

HAFTA 4:

KAMP ARKADAŞLARIM

Kazanımlar:

- Önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık kavramlarını kavrar.
- Önyargıların ve kalıpyargıların sebepleri ve sonuçları hakkında farkındalık geliştirir.
- Kendi deneyimleri çerçevesinde kalıpyargı kavramını değerlendirir.

Malzemeler: Post-it, tahta kalem, çocuk sayısı kadar Dünya Yaz Kampı listesi.

Ön hazırlık:

Büyük bir kâğıda kampçı listesini yazarak hazırlayın.

Süre: 90 dk

1-5. madde 35 dk

6-7. madde 20 dk

8. madde 20 dk

9-10. madde 15 dk

- Çocuklara "Dünya Yaz Kampı¹" isimli bir etkinlik yapacağınızı söyleyin. Etkinliğe kamp yaşamı hakkında çocukları meraklandıran, heyecanlandıran sorularla başlayın. Örneğin çocuklara "Hiç yaz kampına gittiniz mi ya da yaz kampı diye bir şey duydunuz mu? Böyle bir kampa gitseniz, yanınızda neler götürürdünüz? Nasıl bir kampa gitmek isterdiniz?" türü sorular yöneltebilirsiniz.
- Sonra her birine aşağıda yer alan açıklamayı ve listeyi çoğaltarak dağıtın. Bu etkinlikte amaç, çocukların kendi önyargıları ve kalıpyargıları üzerine düşünmelerini sağlamaktır.

Gönüllüye not: Bu etkinlikte çocuklara aşağıdaki listeden birlikte kalmak istedikleri ve istemedikleri kampçıları soracağız ve bu çerçevede önyargı konusunu tartışacağız. Grubunuzda listede yer alan özelliklerde bir çocuk varsa, bu çocuğu listeden çıkarabilirsiniz. Örneğin, sınıfta bir görme engelli çocuk varsa, kamp arkadaşı olarak istenme ve istenmeme bu özellik üzerinden gerçekleşeceği için grubunuzdaki engelli çocuk incinebilir. Önyargı ve kalıpyargıları daha etkili tartışabilmek için bu noktada sınıfınızdaki çocuklarla benzerliği az olan kampçıların seçilmesi uygun olacaktır. Bu açıdan grubunuzu dikkate alarak listeyi yeniden düzenleyebilirsiniz.

Dünya Yaz Kampı

Siz ve dünyanın dört bir tarafından çocuklar Dünya Yaz Kampına henüz geldiniz. Kimse birbirini tanımıyor. Kamp yöneticileri iki hafta süreyle çadırınızda kimlerin kalacağını seçebileceğinizi söyledi. Her çadırda dört çocuk kalacak. Sizinle aynı çadırda kalacak üç çocuğu seçebileceksiniz.

Kampçılar

Bu listeden, çadırınızı paylaşmak istediğiniz 3 çocuk seçin!

1. ....

2. ....

3. ....

1. Bacağı kırık, değnekle yürüyebilen çocuk
2. Türkiye'den Roman çocuk
3. Avustralya'dan kızıl saçlı, çilli çocuk
4. Japonya'dan Kung Fu tişörtlü çocuk
5. ABD'den şişman çocuk
6. Transmarinia'dan çekingen çocuk
7. Afrika'dan göçmen çocuk
8. Kısa boylu görme engelli çocuk
9. Kalın gözlüklü, yüzü benli çocuk
10. İngiltere okul üniformalı çocuk
11. Almanya'dan gelen, siyah gözlü ve üzerinde kurukafa bulunan bir tişört giyen Türk çocuk
12. Latin Amerika'dan geleneksel giysileri içinde çocuk
13. İletişim için işaret dili kullanan çocuk
14. Moğolistan'dan çok uzun siyah saçları olan çocuk
15. Türkiye'den pek de akıllı gibi görünmeyen çocuk
16. Filistin'den tek kolunu kaybetmiş çocuk
17. Çok düzgün konuşan sarışın çocuk
18. Sürekli hıçkırığı var gibi görünen çocuk
19. Tam sizinki gibi bir ceketli olan çocuk
20. Sürekli MP3 dinleyen çocuk

- Daha önceden büyük bir kâğıda yazmış olduğunuz kampçı listesini tahtaya asın ve yüksek sesle okuyun. Listedeki yerler ve sıfatlar hakkında açıklama yapmayın. Çocuklar listeden 3 kampçıyı kendileriyle aynı çadırda kalmak üzere belirledikten sonra teker teker seçimlerini okumalarını isteyin. Her bir kampçının sınıfınızdan kaç kişi tarafından seçildiğini kampçı tanımlamalarının yanına her bir cevap için X (çarpı) işareti atarak belirtin.
- Daha sonra çocuklara şu soruları sorun ve bu sorular çerçevesinde kısaca tartışın:
  - a. Listedeki seçim yapmak güç oldu mu? Olduysa neden? Olmadıysa neden?
  - b. En çok tercih edilen kampçı neden çok tercih edilmiş olabilir?
- Çocuklara şimdi de hangi 3 kampçıyla kesinlikle aynı çadırda kalmak istemeyeceklerini sorun. Daha sonra bu kampçıların kim olduklarını farklı renkte bir kalemle tahtadaki liste üzerinde belirtin. Böylece “en tercih edilen” ve “en tercih edilmeyen” kampçılar aynı liste üzerinde çarpıcı bir şekilde belirtilmiş olacaktır. “En tercih edilmeyen” kampçılar listesi, büyük olasılıkla çocukların, haklarında önyargı geliştirdikleri kişilere/gruplara ilişkin olarak bilgi verecektir.
- Sonra çocuklara şu soruları sorarak tartışın:
  - a. Aynı çadırda kalmak istemeyeceğiniz 3 kampçıyı belirlemek zor oldu mu? Olduysa neden? Olmadıysa neden?
  - b. “En tercih edilmeyen” kampçı olarak belirlenen kişiler sizce neden istenmemektedirler?
- Listedeki tercih edilmeyen kampçılardan birini belirleyerek (örneğin, görme engelli bir çocuk) çocukların bu kampçıyla neden bir arada kalmak istemediklerini sınıfla birlikte ayrıntılı bir şekilde analiz edin. Örneğin, görme engelli çocuğun ele alındığı durumda çocuklara **“Görme engelli birilerini tanıyıyor musun? Daha önce hiç böyle bir insan ile birlikte yaşadın mı?”** gibi düşündürücü sorular sorun. Bu durumda alacağınız cevaplardan büyük bölümü muhtemelen “hayır” olacaktır. Ancak buna rağmen, bir görme engelliyle beraber kalmak konusunda duyguları, tutumları, fikirleri ve tercihleri olduğunu onlara fark ettirin. Bu tür duygu, tutum, fikir ve tercihlere **ÖNYARGI** denildiğini söyleyin. Çocuklara aslında birçoğumuzun önyargıları olduğunu, önemli olanın bu önyargıları fark etmek ve olumsuz sonuçlarını önlemek olduğunu belirtin. Önyargıların genelde önyargı geliştirilen grupla hiçbir şekilde etkileşime geçmeden geliştirildiğinin altını çizin. Yani hiçbir görme engelliyle, hiçbir Amerikalıyla, hiçbir Arap ile temasımız olmasa da bu insanlar hakkında önyargılarımız olabileceğini söyleyin.
- Bu noktada önyargıların nereden kaynaklandığını keşfetmek önemlidir. Çocuklara **“Peki farklı insanlar ya da gruplar hakkında önyargılarımız var ise bu önyargıların sebepleri nelerdir?”** sorusunu yöneltin. Bu soru üzerinde Dolaş-Buluş-Herkesle Konuş yöntemiyle tartışmalarını sağlayın (Dolaş-Buluş-Herkesle Konuş yönteminde, çocuklar gönüllünün işaretleriyle mekânda dolaşırlar. Yine gönüllünün yönergesiyle “don”arlar ve en yakınlarındaki kişiyle kendilerine sorulan sorunun cevabı hakkında konuşurlar). Ayağa kalkarak dolaşıktan

ve birbirleriyle tartıştıktan sonra çocukların yerlerine geçmelerini ve arkadaşları ile konuştukları şeyleri, yani önyargıların sebeplerini hızlıca not etmelerini isteyin. Sonra cevapları toplayarak tahtada bir ana liste oluşturun. Bu listede önyargıların sebepleri olarak “çevrem”, “arkadaşlarım”, “fıkralar”, “diziler”, “gazeteler” türü cevaplar yer alabilir. Bu unsurların ne şekilde önyargı geliştirebileceği üzerine bir büyük grup tartışması başlatın. Çocukların cevaplarında **liste için** televizyon, gazete türü kitle iletişim araçlarından söz edilmiyorsa bunları siz gündeme getirin. Örneğin acaba görme engellilere karşı olan önyargılarımızda bu insanların televizyonlarda hep aciz bir şekilde gösterilmelerinin ya da kendi işini yapabilen bir görme engellinin hiç yer almamasının rolü olup olamayacağını sorun. Görme engellileri hep aynı şekilde gösteren programların bizim bu insanları algılayış şeklimizi etkileyebileceğini belirtin. Bu tür programların bu insanları hep aynı kalıp içinde algılamamıza yol açabileceğinin altını çizin. Aynı şekilde kız ya da erkek öğrencileri hep aynı rollerde gösteren gazetelerin veya ders kitaplarının bu öğrenciler hakkında benzer yargıları yaydıklarını vurgulayın.

- Buradan kalıpyargılar konusuna geçebilirsiniz. Filmlerin, gazetelerin vb. yaygınlaştırdığı yargıların zamanla kalıplaşmış yargılara (kısaca “kalıpyargılar” a) yol açtığını söyleyin. Bu kalıpyargıların toplumda çok yaygın olduğunu, nitekim “Kızlar...”, “Erkekler...” diye başlayan birçok cümlenin, farklı kişiler tarafından standart bir şekilde kolayca tamamlandığı (“Kızlar duygusaldır,” , “Erkekler ağlamaz,” gibi) gerçeğini dile getirin. Yaygın bir şekilde kullanılan bu tür cümlelere **KALIPYARGI** denildiğini bir kez daha vurgulayın.

Kalıpyargıların **doğruluk payı** olabileceğinin altını çizin. Yani, örneğin, kızlardan bazıları duygusal olabilir; bazı görme engelliler kendi işlerini kendileri yapamayabilirler. Ancak buradaki sorunun, grup içindeki farklılıkların görmezden gelinmesi olduğunu, yani kalıpyargılar aracılığıyla bir grubun bütün üyelerinin “aynı” özelliklere sahip olduğunun varsayıldığını dile getirin.

- Bu konuyu daha da açmak için çocukların kendi deneyimleri ile kalıpyargı konusunu ilişkilendirmelerini sağlayın. Bunun için çocukları küçük gruplara ayırarak her bir grupta “Peki siz çocuklar hakkında da böyle kalıpyargılar var mı? ‘Çocuklar....’ diye başlayan cümleler hep aynı şekilde tamamlanıyor mu?” sorularını tartışarak bir liste çıkarmalarını isteyin. Bu listede “Çocuklar yaramazdır,” , “Çocukların her şeye akli ermez,” gibi ifadelerin bulunacağı düşünülebilir. Küçük gruplar hazırlıklarını yaptıktan sonra, büyük grupta listelerini sunsunlar. Sunuşlar sırasında, kalıpyargıları zaman zaman doğrulayacak örneklerin var olabileceğini yeniden vurgulayabilirsiniz. Örneğin bazı çocukların “yaramazlık” yapabileceklerini, ancak her çocuğun “yaramaz” olamayacağını, ayrıca “yaramazlık kavramının anlamının farklı ortamlarda değişebileceğini” söyleyin. Yine de çocuklar hakkındaki bu kalıpyargıların çocukların yaşamını etkileyebileceğinin altını çizin.

Daha sonra, çocuklara “Sizin hakkınızdaki bu kalıpyargılar neye/nelere yol açıyor?” diye sorun. Çocukların verecekleri “dışlama”, “dikkate almama”, “küçümseme”, “değersiz görme” türünden cevapları **AYRIMCILIK** kavramıyla ilişkilendirin. Ayrımcılığın bir grubun üyelerine farklı ve olumsuz davranılması olduğunu vurgulayın.

- Böylece bu etkinlikte aslında üç kavramı anlamaya çalıştığımızı söyleyin: **ÖNYARGI**, **KALIPYARGI** ve **AYRIMCILIK**.

Gönüllüye not: Çocukların sadece bir haftalık etkinlikle bu kavramları her boyutuyla kavramaları zordur. Ancak bundan dolayı endişe etmeyin. Çünkü 6. ve 7. haftada ele alacağımız "tarama ölçütleri"nde bu kavramları bir kez daha anlatacağız ve çocukların dergilerde, gazetelerde, dizilerde ya da filmlerde bu olguları gözlemlemelerini sağlamaya çalışacağız. Yani önümüzdeki haftalarda süreç içinde bu kavramları sürekli olarak gündemde tutacağız.

ÖNYARGI	KALIPYARGI	AYRIMCILIK
Farklı gruplara karşı geliştirilen olumsuz duygular	Farklı gruplar hakkındaki yaygın ve kalıplaşmış düşünceler/kanılar	Farklı gruplara karşı gösterilen davranışlar

Önyargıların daha çok duygularımızla, kalıpyargıların daha çok çevremizdeki yaygın düşünce ve kanılarla, ayrımcılığın ise davranışlarla ilişkili olduğunu vurgulayın. Örneğin "Görme engellilerin gündelik yaşamda kendi işlerini kendilerinin yapabileceklerine inanmıyorum," cümlesi önyargıya; "Görme engelliler aciz insanlardır," cümlesi kalıpyargıya örnektir. Bunlar sonucunda eğer görme engelliler işe alınmazlar **ise bu** ayrımcı bir davranıştır.

- Bu etkinliği kapatmak için çocukların halihazırda çalıştıkları küçük grupları bir kez daha kullanın. Gruplara şu cümleleri verin (Daha çok küçük grup varsa, siz de bu tür cümleler yazarak gruplara dağıtabilir veya cümleleri birden fazla gruba verebilirsiniz):
  1. grup: "Bir kıza bilgisayar oyunu oynamayı hiç yakıştıramıyorum."; "Kızlar bilgisayardan anlamazlar."
  2. grup: "60 yaşının üstündeki bir insanın üniversite eğitimi alabileceğine inanmıyorum."; "Yaşlılar zor öğrenir."
  3. grup: "Babamın iyi yemek yapamayacağını düşünüyorum."; "Babalar yemek yapamaz."

Çocuklar post-it kâğıtlarına yazılmış bu cümlelerin (Her bir cümleyi ayrı bir kâğıda yazın.) önyargı mı yoksa kalıpyargı mı içerdiklerini bir-iki dakika içinde tartışsınlar ve sonra post-it kâğıdını, tahtaya astığınız tabloya yapıştırsınlar.

Sonuçta aşağıdaki gibi bir tabloya ulaşabilirsiniz. Bu etkinlik, çocukların önyargı ve kalıpyargı içeren cümleleri ayırma becerisini biraz daha artıracaktır. Son sütunu ise siz büyük gruba sorarak doldurun. Örneğin "Kızlar bilgisayardan anlamazlar," kalıpyargısının ne tür ayrımcı davranışlara yol açabileceğini sorun. Aşağıda yer alan davranış biçimlerine ulaşmaya çalışın. Vakit varsa diğer örnekler için de olası ayrımcı davranışları tahmin ettirmeye çalışın. Son bir kez tüm listenin üzerinden geçerek etkinliği sonlandırın.

ÖNYARGI	KALIPYARGI	AYRIMCILIK
<i>Farklı gruplara karşı geliştirilen olumsuz duygular</i>	<i>Farklı gruplar hakkındaki yaygın ve kalıplaşmış düşünceler/kanılar</i>	<i>Farklı gruplara karşı gösterilen davranışlar</i>
"Bir kıza bilgisayar oyunu oynamayı hiç yakıştıramıyorum."	"Kızlar bilgisayardan anlamazlar."	Arkadaş grubundan dışlama Oyuna almama.
"60 yaşının üstündeki bir insanın üniversite eğitimi alabileceğine inanmıyorum."	"Yaşlılar zor öğrenir."	Yaşlılar ile alay etme.
"Babamın iyi yemek yapamayacağını düşünüyorum."	"Babalar yemek yapamaz."	Babaları mutfağa sokmama, onlara beceriksiz olduklarını hissettirecek şekilde davranma.

Önyargı ve kalıpyargı hakkında gönüllüye son not: Bu etkinlikte aslında birbirinden ayrılması oldukça güç olan "önyargı" ve "kalıpyargı" kavramlarını aktarmaya çalıştık. Önyargı, etkinlikte belirttiğimiz gibi en azından teorik olarak bireylerin farklı insanlara/gruplara karşı olumsuz duygularını ifade etmek için kullanılır. Kalıpyargılar ise bilişseldir, farklı insanlara/gruplara karşı tutumlarla ilişkilidir. Ama gerçekte her ikisi de bir biliş ve duygu karışımını yansıtır. Örneğin, kadınlara karşı önyargıları olan insanlar, zihinlerinde "kadınlar" diye bir grup adını, hem de ona bağlı kalıpyargıları ("Kadınlar zayıftır, duygusaldır.") taşırlar ve grup adıyla olumsuz duyguları ilişkilendirirler. Dolayısıyla aslında insanlarda önyargı ve kalıpyargı bir arada bulunur.

Öyleyse bu iki kavram arasındaki farkı ortaya koymak neden önemlidir? Ayrım, öncelikle şu açıdan önemlidir: İnsanların, önyargılı olmasalar ve doğru olmadığına inansalar bile kültürel kalıpyargıları tanımaları, bilmeleri gereklidir². Çocuklar açısından düşünürsek: Çocuklar şüphesiz önyargılarla doğmazlar, onları zamanla edinirler. Önyargıları doğuran temel kaynak da toplumda yaygın bir şekilde bulunan, bizim okulda, gazetelerde, filmlerde ve birçok farklı ortamda karşılaştığımız kalıpyargılardır. Dolayısıyla toplumsal kalıpyargılar çocuklardan bağımsız olarak vardır. Araştırmalar, çocukların erken yaşlarda bu kalıpyargıları edindiklerini göstermektedir. Örneğin bir araştırmada 5-10 yaş arası İngiliz çocuklarının diğer Avrupa ülkeleri hakkında, çok az bilgiye sahip oldukları halde net tercihler yapabildikleri görülmüştür. Başka bir araştırma da ulusal ve etnik kalıpyargıların 10 yaş civarında kristalleştiğini ortaya koymuştur³.

Dolayısıyla çocuklara farklı gruplara karşı yapılan aşırı genellemelerin, yani kalıpyargıların sorunlarının öğretilmesi, önyargıların oluşmasının önüne geçilmesi gerekir. Çünkü kalıpyargı ve önyargı arasında karşılıklı bir ilişki vardır: Toplumda bulunan yaygın kalıpyargılar önyargıları besler. Bizler önyargılarımızı çevremizle paylaştıkça da kalıpyargıları beslemiş oluruz. Sonuçta kalıpyargılar da belirli bir gruba karşı ayrımcı bir davranışta bulunmamıza zemin hazırlar.

1.1. GİRİŞ:

Günümüzde ulaşım ve iletişim teknolojisinin gelişmesiyle birlikte, dünya giderek çeşitli kültürlerin, ırk ve etnik kökenden insanların, farklı diller konuşarak bir arada yaşadığı bir toplum haline gelmiştir. Ülkelerin ekonomik ve toplumsal birliklere doğru yönelmesi, farklı kökenlere ve kültüre sahip insanların bir arada, birbirlerini anlayarak yaşamalarını gerektirmektedir ve bu kapsamda “kültürel çeşitlilik” ve “farklılığa saygı” meselesi küreselleşen dünyamızın en önemli meselelerinden biri haline gelmiştir. Bu da birbirinden çok farklı özelliklere sahip insan ve grupların bir arada, uyum içinde yaşayabilmesi için bir uzlaşma kültürünün yaratılması ve farklılıklara saygı göstermenin öğrenilmesini gerektirmektedir.

Farklı özelliklere sahip grupların bir arada sorunsuz yaşamalarını engelleyen en önemli etkenlerden biri önyargılar ve ayrımcılıktır. İnsanların ait oldukları ve olmadıkları gruplara karşı geliştirdikleri önyargılar ve tutumlar vardır. Genellikle ait olduğumuz grupla bilgi ve deneyimlerimiz çok olduğu için onunla ilgili doğru bildiğimiz yargılarımız vardır. Ancak ait olmadığımız gruplarla ilgili bilgilerimiz az olduğu için bu gruplarla ilgili genellikle kulağımıza gelen bilgilerle iyi, kötü, çirkin, tehlikeli, dost, düşman gibi kalıplaşmış önyargılar oluştururuz. Bu önyargılar zaman içinde olumlu ya da olumsuz ayrımcı eylemlere dönüşür.

İnsanlar ırk, din, etnik köken, cinsiyet, dış görünüş vb. özelliklere göre kişileri ve grupları ayırmayı, kendilerine benzemeyeni sevmemeyi ve hatta nefret etmeyi çoğunlukla ebeveynlerinden, diğer yetişkinlerden ve akran gruplarından öğrenirler. Büyükler bilinçli ya da bilinçsiz olarak çocuklara kendi kalıplaşmış tutumlarını aktarırlar. Bazen de farklı gruplara karşı gösterdikleri davranışlar çocuklar tarafından örnek alınır. Çocukların kalıplaşmış tutum kazanmalarına neden olan diğer bir etmen de kitle iletişim araçlarıdır. Televizyon programlarında, filmlerde, belli ırkların ya da toplumların sürekli tembel, şiddet taraftarı vb. gösterilmesi çocukların bu toplumlara karşı olumsuz tutum geliştirmelerine neden olur.

Çocuklar farklılıkları ve sınıflamayı yaygın kanının tersine çok erken yaşlarda öğrenmeye başlarlar. Ayrıca, toplumsal genellemeler, kalıplaşmış tutumlar ve önyargı çocukların benlik algılarını ve diğer kişilere yönelik tutumlarını etkiler.

Bu alanda yapılan araştırma bulgularına göre çocuklar;

- 3-4 aylıkken kendilerini başkalarından ayırmaya başlar. Yüz ifadelerini taklit edebilir ve başkalarının hislerine karşı duyarlıdır. Başkalarıyla özdeşleşebilir ve empati yapabilir.
- 12 aylıkken ebeveynlerinden farklı bir zihinsel dünyada yaşadığını ancak yine de bazı düşünceleri paylaşabildiklerini keşfeder. Kişiler arası özneliliği keşfeder. Cinsiyete, ten rengine, saç dokusuna, görülebilir fiziksel özelliklere ve dile dair farklılıkları fark etmeye başlar ve bu konuda meraklıdır.

- 18 aylıkken sözcükler, semboller ve kendi başına düşünme dünyasına atılır. Kendi iç sahnesinde geçmişten, şimdiden ve gelecekteki türlü türlü olayı oynamaya başlar. Başkalarının gözünde “biri” olduğunu bu yaşta fark eder. Sözcükler sadece özgürlük ve bağımsızlıklarını kazanma yolunda kaydettiği yeni aşamaların aracı değil, ayrıca başkalarına ve insan kültürünün geneline bağlanma aracıdır.
- 2-3 yaşındayken, farklılıkları görmeye ve bunlara kendi düşüncelerini ve değerlerini eklemeye başlar. 3 yaşında eksik ve haksız stereotipler oluşturmaya, sözel saldırganlıklar yapmaya (alay etme ve isim takma) ve ayrımcılık yapmaya başlar. Teşhis etme/tanıma yetisi de gelişmiştir. Soruları ve yorumlarıyla toplumdaki kimliğe dair göze çarpan özelliklerin farkında olduğunu belli eder.
- 2,5-4 yaş arasındaki çocuklar kendi yaşamlarından öyküler uydurmaya başlar. 3 yaşındayken, otobiyografik olayları yeniden anlatabilir. 4 yaşındayken, konuşabilir, kendi deneyimlerini yorumlayabilir ve bunları başkalarına anlatabilir. Kendi yaşamını değerlendirmek, oluşturmak ve yaratmak için gereken araçlara sahiptir. Kendi geçmişi üzerinden kontrol sağlayarak şimdi ve gelecek üzerinde güç sahibi olur.
- 3-5 yaş arasında, insan çeşitliliğine dair, kendi yaşantılarını ve dünyayı organize ederken yararlandığı bilişsel stratejilerini yansıtan kendine özgü teorilere sahiptir. 3-4 yaş arasında stereotipleri, yanlış bilgileri, kendilerinden ve ailelerinden farklı insanlara karşı olumsuz tutum ve korkuları etrafından almaya başlamıştır. Bu ilk önyargılarını, kişilerle doğrudan bağlantı sonucu edinmesi gerekmez, ailesinde, topluluğunda ve toplum genelinde değişik gruplardan insanlara dair yaygın fikirlere maruz kalması yeterlidir; çünkü erken yaştaki çocuğun filtresi yoktur. Gördüklerinin sadece bir karikatür ya da film olduğunu bilmez. Hepsini gerçek gibi görünür. Ayrıca hayatındaki önemli kişilerden de çeşitliliğin değişik yönlerine dair duygusal dersleri hızla alır. Bu durum, çocukların sadece doğrudan deneyimledikleri olaylardan öğrendiğine dair genel inancın tersidir.

Özetle çocuklar;

- ☞ 1 yaşında farklılıkları fark eder.
- ☞ 2 yaşında farklılıklar hakkında konuşur ve bunlarla ilgili sorular sorarlar.
- ☞ 3 yaşında, ön-önyargılar oluşturur, insanların belirli özelliklerinden rahatsızlık duyduklarını belli ederler (ten rengi, toplumsal cinsiyet, fiziksel engellilik, dil).
- ☞ 4 yaşında insanların farklı özelliklerinin nedenlerine ilişkin kendi kuramlarını oluştururlar.
- ☞ 5 yaşında zihni sorularla doludur: Kendisine ait özelliklerin hangilerinin kalıcı hangilerinin değişebilir olduğunu merak ederler.

Görüldüğü gibi çocuklar, 1 yaşından itibaren kendi yaşantıları ve sosyal çevresinin etkisiyle farklılıkları fark eder ve bilişsel gelişim düzeyine uygun olarak öncelikle dış görünüşten kaynaklanan (cinsiyet, ten rengi, fiziksel engellilik vb.) farklılıklara dayanan ayrımcı davranışlar göstermeye başlarlar.

Çocuklar erken yaşta sıklıkla kendi özellikleriyle ilişkilendirerek çevrelerindeki insanlar arasındaki farklılıklara dikkat etmeye, karşılaştırmaya ve sınıflandırmaya başlarlar ve kısa bir süre sonra bazı farklılıkların güç ve imtiyaz ile ilişkilendirildiğine, bazılarının insanları daha az saygı görmelerine neden olduğunu fark ederler. Kimin ne giydiğini ya da hangi oyuncaklara sahip olduğunu fark etmenin yanı sıra bu farklılıkların iyi ya da kötü olduğuna dair yargılara da varırlar.

Erken çocukluk döneminde çocuklar, çatışma, kızgınlık ve diğer nahoş hislerle yaratıcı ve şiddetten arınmış yollarla başa çıkmak yerine farklılıklara hoşgörüsüzlük göstermenin kabul edilebilir bir tepki olduğunu öğrenmeye daha yatkındırlar. Dolayısıyla başlangıçtaki olumsuz duygularını aşmalarına yardım edilmediği takdirde uzun vadede kırılması güç önyargılara dönüşebilecek yanlış kavramalar, rahatsızlıklar, korkular yaşarlar ve farklılıkları reddeden tutumlar geliştirirler. Çocukların eğitim ve gelişiminde sorumlu yetişkinlerin taşıdığı önyargılarının dayanıklılığı da göz önüne alınırsa erken gelişim döneminde edinilen bu tutumların ileride çözülmesi güç çatışmalara yol açabileceği açıktır.

Çocuğun çevresindeki ayrımcı tutumlardan etkilenmemesi, farklı kültür, grup ve bireylere hoşgörüyle yaklaşması için bazı becerilere sahip olması gerekmektedir. Bu amaçla da okulöncesi eğitimde, aile işbirliği içinde, çocukla etkileşim içinde olan tüm yetişkinleri kapsayan farklılıklara saygı eğitimi planlı bir biçimde yer verilmelidir.

1.2. KURAMSAL ÇERÇEVE: FARKLILIKLARA SAYGI EĞİTİMİ YA DA AYRIMCILIĞA KARŞI EĞİTİM

Önyargı konusu çocuk eğitiminde çok nadir olarak ele alınmıştır. Çoğu zaman bu konunun nasıl ele alınacağı hakkında tereddüt edildiğinde veya henüz küçük çocukların önyargıları olmadığı zannedildiğinden, farklılıkların belirtilmesinin önyargıların oluşmasına sebep olduğu düşünülmüştür.

Küçük çocukların (2-8 yaş) eğitiminde farklılığın fark edilmesi, önyargı ve ayrımcılığı ele alan bir yaklaşım, ilk kez 1980’li California/ABD’de Louise Derman-Sparks ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir.

Erken çocuklukta farklılıklara saygılı ve ayrımcılığa karşı eğitim yaklaşımı, çocukların çok erken yaşlarda farklılıkları algılayabildikleri, insanların belirli özelliklerin değişik bir biçimde, yani “iyi” ve “güzel” veya “kötü” ve “çirkin” olarak nitelendirildiğini fark ettikleri düşüncesinden yola çıkmaktadır. Çocuklar aktif ve yaratıcı oldukları için kendi gözlemlerinden yola çıkarak ve çevreden algıladıkları mesajlar yardımıyla insanlar hakkında kendilerine özgü fikirler geliştirirler. Bu fikirler, toplumda var olan aşağılanmalar ve değer yargılarını kapsadığı için onlarda ön-önyargıların gelişmesine neden olur. Bu ön-önyargılar, çocukların yanlış bilgilendirilmesi ve gerçeklerin çarpıtılması sonucunda oluşur; hatta insanlarla doğrudan doğruya temasa geçmeden bile gelişebilir. Bu ön-önyargıların sabit önyargılara dönüşmemesi için çocukların yetişkinlere ihtiyaçları vardır. Yetişkinler tek taraflı mesajları algılayıp, çocuklara çok çeşitliliği anlamaları için deneyim kazandırmaya çalışmalı; haksızlığa ve ayrımcı önyargılara karşı nasıl bir önlem alınması gerektiğini bilmelidirler. Özetle, Sparks’a göre, bu tür bir eğitim, herkesin kendini ait hissettiği, kimliğinin bütün parçalarının kabul görüp onaylandığı, kültürel sınırları aşarak, neşe içinde birbirinden bir şeyler öğrendiği, açık iletişim ve büyüme/gelişme isteği yoluyla ayrımcı davranışları aktif olarak ele aldığı, önyargı ve ayrımcılığın kurumsal şekillerine meydan okumak ve onları yok etmek için işbirliği yaptığı erken çocukluk eğitim kurumları ve topluluklar yaratmak üzere çocuk ve yetişkinlerin birlikte çalışmaları için gereken tutumları, bilgi ve becerileri geliştirir.

Louise Derman-Sparks:

Şu an 21 ve 27 yaşında olan iki oğlum var. Onları evlatlık aldım ve anne babaları Afrika kökenli Amerikalılardı.

Oğullarımdan biri iki yaşındayken kendisiyle ilgili sorular sormaya başladı. O zaman, fark ettim ki çocuklar deri rengine, etnik farklılıklara bizim düşündüğümüzden çok daha fazla dikkat ediyor ve önem veriyorlar. Bundan önce ilkokullarda öğretmenlik yapmama rağmen, çocukların ırka yönelik farklılıkları bu kadar erken algıladığını fark edememiştim.

Oğlum 4 yaşına geldiğinde bir gün, "Artık siyah olmak istemiyorum," dedi. Televizyonda izlediği programlarda kahramanların hepsi beyazdı, ona benzemiyorlardı. Bu elbette bir durum, çünkü bir anlamda çocuk kendini inkâr etmiş, bir anlamda da bir gerçeği fark etmiş oluyordu. Oğlum televizyon programlarındaki kahraman itfaiyeciler gibi olmak istiyordu ve onlar gibi olmak içinse deri renginin değişmesi gerektiğine inanıyordu. Çünkü o programlarda hiçbir kahraman siyah değildi.

Bu anlayışı geliştirmeden çocuk eğitiminin yapılamayacağını düşünmeye başladım. Diğer eğitimcilerin ve çocukların da ırksal yapı, etnik kültür ve buna benzer konularda bilinçlendirilmesi gerektiğine inanmaya başladım.

1.2.1. Ayrımcılığa Karşı Eğitiminin Hedefleri

Louise Derman-Sparks ve arkadaşlarına göre ayrımcılığa karşı eğitimin en genel amacı, erken çocukluk eğitimi alanında kurum/eğitici-aile-toplum işbirliğinin güçlendirilmesi yoluyla aile ve toplumda demokratikleşmeye katkıda bulunmak ve çocukların haklarından tam olarak yararlanma yoluyla potansiyellerini tam olarak gerçekleştirmelerine destek olmaktır.

Louise Derman-Sparks ve ekibinin geliştirdiği modele göre ayrımcılığa karşı eğitimin 4 amacı vardır:

1. Olumlu kimlik ve özdeğer geliştirmek:

Her çocuğun kendinden emin öz kimliğini ve grup kimliğini oluşturmalarını ve bunun için gerekli bilgileri oluşturmalarını beklemek. Bu amaca ulaşmak için yapılan çalışmalar, diğer amaçlar için gereken temeli hazırlar. Program, çocukların evdeki, yuvadaki, topluluklarındaki günlük yaşam deneyimlerine odaklanır. Kültürel açıdan anlamlılık önceliklidir; eğitici, yaratıcı bir şekilde çocukların ailelerinin eğitim ve bakım tarzlarını programa olabildiğince dahil etmelidir. Kullanılan malzemeler; çocukların birikimlerini, ailelerini, topluluklarını tam ve saygılı bir şekilde yansıtmalıdır. Ayrıca, programın içeriği de etnik köken, cinsiyet ve sınıf temelinde oluşan gruplar arasındaki farklılıkları da göz önünde bulundurulmalıdır. Grup içinde kimliğini tanımlarken çocuğun kendini üstün ya da eksik/aşağıda görmemesi sağlanır.

2. Çeşitlilik ve empati:

Her çocuğun çeşitli geçmişlerden gelen insanlarla rahatça ve empati göstererek etkileşime girmesini özendirmek. Bu amaç, başkaları hakkında bilgi edinmeye odaklanır. Birinci amaç üzerinde çalışmadan bu amaca yönelmek doğru olmaz. Grupta gerçekten çok kültürlü bir ortam

sağlanmalı ve “turistik” çok kültürlü eğitimden kaçınılmalıdır. Bu amaç gözle algılanabilecek çeşitlilik gösteren (ırk, etnik köken ve kültür) gruplarda görece daha kolay gerçekleşir. Çocuklar kendi kimliklerini araştırdıkça, kendi grupları içindeki farklılıklara dair bilincin, bu farklılıklarla rahat olmanın ve bunlara saygı göstermenin geliştirilmesi için zengin fırsatlar da ortaya çıkar. Ayrıca, benzerlikleri araştırmak için de pek çok fırsat çıkar. Malzemelerle hem farklılıklar hem de benzerlikler araştırılmalıdır. Gruplar ve kültürler arasındaki benzerlikler vurgulanmalı ve aynı grup içerisindeki farklılıklara dair bilinç geliştirilmelidir. Önce grupta güvenli bir ortam yaratılmalı, sonra dışarıya yönelmelidir. Burada amaç, farklılıklar içinde yabancılık çekmeme, rahat hissetme ve saygıdır; katlanma ya da inkâr değildir. Bu aşamada kültürel çeşitliliğin bir zenginliğe işaret ettiğinin benimsenmesi demokratik, katılımcı, uygar, mutlu ve gelişmiş bir toplumun yolunu açar. Çocukların yaşam deneyimlerini zenginleştirir ve her çocuğa, dünyaya ait, ailesinin erişemeyebileceği ayrıntıları gösterir. Toplumun kültürel zenginliğinin tüm çeşitliliğini yansıtacak deneyimler sunar.

3. Önyargıları ve ayrımcılığı teşhis etme ve bu konularda eleştirel düşünme:

Her çocuğun ayrımcılık hakkında eleştirel becerisinin geliştirilmesini desteklemek ve ayrımcılığa karşı kavramların ve bilincin oturtulması. Eleştirel düşünme etkinlikleri, çocuklara doğru olmayan ve eksik imgeler/mesajlar ile doğru ve tam olanlar arasında ayırım yapmayı öğretmeye yöneliktir. Farkındalıkların, merakın ve insan çeşitliliğine dair teorilerin doğal gelişim süreci ailenin ve toplumun genelinde bulunduğu sosyopolitik ve kültürel bağlamda yer alır. Örneğin çocuklar katı cinsiyet rollerinde ısrar ediyorsa, öğretmen karşıt bilgi sunacak çeşitli etkinlikler planlar ve çocukların cinsiyet rollerine dair dar tanımlar ile gerçeklik arasındaki çelişkiyi görmelerinde rehberlik yapar. Eğitici aktif ve müdahaleci bir şekilde yanlış anlama, önyargı ve hataları giderir. Bu amaca yönelik çalışmalar, çocuklarda, kimliğinin herhangi bir parçası nedeniyle bir başka çocuğa yönelik isim takma, alay etme, birlikte oynamayı reddetme gibi hareketlerin en az fiziksel saldırganlık kadar acı verdiğini de fark etmesini sağlar. Çocukların haksızlıklara karşı duyarlı olmalarını ve bu durumları kendileri yaşadığında ya da başka bir çocuğun yaşadığını gördüklerinde araya girip karşı koymaya istekli olmalarını ister. Bu amaç doğrultusunda kültürler arası hiyerarşi sorgulanmalı, çocuklar uluslararası çocuk hakları sözleşmesi konusunda eğitilmelidir.

4. Önyargı ve ayrımcılık karşısında kendini ve başkalarını savunma:

Ayrımcılık karşısında her çocuğun kendisini ya da başkalarını koruma becerilerini beslemek. Bu amaç, her çocuğun;

- başka bir çocuk kendine karşı ayrımcı bir şekilde davrandığında,
- başka bir çocuk bir diğer çocuğa karşı ayrımcı bir şekilde davrandığında,
- bir yetişkin ayrımcı bir şekilde davrandığında

yapabileceği çeşitli eylemleri öğrenip pekiştirmesini içerir. Çocuklar neyin adil olup olmadığının farkındadırlar ve adaleti gözetken bir şekilde davranmaya da isteklidirler. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmalar, çocuğun kendine saygısını ve kapasite gelişimini besler; empati ve farklılıkları takdir etmeyi geliştirir; eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini kolaylaştırır; ayrımcılığa uğrama riski altındaki çocuklar için zihinsel bir hayatta kalma modeli hâkim kültüre mensup, ayrıcalıklı çocuklar için de bir hakkaniyet ve adalet modeli sağlar ve yerel topluluk dayanışmasının artmasına katkıda bulunur. Zayıf olanla dayanışma ve her türlü ayrımcılığa karşı duruş esastır.

Ayrımcılığa karşı duruş, bir eğitim programı olmaktan çok ilgili herkesin kendini ve başkalarını keşfetmesini, anlamasını ve kabul etmesini ve saygı duymasını sağlayacak bir yolculuktur.

Ayrımcılığa karşı duruş oluşturma çabaları bireysel ve kurumsal değişim yolunda kullanılabilecek uzun vadeli bir araçtır.

Böyle bir duruş, önyargılara, kalıplara, ayrımcılığa, baskıcılığa ve sistemden kaynaklanan eşitsizliklere ve hakkaniyete aykırı durumlara meydan okuyan etkin, katılımcı bir süreçtir. Bu süreçte katılan bireyler ve kurumlar; herkesin kendini ait hissettiği, kimliğinin bütün parçalarının kabul görüp onaylandığı, kültürel sınırları aşarak, neşe içinde birbirinden bir şeyler öğrendiği, açık iletişim yoluyla ayrımcı işbirliği yaptığı ortamlar yaratmayı amaçlar. Bu niteliklere sahip topluluklar ve öğrenme ortamları için gerekli bilgi, beceri ve tutumları çocuk ve yetişkinler ortak çabalarıyla oluşturmaya çalışırlar.

Özetle ayrımcılığa karşı eğitim;

- ☞ Baskıcı özellikler taşıyan kişisel ve kurumsal davranışlara aktif olarak müdahale etmenin, meydan okumanın ve karşı koymanın her birey için gerekli olduğu önermesine dayanır. Irkçılığı, ayrımcılığı, haksızlıkları ve sosyal eşitsizlikleri hedef alırken adalet ve hakkaniyeti savunur.
- ☞ Kendi başına bir sonuç değil, bireysel ve kurumsal değişim yolunda kullanılabilecek araçlardan biridir. Hem kendindeki hem de başkalarındaki önyargıları yıkmak uzun soluklu, geleceğe yönelik bir süreçtir ve uygulandığı kurumu aşan bir ufku vardır.
- ☞ Herkesin kendini ait hissedeceği, kimliğinin bütün parçalarının kabul görüp onaylanacağı ortamları yaratmak üzere çocuk ve yetişkinlerin birlikte çalışmalarıyla bilgi, tutum ve becerilerin geliştirildiği bir süreçtir. Bu süreçte herkesin kültürel sınırları aşarak, neşe içinde birbirinden bir şeyler öğrendiği, büyüme/gelişim isteği ihtiyacını karşılarken açık iletişim yoluyla ayrımcı davranışları aktif olarak ele aldığı, önyargılara, kalıplaşmış düşünce ve söylemlere ve ayrımcılığın kurumsal şekillerine karşı çıkmak ve onları yok etmek için işbirliği yaptığı bir ortam oluşturulacaktır.

Bu bağlamda ayrımcılığa karşı eğitim programlarının iki işlevi vardır: çocuğa kültürel çeşitliliğe saygı duyulan, ayrımcılığa karşı bir ortam sunmak ve ayrımcılık konusunda genel bir farkındalık ve bilgi birikimi yaratmak ve ayrımcılığa karşı durma tutumu ve becerileri geliştirmek.

1.2.2. Ayrımcılığa Karşı Eğitimin Özellikleri

Farklılıklara saygı eğitiminin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Farklılıklara saygı eğitimi kapsayıcıdır.

Farklılıklara saygı eğitimi, grup içindeki bütün çocuklar içindir ve her türlü ayrımcılığı kapsar. Bazıları tamamen hâkim kültürden çocukların olduğu bir gruba bu tür bir eğitimin verilemeyeceğini düşünür. Bu gruplarda, öncelikle grubun içinde var olan çeşitlilik ve alay etme/reddetme sorunları bağlamında daha önce sıralanan dört eğitim hedefine yönelik çalışılması ve farklılıklara saygı ve birbirlerine adil davranmak için gereken değerler ve davranışlar oluşturulmalıdır. Sonra da diğer çeşitlilikler ve adalet kavramı tanıtılmalıdır. Bireysel farklar yerine çocuğun hangi gruba ait olduğu bu grubun çocuğun kimliğini nasıl şekillendirdiği araştırılmalıdır.

2. Çocuğu merkeze alır ve günlük uygulamaların bir parçasıdır.

Farklılıklara saygı eğitimi bütün etkileşimleri, eğitim materyalleri ve etkinlikleri planlarken ve incelerken kullanılması gereken bir bakış açısı, mercektir. Grup içindeki ve kurumdaki yaşamın tüm alanlarında içselleştirilmesi esastır. Bu, programı çocukların gelişimsel ihtiyaçlarına ve günlük

yaşam deneyimlerine dayandırmak, çocukların kendi dünyalarını araştırmalarına, onu değiştirmek için eyleme geçmelerine ve hem öğretmenlerinden, hem de birbirlerinden öğrenmelerine izin veren katılımcı yöntemler kullanmak anlamına gelir. Sunulan aktif ve katılımcı öğrenme ortamı içinde çocukların birbirleriyle etkileşimleri sırasında ortaya çıkan “öğrenme anları” hem o anda, hem de daha sonrasında yapılacak tartışmalar ve etkinlikler bakımından çok zengin ve değerli bir fırsat olarak görülür. Bu amaçla eğitimcilerde, eğitim yaklaşımı ve planlamasında, yuva yönetiminde ve kalite standartlarında farklılıklara saygı eğitimi paralel değişiklikler yapılmalıdır.

3. Bireyin kendi kimliğine ilişkin bilgilerini önemser.

Çocuklar ve erken çocukluk eğitiminde yer alan yetişkinler için, bireyin kendi kimliğine dair bilgisi bu tür eğitimin temelidir. Burada birinci öncelik, grup içinde güvenli ortam yaratmaktır. Böylece, grubun kimliğine dair bir his (biz olma hissi) gelişebilir. Böyle güvenli bir ortamda çocuklarda grup içindeki farklılıklara bakma ve çeşitliliği takdir etme becerisi geliştirilebilir. Çocuğun kendi becerilerine güven duyması ve sonrasında kendi hareketlerinin toplumun gelişmesine katkısı olabileceğine güvenebilmesi, toplumla özdeşleşip özdeşleşmeyeceğini, onunla etkileşime girip girmeyeceğini belirler. Böylece çocuklar kendi haklarını korumayı öğrendiklerinde başkalarını da savunabilirler.

4. Başkaları aracılığıyla kendini ve kendi aracılığıyla başkalarını keşfetmeyi teşvik eder.

Başkalarıyla karşılaşmalarımız üzerinden kendimizi öğreniriz. Yetişkinler kendilerini bilmeli ve anlamalı, kendilerini ilgilendiren konularla başa çıkabilmeli ve bunlardan çocuklarla çalışmalarında yararlanabilmelidir. Bu nedenle erken çocukluk eğitimi alanındaki çoğu etkinlik hem çocuklara, hem de yetişkinlere yöneliktir. Sadece çocuklarla çalışmak yeterli değildir; bu, çalışmada yer alan herkesin kendisiyle çalışmasını gerektirir.

5. Ailelerle ortaklaşa çalışır.

Eğitim etkinlikleri, eğitimin yürütüldüğü ortamdaki çocukların ve ailelerinin gerçek, somut, günlük hayatlarını yansıtmalıdır. Bu da, genel misyonu, amaçları ve araçları aynı olsa bile uygulamaların her durumda farklı olacağı anlamına gelir. Etkinlik ve malzemeler, her bir gruptaki çocuk ve ailelerin özel ihtiyaç ve bağlamlarına göre şekillenmelidir. Bu anlamda gerçekleştirilecek etkinliklerin yerel ihtiyaçları dikkate alması kaçınılmazdır. Bu kapsamda, farklılıklara saygı eğitimi çalışmaları ailelerle ortaklaşa yürütülmelidir. Her çocuk ve aile yuvada rahat hissetmeli ve kabul görmelidir. Böylece çocuk kendi grubunun kimliğinin onaylandığını hisseder. Köklerinden koparmak (ailesinin, tarihlerinin ve kültürel kökenlerinin algılanmaması, tanınmaması ve takdir edilmemesi), ev ve yuva kültürleri arasında büyük farklar olduğunu hissettirmek çocukta huzursuzluğa yol açar.

6. Ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalan çocuklar kadar ayrıcalıklı çocukları da gözetir.

Ayrımcılıkla karşılaşan çocukların, toplumda bir yerlere gelme şansları daha baştan ellerinden alınmış ve fırsatların önü tıkanmış olur. Öz kimlikleri, kendisinin de dahil olduğu grubun yeterince iyi özellikleri olmadığına ve toplum içinde baskın grubun üyeleri kadar başarılı olamayacaklarına dair sürekli mesajların saldırısı altındadır.

Ayrıcalıklı grubun çocukları da başarılarının kendi çabalarından değil de geçmiş ve birikimlerinden kaynaklandığını hissederler. Her şeyin merkezi ve herkesten üstün olduklarına dair yanlış mesajlarla

psikolojik olarak yaralanırlar. Çünkü bu mesaj, doğru olmadığı gibi, üzerine anlamlı bir şeyler inşa etmeye yetecek bir kimlik sağlayamaz. Ayrıca, bugünkü dünya ve toplumda etkili bir şekilde yaşamaları için gerekli bilgileri edinemezler.

7. Haklara dayalıdır.

Her çocuk haklarıyla doğar. Ülkemizin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme uyarınca hiçbir çocuk, kendisinin, ebeveyninin veya yasal vasisinin sahip olduğu ırk; renk; cinsiyet; dil; siyasal ya da başka düşünceler; ulusal, etnik ve sosyal köken; mülkiyet; sakatlık, doğuş ve diğer sosyal statüler nedeniyle ayrımcılığa tabi tutulamaz. Ayrımcılığa karşı eğitim çocuğun bir insan olarak doğuştan sahip olduğu yaşama ve büyüme, gelişme ve eğitim, korunma ve katılım haklarının yaşama geçirilmesinde, bu hakların önündeki engellerin kaldırılmasında en önemli araçlardan biridir. Bu eğitimde çocukların hakları ailelerin haklarından önce gelmelidir.

Farklılıklara Saygı Eğitimi Uygulama İlkeleri

Bir erken çocukluk eğitim kurumunda, etkin bir farklılıklara saygı eğitimi programı uygulayabilmek için önemli bazı ilkeleri şöyle sıralayabiliriz:

- Farklılıklara saygı/ayrımcılığa karşı eğitim yalnızca çocukları değil, çocuklarla çalışan yetişkinleri de kapsar. Eğiticiler ya da diğer çalışanlar olarak eğer kendimizi yansıtamaz ya da özeleştiride bulunamazsak, bu yaklaşımı benimsetemezsek çocuklarla çalışamayız. Bu nedenle kendi önyargılarımızı açığa vurmali, eleştirel düşünme becerilerimizi geliştirmeli, haksız yere yapılan bir harekete şahit olduğumuz zaman harekete geçme yeteneğine sahip olmalıyız. Başka bir deyişle; çocuklarla çalışan yetişkinler de ayrımcılığa karşı yaklaşımın dört hedefini benimsemek ve uygulamak zorundadırlar.
- Her çocuğun içinde yaşadığı ortam, programa dahil edilir. Unutulmamalıdır ki çocuğun kişilik gelişimi ve diğer insanlara ve gruplara olan davranışları, kendi kişiliğinin, aile kültürünün ve içinde yaşadığı sosyal ortamın etkisiyle oluşur.
- Farklılıklara saygı programı, eğitim kuruluşunda yer alan bütün çalışanların katkılarıyla gerçekleştirilir. Çocukların hayatlarında neler olduğunu anlamak ve yeni bir anlayış oluşturmak için bu yaklaşımı benimsemekten daha fazlasına ihtiyaç duyulacaktır. Bu nedenle, yuvada çalışan herkesin iletişim kurmayı ve işbirliği yapmasını öğrenmesi gerekir.
- Farklılıklara saygı yaklaşımı bir kuruluşun günlük işleyişinin her alanına dahil edilir. Bütün karşılıklı ilişkilerimizde, materyallerimizde, donanımızda ve bütün rutin etkinliklerimizde bu bakış açısı hâkimdir.
- Farklılıklara saygı yaklaşımına dayalı bir eğitim çalışması mevcut olan bilgi kapasitemizde de değişiklikler gerektirir. Çocuk gelişimi hakkında var olan birçok teori bu yaklaşımın prensiplerine göre tekrar gözden geçirilmelidir. Bu, erken çocukluk eğitiminin içeriğini de değiştirmek anlamına gelir: Nasıl eğitim verildiği, ailelerin hem çalışmalarımıza hem de günlük hayatımıza nasıl dahil edildiği, gerekli materyallerin ve kaynağın nasıl sağlandığı ve hatta binanın nasıl planlandığı ve inşa edildiği gibi.
- Son olarak, farklılıklara saygı programının, toplumumuzda sosyal adaletin geliştirilmesi ile ilgisinin göz ardı edilmemesi önemlidir. Yuvalar ya da anaokulları çocukların toplumdaki yerleri için bir başlangıç noktasıdır. Dolayısıyla çocuk yuvaları, aileler ve toplum arasında bir köprüdür ve bundan dolayı da çocuklara karşı anlamlı bir görevi vardır.

Eğitim programları ve rutin etkinlikler ise aşağıdaki hedefler esas alınarak geliştirilmeli ve uygulanmalıdır:

- Her çocuğun bilgi ve özgüven üzerine kurulu grup ve ben kimliğinin gelişimini destekleyin: Onu sevin, onu olduğu gibi kabul edin. Sosyal gelişimini desteklerken bilgi de sunun. Yaşamda karşılaştığı durumların nedenlerini bilmesi önemlidir. Çocukların bireysel ve toplumsal kimliklerinin güçlendirilmesi için her çocuğun kendisini tekrar bulması, tekrar tanınması ve ait olduğu en temel sosyal grup olan altyapısının ve kişiliği üzerindeki etkilerinin farkına varması, çocukların ailelerindeki farklı kültürel altyapıları anlamaya çalışması gerekir.
- Her çocuğu farklı deneyimlere sahip insanlarla doğal ve hassas bir iletişim ve ilişki kurmaya teşvik edin: Çocuklar başka kültürlerle ilişki kurabilmeli, farklılıklar ile ve onlara saygı duyarak büyümelidir. Çocukların farklı görünen, farklı davranan, farklı konuşan ve kendilerinden farklı deneyimlere sahip olan kişilerle teşvik edici ve çok yönlü ilişkiler kurmasına yardımcı olun.
- Her çocuğun ayrıntı tutumlara ve önyargılara eleştirel bakışını teşvik edin: Çocukların olumlu ve olumsuz ayrımcı tutumları fark etmesini, ayrımcılığa uğrayan ve ayrımcılık yapan bireylerin duygu ve davranışlarını irdelemelerine yardımcı olacak öğrenme fırsatları sağlayın.
- Her çocuğun kendisine ve başkalarına yönelik ayrımcı tutumlara ve önyargılara eleştirel bakışını teşvik edin: Çocukların olumlu ve olumsuz ayrımcı tutumları fark etmesini, ayrımcılığa uğrayan ve ayrımcılık yapan bireylerin duygu ve davranışlarını irdelemelerine yardımcı olacak öğrenme fırsatları sağlayın.

Farklılıklara saygı programı için etkinlikleri planlarken bazı bilgilere ihtiyacımız olacaktır. Gerek duyulabilecek bilgileri ve bu bilgileri çocuklarla nasıl paylaşmak gerektiği konusuna önem verilmelidir. Bu bağlamda ayrımcılığa karşı bir eğitim programı geliştirir ve uygularken 3 tür bilgiye gerek vardır:

1. Toplum genelinde güç dinamiklerine ve avantajlı/dezavantajlı gruplara dair bilgi.
2. Küçük çocukların kimliklerini ve kendilerinden farklı olan insanlara karşı tutumlarını nasıl geliştirdiklerine dair bilgi.
3. Çocukların erken çocukluk eğitimi programlarına başlarken beraberlerinde getirdikleri kendi kimliklerine, farklılıklara ilişkin düşünce ve duyguları ile kültürel birikimlerine dair bilgi. Bu duygu ve düşünceler, yeni bilgileri algılamalarını ve öğrenmelerini etkiler. Bunları bilmeden yanlış bilgilere karşı koyacak etkili aktiviteler yaratılamaz. Eğitimin çocukların sınıfa getirdiklerini bilmesi ve bilinçli bir şekilde hem duygu ve düşüncelerini dile getirmelerine yardım etmesi hem de şimdiye kadarki yanlış kavramalarıyla çelişen yeni bilgileri kullanmada yol göstermesi gerekir. Çocuklar, erken çocukluk eğitimi programlarına başladıklarında, ayrımcılığın kendilerine ve başkalarına dair anlayışları üzerindeki etkisini de beraberlerinde getirirler ve bu onların çeşitlilik eğitimine verdikleri tepkileri etkiler.

Çocuklar toplumdan soyutlanmış olarak yaşamazlar. Dolayısıyla hem aile, hem de çocuklar ister istemez geldikleri kültürel geçmişi ve deneyimleri topluma yansıtırlar. Bu, elbette hem bizim onlara yaklaşımımızı, hem de onların topluma bakışını etkilemektedir. Nasılsa çocuğun davranışları ait olduğu kültürde kazandığı önyargılar ve ayrımcı davranışları vardır. Bu nedenle ayrımcılığa karşı eğitim programının başarılı olması için öncelikle eğiticilerin, yöneticilerin ve velilerin ayrımcılığın ne olduğunu ve insanlar üzerindeki etkisini anlayabilmesi gerekir. Yuvadaki yetişkinlerin de bu bilinci doğru ve adil bir şekilde sunabilmeleri için farklılıklara saygılı/ayrımcılığa karşı bir yaklaşım geliştirmek üzere yoğun bir öğrenme sürecine girmelerine ihtiyaç olabilir.

Bu nedenler ayrımcılığa karşı yaklaşımın hedefleri için de geçerlidir. Hedefleri benimsemeyen özdeşleştiremeyen bir eğitici, yönetici ya da veli, çocuklara ayrımcılığa karşı harekete geçmenin önemini aşılayamaz. Ayrımcılığa karşı yaklaşımın bu dört hedefi, kişilerin kendilerini değerlendirmeleri ve geliştirmeleri için de yardımcı bir çerçeve oluşturur. Ek 1’de ve bölüm IV’te, aileler ve eğiticiler için bu süreci kolaylaştırmalarına yarayacak etkinlik örnekleri verilmiştir.

Erken çocukluk eğitim kurumlarındaki en önemli konulardan bir tanesi de çocukların kendi aralarında sınırları aştıkları zaman hangi durum ve tutum içerisinde olunması gerektiğidir. Mesela çocukların “dört göz, kepçe kulak, şişko, Arap, Çingene” vb. gibi sözler sarf etmesi ya da eğiticilerin çocukların aileleri hakkında olumsuz konuşmaları gözlemlendiğinde ne yapılmalıdır? Eğer böyle davranışlara karşılık verilmezse çocuklar diğerlerine karşı haksız ve kırıncı şekilde davranmanın doğru olduğu ve kabul edildiği mesajını alıp hareketlerine devam edebilir. Bunları önlemek için yetişkinlerin kendi değer yargılarından emin olmaları gerekir. Bunu sağlamak için eğiticilerin, yuva yönetiminin, yuva personelinin ve ailelerin birlikte tartışarak yetişkinlerin fikirlerini savunabilmelerini sağlayacak somut stratejiler geliştirebilirler. Bu hemen ayrımcılığın yaşandığı anda ortaya çıkmalıdır. Böyle durumlar diğer taraftan da bir bilgi kaynağıdır. Karşılıklı dürüst bir ilişkinin oluşabilmesi için çocukların ve yetişkinlerin ne düşündükleri ve nelerin eksik olduğu hakkında bilgi verir.

Farklılıklara saygılı/ayrımcılığa karşı çalışmalar kurumun yönetimine büyük sorumluluklar getirir. Yöneticilerin çocuklarla, ailelerle, meslektaşlarıyla olan ilişkileri, eğitim ortamı için önemlidir. Bu nedenle önyargılar ve ayrımcılık konusunda bilinçli bir yönetimin, farklılıklara saygı yaklaşımının hedeflerini anlaması ve bu hedefleri hayata geçirmek üzere çaba harcaması gerekir. Ortak olan yarlardan yola çıkıp, farklılıkların sergilenmesine destek olmak önemli bir görevdir. Yönetim “farklılıklara saygı” ile “dürüst olmayan düşünceler ve hareketleri kabul etmeme” arasındaki dengeyi korumalıdır. İletişim kültürünü sağlamak, diyalog yaratmak ve çelişkilerde arabulucu olmak diğer görevleri arasındadır.

Diğer yandan bu tür bir programı yürütmek için eğiticiler, diğer tüm çalışanlar ve program uygulamalarına katılan veliler arasındaki işbirliğinin de çok büyük bir önemi vardır. Programın koordinasyonunu sağlamak, uygulamadan edinilen deneyimler ve teorik bilgileri paylaşmak, etkinlikleri değerlendirmek için sık sık bir araya gelmekte fayda vardır. Öte yandan, gündelik iletişimin kolaylaştırılması, merkezin etkinliğinin bütün olarak görülebilmesi ve eğitim programını değerlendirme toplantılarına veri sağlanması amacıyla yararlı uygulamaların kaydedilmesi gerekir. Bu amaçla, çocukların yoklama çizelgesi ve etkinliklere katılımları, eğitiminin çocuklar hakkında, aklına takılan ve çalışma arkadaşları tarafından yararlı olacağına inandığı olay veya durumlar, öngörülen plan, uygulama sonucunda ortaya çıkan durum, çalışmalara karşı çocukların tepkileri veya tercihlerinin, personelin kendileri için önemli bulduğu her şeyin; yani olayların, izlenimlerin, duyguların, düşüncelerin kaydedilmesinde yarar vardır.

Farklılıklara Saygı Eğitiminde Eğiticilerin Değişen Rolü

Farklılıklara saygı gösterme ve ayrımcılıkla mücadele konusunda eğiticilerin tutum ve davranışları, belirleyici önemdedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, çocukları merkez alan bir yaklaşımı hayata geçirecekler, onlardır. İkincisi, onların tutumu, grup içerisindeki çocukların davranışlarını da doğrudan doğruya etkileyecektir. Çocukların gözünde eğiticiler, öncelikle yetişkinlerin dünyasını temsil eden kişilerdir. Üstelik “eğitici” olmaları nedeniyle, bilgi ve değer aktarımını temsil eden otorite

sahibi olarak gördükleri yetişkinlerdir. Bu bakımdan onların davranışları, çocuklar için bir model oluşturur.

Farklılıklara saygı eğitimi yaklaşımında eğitici ve çocuk arasında ayrımcılık içermeyen eşit bir ilişki vardır. Ancak bu sürecin işleyişinde eğiticiler liderlik sorumluluğu da taşır. Ortamın havasından, ilişkinin kalitesinden onlar sorumludur. Bu nedenle eğitici, grubun uyumlu ve uyumsuz olmasında kilit konumdadır. Bu yüzden eğiticilerin hedefi; eşitlik, hoşgörü ve farklılıkların kabul edildiği bir ortamda, başkalarına saygı gösterilmesini sağlamaktır. Çocukların aile, okul ve mahalle gibi toplumsal çevrelerinden ve kitle iletişim araçlarından edindikleri kalıplaşmış düşüncelerin ve önyargıların yıkılması, eğiticilerin ayrımcılıktan arınmış bir eğitimi benimsemeleriyle mümkündür.

Luise Derman-Sparks bu süreci şöyle tanımlıyor:

Çocuklar yuvalara boş bir sayfa gibi gelmiyorlar. Farklı bir dili konuşan, farklı giyinen, farklı ten rengine sahip, farklı yiyecekler yiyen insanlarla ilgili pek çok fikir, önyargı ve farklılıklara dair düşünceleri de beraberinde getiriyorlar. Dolayısıyla, eğitici bu konudaki yanlış anlamaları, önyargıları, hataları gidermek için çok aktif ve mücadeleci bir rol üstlenmek zorunda kalıyor. Bizim ihtiyacımız olan eğiticilerin aktif olarak çocukların ayrışmalar konusunda uyarılmalarına yardımcı olmalarıdır. Bunun yolu da sınıftaki çok kültürlü durumu doğru kullanabilmekten geçer.

- Bu amaç farklılıkları inkâr etmek değil saygı duyulmasını sağlamaktır.
- Bütün çocuklar kendi kavramsallaştırmalarını yapabilmelidir. Bu kavramsallaştırma grup içindeki kimliğini tanımlarken kendini diğerlerinden üstün görmemeye ya da aşağıda görmemeye dayanır.
- Kendi kültürünüzü öğrenirsiniz, diğerlerinin kültürlerini öğrenirsiniz ve onların da sizin kültürünüzü öğrenmesine fırsat verirsiniz. Böylece farklı kültürlere sahip çocukların birbirlerine yabancılaşmaması ve birlikte olmaktan rahatsızlık duymaması sağlanır.

Bir çocuk grubunun sorumluluğunu üstlenen eğitimcinin, görevini tam olarak yerine getirebilmesi için iç dünyasında ciddi hazırlık yapması ve kendisini tanıması gerekir. Başka bir deyişle, kendi kişiliğini sorgulaması gerekir. Bu sorgulama sırasında pedagojik anlayışın, ayrımcılığa karşı tutumunun, hedef ve davranışlarının, önyargılardan, alışılmış kalıplardan, toplumsal ve kültürel kökeninden, cinsiyetinden etkilenip etkilenmediğini araştırmalıdır. Bunu yapabilmek için eğitimcinin, özeleştiriyeye ve değişime açık olması gerektiği tartışmasıdır.

Amerikalı eğitimci Louise Derman-Sparks eğiticiler için dört hedef sıralar;

Birinci Hedef: Aşağıdaki soruları yanıtlayarak kendimi daha iyi tanımalıyım;

- Kendi pedagojik anlayışım; pedagojik hedeflerim ve davranış tarzım, kültürel kökenimden nasıl etkileniyor?
- Ben kimim? Sorusunu nasıl algılıyorum, hangi toplumsal gruba ait olduğumu varsayıyorum ve grubun diğer üyeleri hakkında neler hissediyorum?

İkinci Hedef: Her ailenin toplumsal kökenini dikkate alarak bu kültürün çocuk yetiştirme anlayışını ve bizimle iletişim biçimini nasıl etkilediğini anlamalıyım. Ailelerin çocuk için doğru ve uygun bulduğu yöntemlerle kendi pedagojik anlayışım arasındaki açığı kapmam için gerekli uzlaşma yetisini bu şekilde elde edebilirim.

Üçüncü Hedef: İçimdeki ve bulunduğum ortamdaki her türden ayrımcılık ve kademeli olarak yerleşmiş kalıplara karşı eleştiri yetisi kazanmalıyım.

Dördüncü Hedef: Eğitimde önyargılarla ilgili olarak başkalarına sorular sormayı ve onlarla tartışmayı öğrenmeliyim. Hep birlikte kazanılacak olumlu değişimler için aktif olma cesaretini göstermeliyim.

Bu pedagojik hedeflerin, eğitimcinin kendi kendini değerlendirme sürecinde ve eğitim grubunun değerlendirme toplantılarında ölçüt olarak kullanılmasıyla, erken çocukluk eğitim kurumunun farklılıklara saygılı niteliği kazanmasında önemli bir aşama gerçekleşmiş olacaktır.

Bu süreçte eğitimciler; bir çocuğun bireysel özelliklerine ve farklılıklarına nasıl baktıklarının, kendi kültürel kökenlerinin, şu anda ait oldukları sosyal grubun ve ona dair toplumdaki hâkim sosyal konumun kendi düşüncelerini ve algılamalarını şekillendirdiğinin ve bir ailenin nasıl olması gerektiğine dair imgelerini etkileyebilecek önyargılarının ve ayrımcı fikirlerinin farkında olması; aile kültürleri ve gerçekliklerindeki çeşitlilikte var olan zenginliği tanıyabilmeli ve bu zenginliğe odaklanmalıdır. Ek 1’de eğitimcilerin ayrımcılığa karşı eğitim sürecinde kendi konum ve yaklaşımlarını keşfetmelerine yardımcı olmak üzere hazırlanmış bir uygulama örneği verilmiştir.

Eğitciler için bazı öneriler:

- Kendinizi, hem kendi kimliğinizle hem de kendi kültürünüz ile ilgili bilinçlendirin. Aşağıdaki soruları kendinize sorarak başlayabilirsiniz:
  - Ait olduğum kültür; inançlarımı, amaçlarımı, çocuklarla kurmuş olduğum ilişkileri nasıl etkiledi?
  - Kendimi ve ait olduğum kültürdeki insanları nasıl bulurum?
  - Ben hangi yanlış bilgileri, klişeleri ve önyargıları öğrendim?
- Çocuk eğitimindeki farklı kültürler, öğrenme ve iletişim stilleri hakkında bilgi sahibi olun. Her çocuğun gelişim düzeyini kavrayarak ona göre program yapın ve her çocuğun tercih ettiği öğrenme biçimini destekleyin.
- Erken çocuk bakım ve eğitim metotları uygularken ve genelde de önyargıları ve ayrımcılığı kritik bir şekilde yansıtın.
- Önyargı ve ayrımcılık problemini dile getiren tartışmaları açma yeteneğine sahip olun. Seyirci kalmamayı, diğerleriyle beraber değişiklikler yaratma, cesaret ve özgüvene sahip olmasını öğrenin. Bunu sağlamak için aşağıdaki öneriler size yardımcı olabilir:
  - Çeşitliliklere merak, insanları memnun etme duygusu, hatalardan öğrenmeye hazırlıklı olmak, risk almak, mizah duygusu, yaratıcılık ve esneklik.
  - Korkusuz ve açık konuşmaya hazır olmak ve ırkçılık gibi nahoş hadiselerde harekete geçmek.
  - Bir araya gelinen toplantılarda (personel, program geliştirme, veli toplantıları, vb.) beraber düşünmek, tartışmak, plan yapmak, karşılıklı öğrenme ve destek için zaman ayırmak.
  - Aileleri düzenli ziyaret etmek ve her çocuğun mutluluğunu planlamak için zaman ayırmak.

- Ailelerin eğitim anlayışlarını, farklı öğrenme ve iletişim tarzlarını nasıl öğrenebileceğinizi araştırın ve birlikte çalışma, işbirliği fırsatları geliştirin.
- Çocuklarla olan konuşmalarınızda genelleyen “biz” ya da “yapılır, edilir” vb. ile kurulan cümlelerden kaçının. “Biz böyle yapıyoruz” ya da “böyle yapılır” cümleleri belki de var olmayan bir türdeşliği destekler. “Ben bunu böyle yapıyorum” ya da “Biz bunu yuvada böyle yapıyoruz, siz evde değişik yapıyorsunuz. İkisi de geçerli” cümleleri daha olumlu olur.
- Grubun hareket ve enerjisini, her çocuğun özgünlüğünün törpülenmesi yerine, kabul edilmesini sağlayacak şekilde oluşturun. Çünkü çocukları aynı standarda tabi tutmak yetersizlik, eksiklik algısını güçlendirir.
- Her farklılıkta insanların benzerliklerini bulun. Her insan güler, ağlar, yemek yer, çalışır, oynar- insan olduğu için. Ama bunları yapma/uygulama biçimlerimiz farklıdır. Bu uygulamaların diğerlerinden daha iyi olduğu tek bir yol yoktur. Hepsi insanların ihtiyaçlarını karşılar.
- Okulöncesi eğitimde, pedagojik yaklaşım ve uygulamalarda, öğrenme ortamlarında önyargılara karşı eleştirci olun.
- Çocukları ve yuvadaki diğer yetişkinleri önyargı ve dışlanma konularında diyaloga girmeye cesaretlendirin.

Farklılıklara Saygı Eğitiminde Öğrenme Ortamlarının Düzenlenmesi

Dikkatli planlama ve özenli yönetim okulöncesi eğitim programlarının en iyi şekilde uygulanması için büyük önem taşır. İyi planlanmış eğitim ortamları aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır:

Çocukların gelişim özelliklerine uygun eğitim ortamları farklı beceri düzeyindeki aynı yaş grubu çocuklarla ve bazen farklı yaş çocukları tarafından kullanılır. Bu nedenle ortamın farklı yaş ve becerilere sahip öğrenciler için fırsatlar yaratacak ve bu fırsatlara engelli çocuklar da dahil her çocuğun kolayca erişebileceği biçimde düzenlenmesi gerekir.

NOTLAR

1. Bu etkinlik şu kaynaktan yararlanılarak hazırlanmıştır: Flowers, N. (2010). **Pusulacık: Çocuklar İçin İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu**. (Çeviren: Metin Çulhaoğlu), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s. 82.
2. S. E. Taylor, D. O. Sears, L. A. Peplau. (2007). **Sosyal Psikoloji**, (Çeviren: Ali Dönmez), İstanbul: İmge. ss. 182-183.
3. M. A. Hogg, G. M. Vaughan. (2007). **Sosyal Psikoloji**, (Çeviren: İ. Yıldız ve A. Gelmez), Ankara: Ütopya. s. 412.
4. Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı. (2006). **Erken Çocuklukta Farklılıklara Saygı Eğitimi El Kitabı**. İstanbul. ss. 9-25.

HAFTA 5:

K⁺, E⁺

Kazanımlar:

- Toplumsal cinsiyetin ne olduğunu, biyolojik cinsiyetten farkını anlar.
- Toplumsal cinsiyet duyarlılığı geliştirir.
- Erkek ya da kadın olmakla ilgili kendi varsayımlarını gözden geçirir.

Malzemeler: Seçeceğiniz etkinlikler özelindeki malzemeleri hazırlayın. Bunlar dışında kâğıt, kalem, tahta kalemi, post-it kâğıtları gibi malzemeleri hazır bulundurun.

Süre: 90 dk

Etkinlik: 3N: Ne Biliyoruz? Ne Bilmek İstiyoruz? Ne Öğrendik? (20 dk)

Tahtaya, aşağıdaki gibi yukarıdan bir karış kadar yer bırakarak, üç geniş sütun oluşturacak şekilde aralıklarla üç dikey çizgi çizin. En soldaki sütunun üstüne "Ne biliyoruz?" ortadaki sütunun üstüne "Ne bilmek istiyoruz?" ve en sağdaki sütunun üstüne de, "Ne öğrendik?" başlıklarını yazın. Gruba, "Şimdi bu sütunların tepesine, hakkında ne bildiğimizi ve ne bilmek istediğimizi sorgulayacağımız bir kavram yazacağım. Etkinliğin sonunda da ('Ne öğrendik/fark ettik?' sütununu göstererek) bu sütunu dolduracağız." deyin.

Ne biliyoruz?	Ne bilmek istiyoruz?	Ne öğrendik/fark ettik?

Yukarıda bıraktığınız boşluğa, büyük harflerle TOPLUMSAL CİNSİYET yazın.

Serbest çağrışım yoluyla, isteyen çocukların, toplumsal cinsiyet kavramı üzerinde bildikleri olarak dile getirdiklerini (ya da bildiklerini sandıklarını) ilk sütuna sıralayın. Bu bittikten sonra, toplumsal cinsiyete ilişkin ne bilmek istediklerini sorun ve söylenenleri ikinci sütuna yazın ya da katılımcıların arasından istekli bir çocuğa yazdırın (O çocuğun, kendi söylemek istediklerini söylemesine de olanak tanıyın!).

Bu ilk iki aşamayı uygun gördüğünüz başka bir yolla (ya da daha renkli kılmak için birini bir yolla diğerini diğer yolla) da yapabilirsiniz; örneğin, süre vererek her bir kişinin "bildikleri"ni bir kâğıda yazmasını, sonra bundan (herkesin sırayla kendi listesinden bir tane, bu tamamlanınca yine her bir kişinin listesindeki ikinciye, vb.) okumasını isteyebilir ve okunanları ilgili sütuna yazabilirsiniz.

(Yazan siz değil de çocuklardan biriye her sırası geldiğinde, onun da kendi listesinden bir maddeyi söylemesi için uyanık olun!)

Gönüllüye not:

Bir olasılıkla, birinci sütunu dolduracak pek az şey söyleyebilecektir çocuklar. Ya da belki hiçbir şey söyleyemeyeceklerdir. Böyle bir durumda, toplumsal kavramından ne anladıkları, cinsiyet kavramıyla ilgili ne bildikleri, bunları acaba nasıl bir araya koyabilecekleri gibi düşünme işlemleri yaratabilirsiniz. Yine de bu sütunun boş kalmasının veya oraya kocaman harflerle "Toplumsal cinsiyet konusunda hiçbir şey bilmediğimizi fark ettik," denilmesinin sakıncası yoktur; hatta bu, o günkü 1,5 saat boyunca öğrenilecek, fark edilecek olanı daha da ilginç ve çekici kılacaktır.

İkinci sütunun boş kalmamasına çalışın. Hiç olmazsa, "Ne olduğunu bilmek istiyorum.", "Tanımını bilmek istiyorum.", "Yenir mi, onu bilmek istiyorum.", vb. diyebilmeli çocuklar. Bunun olabilmesi için yüreklendirin onları; ilk maddeyi kendiniz söyleyerek yolu açabilirsiniz.

İlk iki sütun üzerinde çalışma bittikten sonra, çocuklara bir kez daha anımsatın ki "Ne öğrendik/fark ettik?" sütunu da sonra doldurulacak. Örneğin, şöyle diyebilirsiniz: "Bakalım son sütunu neler nelerle doldurabileceğiz etkinliğin sonunda."

Etkinlik: Biyolojik Cinsiyet-Toplumsal Cinsiyet (15 dk)

Malzemeler: Post-it, kalem, tahta kalemi.

Ön hazırlık:

- Bir boş kâğıtlı tahta kâğıdının tepesine K-, aynı kâğıdın yukarıdan aşağıya yarısına K+ yazın.
- Bir boş kâğıtlı tahta kâğıdının tepesine E-, aynı kâğıdın yukarıdan aşağıya yarısına E+ yazın.

Yukarıdaki etkinliğin arkasından, katılımcılara biyolojik ve toplumsal cinsiyetin ne olduğunu, size verilen bilgi notlarından yararlanarak açıklayın; gerekirse tahtaya kısaca yazın (ya da gerekebileceğini düşünerek kâğıtlı tahtaya yazmış ve saklamış olun; gerekirse açın!). **Örnek vermeyin.**

Herkese dörder sarı (kare) post-it dağıtın. Birinin başına K- yazacaklar (bu, kadınlar... yapamaz, kadınlar... değildir anlamına), birine K+ yazacaklar (bu, kadınlar...dır, kadınlar...yapabilir anlamına), birine E- ve birine de E+ yazacaklar. Her birinin altını (bireysel olarak, kendi düşünceleriyle) dolduracaklar. Süreleri 5 dakika. Her post-it'e en az iki madde yazmaları gerek. Konuşup tartışma yok; bireysel çalışıyoruz.

Onlar bunu yaparken siz duvara iki boş kâğıtlı tahta kâğıdı asacaksınız. Birinin tepesine K-, aynı kâğıdın yukarıdan aşağıya yarısına K+, birinin de tepesine E- ve yukarıdan aşağıya yarısına E+ yazacaksınız. Diğer bir deyişle, bir kâğıtta K'ların diğer kâğıtta da E'lerin ne yapıp yapamadığını görüyor olacağımız bir düzenek söz konusu.

Post-it'lerini doldurma işini bitirenlere, onları getirip duvardaki kâğıtların ilgili başlığı altına yapıştırmalarını söyleyin. Herkes bunu yaptıktan sonra grup, kâğıtların önünde dursun ve siz post-it'lerde yazanları onlara okuyun. Okuduğunuz her bir madde için grup "Biyolojiiik" ya da "Toplumsaaal" diye bağırırsın. Eğer doğruysa hemen o maddenin yanına B veya T koyun. Grup her iki yönde de ses geliyorsa ya da grup anlaşma halindeyse ama söyledikleri yanlışsa (örneğin, bir toplumsal cinsiyet özelliğine "Biyolojiiik" diyorlarsa) konuyu tartışmaya açın ve grup anlaşana dek maddenin yanına T ya da B yazmayın. Tartışma sonunda, "T yazıyorum, herkes katılıyor mu?" gibi sorular sorarak, bu konuda kafalarda soru işareti kalmamasına çalışın.

Gönüllüye not:

Burada bir örnek belki işe yarayabilir: "Erkekler doğuramaz," biyolojik cinsiyet özelliği, "Erkekler çocuk altı değiştiremez," ise toplumsal cinsiyet özelliğidir.

Etkinlik: Çoook, Çok'

(Özellikle 2. ve 3. sınıf düzeyi için) (20 dk)

Çocuklara, coşkuyla ve eğlenerek, "Çok benziyoruz çoook" deyin. Bir an durun ve hemen devam edin "Hepimiz acıkıyoruz, hepimiz susuyoruz,". Sonra, "Hepimiz?" deyin ve onların, insanların benzerliklerini sıralamalarını bekleyin. Koro halinde söylediklerinden çıkarabildiklerinizi çabucak tahtaya yazın. Durduklarında, "Hepimiii?" diyerek daha düşünmelerini ve önermelerini sağlayın. 10-15 maddelik bir liste oluştuğunda, konuşmaları durdurun.

Söylenenlerin, "ağlıyoruz", "gülüyoruz", "yoruluyoruz" gibi sizin örneklediğiniz sözcüklerin benzerleriyle sınırlı kalmaması için arada bir "Sıcak soba kimin elini yakıyor?", "Güler yüz kimi mutlu ediyor?" gibi sorularla, "Hepimiziiin", "Hepimiziii" gibi yanıtlar gelmesini sağlayabilirsiniz

Liste hazırlanınca, bir kez hızla ve yüksek sesle okuyun ve "Ne de çok benzerliğimiz varmış; zamanımız olsa kim bilir daha ne benzerlikler buluruz," gibi bir şey deyin.

Yine coşkuyla ve eğlenerek, "Çok farklıyız çoook" deyin. "Kimimiz uzun, kimimiz kısa, kimimiz?" diyerek oyunu başlatın. Şişman-zayıf, sarışın-esmer kalıplarının dışına çıkılmasını, beğenilerin, tercihlerin, gereksinmelerin, tutumların vb. işin içine girmesini sağlayacak sorma biçimleriyle, farklılıkların her açıdan vurgulanmasını sağlayın. Oluşan listeyi okuyun. "Ooo, farklılıklarımız da ne çokmuş" diyerek farklılığın da benzerlikler ve ortak noktalar kadar keyifli ve güçlendirici olduğunu söyleyin.

Deyin ki: "İnsanlar, kadın ya da erkek olsunlar, uzun ya da kısa olsunlar, şişman ya da zayıf olsunlar, Alman ya da Türk olsunlar, eşittirler. Eşitlik, aynılık demek değildir."

Hemen arkasından, "Sizce erkekler neleri yapabilir?" ya da "Sizce erkekler hangi mesleklere girebilir?" gibi bir soru sorun. Yanıtları yazın. Aynı soru formatını kadınlar için de kullanın. Yanıtları listeleyin. İki listeyi yan yana getirerek çocukları eleştirel düşünmeye yöneltici, açık uçlu sorular sorun; örneğin, "Bu iki liste arasında ne gibi farklılıklar görüyorsunuz?", "Acaba bu farklılıklar hangi nedenlerle oluştu?", "Neden böyle düşünüyorsunuz?", "Bir örnek verebilir misiniz?", "Söylediklerini gerekçelendirmeni rica etsem?" vb. **Kadın ve erkek yapabilirliklerinin sınırlarının sandıklarından çok daha ince olduğunu, listelerdeki farklılıkların toplumsal cinsiyet kalıpyargıları içerdiğini anlamalarını sağlayın.**

Gönüllüye not:

1. Her konuşan çocuktan sonra bir kez de siz konuşmamaya dikkat edin! Bunun yerine, söylenenleri -tekrarlamayarak- grubun tartışmasına açın. Bunu, "...’ın söyledikleri konusunda sizler ne düşünüyorsunuz?" gibi sorularla yapabilirsiniz. Bir önceki cümlede, "tekrarlamayarak" denilmesinin nedeni şudur: Araştırmalar, öğrencilerin, "nasıl olsa öğretmen/yetişkin/gönüllü söylenenleri tekrarlayacak, özetleyecek" vb. gibi düşüncelerle akranlarını, sınıf/grup arkadaşlarını dinlemediklerini göstermiştir. Bu anlayışın pekişmesini engellemek ve grubunuzdakilerin birbirlerinin görüşlerini dinlemelerini (ve hatta eleştirel dinlemelerini) sağlamak için (a) konuşanı siz dikkat ve saygıyla dinleyerek örnek olun, (b) söylenenleri yinelemeyerek tartışmaya açın. İlk birkaç kez, genel tartışmada hiç kimse bir şey diyemezse (çünkü arkadaşlarının ne dediğini dinlememiş idilerse), ilk konuşana, söylediklerini yinelemesini ve diğerlerine de bu kez dikkatle dinlemelerini rica edin. Bunu birkaç kez yaptıktan sonra gruba, herkesin dinlenilmeye hakkı olduğunu, dinlemenin karşıdaki kişiye gösterilen temel bir saygı olduğunu anımsatın.

Bunun hemen arkasından, Konuşma Halkası düzenine hızla geçerek, dinlenilmeyen bir kişinin kendini nasıl hissedeceğini tahmin etmelerini isteyebilir, duygudaşlık pekiştirici bir çalışma yapmış olabilirsiniz. Bu çalışmanın arkasından da bundan sonra konuşanı yinelemeye davet etmeyeceğinizi, birbirlerini ilk seferde dinlemelerini beklediğinizi söyleyin.

2. Savunma halinde olmayın! Kadın taksi şoförü olmaz diye bir grup "kararı" söz konusu olursa ne diyebileceğinizi ("Pera Taksi’nin 3 kadın şoförünü ben tanıyorum."), erkek çocuk bakıcısı (ya da hastabakıcı) olmaz denildiğinde, bizde yoksa bile acaba başka ülkelerde var mı diye bakmamız ve öğrenmemiz gerektiğini, vb. söyleyebileceğinizi önceden düşünmüş olun. Yanınızda kadın polis, kadın kamyon şoförü, erkek hastabakıcı, vb. fotoğrafları götürmeyi düşünebilirsiniz, vs. vs.

Çeşitlendirme: Patatesler² (7-8 dk)

 Malzemeler: Patates, içine patateslerin yerleştirileceği bir kap.

 Ön hazırlık: Etkinlik mekânına çocuk sayısı kadar patates getirin. Patateslerin iyice yıkanmasını sağlayın.

Bir sepet içinde patates getirmiş olun etkinlik odasına. Eğer bunu ilk etkinlik olarak planlıyorsanız, önceden, herkesin iskemlesinin üstüne bir tane patates bırakmış olabilir ve bununla ne yapılacağını soranları, yanıtlamayı merak ettirebilirsiniz.

Herkes oturduktan sonra önlerindeki patatesi iyice ve dikkatle incelemeleri, diğerlerinin arasından bulabilecekleri özelliklerini belirlemeleri için 90 saniye vereceğinizi söyleyin. Ama patateslerin üzerine kalemle işaret koyma, vb. gibi işler yapmaları yasak! Herkes incelemesini, belirlemesini bitirince, patatesleri sepetin içine toplayın, iyice karıştırın ve sonra yere ya da iki masayı yan yana getirip onun üstüne dökün. Herkes kendi patatesini arasın, bulsun!

Nasıl bulduklarını sorun. Büyük olasılıkla, kendi patateslerini farklı kılan bir çürüğü, keşiği, renk ya da boy özelliğini, vb. dile getireceklerdir. "Bu etkinliğin insan haklarıyla ya da toplumsal cinsiyetle ilişkisi ne?" diye sorun. Yaratıcı yanıtların üstünde durun ve onlara kendi yanıtınızı söyleyin.

Bu etkinliği, “Bunların hepsi patates ve hepsi benzer olduğu gibi biz de birbirimize benzeriz ve insanız. Ama bir yandan da tam da bu patatesler gibi birbirimizden farklıyız. İşte insan hakları bunun için var: Benzer ve insan olduğumuz için; farklı ve insan olduğumuz için... Kadın-erkek, uzun-kısa, Müslüman-Hristiyan,... insanlar, bütün farklılıkları içinde eşittir ve hak sahibidir,” gibi kısa ama akılda kalıcı/çarpıcı bir iki cümle ile bitirebilirsiniz.

Etkinlik: *Bebek Bakımı 101: Alt Değiştirme (35 dk)*

Malzemeler: Dödük, kâğıt, kalem, karton/kâğıtlı tahta, tahta kalemi, üzerinde “slogan oluşturma”, “afiş hazırlama”, “öykü üretme” yazan A3 kâğıtları, pastel boyalar.

Ön hazırlık: İstasyonları belirtmek amacıyla A3 kâğıtlarına ayrı ayrı “slogan oluşturma”, “afiş hazırlama”, “öykü üretme” yazın.

İstasyon yönteminin aşğıdaki anlatımına bakarak (ve gönüllü kılavuzun sonundaki yöntem bölümlerinden de okuyarak), gerekli ön hazırlıkları belirlemiş ve yapmış olun.

Tekrar tekrar anlatmak zorunda kalıp zaman yitirmeyeceğiniz bir şekilde açık seçik konuşarak ve heves yaratacak heyecanlı bir sesle katılımcılara şöyle deyin:

“Toplumsal cinsiyet duyarlılığı olan bir çocuk bezi firması sahibi, sizin reklam firmanız ile anlaştı. Bu kişinin öne sürdüğu tek koşul, firmasının bezlerinin tanıtılırken/reklamı yapılırken, toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının söz konusu olmaması; hatta mümkünse toplumsal cinsiyet ayrımcılığının giderilmesine/yok edilmesine katkıda bulunacak bir şeyler yapılması.

Sizin reklam firmanızın, söz konusu bebek bezleri için;

(a) çeşitli sloganlar oluşturma,

(b) afiş hazırlaması ve

(c) gazetelerde reklam olarak yer alacak bir öykü üretmesi isteniyor.

Bunu elbirliğiyle ve İstasyon Yöntemi ile yapacağız arkadaşlar. Önce size yöntemi anlatayım: Grubunuzu üçe böleceğiz. Şu masa slogan masası, şu masa afiş masası, şu masa da öykü masası. Gördüğünüz gibi, her masada oradaki iş için gerekecek araç-gereç var.

Grup 1 öykü masasına, Grup 2 slogan masasına, Grup 3 de afiş masasına geçecek. Gruplarınızın, dediğim masalarda 5 dakikası olacak; sonra şu dödüğü çalacağım (cebinizden bir dödük çıkarıp öttürün) ve herkes anında masasını terk edip bir sonraki masaya gidecek. Yani, Grup 1 slogan masasına, Grup 2 afiş masasına, Grup 3 de öykü masasına gitmiş olacak. 5 dakika da orada geçecek; sonra gene dödük, gene masa değiştirme, gene 5 dakika çalışma.

Sürenin sonunda afişi/afişleri ve sloganların yazılı olduğu resim kâğıdını duvara asacağız; oluşan öyküyü de ben size okuyacağım.

Önemli olan iki şey var:

1. Her bir grup gittiği masada, kendinden önceki grubun/grupların başladıklarına bir şeyler katacak. Bu özellikle öykü ve afiş masaları için geçerli. Ama belki bir grup slogan masasında da yarım kalmış bir slogan bulup onu tamamlamak durumunda olur. Buraya kadar anlaştık mı?
2. Dündüğü duyduğunuz anda elinizdekileri bırakıp grubunuzla birlikte masa değiştirmeniz ve işbirliği halinde, yaratıcılığınızı işe koşarak, hızla çalışmanız gerekiyor.”

Bundan sonra grubu üçe bölün, hangi grubun 1 (yani öykü masasına gidecek olan), hangi grubun 2 (yani slogan masasına gidecek olan), hangi grubun 3 (yani afiş masasına gidecek olan) grup olduğuna karar verin (ya da bu konuda önceden hazırladığınız kurayı her gruptan bir kişiye çektirin). Gruplar yerlerini alır almaz, “5 dakika başlamıştır,” diye yüksek sesle anons edin. Grupları dolaşarak, kenarda kimse kalmadığından, herkesin etkin olarak işin içinde olduğundan emin olun. Gözünüz de saatte olsun. Gezerken edindiğiniz kanıya göre karar vererek süreyi 1-2 dakika esnetmeniz olanaklıdır.

Her şey bitip sloganlar sayfası ve afiş(ler) asıldıktan sonra, önce herkesin afiş ve sloganların son haline rahat rahat bakmasını sağlayın. Siz de onlarla birlikte bakın. Sonra herkes yerine otursun ve onlara öyküyü okuyun.

Hepsinin üzerinden bir toplumsal cinsiyet tartışması yürütün. Bebek bezi firmasının sahibinin istedikleri olmuş mu? Üretilen materyalde toplumsal cinsiyet kalıpyargısı gerçekten yok mu? Peki, üretilen materyal, toplumsal cinsiyet ayrımcılığını gidermeye yönelik bir şeyler de yapabilmiş mi?

Etkinlik: Toplumsal Cinsiyete Bir Dakika (3-4 dk)

Malzemeler: Kâğıt, kalem.

İsteyenler, bir dakika süreyle düşünsel hazırlık yapıp ve mini notlar alıp, bir dakika süreyle de grubun karşısında toplumsal cinsiyetin ne olduğu, ne olmadığı, nasıl geliştiği ve yeniden üretildiğiyle ilgili konuşacaklar.

Bu etkinliği yaparsanız, en az iki kişiye yazdıklarını grupla paylaşma şansı tanıyın.

Gönüllüye son etkinlik öncesi not: 6. ve 7. sınıf düzeyleri için, 3N’nin son sütununu doldurmaya geçmeden önce, diyelim son haftanın ya da son ayın gazetelerinden derlenmiş birkaç (ya da seçilmiş bir) yazının okunması ve üstünde konuşulması uygun olur. Bu bölümün yazıldığı sıralarda (13 Ekim 2010 tarihli gazeteler), “Türkiye’nin kadın-erkek eşitliğinde sınıfta kaldığı” haberini veriyorlardı; “Dünya Ekonomi Forumu tarafından her yıl yapılan kadın-erkek eşitliği araştırmasında Türkiye’nin 134 ülke içinde 126. olduğu” ortaya çıkmıştı.

Bu tür bir gazete haberi üzerinde ciddi bir eleştirel düşünme çalışması yapılabilir. Örneğin, acaba söz konusu araştırmada hangi ölçütler kullanılmıştır; bunların hangilerinde Türkiye en sorunludur; bu durumun düzeltilmesi için neler gerekir; acaba aynı araştırmada ilk sırada yer alan ülke hangisidir (İzlanda) ve neden...

Son etkinlik: 3N Tablosunun Son Sütununun Doldurulması (10 dk)

3N tablosunun son sütununun doldurulmasında, katılımcılar, ortadaki sütunda yer alan “bilmek istiyoruz”lardan hangilerinin öğrenildiğini düşünüyorlarsa bunları sağ sütuna yazın; hangilerine hiç dokunulmadığını düşünüyorlarsa bunları da uygun göreceğiniz bir şekilde işaretleyin.

Dilerseniz, kapatırken yaptığınız, önemli noktaların altını çizen -ama kısa!- konuşmanızda, üç noktaya değinebilirsiniz:

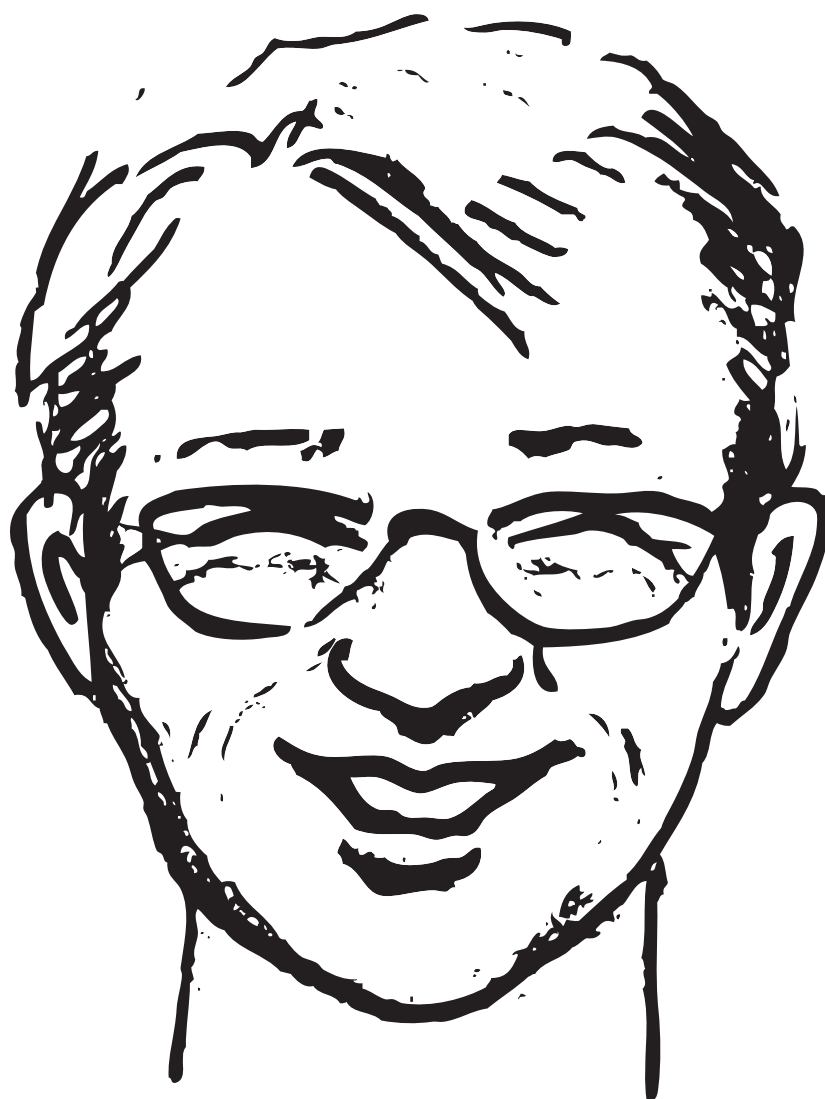
- 1. “Birinci sütunda, bildiklerimiz arasında yer alan şu, şu ve şu, aslında yanlış bildiklerimizmiş; bakın. Öğrenme, yalnızca bilmediklerimizi öğrenmekle sınırlı değil demek ki. Bildiğimizi sandığımız; ama yeni edindiğimiz bilgilerle yanlış bildiğimizi anladığımız şeyleri de değiştirebilmeliyiz; eğer yeterince kanıt varsa ve tartışmalara, okuduklarımıza, vb. aklımız yatıyorsa,” ya da “Bakın daha 1,5 saat önce ilk sütuna hiçbir şey yazamadık; çünkü toplumsal cinsiyet konusunda hiçbir şey bilmiyorduk. Şimdiye ne çok donanım kazandık,”.**
- 2. “Keşke bu tabloda bir de ‘bilmek istediğimizi bile bilemediğimiz ama öğrendiğimiz şeyler’ sütunu da olsaydı; zira 90 dakika öncesine göre Toplumsal Cinsiyet konusunda çok daha bilgiliyiz; ama bunları bilmek istememiştik! Demek ki insan bir konuda tamamen bilgisiz olunca, neyi öğrenmek istediğini bilmesi de kolay olmuyor,”.**
- 3. “Edindiğiniz bilgileri kullanın ki pekişip gelişsinler, sizin olsunlar. Gazeteleri, dergileri, ders kitaplarınızı farklı gözle okuyun; televizyonu, dizisiyle, haberiyle, reklamıyla tüm televizyonu farklı gözle izleyin. O farklı göz, toplumsal cinsiyet gözünüz olsun.”**

Değerlendirme Önerisi³

Ekte bulunan mutlu kadın resmini etkinlik odasının duvarına asın. Çocuklara “Bu kişi neden mutlu olabilir?” diye bir soru yöneltin ve nedenleri büyük beyaz kartona yazdırın. Ardından bu resmi indirip diğer resmi asın ve aynı tartışmayı bu resim için yaptırın. Daha sonra iki kartonu yan yana asıp çocuklardan bunları karşılaştırmalarını isteyin. Bu tartışmalar sırasında, yine bazı kalıpyargıların çıkması olasıdır. Örneğin çocuklar, kadının mutluluğunu tamamen aileye, eşe ve çocuklarına, erkeğin mutluluğunu ise daha çok iş yaşamına bağlayabilir. Çocuklardan olabildiğince yaratıcı olmalarını ve çok sayıda neden üretmelerini isteyin.

Tartışmalar bittikten sonra, ekteki resmi (kadın erkek birlikte ödül töreninde olanı) asın ve çocukların kendi buldukları mutluluk nedenleri ile resimde görülen gerçek neden arasındaki -varsa- üzerinde düşünebilecekleri bir zaman tanıyın.

KANSER ARAşTIRMA VAKFI
ARAşTIRMA ÖDÜLÜ

Toplumsal Cinsiyet

Biyolojik cinsiyet, anatomik ve fizyolojik bakımdan bir kişiyi kadın ya da erkek olarak belirleyen özelliklerdir. Toplumsal cinsiyet ise kadın ve erkek olma durumuna dair toplum tarafından belirlenen, öğretilen ve zaman zaman da dayatılan tüm rol, beklenti ve sorumlulukları ifade eder. Bunlar doğuştan getirdiğimiz değil, toplumsallaşmayla edindiğimiz/edindirildiğimiz özelliklerdir. Diğer bir deyişle, kadınlık ya da erkeklik rollerini çevremizden, toplumsal normlardan, kültürel kodlardan öğreniriz. Dolayısıyla da kız ve erkek çocukların toplumsal yaşama katılma düzeyleri ve biçimleri, yapabilecekleri işler, yurttaş olmayı -yaşayarak- öğrenme ve öğrendiklerini uygulamaya koyma olanakları, vb. açısından kendilerinden beklentileri, başkalarının/toplumun onlardan beklentileri üzerinden şekillenir.

Cinsiyet ile toplumsal cinsiyeti birbirinden ayırmak, kadın ve erkeklerin, biyolojik farklılıklarına dayanarak onların toplumda oynadıkları rolün “doğal ve kaçınılmaz” olduğunu ileri süren eğilimlerden uzak durabilmek açısından önem taşımaktadır. Bu ayrım, kadınların ve erkeklerin onları kadın ya da erkek yapan özelliklerinin önemli bir kısmının toplumsal olarak belirlendiğini ve dolayısıyla değişebileceğini de vurgular.

Cinsiyetçilik: Cinsiyete dayalı ayrımcılık. Toplumsal cinsiyetin -daima kadın aleyhine- işleyişi. Kadına dönük ayrımcılık. Bu, toplumda en çok görülen ama en az dikkat çeken ayrımcılıktır denilebilir.

Cinsiyet ayrımcılığı yaşamımızda o denli erken başlıyor, o denli çok kaynaktan besleniyor, o denli süreklilik gösteriyor ve pekişiyor ki, farkında bile olmadığımız biçimlerde (ki gerçekten, bilinçaltı yanlılık denilen bir şey var) iliklerimize işliyor. Eğitimimiz ve konumumuz ne olursa olsun, ana babalar, öğretmenler ve genelde yetişkinler olarak hepimizin günlük olağan davranışının ve söyleminin içinde kalıpyargılı, önyargılı, ayrımcı, cinsiyetçi oluşlar var; hem de sıkça var. Bunları bazen bilerek, bazen de farkında bile olmayarak, bazen açıkça söylüyor, bazen işimize gelen bir atasözünün ya da bir deyimden içine gizliyor, bazen statümüzün, rolümüzün gücüne sığınarak, bazen çocuklarımızın -özellikle kız çocuklarımızın- önlerindeki seçenekleri, olanakları sınırlandırarak, bazen mekâna sınır getirerek, bazen çocuklarımızın meraklarını törpüleyerek, bazen onları ayıplayarak, bazen bir ses tonu, bir kaş kaldırma ile belli ediyor, bazen de yalnızca tepkisiz kalmakla onaylamış oluyoruz. En kaba ve kalın hatlısından en inceliklisine dek dilimize de davranışlarımıza da yansıyan toplumsal cinsiyet ayrımcılığımız ve önyargılarımızla çok dikkatli birer gözlemleyici ve taklitçi olan çocuklara “örnek” oluyoruz. Çocuklar, söylediklerimizi değil, yaptıklarımızı yapıyorlar.

Burada demeye çalıştığım şu: Bu bölümdeki etkinlikleri ne denli “doğru” uygularsanız uygulayın, çocuklarla ne denli uygun tartışmalar yaparsanız yapın, eğer kendiniz toplumsal cinsiyet -hadi ayrımcılığınızdan demeyelim ama- kalıpyargılarınızdan, önyargılarınızdan sıyrılamıyor, etkinlik odasını (hem sizinle çocuklar arasındaki hem de onların kendi aralarındaki ilişkilerde) toplumsal cinsiyet eşitliğinin bulunduğu bir yer haline getiremiyorsanız; yani “iyi örnek” olmanızda, bu konudaki dikkat ve özeninizde sorun varsa, fazla yol alabilmeniz mümkün olmayacaktır.

Farklı toplumlarda yapılmış pek çok araştırma, çocuğun, cinsiyeti nedeniyle, evde de okulda da -çoğunlukla yetişkinlerin bilincinde olmadıkları- ayrımcılığa maruz kaldığını gösteriyor. Evde, taa bebeklikten başlayarak, giydirdiğimiz renkler, aldığımız oyuncaklar (Oyuncak almaya gittiğinizde, "Üç yaşında çocuk için oyuncak arıyorum," demeyi deneyin. Garanti veririm, aldığınız yanıt, "Çocuk kız mı erkek mi?" olacaktır.) ve bu oyuncaklarla oynama biçimlerine ilişkin beklentilerimiz, önerdiğimiz ev içi işbölümü, davranışa dönük beklentilerimiz (neyi pekiştirip neyi söndürdüğümüz), vb. ile; örgün eğitim istemi içinde ders kitaplarından öğretmenlerin sınıf içi davranışlarına kadar pek çok araçla/yolla; toplumun başka kurumlarında ve genelinde de hepimizin az çok bildiği çeşitli biçimlerde (örneğin, kitle iletişim araçlarında, popüler kültürü aktaran tüm araçlarda), toplumsal cinsiyete ilişkin "uygun rol beklentileri" ve önyargılar sürekli pekiştiriliyor ve benimsetiliyor. Sonuçta da, "öğrenilmiş çaresizlik" -diğer bir deyişle, durumumuzun ve koşulların ne yapsak değiştirilemez olduğu, böyle yaşamaya mahkûm olduğumuz sanısı- yaratabiliyor. Bu, hiç hafife alınabilecek bir durum değil: Bu roller kadınların hayatlarını etkiliyor, onların işgücüne katılımını belirliyor. Örneğin, "erkek mesleği" olarak algılanan bir işi yapmak isteyen kadınlara, başta ailelerince sonra toplumun çeşitli kurumlarınca "Sen kadınsın, uygun olmaz" deniliyor.

Korkutucu ama aynı zamanda da sevindirici olan şu ki, çok basit yollarla toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını oluşturup pekiştirdiğimiz gibi, çok basit önlemlerle bunların söndürülmesine katkı yapabiliriz. Bir küçük örnekle yetineyim: Grubunuzdakileri kızlar ve erkekler olarak ayırmadığınızdan, "Erkekler, biraz daha sessiz olun," "Kızlar arı gibi çalışıyor," gibi şeyler söylemediğinizden emin olun! "Kızlar için olumlu bir şey söylerken de mi?" demeyin. Yanıt, evet! Zira bunu yapınca, yani "kızlar" ya da "erkekler" deyince, çocukları, kimliklerine çocuk olarak odaklanmak yerine bir toplumsal cinsiyetin üyeleri olarak odaklanmaya çağırmış oluyorsunuz. Bunun adı: Kalıpyargı tehdidi.

Sevgili Gönüllüler, bu iç karartıcı notu, güçlenme gibi aydınlık bir kavram üzerinde bir-iki cümle söyleyerek bitirmek istiyorum:

Etkinliklerde birlikte olduğunuz çocuklar karşısında, farkında olabildiğiniz her türlü yanlışlığınızdan sıyrılmaya ve onları da bu kalıpları benimsememeye yönlendirmeye çalışmak yanında, onları güçlendirici davranışlarda bulunmaya çalışın. Gerçek bir güçlenmenin dönüştürücü etkisi müthişti. Burada kuşkusuz, içten gelen ve her birimizi insan yapan güçten, yani yapabilme ve direnme gücünden ve birlikte güçlenmekten söz ediyorum; şiddet ya da tehdit ve korku salma ile gösterilen "güç"ten değil.

Toplumsal cinsiyet kalıp ve önyargıları eğitim sisteminin çeşitli parçalarının (ders kitapları, öğretmen tutumları, ders programları, okul kültürü) içine işlemiş durumda; bu maalesef hâlâ böyle. O halde siz gönüllüler, TEGV'deki çalışmalarınızda -ve tabii TEGV dışındaki yaşam ve meslek alanlarınızda da- bu konuda ne denli dikkatli ve özenli olursanız, o denli çarpıcı sonuçlar alabileceksiniz demektir.

Gönüllü ablası ya da ağabeyi olduğunuz tüm çocukların, tüm olanaklarını, iç ve gizilgüçlerini keşfetmelerine ve bunları gerçekleştirebilmelerine katkı yapabildiğiniz ölçüde (onları, yukarıda sözü edilen "öğrenilmiş çaresizlik"ten uzaklaştırabildiğiniz ölçüde), bir insanı ve giderek bir toplumu dönüştürmüş olacaksınız ve gönüllülüğünüzün semeresini alacaksınız. Biliyorsunuz: Bir çocuk değişir, Türkiye değişir.

NOTLAR

1. Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D., Akipek, Ş., Bağlı, M. T., Erhürman, T. ve Uluç, F. Ö. (2002). **Ben İnsanım: Özgünüm**, 1. sınıf, Ankara. s. 12-13.
2. Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonu web sitesi.
3. Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D., Akipek, Ş., Bağlı, M. T., Erhürman, T. ve Uluç, F. Ö. (2002). **Kadınım: Ben İnsanım Öğretmen Kitabı**, 4. sınıf, Ankara. ss. 17,18.
4. Gürkaynak, İ. (2003). Anababa-Çocuk İlişkisinde Toplumsal Cinsiyet. **Aile ve Çocuk Eğitimi: 0-6 Yaş Arasında Çocukları Bulunan Ailelere Temel Bilgiler** (içinde). Ankara: Ajanstürk, UNICEF. ss. 73-78.
5. Otaran, N., Güven, F., Gürkaynak, İ. ve Atakul, S. (2003). Risk altındaki çocuklar: Toplumsal cinsiyet duyarlılığı. **Çocuk Hakları Eğitimi Eğitimci El Kitabı** (içinde). Ankara: UNICEF.
6. UNICEF. (2003). **Çocuk Hakları Eğitimi Eğitimci El Kitabı**.
7. Atakul, S., Gürkaynak, İ., Güven, F., Sayın, A. (2003). **Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi**, Ankara.
8. Gürkaynak, İ. (2003). **Anababa-Çocuk İlişkisinde Toplumsal Cinsiyet**. UNICEF.
9. Yüksel, Ayşe; Özer, Güney Olcay ve Kınalı, Münevver (Haz.) (2009). **Mor Sertifika Programı**. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.
10. Bora, A. (2008). **Sivil Toplum Kuruluşları için Toplumsal Cinsiyet Rehberi**. Ankara: STGM.

HAFTA 6-7:

UZMAN ARAŞTIRMACI

Kazanımlar:

- İlk beş haftada öğrendiği çocuk hakları, ayrımcılık, kalıpyargı, toplumsal cinsiyet gibi konuları ve kavramları tekrar edip hatırlayarak pekiştirir.
- Tarama Ölçütleri aracılığıyla yazılı ve görsel medyayı analiz eder ve görüşlerini gerekçelendirir.
- Tarama Ölçütlerini kavramak yoluyla yurttaşlığa ilişkin çeşitli kavramları özümser.
- Çevrelerini inceleyerek düşüncelerini gerekçelendirecekleri bir eğitsel aracı deneyimler.

Süre:

6. hafta 90 dk

7. hafta 90 dk

6. Hafta

(5 dk)

- Her bir çocuğa, üzerinde isim-soyisimleri yazılı zarf içerisinde bir mektup verin. Bu mektupta şunlar yazıyor olsun:

“Medya Takip Derneği (METAD) uzman araştırmacılar arıyor. Sizi de bir uzman araştırmacı olmaya davet ediyor. Ancak bunun için öncelikle iki aşamalı bir eğitimden geçmek zorundasınız. Eğitimden başarıyla geçerseniz, size bir kimlik kartı ve çok özel bir görev verilecektir.”:

Çocuklardan mektubu kendi başlarına sessizce okumalarını isteyin. Sonra bir çocuğa mektubu yüksek sesle okumasını söyleyin. Çocuklar mektubu okuduktan sonra sorular sorabilirler: “Medya ne demek?”; “Uzman araştırmacı ne yapacak?”, “Gerçekten METAD diye bir dernek var mı?” vs. Gerekirse özellikle “medya” kavramı üzerinde durup, bu kavramın televizyon, gazete, dergiler, internet gibi şeyleri kapsadığını söyleyin. “Demek ki bu işlerle ilgili bir görev verilecek,” diyebilirsiniz. **Bu arada, çocukların uzman araştırmacılığı “dedektiflik” gibi algılamaları yerine, kanıtlara dayalı, sağduyulu ve sistematik bir araştırmacılık biçimi olarak değerlendirmelerini sağlamaya çalışın.**

Daha sonra heyecanlı bir dille “Pekiii, hepimiz uzman araştırmacı olmak istiyoruz değil mi?” diye sorun. Çocukları meraklandırmaya ve heyecanlandırmaya çalışın.

(25 dk)

- Çocukların güdülenmesini sağladıktan sonra eğitimin ilk aşamasının başladığını söyleyin. Eğitimin bu ilk aşamasındaki hedefimiz Ek 1’de yer alan Tarama Ölçütleri’ndeki dokuz maddenin ilk beşini (yani çocuk hakları ile ilgili olanları) kavratmaktır. Eğitimin ikinci aşamasında ise çocuklara 6-9. maddeleri kavratmaya çalışacağız.

Gönüllüye not: Etkinlik odasını, çocukların kendilerini özel bir eğitim ortamında hissedebilecekleri şekilde de düzenleyebilirsiniz. Örneğin, etrafa METAD yazılı kâğıtlar asabilirsiniz. Dernek ile ilgili kurgusal bir eğitim ortamı hazırlayabilirsiniz.

Eğitimin ilk aşamasının biraz da hatırlama etkinliği olduğunu söyleyin. Programın ikinci haftasında çocuk haklarını tartışırken çocuklar gruplar halinde Tarama Ölçütleri'ndeki ilk beş madde ile ilgili birer resim çizmişti. Bu resimleri sakladığınız yerden çıkarın ve teker teker asıp üzerinde tartışmaya başlayın. Örneğin "Özel yaşamın gizliliği" ile ilgili madde hakkında yapılmış resmi tahtaya asın. Sonra "Bu resmi hatırlıyor musunuz? Kimler çizmişti? Peki ne hakkındaydı, bu resim?" diye sorular sorun. Çocuklara ikinci hafta tartıştıkları bu maddeyi hatırlatmaya çalışın. Etkinlik öncesinde büyük kâğıda yazmış olduğunuz, Tarama Ölçütleri'ndeki bu maddeyi de tahtaya resmin yanına asın. Örneğin bu konuda büyük kâğıtta şunlar yazılı olacaktır: **"Özel yaşamın gizliliği"** (Hiçbir çocuğun özel yaşamına, ailesine, konutuna veya iletişimine keyfi olarak müdahale edilemez -madde 16). Yüksek sesle birlikte bir kez daha okuyun bu maddeyi. Daha sonra ek sorularla çocukların "Özel yaşamın gizliliği" maddesinin içeriğini pekiştirmelerini sağlayın. Örneğin "Bu resmi şimdi yapsaydınız ne eklerdiniz? İkinci haftadan bu yana bu hak ile ilgili bir duruma rastladınız mı? Çevrenizde özel yaşamın gizliliği ile ilgili bulduğunuz olaylar oluyor mu?" diye sorabilirsiniz. Bazen medyanın gizli çekimler ve izinsiz kamera kullanımı yoluyla zaman zaman özel yaşamın gizliliğini ihlal edebileceğini söyleyerek bu hak ile ilgili somut örnekler vermeye çalışın.

Hatırlatma, tartışma ve örnekleme işini diğer resimleri de asarak yapmaya, çocukların Tarama Ölçütleri'nin ilk beş maddesini pekiştirmelerini sağlamaya çalışın.

Büyük tahta kâğıdına yazdığınız ve tartıştığınız ilk beş maddeyi son kez yüksek sesle okuyun, tekrar edin. Çocukların bunları bütün olarak görmelerini sağlayın. "Herkes bu maddeleri şimdi daha iyi biliyor mu?" diye çocukları güdülendirin. Çok heyecanlı ve takdir dolu bir ses ve beden dili eşliğinde eğitimin ilk aşamasının tamamlandığını, herkesin başarıyla bu aşamayı geçtiğini ve uzman araştırmacı olma yolunda hızla ilerlediğini söyleyin.

(20 dk)

- Şimdi eğitimin ikinci aşamasına geçtiğinizi söyleyin. Bu aşamada Tarama Ölçütleri'nin 6., 7., 8. ve 9. maddeleri üzerinde çalışacaksınız. Çocuklara yine heyecanlı bir dille uzman araştırmacı olmak için dört madde daha bilmeleri gerektiğini söyleyin. Bu maddeleri çocuklara hatırlatmak ve tartışmak için bu kez siz malzeme verin ve etkinliği bu malzemeler üzerinden yürütün.

"Ayrımcılık" maddesini hatırlatmak için aşağıdaki resmi (ya da ayrımcılık ile ilgili elinizde olan bir resmi) çoğaltarak dağıtın ya da mümkünse projeksiyonla duvara yansıtın. Bu resmi tartışan çocukların, önceki haftalardaki tartışmalara da göndermeler yaparak, ayrımcılık kavramına ulaşmalarını sağlayın. Bu kavramı "Sizce bu resimde bir sorun var mı? Bu insanın yaşadığı sorunu nasıl adlandırırsınız?" türü yönergeler eşliğinde tartıştırabilirsiniz.

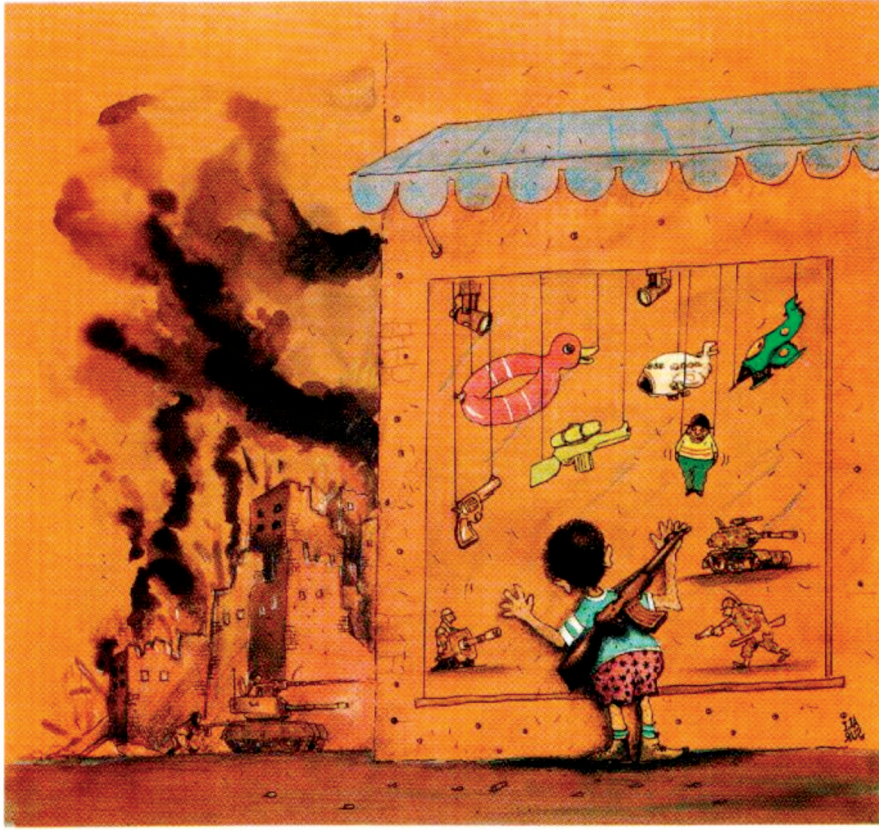

Gönüllüye not: Bu tür ayrımcılık içeren resimler insanlarda, ayrımcılığa uğrayanlara karşı acıma duygusu doğurabilir. İnsanlar bu duygularını, “Ahh yazık” türü ifadelerle dillendirebilirler de. Bu tür durumlar aynı zamanda bize bir fırsat eğitimi yapma şansı verebilir. Örneğin gerekli koşullar sağlandığında engellilerin toplumsal yaşama tam olarak katılabilmelerinin mümkün olduğunu belirtebiliriz. Bu konuda birçok olumlu örnek verebilir, bu alanda mücadele eden sivil toplum kuruluşlarından söz edebilir ve çocukların ayrımcılıkla mücadele konusunda bilinçli ve donanımlı hale gelmelerini sağlayabiliriz.

“Kalıpyargı” maddesini tartışmak için tahtaya bir cümle yazın. Örneğin “Çocuklar yaramazdır,” cümlesini yazabilirsiniz. “Burada bir sorun var mı? Bu tür cümleleri daha önce tartışmış mıydık?” soruları eşliğinde çocukların kalıpyargı kavramına ulaşmalarını sağlayın. 4. haftada tartıştıkları bu kavram hakkında neler hatırladıklarını sorun, zihinlerini tazeleyin.

“Şiddetin her ne amaçla olsun olumlanması, yüceltilmesi” maddesini kavratmak için aşağıdaki görseli kullanabilir ya da bireysel silahlanma ile mücadele eden Umut Vakfı’nın web sayfasından (www.umut.org.tr) çocukların yaşına uygun bir görsel malzeme/karikatür seçebilirsiniz. Eğer yeterli koşullar varsa tartışmayı sadece web sayfası üzerinden de yapabilirsiniz.

Görsel üzerinden tartışırken “şiddetin olumlanması”nın ne anlama gelebileceğini, yine çevrelerinde bu tür şiddeti olumlayan olaylar, filmler vs. olup olmadığını sorun ve çocukların bu maddeyi özümsemelerini sağlayın.

Ali Şur

"Bireysel Silahlanmaya HAYIR"

Umut Vakfı
www.umut.org.tr

Gönüllüye not: Çocukların şiddet içeren ifadeler ve davranışlar konusunda her zaman donanımlı hale getirilmeleri önemlidir. Siz etkinlikte bunu Umut Vakfı üzerinden yapabilirsiniz. Bireysel silahlanmanın hem Türkiye’de hem dünyada bir sorun olduğunu, bu yüzden birçok insanın yaralandığını/öldüğünü ancak Umut Vakfı gibi sivil toplum kuruluşlarının bireysel silahlanmayı önlemek için önemli çalışmalar yaptığını belirtin. Dolayısıyla şiddet karşısında umutsuz olmamamız gerektiği, her zaman yapacak bir şeyler olduğu konusunda bir bilinç hali ve güçlenme yaratmaya çalışın.

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı kavramını hatırlatmak için aşağıda bir ders kitabından alınmış malzemeyi kullanabilirsiniz. Tarih Vakfı’nın Ders Kitaplarında İnsan Hakları I Projesi bulguları arasında yer alan bu örnek 6., 7. ve 8. sınıflar İş Eğitimi ve Ev Ekonomisi (F. Çiçekci, Ada yay. 2000) kitabından alınmıştır. Kadına biçilen toplumsal roller açısından çarpıcı bir örnektir. Bu örnek üzerinden toplumsal cinsiyet, katı cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi kavramları hatırlatmaya ve pekiştirmeye çalışın.

	ÇALIŞAN KADININ GÜNLÜK ÇALIŞMA PLANI ÖRNEĞİ
Saat	Yapılacak İşler
06:00-06:10	Kalkma ve sabah temizliği
06:10-06:40	Kahvaltının hazırlanması ve kahvaltı
06:40-06:50	Kahvaltı sofrasının toplanması
06:50-07:00	Odanın toplanması
07:00-07:30	Giyinme ve evden çıkış
18:30	Eve geliş
18:30-19:00	Kişisel temizlik ve dinlenme
19:00-19:30	Sofranın hazırlanması
19:30-19:45	Akşam yemeği
19:45-20:15	Sofranın toplanması ve bulaşıkların yıkanması
20:15-21:15	Ertesi günün akşam yemeğinin hazırlanması
21:15-21:30	Odaların düzenlenmesi ve toplanması
21:30-	Kişisel çalışma ve dinlenme

Bu addeyi de tartıştıktan sonra, her bir çocuğa Tarama Ölçütleri'nin 6-9. maddelerini içeren bir kâğıt verin. Çocuklar maddeleri önce içlerinden okusunlar; sonra her bir maddeyi bir çocuk yüksek sesle gruba okusun. Dikkat ederseniz Tarama Ölçütleri'nde bu maddelerin açıklanmasında cümleler "var mı?" ile bitiyor. Bu maddeler yüksek sesle okunduktan sonra her maddenin sonundaki "var mı?" ifadesinin ne anlama gelebileceğini sorun. "Bunlar yani ayrımcılık, **şiddet** vs. nerede olabilir, nerelerde görüyoruz, televizyonda görüyor muyuz böyle şeyleri?" soruları eşliğinde çocukları medya tarama kavramına doğru yaklaştırın.

"GÖREVİNİZİ BİRAZDAN AÇIKLAYACAĞIM" diyerek öncelikle herkesin eğitimini başarıyla tamamladığını söyleyin. Herkesi kutlayın. Sonra aşağıdaki gibi bir kimlik kartı verin; karta isimlerini süslü bir şekilde yazmalarını söyleyin. Karttaki "Görevi" bölümüne çocukların "uzman araştırmacı" sözcüklerini kendilerinin yazmalarını isteyin.

METAD UZMAN ARAŞTIRMACI KİMLİK KARTI

Adı : .....

Soyadı : .....

Okulu : .....

Görevi : .....

İmza : .....

(20 dk)

- Sonra üzerinde "GÖREV KÂĞIDI" ifadesi bulunan bir zarf içinde Tarama Ölçütleri'ni dağıtın. Çocukların bir süre Tarama Ölçütleri'ni incelemesine izin verin. Bugün eğitimin birinci aşamasında tartıştığınız beş maddenin Ölçütler'in ilk kısmını, ikinci aşamada tartıştığınız **dört** maddenin ise gördükleri gibi ikinci kısmını oluşturduğunu fark ettirin. "Görev kâğıdınızı yanınızdan ayırmayın, her hafta yanınızda getirin," deyin. Uzman araştırmacı olarak görevlerinin çocuk dergilerini, gazeteleri, dizileri ya da interneti taramak olduğunu söyleyin. Bu taramayı ölçütlerdeki **9** maddeyi kullanarak yapacaklarını ve sonrasında bir rapor hazırlayacaklarını söyleyin.

Şimdi bir örnek uygulama yapacağınızı belirtin. (Önlerinde sadece Tarama Ölçütleri olsun. **Bu aşamada Ek 2'deki Rapor Formu'nu dağıtmayın.**)

Çocuklardan ikililer oluşturun. Her bir ikiliye MiÇO dergisinden Ek 4'te yer alan haberi (**Okullar açıldı ama öğretmenimiz yok!**) verin. Öncelikle haberin bütününe birlikte inceleyin. Bunu, "Haberde ne anlatılıyor? Kimler habere konu olmuş?" gibi sorularla kısaca yapabilirsiniz. Sonra ikililerden bu haberin **9** ölçütten hangisi/hangileri ile ilişkili olduğunu tartışmalarını ve ortak bir karara varmalarını isteyin.

İkililer bunu aralarında tartışsınlar. Haberlin hangi madde/ler ile ilişkili olduğunu düşünüyorlarsa, bunun gerekçesini kısaca defterlerine ya da dağıttığınız kâğıtlara not etsinler. Daha sonra birkaç ikiliden çalışmalarını paylaşmalarını isteyin. Haber ile ölçütler arasında nasıl ilişki kurduklarına dair bir tartışma yürütün. Haber eğitim ile ilgili olduğu için büyük ihtimalle Eğitim Hakkı (4. madde) ile ilişki kuracaklardır. Kuramazlarsa siz tartışma sırasında bunu sağlamaya çalışın. Tartışma sırasında "Haberde geçen bu durum aynı zamanda ayrımcılıkla da ilişkili olabilir mi?" diye sorarak, hak ihlali ve ayrımcılık ilişkisini kurdurmaya çalışın.

Çocukları motive etmek için “Hakikaten ne kadar kısa sürede hemen uzman bir araştırmacı oldunuz! Bravo size,” şeklinde takdir edici sözler söyleyin.

Amaaaa, işlerinin bitmediğini son olarak, haberle ilişki bulgularını ve gerekçelerini METAD’a rapor etmeleri gerektiğini söyleyin. Bunu da bir rapor formu üzerinde yapacaklarını belirtin. Rapor Formu’ndan her bir ikiliye birer tane dağıtın.

(20 dk)

- Büyük tahta kâğıdına Rapor Formu’nun bir örneğini çizmiş ve saklamış olun. Bu formu tahtaya asın ve çocuklarla birlikte önce siz doldurun. Sonra çocukların MİÇÖ dergisindeki haber ile ilgili bulgularını ve defterlerine yazmış oldukları gerekçeleri forma yazmalarını isteyin.

Gönüllüye not: Çocukların tarama sırasında “doğru” cevaba ulaşmalarından çok, gerekçe yazmayı öğrenmeleri ve bunun için çaba göstermeleri önem taşımaktadır. Burada iki kazanımı hedefliyoruz. Birincisi, eleştirel düşünme. Unutmayalım ki eleştirel düşünmenin en önemli temellerinden biridir gerekçeli düşünmek. İkincisi ise Tarama Ölçütleri’ndeki dili çocuklara kavratmak. Gerekçe kısmını doldururken çocukları Ölçütler’deki kavramları kullanmaya teşvik edin. Örneğin, kadınları hep aynı rollerde gösteren bir dizi filminden söz ediyorlarsa, gerekçe kısmında çocukların “toplumsal cinsiyet ayrımcılığı” ifadesini kullanmalarını ve toplumsal cinsiyet rolleri konusunda bir-iki cümle yazmalarını sağlamaya çalışın. Örnek Rapor formlarını Ek 3’te bulabilirsiniz¹.

8., 10. ve 12. haftalarda çocuklara tarama ödevleri vereceksiniz. Çocukların size tarayarak getirdikleri malzemeler ve raporlar hakkında mutlaka hemen (ya da rapor sayısı fazla ise bir sonraki hafta) geribildirim vermeye çalışın.

Uzman araştırmacılar olarak, bir sonraki haftaya düşünerek, çevrelerine, gazetelere, dergilere, televizyondaki haberlere, internetteki yazılara bu çerçevede dikkatli bir şekilde bakarak gelmelerini söyleyin. Televizyonda sıkça izledikleri programları ve kanalları bu gözle izleyebileceklerini belirtin. Burada amaç, çocukların bu etkinlikte öğrendikleri ölçütleri farklı malzemeler üzerinde kullanmayı denemelerini sağlamaktır.

Gönüllüye not: 6. hafta tamamlanırken öğrencilerin hangi dergileri okuduklarını, hangi programları seyrettiklerini, hangi reklamları ilgi çekici bulduklarını, hangi internet sitelerine girdiklerini vb. saptamak için onlardan bilgi toplayın. Buradaki amaç, sonraki haftalarda çocuklara vereceğimiz ödevler için malzeme hazırlayabilmektir. Bu bağlamda, çok okunan, izlenen, ilgi gören malzemeleri ölçütler çerçevesinde incelemeleri için onlara başka görevler verebilirsiniz.

7. Hafta

Süre: 90 dk

Gönüllüye not: Bu haftada, 6. haftada olduğu gibi detaylı etkinlikler önermedik. Bu haftada Tarama Ölçütleri ve Rapor Formu üzerinde çalışmayı ve böylece uyguladığımız programın temel kavramları üzerindeki tartışmayı derinleştirmeyi hedefliyoruz. Ayrıntılı etkinlikler dizisi yerine size bu haftada uygulayabileceğiniz bir-iki etkinlik önerdik. Eğitim verdiğiniz ilin koşullarına, çocukların gelişim düzeylerine uygun olarak bu haftayı farklı şekillerde planlayabilirsiniz.

Geçen hafta ayrılırken çevrenizdeki dergilere, dizilere METAD uzman araştırmacıları olarak bakmalarını, Tarama Ölçütleri'ndeki maddelerle ilişkili şeyler var mı diye düşünmelerini söylediğinizi hatırlatın. Çocuklar eğer çevrelerinden örnekler getirmişlerse büyük grup tartışması yapabilirsiniz bir süre.

7. haftada da Tarama Ölçütleri ve Rapor Formu üzerinde çalışacağınızı söyleyin. Çocukları Ek 5'teki haberler ya da kendi bulduğunuz malzemeler üzerinden önce yine ikili gruplar halinde çalıştırabilirsiniz. Sonra ikililer bulduklarını Rapor Formu'nda belirtebilirler. Bunu takiben ikililer formlarını değiş-tokuş yaparak dörtlü gruplar halinde çalışabilir, tartışabilirler. Sonra siz birkaç örnek üzerinden büyük grup tartışması yapabilirsiniz. 7. haftanın ilk kısmını önce büyük grup tartışması sonra da bu ikili ve sonra dörtlü tartışmalarla geçirebilirsiniz.

Son etkinlik olarak bu kez bir örnek haberi bireysel olarak inceleyip, tek başlarına doldurmalarını isteyin. Bu etkinlikle de her çocuğun Rapor Formu'nu tam olarak anlayıp anlamadığını görme şansınız olabilir. Sonra yine birkaç rapor üzerinden tartışma yaparak etkinliği sonlandırabilirsiniz.

Gönüllüye not: Tarama Ölçütleri ve Rapor Formu ile işimiz burada bitmiyor. Dikkat ederseniz programın 8., 10. ve 12. haftalarının başında 30 dakikalık bir süre bu Tarama etkinliklerinin tartışılmasına ayrılmıştır. Çocuklar çevrelerini ne kadar bu Tarama Ölçütleri'ndeki maddelerle inceler ve raporlarsa programın etkin, eleştirel düşünen, ayrımcılıklar konusunda bilinçli yurttaşlık anlayışını geliştirme hedefi açısından o kadar yol kat etmiş oluruz. Bunu sağlamak için çocuklara ödevler verebilirsiniz. Örneğin 8. hafta için izledikleri bir diziyi Tarama Ölçütleri'nin gözünden incelemeleri ve bulduklarını raporlamalarını isteyebilirsiniz. Bunu 10. ve 12. haftalarda, varsa okudukları dergiler, gazeteler, internet siteleri aracılığıyla da yapabilirsiniz. Çocukların her hafta bir rapor ile gelmelerini sağlayabilir ve birkaç örnek üzerinden tartışma yürütebilirsiniz.

Ek 1: Tarama Ölçütleri

Aşağıdaki maddeleri okuyun. İncelediğiniz metinde (ya da haberde/filmde) yer alan ve bu maddeler ile ilişkili ya da bu maddelere aykırı ifadeleri ve görsel unsurları RAPOR FORMU'nda belirtin.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile ilişkili ölçütler

1. Yaşama hakkı

Her çocuğun yaşama hakkı vardır. Devlet çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için çaba göstermekle yükümlüdür (madde 6).

2. Özel yaşamın gizliliği

Hiçbir çocuğun özel yaşamına, ailesine, konutuna veya iletişimine keyfi olarak müdahale edilemez (madde 16).

3. Engelli çocukların korunma hakkı

Engelli çocukların özel bakımdan yararlanma ve toplumsal yaşama katılma hakkı vardır. Devletin bu konuda yükümlülükleri bulunmaktadır (madde 23).

4. Eğitim hakkı

Bütün çocukların eğitim alma hakkı vardır. Devlet bu hakkın gerçekleşmesi için gerekli önlemleri alır (madde 28).

5. Silahlı çatışma durumunda çocukların korunma hakkı

Çocukların silahlı çatışmadan korunma hakkı vardır. Devlet, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamakla yükümlüdür (madde 38).

Ayrımcılık ve şiddet ile ilgili ölçütler

6. Ayrımcılık

Bazı insanları ya da grupları sırf farklılıklarından dolayı aşağılayan, yetersiz gösteren, bu insan ya da gruplara karşı olumsuz duygu ve davranışlara yol açabilecek ifadeler/görsel unsurlar var mı?

7. Kalıpyargı içeren ifadeler/görseller

Bazı insanların ya da grupların bir özelliğini abartan, bu özelliği tüm grup üyelerine genelleyip grup içi çeşitliliği yok sayan ve o grubun üyelerine karşı önyargıya yol açabilecek ifadeler/görseller var mı? "Gençler sorumsuzdur" gibi.

8. Şiddetin, her ne amaçla olursa olsun, olumlanması, yüceltilmesi.

Şiddeti olumlu ve doğal bir şey olarak gösteren, şiddetin problemlerin çözümünde işe yarar olduğunu düşündürten ifadeler/görseller var mı?

9. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı

Katı cinsiyet rolleri var mı? Erkekler ve kadınlar hep belirli rollerde mi gösterilmiş? Bir cinsiyeti diğerine üstün sayan bir anlayış var mı?

Ek 2: Rapor Formu

HABERİN/YAZININ KÜNYESİ:	HABERİN/YAZININ/FİLMİN BAŞLIĞI: (VARSA) YAZARI: HANGİ GAZETE, DERGİ YA DA FİLMDE YER ALDIĞI: YAYIN TARİHİ:
FORMU DOLDURAN:	AD SOYAD:
SORUN¹:	
ALINTI:	
GEREKÇE:	

¹Sorun satırına TARAMA ÖLÇÜTLERİ bölümündeki ilgili madde numarası yazılacaktır.

Ek 3: Örnek Rapor Formları

HABERİN/YAZININ KÜNYESİ:	HABERİN/YAZININ/FİLMİN BAŞLIĞI: "Engelli çocuğu yer kaplıyor diye indirdiler." (VARSA) YAZARI: HANGİ GAZETE, DERGİ YA DA FİLMDE YER ALDIĞI: Yeni Çağ Gazetesi YAYIN TARİHİ: 23 Temmuz 2010
FORMU DOLDURAN:	AD SOYAD: Kocaeli Gönül Andıran Öğrenim Birimi - H. Cansu Özpır
SORUN¹:	3. ve 6.
ALINTI:	Engelli çocuğu "yer kaplıyor" diye indirdiler. "Şoför, çocuk arabasını kapatmamı ve çocuğu da kucağıma almamı söyledi. Araba özörlü kızıma göre ayarlandığı için bunun mümkün olmadığını belirttim.
GEREKÇE:	3- Engelli çocukların toplumsal yaşama katılma hakkı vardır. Otobüs de toplumsal yaşamın bir parçasını oluşturur. Çocuğun bu hakkı engelli olduğı için elinden alınmıştır. 6- Bazı insanların sırf farklılıklarından ötürü (burada engelli olması), toplumda diğer insanlar tarafından olumsuz duygu ve davranışlara yol açabilecek ifadelerde bulunması, ayrımcılığa yol açar.

¹Sorun satırına TARAMA ÖLÇÜTLERİ bölümündeki ilgili madde numarası yazılacaktır.

HABERİN/YAZININ KÜNYESİ:	HABERİN/YAZININ/FİLMİN BAŞLIĞI: "Engelli çocuğu yer kaplıyor diye indirdiler." (VARSA) YAZARI: HANGİ GAZETE, DERGİ YA DA FİLMDE YER ALDIĞI: Yeni Çağ Gazetesi YAYIN TARİHİ: 23 Temmuz 2010
FORMU DOLDURAN:	AD SOYAD: İzmir Çiğli Eğitim Parkı - Sevil Doğan
SORUN¹:	3. ve 6.
ALINTI:	"Şoför, çocuk arabasını kapatmamı ve çocuğu da kucağıma almamı söyledi. Araba özürlü kızıma göre ayarlandığı için bunun mümkün olmadığını belirttim." Şoförün çok yer kapladığı gerekçesiyle özürlü çocuğu ve annesini otobüsten indirmesi.
GEREKÇE:	Engelli çocukların özel bakımdan yararlanma ve toplumsal yaşama katılma hakkı olmasına rağmen şoförün engelli çocuğu ve annesini yer kaplıyor diye indirmesi. Şoförün engelli olduğu ve yer kapladığı gerekçesiyle özürlü çocuğu ve annesini araçtan indirmesi, şoförün ayrımcılık yaptığını göstermektedir.

¹Sorun satırına TARAMA ÖLÇÜTLERİ bölümündeki ilgili madde numarası yazılacaktır.

GAZETE MİÇO

3 Ekim 2010

MİÇO OKURLARI TARAFINDAN HAZIRLANAN HAFTALIK GAZETE

OKULLAR AÇILDI AMA ÖĞRETMENİMİZ YOK!

KUŞLARIN EVİ...

AKASYA AĞACI

BİZ Ankara'da Mesnevi Sokak'ta oturuyoruz. Burası çok işlek bir sokak. Çok sayıda otomobil çok hızlı ve durmadan geçiyor mahallemizden. Ama sokağımızın en güzel tarafı, çok sayıda akasya ağacının olması. Kuşlar akasya

GÜN TAŞTAN

Ankara

ağacını çok seviyor. Serçe, saksıgan ve kırlangıçlar renk renk ve çok geveze... İşte bu kuşlar bazen bizim balkona da yuva yapıyor, yumurta bırakıyor. Dün bir güvercinin yumurtalarının üzerinde uzun uzun oturuşunu seyrettim. Yavrular büyüyünce yumurtadan dışarı çıkacaklar. Anneleri onlara uçmayı öğretecek. Sonra onlar da bizim sokaktaki akasyalarda ötecekler...

UZUN bir yaz tatilinden sonra, okulların 2010-2011 eğitim dönemi büyük bir heyecanla başladı.

Okulların açıldığı ilk gün okula gittim. Heyecanlıydım, çünkü ikinci sınıftan üçüncü sınıfa geçmişim, çok özlediğim öğretmenime ve arkadaşlarıma kavuşacaktım. Okula gittik, sınıflarımıza gönderildik. Çok heyecanlıydık. Arkadaşlarıma ve okuluma kavuşmuşum, ama öğretmenim sınıfa hâlâ gelmemişti.

Ve biz diğer öğretmenlerimize öğretmenimizi sorduğumuzda, "Öğretmeniniz değişeceği için gelmeyecek!" denildi ve çok üzüldük. Çünkü bu öğretmenimiz iki dönemdir bize ders veriyordu. Ben ilköğretim bire başlarken, birinci hafta bir öğretmen değişti. Yıl sonuna kadar altı öğretmen değiştirdik. Jale öğretmenimiz, "Altıncı sınıfa kadar size eğitim

ŞİNDAR TURAN

İstanbul

vereceğim!" demişti. Ama şimdi yok ve nerde bilmiyoruz, onu çok seviyoruz. Bakalım yarın ve yarından sonra kaç öğretmenimiz daha olacak? Boşa geçen her dakikaya çok üzüliyorum. Ben okuyup bilim kızı olmak istiyorum.

Okulumuzun ilk gününde bizi ayrı sınıflara dağıttılar. Umarım, bir daha ayrı sınıflara dağıtmazlar ve bu gelen öğretmenimiz değişmez. Bize iyi ders vermesini isterim.

OKULLARIMIZ BOYANIYOR

ZEYTİNBURNU'NDA yer alan ilköğretim ve ortaöğretim okulları yeni öğretim yılına hazırlandı. Bu hazırlıklara bir katkı da Zeytinburnu Belediyesi'nden geldi. "Okullarımızı yeniliyoruz, geleceğe gülümseyerek bakıyoruz!" projesi kapsamında ilçemizdeki birçok okulun iç ve dış cephe boyama işlemi gerçekleştirildi. Proje kapsamında Reşat Tardu İlköğretim Okulu, Dr. Reşit Galip İlköğretim Okulu, Veliefendi İlköğretim Okulu, Ziya Gökalp İlköğretim Okulu, Kırmızı İsmail Rüştü Olcay Lisesi ve Adile Mercerci Lisesi'nin iç ve dış cephe boyama işlemleri

BERKAY AYDIN

İstanbul

Ek 5: Örnek Haber

"Ben de Diğer Çocuklar Gibi Gezmek İstiyorum."

Diyarbakır'da birçok çocuk, bayramı yaşatları gibi geçirmek yerine okul harçlıklarını çıkartabilmek için çalışarak geçiriyor.

DİYARBAKIR - Diyarbakır'da çalışan çocukların sayısı, ailelerinin ekonomik durumları nedeniyle her geçen gün artıyor. Aile bütçesine katkıda bulunmak için çalışan çocuklar, bazen çeşitli hastalıklarla baş başa kalabiliyor.

Bayramı yaşatları gibi geçirmek yerine ayakkabı boyacılığı yaparak geçiren Veysel Yılmaz (12), kendisinin de bayramı gezip eğlenerek yaşamak istediğini ancak ekonomik durumlarının yetersizliği nedeniyle çalışmak zorunda olduğunu belirtti.

İlköğretim 6. sınıf öğrencisi olduğunu söyleyen Yılmaz, "Bu işi yapalı epey oldu. Babam aldığı maaşla evin giderlerini ancak karşılayabiliyor. Ben de hem kendi okul ihtiyacımı karşılamak, hem de eve katkıda bulunmak için ayakkabı boyacılığı yapıyorum" dedi.

Günlük kazancının normal günlerde 5 TL olduğunu, bayram günlerinde ise bunun 15 TL'ye çıktığını dile getiren Yılmaz, bunun kendisini sevindirdiğini ancak yine de diğer yaşatları gibi bayramda gezip eğlenmek istediğini söyledi. **(M. Hüseyin Temel – İLKHA)**

(11 Eylül 2010 İLKE Haber Ajansının www.medya73.com adlı sitedeki haberidir.)

Ağlıyor diye dört aylık oğlunu döverek öldürdü

Rusya'nın başkenti Moskova'da 18 yaşındaki genç bir baba, dört aylık çocuğunu defalarca dövdüğü ve ölümüne neden olduğu gerekçesi ile tutuklandı.

Babanın dört aylık oğlunu çok ağladığı için dövdüğü iddia ediliyor.

Rosbalt haber ajansında yer alan bilgiye göre, dayak nedeni ile ağır şekilde yaralanan bebek 7 Haziran'da hastaneye kaldırıldı. Yoğun bakıma alınan bebeğin iki gün sonra hayatını kaybettiği belirtildi.

Rusya'da resmi rakamlara göre, sadece 2008 yılında 2 bin çocuk aile içi şiddet nedeni ile hayatını kaybetti.

(CİHAN)

<http://www.showhaber.com/boyle-vahset-gorulmedi-153096.htm> (20.06.2009)

Efehan bu hale nasıl geldi?

Ankara’da oturan Oğuz Akiner (32), 2 yıl önce evlendiği eşi Altıngül Akiner (25) ile şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanma davası açtı.

23 Eylül 2010 Milliyet Gazetesi

MEHMET OKUR, MUSTAFA İNSAN Mersin DHA

Altıngül Akiner de 8 aylık olan oğlu Doruk Efehan’ı yanına alarak ailesinin oturduğu Silifke ilçesine döndü. Boşanma davası devam ederken Oğuz Akiner, 10 gün önce polise giderek oğluna şiddet uygulandığını söyledi. Polis, Altıngül Akiner’in babası Ali Ç.’nin evinde yüzünde morluklarla bulunduğu bebeği hastaneye götürdü. Vücudunda kırıklar ve iç kanaması olduğu belirlenen bebek, yoğun bakımda tedavi altına alındı. Doruk, önceki gün babasının isteği üzerine Ankara’ya Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi’ne sevk edildi. Polis, anne Altıngül Akiner’i ise gözaltına aldı. Çocuğuna şiddet uygulamadığını, bir kaç kez yere düştüğünü gözündeki morlukların da ondan kaynakladığını öne süren anne serbest bırakıldı. Altıngül Akiner eşinin boşanma nedeniyle tazminat ve nafaka ödememek için böyle bir iftira attığını öne sürerek, “Eşim 2 yıllık evliliğimiz süresinde bana sürekli şiddet uyguladı. Ben çocuğumu darp edecek kadar zalim bir anne değilim” dedi.

İNGİLTERE BU REZALETİ KONUŞUYOR

Hürriyet 26.10.2010

Geçtiğimiz hafta, İngiltere'nin tarım işçilerine lisans vermekle yükümlü devlet organlarına bağlı müfettişler, dondurucu soğukta yazlık elbiseler giyen, aç ve susuz çocuk "kölelerin" çalıştırıldığı bir çiftlik keşfetti.

Yetkililer, polis eşliğinde Worcester bölgesindeki Kempsey kasabasında bulunan çiftliğe baskın düzenledi. 50 Romen işçinin çalıştığı düşünülen çiftlikte, yaşları 9 ile 15 arasında değişen beş erkek, iki de kız çocuğu bulunduğunu tespit etti. Çocuklar, yerel saat ile baskının yapıldığı 07.30'da tarlada çalışırken bulundu.

İnceleme yapılan tarlada ayrıca 3-5 yaş grubu çocukların giydiği bir çift ayakkabı bulunması, şüpheleri iyice artırdı. Polis yetkilisi Linda Boyle, bir yıldan beri çocuk işçilere yönelik çok fazla ihbar aldıklarını ve geçmişteki aramalarda tarlalarda çok sayıda çocuk eldiveni bulduklarını söyledi.

ÇOCUKLAR İŞÇİLİĞE ZORLANIYOR

Yetkililer, Romen göçmenlerin baskın esnasında kaçtığını, bölgede ayrıca kaçak Hindistanlı işçilerin de bulunduğunu belirtti. Kaçak çocuk işçilere yönelik operasyonlarda ise şu ana kadar 16 ayrı noktada 28 Romen çocuk kurtarıldı. Çocukların arasında hamile olan 12 yaşında bir kız çocuğu olduğu ifade edildi.

Londra'nın doğusunda yapılan baskınlarda ise 16 farklı adreste yaşları 3 ile 17 arasında değişen 103 çocuk bulundu. Yetkililer, çocukların çeşitli işlerde çalıştırılmaya zorlandığını ve Londra'da dilenerek veya hırsızlık yaparak her çocuğun yılda 100 bin sterline kadar varan paralar kazanabildiği uyarısını yaptı.

İngiltere, insan kaçakçılığı yaptığından şüphelenen kişilerin daha kolay sorgulanmalarının sağlanması için Avrupa Birliği'ne (AB) başvurmayı düşünüyor.

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16131371.asp>

DIYARBAKIR'DA SOKAKTAKİ ÇOCUKLAR

Diyarbakır'da, aileleri tarafından zorla çalıştırılan çocuklar göz göre göre istismar ediliyor. Gece geç saatlere kadar sokaklarda peçete satıp, ayakkabı boyacılığı yapan çocuklar, hasret kaldıkları çizgi filmleri mağazaların vitrinlerinde izlemekle yetiniyor.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 1990'lı yıllarda yaşanan terör olayları sonrası güvenlik sorunu nedeniyle köyden kente göçün en yoğun yaşandığı Diyarbakır'da ani göç dalgası sokakta çalışan çocuk problemlerini beraberinde getirdi. 05-14 yaş arası binlerce çocuk gece yarısına kadar sokaklarda çalışıyor. Sokakta çalışan çocukların sayısını tespit için 2006 yılında Diyarbakır Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından yapılan saha çalışmasında çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmıştı. 2006 yılı verilerine göre, kentte 3 bin 302 çocuk sokakta çalışıyor. Bu çocuklardan 78'inin kız çocuğu olduğu, çocukların 2 bin 742'si okula devam ederken, 560'ının okula ara vermek zorunda kaldığı belirlenmişti. Sokakta çalışan çocuklardan 78'inin madde bağımlısı ve 14 çocuğun dilenmekte veya dilendirilmekte olduğu tespit edildi. Kent merkezinde sokakta çalışan çocukların rehabilitasyonu için 2 merkezde toplam 1.224 kayıtlı çocuğa hizmet verilirken geriye kalan çocuklar, bilinçsiz aileleri tarafından sokaklarda sömürülüyor.

Binlerce çocuğun gece geç saatlere kadar sokakta çalıştığı Diyarbakır'da küçük yaşta çocuklar dinlenmedikleri gibi çizgi filmlere de hasret kalıyor. Ayakkabı boyacılığı yapan 3 çocuk ellerinde iş malzemeleri ile birlikte çizgi filmlerini sokakta mağaza vitrinlerinde izlemekle yetiniyor.

Geçen yıllarda Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) gündemine taşınan Diyarbakır'daki sokakta çalışan çocuk sorunu çözüm bekliyor.

http://www.turkmedya.com/V1/Pg/NewsCityDetail/NewID/78875/CatID/29/CityCode/21/CityName/Diyarbakir/CountryID/diyarbakir_da,_sokaktaki_cocuklar_.html

Engelli çocuğu "yer kaplıyor" diye indirdiler

23 Temmuz 2010, Yeni Çağ Gazetesi

Yalova'da, 6 yaşındaki özürlü kızıyla minibüse binen Filiz Yıldırımkaaya, şoför tarafından çok yer kapladığı gerekçesiyle araçtan atılınca savcılığa suç duyurusunda bulundu.

Olayı anlatan Yıldırımkaaya, "Şoför, çocuk arabasını kapatmamı ve çocuğu da kucağıma almamı söyledi. Araba özürlü kıyıma göre ayarlandığı için bunun mümkün olmadığını belirttim. Bunun üzerine sinirlenip bizi indirdi" dedi.

<http://www.yenicaggazetesi.com.tr/yg/habergoster.php?haber=37838>

Görme engelli çocuklar için oyun bitti; Körebe...

30/11/2009 RADİKAL

Türkiye'nin ilk ve tek kabartma yazılı çocuk dergisi Körebe sponsor bulamayınca yayınına son vermek zorunda kaldı.

ECE SEÇİL ŞAHİN

Görme engelli çocuklar üç yıl önce ilk kez ders kitabı dışında bir yayına dokundu. Türkiye'nin ilk ve tek kabartma yazılı çocuk dergisi sayesinde engelli olmayan yaşlıları gibi hikâyeler, fıkralar, bilmeceler okudular. Ancak mutlulukları üç yıl sürdü. İki ayda bir çıkan dergi için sponsor bulunamadı. Engelliler her zamanki gibi yok sayıldı.

Gazeteci- Yazar Yalvaç Ural'ın danışmanlığını yaptığı "Körebe" 2005 yılında görme engelli çocuklara yeni bir dünyanın kapısını araladı. Altı Nokta Körler Derneği tarafından, gönüllülük esasına dayalı olarak hazırlanan dergi Türkiye'de görme engelli çocukların ilk kabartma yazılı dergisi oldu. İçinde, hikâyeler, fıkralar, bilmeceler ve çeşitli konularda yazılar bulunan dergi, Türkiye'deki 15 körler okulunda her sınıfa birer tane olmak üzere ücretsiz dağıtılıyordu. Yaklaşık 2 bin görme engelli 7-14 yaş arası öğrenci ilk kez yaşlıları gibi dergiye sahip oldu. Ancak bu eşitlik kısa sürdü.

Sponsor bulunamıyor.

Ocak 2009'dan beri dergi çıkmıyor. Sebebi ise maddi yetersizlikler. Altı Nokta Körler Derneği Başkanı Süha Sağlam, ekonomik kriz nedeniyle sponsor bulamadıklarını belirterek "Bir de Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, bu dergiyi süreli yayınlar çerçevesinde satın alıyordu. Fakat 2009 yılına gelindiğinde ekonomik krizi gerekçe göstererek vazgeçti," diye konuşuyor.

Derginin yayın danışmanlığını yapan Yalvaç Ural, derginin basılmamasının çocukları olumsuz etkilediğini anlatıyor:

"Çocuklardan mektuplar geliyordu. Dergi çıkmayınca öğretmenler aradı 'Niye çıkmıyor,' diye. Bu derginin yerini doldurabilecek bir yayın şu anda yok. Görme engelliler için kütüphaneler açıyorlar, yetkililer bana soruyor 'Kör bulabilir misin?' diye. Görme engelliler için yapılan şeylerin çoğu şov için yapılıyor. Çoğu proje görme engellilere ulaşmıyor. Televizyon programlarında, derneklere bağış yapan şirketler var. Ancak ben dergiye reklam dahi alamadım. Bir derginin çocuklar için ne kadar önemli olduğunun bilincinde değiller. Türkiye'de bir tane görme engelli çocuklar için dergi yokken, Japonya'da bir sürü var. "

"Çocuklarda heyecan yaratmıştı."

Derginin fikir babası ve Yazı İşleri Müdürü Ali Taş ise derginin iki ayda bir çıktığını ancak yayımlanmasının ardından haftalık ya da aylık olması için birçok mektup aldıklarını vurgulayarak "Sponsor bulunduğunda tekrar eski kadroyla basılmaya başlanacak. Ders kitapları bilgilenme, dergiler ise kültürlenme açısından önemli. Çocukların yaratıcılığı açısından Körebe önemliydi.

(<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&Date=&ArticleID=966851&CategoryID=77>)

Şırnak'taki patlamada ölen çocuğun babası da mayın kurbanı çıktı.

07 Ekim 2010, Milliyet Gazetesi

Ramazan İMRAĞ/CİZRE (Şırnak), (DHA)

ŞIRNAK'ın Güçlükönak İlçesi'ne bağlı Gümüşyazı Köyü'nde geçen salı günü arkadaşıyla arazide buldukları cismin kurcalarken patlaması sonucu ölen 12 yaşındaki Ahmet İmre'nin 33 yaşındaki babası Abdülkerim İmre'nin de 1993 yılında çobanlık yaparken bastığı mayının patlaması sonucu sağ ayağının koptuğu ortaya çıktı.

Güçlükönak'ın Fındıklı Beldesi Gümüşyazı Köyü'nün kırsal alanında oynayan 12 yaşındaki Ahmet İmre ile 9 yaşındaki Ramazan İlhan, bir cisim bularak oynamaya başladı. Cismin patlaması sonucu Ahmet İmre, olay yerinde yaşamını yitirirken arkadaşı Ramazan İlhan, yaralandı. İlhan'ın tedavisi Şırnak Devlet Hastanesi'nde sürerken, durumunun iyi olduğu belirtildi.

BABASI DA MAYINA BASMIŞ

Patlamada ölen Ahmet İmre'nin babası Abdülkerim İmre'nin de mayın kurbanı olduğu ortaya çıktı. 3 çocuğundan Ahmet İmre'yi patlamada kaybeden baba İmre, 1993 yılında çobanlık yaparken mayına bastığını ve sağ ayağının koptuğunu söyledi. Protez bacak kullanan İmre, "Sögütçe Korek Tepesi'nde çobanlık yaparken ben mayına bastım. Ben o zaman 13 yaşındaydım. Benim oğlum da o bölgede hayatını kaybetti. Kimsenin başına gelmesin. Çok acı bir durumdur bu. Ayağım sağ diz altından kesildi. Ben mayına bastım sakat kaldım. Çocuğum da askeriye'nin çöplüğüne yakın bir yerde bulunduğu cismin patlaması sonucu öldü. Bu köyde hepimizi aynı tehlikeler bekliyor, başka canlar yanmasın," dedi.

Ahmet İmre'nin amcası Yüksel İmre, patlamanın yaşandığı bölgeye çocukların sürekli oyun oynamaya gittiğini ve hiçbir uyarı levhasının bulunmadığını söyledi. Çocukların cismi bulunduğu yere 150 metre mesafede askeri birliğin bulunduğunu belirten amca İmre, "Orada bir sürü patlamış ve patlamamış maddeler var. Çocuklar gitmiş, görmüşler ve oynarken ellerinde patlamış. Oranın tel örgülerle kapatılması gerekir. Ama ne yazık ki daha hiçbir önlem alınmamış. Bu şekilde hiçbirimizin can güvenliği söz konusu değil. Hepimizi aynı tehlikeler bekliyor," dedi.

(<http://www.milliyet.com.tr/sirnak-taki-patlamada-olen-cocugun-babasi-da-mayin-kurbani-cikti/turkiye/sondakika/07.10.2010/1298582/default.htm>)

Çin malı çocuk bilezik ve kolyelerinde öldürücü zehir!

12/01/2010 Radikal

Çin'den ithal edilen çocuk bilezik ve kolyelerinde tehlikeli derecede kadmiyum bulunduğu ortaya çıktı. Zehirli olduğu için çocuk takılarında kurşun kullanmaları yasaklanan bazı üreticilerin bunun yerine daha tehlikeli bir metal olan kadmiyum kullandıklarının ortaya çıkması üzerine, ABD ürün güvenliği yetkilileri soruşturma başlattı.

AP haber ajansının yaptırdığı laboratuvar testlerinde, örneklerden birinde yüzde 91 oranında kadmiyum bulundu. Diğer bazı parçalarda da yüzde 89, 86 ve 84 oranlarında kadmiyuma rastlandı. Testlerde üç eyaletten getirilen 103 parça analiz edildi, yüzde 12'sinde en az yüzde 10 oranında kadmiyum bulundu.

Kadmiyum kanserojen bir madde ve tıpkı kurşun gibi küçüklerde beyin gelişimini engelleyebiliyor. Zehirli etkisine maruz kalmak için bu maddeyi ille de yutmak gerekmiyor. İçinde kadmiyum olan parçaları sürekli ağza almak da vücudu zehirliyor. ABD Hastalık Kontrolü ve Önleme Merkezi sıralamasına göre, doğadaki en tehlikeli 275 madde arasında kadmiyum yedinci. Harvard Üniversitesi'nden Dr. Robert O. Wright, kadmiyumun çok küçük miktarının bile zehirlenmeye yol açabileceğini söylüyor. Ancak bir çocuğu öldürecek oranın ne olduğunu bilmediğini ifade ediyor. Bu oyuncaklar yüzünden şimdiye kadar ölen çocuk olmamasını şans olarak değerlendiriyor. (aa, ap)

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&Date=&ArticleID=974108&CategoryID=77>

Alkışlar muhtara.

Servet ARSLAN (DHA) Hürriyet 6 Ocak 2008

Ağrı'nın Eleşkirt İlçesi'ne bağlı Goncalı Köyü Muhtarı Mehmet Sıddık Yıldız, 4 yılda köyde okula gitmeyen bir tek kız çocuğu dahi bırakmadı.

ELEŞKİRT İlçesi'ne 20 kilometre uzaklıktaki 230 haneli, 2 bin nüfuslu Goncalı Köyü'nde 2004 yılında muhtar seçilen Mehmet Sıddık Yıldız, önceliği eğitime verdi. İkinci kademenin açılması için kaymakamlıkla işbirliği yaparak köylülerin işgücü katkısıyla 2 derslik yaptıran Yıldız, özellikle kız öğrencilerin devamsızlığının önlenmesi ve okula kazandırılmaları konusunda öğretmenlerle ortak çalışma yaptı. Her geçen gün artan kız öğrenci sayısını bu öğretim yılında 205'e çıkardıklarını vurgulayan Yıldız, şunları söyledi:

Kızlar, erkekleri geçecek.

"İlköğretim okulunun ilk kademesini bitiren kızlarımız, aileleri tarafından ikinci kademe için Eleşkirt'e gönderilmiyordu. Hem maddi imkânsızlıktan, hem de 'Kız çocuğu okumasa da olur,' deniliyordu. Öncelikle derslik sayısını artırmak için köylülerle el ele verdik. Kaymakamlığın desteğiyle derslik sorununu çözdük. Sonra kızların okula devamını sağladık. Çünkü, kızların yüzde 50'si okula devam etmiyordu. Üç yıl içinde öğrenci sayımız 415'e, öğretmen sayımız ise 14'e çıktı. İkili eğitim-öğretim yapılıyor. Tek sıkıntımız, sıralar yetmediği için bazı sınıflarda öğrenciler sıkışıyor. Önümüzdeki yıl kızların sayısı erkekleri geçecek."

Erkekler gibi okullu olduk.

11 yaşındaki Merve Boşkuş, "Önceden erkekler okula gider, kızlar ise kışın ev işlerine bakar, yazın da hayvan otlatırdı. Artık bunlar geride kaldı. Biz de erkekler gibi okullu olduk," dedi. İkiz kardeşi Rabia Boşkuş ise bunun kızlar açısından çok sevindirici bir durum olduğunu söyledi.

Okulu denetleyen Milli Eğitim Müdürü Halit Yüce, Muhtar Yıldız ve öğretmenleri kutladı. Yüce, özellikle kız öğrencilerin dört kişi bir arada oturduklarını görünce, hayırseverlerden okul ve derslik yaptırmalarını istedi.

(<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=7974107&tarih=2008-01-06>)

Dört kardeş koruma altında.

Mustafa İNSAN/DHA Hürriyet 27 Ekim 2008

Mersin’de, babaları işlediği bir suç nedeniyle cezaevinde tutuklu olan, anneleri de başka bir kente gittiği için tek başlarına kalan ve ders sırasında açlıktan bayılan 12 yaşındaki Ali Ö. ile üç kardeşi, Çocuk Yuvası’nda koruma altına alındı. Bakımları yapılan çocuklar, geceyi yuvada geçirdi.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Mersin İl Müdürü Azmi Gülşen, önceki gün Halkkent Mahallesi’nde aç ve sefil durumda bulunan Sevim (14), Ali (12), Ayşe, (9) ve Furkan Ö. (3) kardeşlerin geçici olarak Çocuk Yuvası’na alındığını açıkladı.

Çocukların yuvaya getirildikten sonra sağlık kontrollerinin yapıldığını ve ihtiyaçlarının giderildiğini söyleyen Gülşen, "Şu anda kurumumuza bağlı Çocuk Yuvası’nda huzurlu bir ortamda misafir ediliyorlar. Her türlü ihtiyaçları karşılanmış durumda.

Anneleri, çocuklarını almak istediğini bugün bize bildirdi. Yarın (bugün) resmi başvurusunu yapacak. Gaziantep’te çalıştığını ve çocuklarını oraya götüreceğini söylüyor. Durumunu inceleyeceğiz. Çocukların anneye teslim edilmesi uygun görüldüğü takdirde verilecek. Ancak, biz Gaziantep’teki Sosyal Hizmetler Kurumu’na da bilgi vereceğiz ve çocuklar orada da takip edilecek," dedi. Dört kardeşin yaşadığı dram, önceki gün kardeşlerden birinin okulda fenalık geçirmesiyle ortaya çıkmıştı.

(<http://www.ihlassondakika.com/haberdetay2.php?id=91144>)

Aynı yerde 11'inci ölümlü kaza

Radikal Gazetesi, 26 Nisan 2008

Umut Köse'nin öldüğü yerin tam karşısında park var. Üstgeçit 3 kilometre uzakta.

Karadeniz Sahil Yolu'nda karşıya geçmek isteyen çocuk öldü. Belediye kameraları daha önce 10 ölümlü trafik kazası meydana gelen noktadaki kazayı saniye saniye görüntüledi.

DHA - RİZE - Bisikletiyle karşıdan karşıya geçmeye çalışan altı yaşındaki Umut Köse'ye münibüs çarptı. Ağır yaralanan Umut, kaldırıldığı hastanede öldü. Aynı yerde son iki yılda 10 ölümlü kaza olduğunu anlatan Rizeliler, yola bir üstgeçit yapılmamasına isyan etti.

Umut'un öldüğü yerin tam karşısında bir park var. En yakın üstgeçit 3 kilometre uzaklıkta. Karadeniz Sahil Yolu, Karadeniz sahil şeridi boyunca, deniz kıyısıyla evlerin tam ortasından geçen geniş bir yol. 542 kilometre uzunluğundaki sahil yolu, altı il ve 63 ilçe merkezinin içinden geçiyor.

Belediyenin güvenlik kameraları tarafından saniye saniye görüntülenen dünkü kazaysa Karadeniz Sahil Yolu Rize Şehir Geçişi'nde, Menderes Bulvarı'nda meydana geldi.

İsmail Y. minibüsüyle yaya geçidinden bisikletiyle geçmeye çalışan Umut Köse'ye çarptı. Kaldırıma savrulan Umut, 82. Yıl Devlet Hastanesi'nde öldü. Oğlunu görmek için hastaneye gelen baba İsmail Köse sinir krizi geçirirken minibüs sürücüsü gözaltına alındı.

(<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=254047>)

Engelliyse okumasın mı?

Esmâ ÇAKIR Hürriyet 19 Eylül 2008

Ulaşım problemi nedeniyle bedensel engelli kızının naklini Bahçelievler Necip Fazıl Kısakürek Lisesi'ne aldirmek isteyen Nermin Şimşek, "Kızın engelliyse okumasın," dediğini öne sürdüğü okul müdürünü savcılığa şikâyet etti.

Nermin Şimşek, romatizmal bir hastalık nedeniyle yürüme yeteneğini kaybeden 15 yaşındaki kızı Aysel'i Kocasinan Lisesi'ne kaydettirdi. Ancak evlerine uzak olduğu için daha sonra naklini Necip Fazıl Kısakürek Lisesi'ne aldirmek istedi. Pazartesi günü engelli kızıyla okula gittiğini söyleyen Nermin Şimşek, "Müdür Abdülkadir Korkmaz, kızımın engelli olmasını gerekçe göstererek kaydını yapmadı. Engelliyse kızımın başka yerde okumasını söyledi," iddiasında bulundu. Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunmak isteyen Şimşek, savcı tarafından Bahçelievler Polis Merkezi'ne yönlendirildi. Müdür Abdülkadir Korkmaz ise "Kimseye okumasın demedim. Okulumuzda engelli öğrenciler zaten var. O öğrencinin kaydını yapacağız," dedi.

(<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/9933902.asp>)

NOTLAR

1. Bu iki Rapor Formu, 27-28 Kasım 2010 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen TEGV Yurttaşız, Katılımcıız Programı Pilot Uygulama Etkinlik Gönüllü Eğitimi'ne katılan Kocaeli Gönül Andıran Öğrenim Birimi'nden Cansu Özpır ve İzmir Çıgli Eğitim Parkı'ndan Sevil Doğan tarafından, 23 Temmuz 2010 tarihli Yeni Çağ Gazetesi'nde yer alan "Engelli çocuğu 'yer kaplıyor' diye indirdiler," başlıklı haber için doldurulmuştur.

HAFTA 8:

ŞİMDİ HABERLER!

BİRİNCİ BÖLÜM: MATERYAL TARTIŞMASI

Süre: 30 dk

Bu haftanın ilk 30 dakikasını materyal incelemesine ayırıyoruz. 7. haftanın sonunda çocuklara, hafta içinde Tarama Ölçütleri'ni kullanmaları için materyal (dizi film, dergi, gazete, reklam, internet sitesi vb.) inceleme görevi vermiştiniz. Çocuklar verdiğiniz materyali incelemiş ve bir rapor ile gelmişlerse, 30 dakikalık etkinliği seçtiğiniz birkaç rapor üzerinden büyük grup tartışması yöntemiyle yürütebilirsiniz. Eğer çocuklardan rapor gelmemişse, 7. haftanın sonuna eklediğimiz ve kullanılmamış haberlerden ya da kendinizin seçtiği bir materyal üzerinden tartışma açabilirsiniz. Bunun için 8. hafta öncesinde birkaç haberi çocuk sayısı kadar çoğaltmış olarak gelin ya da bir materyali projeksiyonla duvara yansıtmak için hazırlık yapmış olun. Materyali büyük grup tartışması yöntemiyle inceleyin. Bu yarım saatlik tartışmada şu noktalara dikkat edin:

- Çocuklar inceledikleri materyali Tarama Ölçütleri'nin bir maddesi ile ilişkilendirmiş ve bu maddeyi Rapor Formu'nun "sorun" kısmında belirtmiş olabilirler. Örneğin, bir dizi filmde yer alan bir sahnenin ayrımcılık içerdiğini belirtmiş olabilirler. Bunu tartışırken "Bu sahne Tarama Ölçütleri'ndeki başka maddelerle de ilişkilendirilebilir mi?" diye sorun ve çocukları, tarama yaptıkları metni daha geniş bir perspektiften değerlendirmeleri konusunda yönlendirin.
- Çocuklar bazen açıkça sorun oluşturmeyen bir ifadeyi, sorun olarak raporlamış olabilirler. Bu tür örnekler de çocuk haklarını, ayrımcılığı, kalıpyargıları, toplumsal cinsiyet konularını vs. tartışmak için iyi bir fırsat yaratır. Bu fırsatları kullanın; yani fırsat eğitimi yapın.
- Rapor Formu'ndaki "gerekçe" bölümünün üzerinde özellikle durun. Deneyimlerimiz, çocukların en fazla gerekçe yazarken geliştiklerini göstermektedir. Gerekçe bölümünde çocukları Tarama Ölçütleri'ndeki kavramları kullanmaya yönlendirin. Örneğin, inceledikleri bir haberde evine zorla girilen bir insan varsa, çocukların bunu "Özel yaşamın gizliliği" kavramlarını kullanarak gerekçelendirmelerini sağlamaya çalışın.
- Etkinlikte inceleyemediğiniz raporlara en geç bir hafta sonra Rapor Formu'nun üzerinden yazılı olarak geri bildirim vermeyi unutmayın.

İKİNCİ BÖLÜM

Kazanımlar:

- Aynı olayın farklı yayın organlarında farklı şekillerde aktarılabilceğini kavrar.
- Bir haberi çeşitli sorular çerçevesinde değerlendirebilir.

Malzemeler: Canlandırma rol kartları, muhabir yönergeleri, büyük kartonlar, tahta kalemleri.

Ön hazırlık:

- Canlandırma rol kartlarından bir set çoğaltın ve kesin.
- Muhabir yönergelerini çoğaltın ve kesin.

Süre: 70 dk

(25 dk)

- Çocuklara birazdan bir öykü çerçevesinde rol oynama çalışması yapacağınızı ve bir öyküyü canlandıracağınızı söyleyin. Canlandırılacak öykü şöyle:

Öykü:

Yabancı bir çift, yaşadığınız semte taşınır. Bu çiftin Katu adında bir oğulları vardır. Çift, çocuklarını yazdırmak üzere semtteki ilköğretim okuluna müracaat eder. Okul müdürü, çocuğu okula kaydeder. Ancak Katu'nun sınıf öğretmeni Katu'nun Türkçeyi yeterince bilmediğini ve bu yüzden de dersleri anlamayacağını öne sürerek çocuğu sınıfa almak istememektedir. Katu'nun sınıfındaki öğrencilerin anababalarından bir kısmı öğretmene hak vermekte ve Katu'nun sınıfta bulunmasının kendi çocuklarının aldığı eğitim-öğretimi de olumsuz yönde etkileyeceğini düşünmektedir. Bazı öğrenciler de aynı fikirdedir. Ancak Katu'nun okulda kalması gerektiğini savunan öğrenciler de yok değildir.

Gönüllüye not: Bu öykü sizin bilgi sahibi olmanız için yazılmıştır; etkinlik sırasında çocuklara okumayın.

Yukarıdaki öykünün canlandırılmasında yer almak isteyen altı kişiye ihtiyacınız olduğunu söyleyin. Gönüllüler arasından altı kişi belirleyin ve rol kartlarını rastgele dağıtın. (Rol kartları Ek 1'de yer almaktadır.) Yukarıdaki öyküden yararlanarak, rol kartlarını dağıttığınız çocuklara canlandırmaya başlamadan önce öykü hakkında genel bir bilgi verin. Çocuklar birbirlerinin rol kartlarını görmesinler. Rol kartlarını alan çocuklara, izleyici olan çocukların olayı genel hatlarıyla anlayacakları şekilde bir canlandırma yapmak durumunda olduklarını söyleyin. Bu arada canlandırmada rol alacak altı çocuğa yaptığınız açıklamaların diğer çocuklar tarafından duyulmasını önleyecek bir düzenleme yapın.

Çocuklara hazırlanmaları için 5 dakika verin. Bu çocuklar, verilen sürenin sonunda öyküyü canlandıracaklar.

Geri kalan çocuklara birazdan yapılacak canlandırmayı, çalıştıkları gazete/dergilerin sayfalarına aktaracak muhabirler olduklarını söyleyin. Oyunu çok dikkatli izlemeleri gerektiğini belirtin. Yani onları muhabir rolüne hazırlayın.

İzleyici olan çocukları üç gruba bölün. Çocuklardan bazıları 1 ("Kırmızı Balon"), bazıları 2 ("Neşeli Çocuk"), bazıları da 3 numaralı ("Elma Şekeri") muhabir yönergelerini almış olsunlar. (Muhabir yönergeleri Ek 2'de yer almaktadır.) Muhabir yönergelerini alan çocuklar, öykü hakkında sizden ve diğer çocuklardan bir şey duymamalıdır. Her bir yönergeyi en az iki çocuğun almış olduğundan emin olun. Canlandırma bittikten sonra aynı numaralı yönergeyi almış olan çocukların ikili ya da -gerekirse- üçlü olarak bir haber yazmak üzere birlikte çalışacaklarını ve izledikleri olayı yansıtan bir haberi, büyük bir kartona, tahtaya asıldığında okunacak şekilde tahta kalemiyle yazacaklarını söyleyin.

Büyük bir kâğıda "MÜDÜR ODASI" yazın ve canlandırma için ortamı hazırlayın. Okul müdürü rol kartını alan çocuğa toplantıya katılanların kendilerini tanıtmalarını istemesini söyleyin. Daha sonra okul müdürü, toplantıyı başlatsın.

Okul müdürünün rol kartından anlaşılabileceği gibi, konu hakkında 10 dakika içinde bir karara varılması gerekmektedir. Karara varılamamış bile olsa yaklaşık 10 dakika sonunda canlandırmayı sonlandırın.

Canlandırma bittikten sonra muhabir rolündeki çocuklara "Şimdi bu gördüğünüz olayı çalıştığınız medya kuruluşu için haber olarak yazın," deyin. "Biz nasıl haber yazılacağını bilmiyoruz," derlerse, canlandırmada gördükleri olayı anlatmalarını istediğinizi bir kez daha belirtin. Haber yazımı için 10 dakika verin. Bu arada canlandırmada rol alan çocuklardan da o akşam eve giderek günlüklerine o gün yaşananları not ettiklerini hayal etmelerini ve bir-iki paragrafla duygularını yazmalarını isteyin. Daha sonra, bu metinlerden bazılarını dersin sonunda okutabilir ve çocuklarla birlikte tartışabilirsiniz.

(20 dk)

- Kırmızı Balon, Neşeli Çocuk ve Elma Şekeri için yazılan haberlerden birini seçin. Seçtiğiniz haberi tahtaya asın. Haberi yazan çocuklardan birinin, yazılanları yükses sesle okumasını isteyin.

Çocuklarla birlikte bu haberi analiz edin. Bu çerçevede şunları yapabilirsiniz:

- Çocuklara şu soruyu sorabilirsiniz: **"Bu haber, olan biteni tam olarak yansıtıyor mu?"** Haberdeki hangi kelime ve cümlelerin canlandırmada geçen olayla ilgili bilgi verdiğini ve olaydaki ayrıntıları ortaya koyduğunu çocuklarla birlikte bulmaya çalışın. Ayrıca haberin, olaya dahil olan tarafları yansıtmayı yansıtmadığını, olayın nerede ve ne zaman gerçekleştiğini ortaya koyup koymadığını değerlendirin. Bu tür bilgileri taşıyan kelime, ifade ve cümlelerin altını çiziniz. Bir olayı haberleştirirken olan biteni tam olarak aktarmanın önemli olduğunu, bunlara "olguları aktarmak" diyebileceğimizi belirtin.

- Daha sonra **“Sizce her grup bu olayı aynı şekilde mi yazmıştır?”** diye sorup öğrencileri meraklandırmaya çalışabilirsiniz. Başka gruplar tarafından yazılan haberleri de -her seferinde bir haberi tahtaya asarak- sınıfa okuyun. Yukarıdaki “olguları aktarma” tartışmasını bu haberler için de yapın. Haberler arasında farklar varsa bu farkların nereden kaynaklanabileceğini sorun. Burada, algılar ve bakış açıları arasındaki farklar vurgulanabilir. Ancak haberler söz konusu olduğunda, haberle ilgili temel noktaların (“olguların”) içerikte yer alması gerektiğini, bunun “tarafsızlık”, “haber alma özgürlüğü”, “medyanın haberi doğru aktarma sorumluluğu” ve “meslek etiği” ile ilişkili olduğunu söyleyin.
- Ayrıca, çocuklarla **“Haberi doğru aktarmak neden önemli?”** sorusunu da tartışabilirsiniz. Günlük hayatta çocukların okudukları/dinledikleri haberlerde olayların doğru aktarımına dair sorunlar gözlemleyip gözlemlemediklerini de bir tartışma sorusu olarak (**“Günlük hayatta karşılaştığınız haberlerin doğru olmadığı durumlarla karşılaşıyor musunuz?”** sorusunu) gündeme getirebilirsiniz. Çocukların, haberlerin doğruluğunu sorgulamak için ne yaptıklarını sorabilir ve bunun için başka kaynaklardan (başka gazetelerden, bilgi kaynaklarından vb.) yararlanmanın önemini vurgulayabilirsiniz.

Gönüllüye not:

- Çocukların yazdıkları haberlerin “iyi” ya da “kötü” yazılmış olmaları üzerinde durmayın. Bu konuda sınıf içinde bir rekabet oluşmasını önleyin. Önemli olan, çocukların haberlerdeki olguları fark etmeleridir. (Çocuklar, yazdıkları haberlerde bazı değer yargılarına ya da kişisel algılarına dayalı olarak, içerikle doğrudan ilgili olmayan yorumlar yapabilirler. Bunlara karşı duyarlı olun ve haberlerde bu tür ifadeler yer alırsa bunu sınıfta tartışın.)
- Bu etkinlikte 4-5. sınıf çocuklarına olgu-yorum farkını kavratmayı amaçlamıyoruz. 6-7. sınıf düzeyinde ise eğer çocukların yazdıkları haberlerde varsa, olgular dışında yer alan “yorum” unsurlarına ilişkin bir tartışma yapabilir ve olgu-yorum farkı üzerinde durabilirsiniz. **Ancak 4-5. sınıf düzeyinde önemli olan, çocukların, aynı olayın başka başka kişilerce farklı şekillerde algılanıp yansıtılabileceğini, bu yansıtma farkının da zaman zaman medya organının rolüyle ilgili olabileceğini fark etmeleri ve bu konuda eleştirel bir bakış açısı kazanmalarındır.** Örneğin bu etkinlikte Kırmızı Balon, Neşeli Çocuk ve Elma Şekeri farklı kesimlere seslendikleri için çocukların da bu medya organlarının muhabirleri/yazarları olarak farklı bir dil ve içerik kullanmaları muhtemeldir. Üstelik çocuklar, bu tür bir farkın gerekli, hatta zorunlu olduğunu da düşünüyor olabilirler. Bu tür bir fark, bazen işlevsel olabileceği gibi (örneğin bir çocuk dergisinin dilinin yetişkinlere yönelik bir dergininkinden farklı olması normal ve gereklidir), bazen de tamamen ideolojiktir. Farklı kesimlere hitap ediyor olmak, haberlerde temel olguların aktarılmasıyla ilgili ciddi farklılıklara (örneğin çarpıtmalara, eksik bilgi vermeye ya da eklemeler yapmaya) yol açıyorsa, taraflı ve ayrımcı bir dil kullanımını beraberinde getiriyorsa bunun da sorunlu bir durum oluşturabileceğini anlamalarını sağlayın.

(20 dk)

- Çocuklara şimdi de yayımlanmış haberler üzerinden bir deneme yapacağınızı, bu haberi başka sorular eşliğinde de tartışacağınızı söyleyin. Gazeteden ya da internetten bulduğunuz bir haberi ya da Tarama Ölçütleri'ni kavratmak amacıyla 7. haftanın sonuna eklediğimiz haberlerden birini çoğaltarak dağıtın ya da projeksiyonla gösterin. Haberin alındığı kaynakla ve haberin tarihi ile ilgili bilgileri de çocuklara aktarmış olduğunuzdan emin olun.

Aşağıdaki soruları kullanarak büyük grup tartışması yöntemiyle haberi değerlendirin:

- a) Bu haberi kim yayınlamış?
- b) Dikkatimizi çekmek için hangi teknikler kullanılmış?
- c) Farklı insanlar bu haberi farklı şekilde anlayabilirler mi?
- d) Haberde neler ön plana çıkarılmış? Neler göz ardı edilmiş?
- e) Bu haber niçin yayınlanmış olabilir?

Gönüllüye not: Yukarıdaki her bir sorunun karşılığı olarak aşağıdaki bilgileri aklınızda bulundurarak tartışabilir, gerektiğinde çocuklara bu bilgileri uygun bir dille aktarabilirsiniz¹.

- a) Bütün haberler "kurgulanmıştır"; yani "yazılmış" ve "yaratılmıştır". Bu, haberin yalan ya da gerçektir olduğu anlamına gelmez, içeriğin belirli bir perspektif içerisinde şekillendirildiği anlamına gelir.
- b) Haberler kendi kuralları içerisinde yaratıcı bir dil kullanılarak inşa edilir/yazılır.
- c) Farklı insanlar aynı haberi farklı şekilde anlamlandırabilirler.
- d) Haberler, arka planda belirli bakış açılarını ve değerleri barındırmaktadır.
- e) Birçok haber belirli kişiler ya da gruplarca kâr ya da güç elde etmek amacıyla yapılır.

Değerlendirme Etkinliği: (5 dk)

Çocuklardan en son etkinlikte ele aldığınız haberi yazan kişiye kısa bir mektup yazmalarını isteyebilirsiniz. Bu mektupta, mektubu yazan kişinin haberle ilgili olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri ve önerileri bulunabilir. Çocukları, bu mektubu yazarken oturum sırasında ele aldığınız kavramları ("haber doğruluğu", "tarafsızlık", "haber alma özgürlüğü" gibi) kullanmaya yönlendirebilirsiniz.

Gönüllüye not: 8. haftanın sonunda çocuklara, Tarama Ölçütleri'ni kullanmaları için materyal (dizi film, dergi, gazete, reklam, internet sitesi vb.) inceleme görevi vermeyi unutmayın. Buldukları örnekleri 10. hafta, yani iki hafta sonra ele alacağınızı söyleyin.

Gönüllü İçin Bilgi Notu:

Medya okuryazarlığı konusunda daha fazla bilgi edinmek için Milli Eğitim Bakanlığı ve Radyo Televizyon Üst Kurulu işbirliğiyle hazırlanmış, yetişkinlere, öğretmenlere ve öğrencilere yönelik birçok kaynak barındıran www.medyaokuryazarligi.org.tr sitesinden yararlanabilirsiniz.

Ek1 Rol Kartları

Katu: Ana babanızın işi dolayısıyla aileniz ve siz İstanbul'a yerleştiniz. Türkiye ve İstanbul size yabancı. Yaşadığınız şehirdeki bir okula yazdırıldınız. Yeni bir çevreye girecek ve yeni arkadaşlar edinecek olmaktan dolayı heyecanlısınız. Çok az Türkçe biliyorsunuz; dersleri izlemekte, öğretmeninizin ve arkadaşlarınızın söylediklerini anlamakta zorluk çekiyorsunuz. Ama sorunun bir şekilde çözüleceğini düşünüyorsunuz. Bugün okul müdürü durumunuzu konuşmak için sizi ve annenizi odasına çağırdı. Öğretmeniniz ve birkaç arkadaşınız da orada olacaktı.

Katu'nun Annesi: Eşiniz ve oğlunuzla İstanbul'a yerleştiniz. Türkiye'de yabancısınız. Oğlunuz Katu'yu okula yazdırdınız. Okul müdürü çocuğu okula kabul etti; ama oğlunuz birkaç kelime Türkçe biliyor. Siz Türkiye'ye gelmeden Türkçe dersleri almışsınız ve anlayacak kadar Türkçe biliyorsunuz. Ama çocuğunuzun dersleri nasıl takip edeceği ve nasıl yeni arkadaşlar edineceği konusunda endişelisiniz. Çünkü Katu, çok az Türkçe biliyor. Ama çocuğunuzun yazdırıldığı okulda okumaktan başka bir seçeneği yok. Bugün okul müdürü çocuğunuzun okuldaki durumunu konuşmak için sizi ve Katu'yu odasına çağırdı. Öğretmen ve Katu'nun sınıfından birkaç öğrenci de toplantıya geleceklermiş.

Okul Müdürü: Okulunuza yeni bir öğrenci geldi. Bu, yabancı bir ailenin oğlu. Çocuk, eğitim dili olan Türkçede yeterince iletişim kuramıyor. Yasa gereği çocuğu okula kaydettiniz. Öte yandan sınıf öğretmeni, bazı çocuklar ve ana babalar çocuğun okula kaydedilmesini eleştiriyor. Okulda bu konuda ciddi bir tartışma süregidiyor. Bugün bu konuyu konuşmak üzere Katu'yu, Katu'nun annesini, öğretmenini, Katu'nun okulda kalmasını isteyen ve istemeyen birer öğrenciyi bir toplantı yapmak üzere odanıza davet ettiniz. Artık bu konunun çözülmesini istiyorsunuz. Toplantıya çağırdığınız kişileri "Hoşgeldiniz" diyerek karşılayın; kendilerini tanıtmalarını isteyin ve toplantıyı başlatın. Katılmanız gereken bir toplantı nedeniyle yalnızca 10 dakikanız olduğunu katılımcılara söyleyin.

Katu'nun Öğretmeni: Sınıfınıza yeni bir öğrenci geldi. Adı Katu. Bu, yabancı bir çocuk ve eğitim dili olan Türkçede yeterince iletişim kuramıyor. Sınıf zaten kalabalık. Öğretmenlik yorucu bir iş. Çocuğa eğitim vermeyi istiyorsunuz; ama bunu nasıl yapacaksınız? Bu konuda birçok endişeniz var. Çocuğun bu okul dışında bir okula gitmesinin en uygun yol olduğunu düşünüyorsunuz. Bugün okul müdürü Katu'nun okuldaki durumunu konuşmak için sizi, birkaç öğrencinizi, Katu'yu ve annesini odasına çağırdı.

Selin: İlköğretim okulunda öğrencisiniz. Bu yıl sınıfınıza yabancı bir çocuk geldi. Adı Katu. Sempatik bir çocuk. Kendi çabanızla onun dilinde birkaç kelime öğrendiniz. Katu, dersleri anlayamıyor; onun için üzülüyorsunuz ve ona yardımcı olmak istiyorsunuz. Onun sınıftan gitmesini isteyenler var; ama size göre bu bir çözüm değil. Her çocuk gibi onun da eğitim görmeye hakkı var. Bugün okul müdürü Katu'nun okuldaki durumunu konuşmak için sizi, Katu'yu, annesini ve öğretmeninizi odasına çağırdı.

Derya: İlköğretim çağında bir kızınız var. Bu yıl kızınızın sınıfına yabancı bir çocuk geldi. Çocuk az Türkçe bildiği için öğretmenin onunla daha fazla ilgilenmesi gerekiyor. Kızınız, Katu geldiğinden beri derslerin daha yavaş gittiğini söylüyor. Kızınızın derslerde yeterince başarılı olamamasından korkuyorsunuz. Ne de olsa, bu hayatta başarı çok önemli. Bugün okul müdürü yeni gelen öğrenci Katu'nun okuldaki durumunu konuşmak için sizi, Katu'yu, annesini, öğretmeni ve sınıftan bir-iki öğrenciyi odasına çağırdı.

Ek 2: Muhabir Yönergeleri

1. “Kırmızı Balon” isimli bir çocuk dergisinde muhabirsiniz. Birazdan göreceğiniz olayla ilgili bir haber yazmanız gerekecek. Lütfen çok dikkatli bir şekilde olayı izleyin, gerekirse notlar alın ve bu konuda bir haber yazmaya hazırlanın.

2. “Neşeli Çocuk” isimli bir çocuk dergisinde muhabirsiniz. Birazdan göreceğiniz olayla ilgili bir haber yazmanız gerekecek. Lütfen çok dikkatli bir şekilde olayı izleyin, gerekirse notlar alın ve bu konuda bir haber yazmaya hazırlanın.

3. “Elma Şekeri” isimli bir çocuk dergisinde muhabirsiniz. Birazdan göreceğiniz olayla ilgili bir haber yazmanız gerekecek. Lütfen çok dikkatli bir şekilde olayı izleyin, gerekirse notlar alın ve bu konuda bir haber yazmaya hazırlanın.

NOTLAR

- 1 Bu sorular şu kaynaktan adapte edilmiştir: Share, J., Jolis, T. ve Thoman, E. (2005). **Five Key Questions That Can Change the World: Lesson Plans for Media Literacy**. Center for Media Literacy. www.medialit.org.

HAFTA 9:

OLASI SORUNLARI ÖNLERİM

+ Kazanımlar:

- Duygu ve düşüncelerini uygun dille ifade etmeyi öğrenmek ve dinlemek başta olmak üzere, etkili iletişim için gerekli becerileri fark eder.
- Kişiler arası sorunların ve uyuşmazlıkların önlenmesinde doğru algılamanın ve etkili iletişimin rolünü anlar.
- Kendi iletişim özelliklerini gözden geçirir.
- Öfkesini kontrol etmenin ve uygun şekilde ifade etmenin olanaklı olduğunu kavrar.

Malzemeler: A4 boyutunda kâğıt, renkli kalemler/boyalar, maske için güçlü lastik, karton.

Ön hazırlık: Malzemelerin tamam ve yeterli olduğunun kontrolü; bazı sayfaların, dağıtılmak üzere çoğaltılması.

Süre: 100 dk

Etkinlik: Dedi-Dedim¹ (2. ve 3. sınıf düzeyindekilerle de uygulanabilir) (10 dk)

Çocukları halka halinde oturtun. Kendisine işaret ettiğiniz bir çocuk, kendisiyle ilgili bir cümle söylesin ("hafta sonlarında ... yapmaktan hoşlanırım", "... en sevdiğim renktir" vb.). Yanındaki, bu çocuğun cümlesini yansıtacak ve kendi cümlesini ekleyecek (Örneğin, "hafta sonlarında..... hoşlandığını" söyledi. Ben de, "okulda en sevdiğim ders ... "diyorum.) Her bir kişi kendinden bir öncekinin söylediğini yansıtıp kendi diyeceğini dedikten -yani, ilk başlayan, son konuşanın söylediğini yansıttıktan- sonra, oyun biter. Ondan sonra, **duyma-dinleme farkı, dinlemede dikkat ve öğrenileni bellekte tutma gibi, iletişimle ilgili meseleler üstünde -farkındalık yaratmaya yönelik- ufak bir tartışma yürütülür.**

Gönüllüye not: Yansıtıcı dinleme, bir tür özetleme ve yineleme yoluyla konuşana geribildirim vermektir. O zaman konuşan da sizin algınızı onaylayabilir ya da düzeltebilir. **Yansıtıcı dinleme, kendi başına bir arabuluculuk tekniği değilse de özellikle küçüklükten itibaren alışkanlık haline getirilirse, sorun çıkmamasında çıkmışsa da uzlaşma sağlanmasında işe yarayan bir algı berraklaştırma ve empati yetisini artırma aracıdır.** Bu da tarafların bir uyuşmazlık ya da sorun durumuna ilişkin ne hissedip ne düşündüklerini daha açıkça anlamana yardımcı olur.

Etkinlik: Hayatı Dinlemek, Dinleyerek Öğrenmek

(Bu etkinlik, çocukların, kendi kendilerine, kendi istedikleri zamanda gerçekleştirmeleri için tasarlanmıştır; o nedenle süre belirtilmemiştir.)

Sabah çok erken uyanıp pencereyi açarak ya da kapının önüne çıkarak **sabahın seslerini** dinlemek... (Acaba neler duyarız?)

Hemen şu anda susup çıt çıkarmadan **etrafı dinlemek**... (Belki bir iç çekiş, belki rüzgârın ya da cama vuran yağmurun sesi ya da bir saatin tiktakları ya da birisinin öksürdüğü/aksırdığı, bir kapının gıcırdadığı duyulabilir. Belki hiç ses duyulmaz, sessizlik duyulur!)

Bir köşeye çekilip **sokağın seslerini** dinlemek... (belki bir kedi miyavlaması, trafik gürültüsü, çocuk ağlaması, vb.)

Gönüllüye not: Bu etkinliğin amacı, adından bellidir: Dinlemeyi öğrenmek gerekir; dinleyerek öğrenilir. Çocuklara, yukarıdakileri yaparak, başta duymayı sonra da dinlemeyi öğrenmekte yol alabileceklerini söyleyebilirsiniz.

Erkinlik: Bakalım Çizebilecek miyiz?

(6. ve 7. sınıf düzeyi için uygun çizim verilmiştir. Bunun yalnızca bir bölümü üzerinde, 4. ve 5. sınıf düzeyi çocukları çalıştırmayı deneyebilirsiniz) (30 dk)

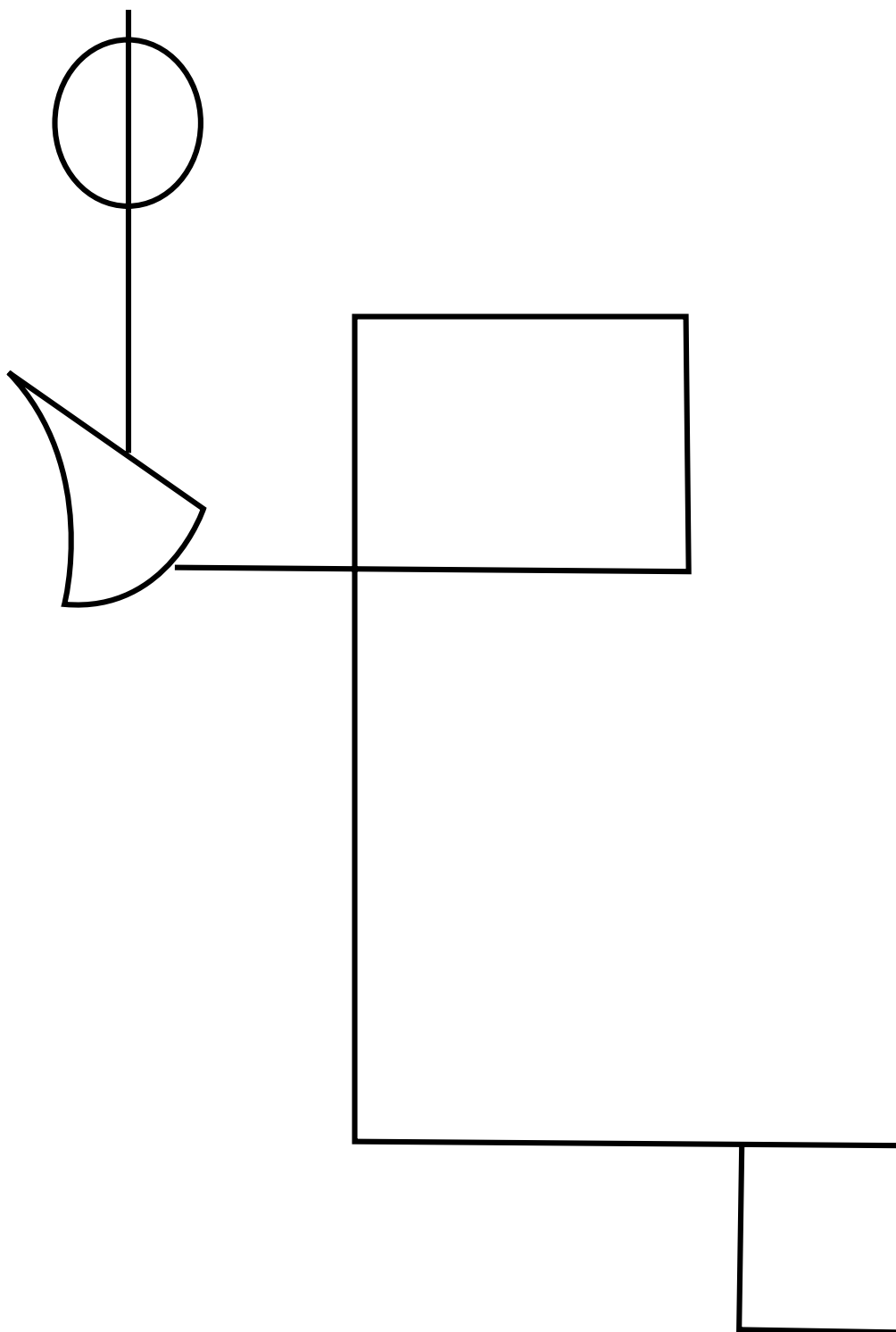

Çocuklar arasından bir gönüllü istediğinizi söyleyin. “Ne için?” sorusu gelirse, bunu yanıtlamayıp gizemli bir havaya bürünün! İlk gördüğünüz istekli elin/duyduğunuz istekli sesin sahibine, sizin yanınıza gelmesini söyleyin. İki gönüllü daha istediğinizi söyleyin. Onlar da yanınıza gelsin.

Ötekilere göstermeyerek, ilk gelen çocuğa yani “gönüllü çizdirici”ye, çizimi taşıyan kâğıdı verin. Kâğıdın arkasına başka kâğıtlar koyun ki, kâğıt okuyormuş gibi tutulduğunda, çizim -diğer çocuklar tarafından- ışık nedeniyle görölüyor olmasın. “Gönüllü çizdirici”ye, kâğıdı kucağına koyarsa ötekiler tarafından görüleceği, o nedenle dik ve altındaki diğer kâğıtlarla birlikte tutması gerektiğini söyleyin. Dalgınlık etmesini önlemek için gözünüz üzerinde olsun!

Bütün bunlar olurken diğer iki çocuğa kendilerinin de “gönüllü süreç gözlemcileri” olduklarını söyleyin ve onların da çizimi iyice görmelerine izin verin.

Çizecek olan tüm diğer çocuklara birer A4 kâğıdı ve kalem dağıtın; kâğıtları, masalarının üzerinde, kısa kenarı yukarı gelecek şekilde, mektup yazacakmış gibi tutmalarını istediğinizi söyleyin.

Çizecek olanlara ve gönüllü çizdiriciye aynı anda yüksek sesle ve tane tane, şu yönergeyi verin:

“... A ... gönüllü çizdiricimiz; ... B ... ve ... C ... de gönüllü süreç gözlemcilerimiz. A’nın, elindeki kâğıtta bir çizim var; bazı geometrik şekillerin birbirleriyle birleştirilmiş hali. O çizimi, anlatarak size çizdirecek. Sizler de dikkatle dinleyerek, gerek duyduğunuzda soru sorarak, A’nın anlattıklarından anladığınızı, önünüzdeki kâğıtlara çizeceksiniz. Amaç, A’nın elindeki kâğıttan 15 (Çizecekler kaç kişiye, o sayıyı söyleyin.) fotokopi çıkartmışız gibi olması. Yani, o çizimin tıpatıp aynısını çizmeniz bekleniyor.

B ve C de çizimi gördüler. Onlar, bütün çizme-çizdirme sürecini gözlemleyerek, ayrı ayrı not alacaklar. Ben de onlar gibi yapacağım.

A, senden **çok dikkatli ve anlaşılır konuşmanı istiyorum. Şekli elinle havada çizerek gösteremezsin. Ama söyleyemeyeceğin hiçbir şey yok. Anlatımında, her sözcüğü, her ölçü birimini, vb. kullanabilirsin. Fotokopi gibi çizimler** beklediğimizi unutma. Grup, sizlerden de fotokopi gibi çizimler çıkarabilmeniz için ne gerekiyorsa onu yapmanızı, en başta da çok iyi dinlemenizi istiyorum. **B ve C, siz ikiniz de gözünüzü ve kulağınızı dört açıp, olup bitenleri not edin.** Haydi, başla bakalım A.”

Gönüllüye not: Süreç gözlemcileri, ki bunlardan biri de sizsiniz, dikkatle izleyip not tutmalı. B ve C ile siz, dikkat etmeniz gereken noktaları açıklayan aşağıdaki 1, 2, 3, 4’ü dikkatle okumalısınız. Unutmayın: Burada “not alma”, A’nın ağızından çıkan her bir sözcüğü yazmak değil, sürece ilişkin gözlemleri not etmektir.

1. A, anlatırken, yön, uzunluk (örneğin, “12 cm’lik yatay bir çizgi bu.”), açı derecesi, yarıçap vb. sözcüklerini kullanıyor mu? Anlatmakta olduğu noktanın kâğıdın tam neresine düştüğünü açıkça belirtiyor mu? (örneğin, “sol kenardan 2 cm içerde yukarıdan da 5 cm aşağıdaki noktaya kaleminizi koyun.”) vb.

A, dinleyerek çizmeye çalışanlar tarafından sorulan soruları dikkatle dinliyor, duymak için bir çaba harcıyor mu? Yoksa sorulanların arasından sadece birini seçip onu mu yanıtlıyor?

2. Ötekiler dinliyor mu? Dinleme için gereken sessizlik az-çok var mı? Yoksa herkes bir ağızdan soru mu soruyor? Bir kişinin sorduğu soruyu ve çizdiricinin ona verdiği yanıtı diğerleri dinliyor mu, yoksa aynı anda kendileri de mi soru sormaktalar? Peki çizdirici ne yapıyor? Sorulanlar arasından birini seçip onu mu yanıtlıyor? Soruları duymak için bir çaba gösteriyor mu? vb. vb.

3. A ve ötekiler, birbirlerine geribildirim veriyorlar mı? Birbirlerinin bakış açısından bakmak için bir girişimde bulunuyorlar mı? Kendilerini karşı tarafın yerine koyuyorlar mı?

4. Ortam genelde nasıl? “Tozduman” mı? Anlatmak, dinlemek ve söyleneni anlamak, ne anladığını söylemek (yani, geribildirim vermek) için çırpınan 1-2 kişi var mı? vb. vb.

Bu etkinlik, kendi haline bırakılırsa bir saatten fazla sürebilir. Önerimiz, söylemek istediklerinizi söyleyebilecek ölçüde veri elde ettiğinizde, başlama anından en çok 15 dakika sonra, “anlatarak çizdirme/dinleyerek çizme” işlemini durdurmanızdır. İşlemi durdurduktan sonra;

A’dan sıraları dolaşıp çizimlere bakmasını isteyin. Kimseye geribildirim vermekle zaman yitirmesin; yalnızca baksın. Sonra üzerinden anlattığı kâğıdı grubun görebileceği gibi yukarıya kaldırsın. Herkesin asıl çizimi gördüğünden emin olun.

Durumu tartışırken, ilk önce A’ya neler yaşadığını/gözlemlediğini sorun. Sonra, B ile C’nin gözlem notlarını paylaşmalarını sağlayın. Gruba, kendi gözlemlerinin, farkındalıklarının neler olduğunu sorun. Kendi notlarınızı paylaşın.

İletişimin kolay bir iş olmadığı; ama kolaylaştırılması için yapılabilecekler olduğu, bunlar yapıldığında ve gerçekten söylemek istediklerini söyleyebilen ve ötekinin söylediklerini dinleyebilen kişiler söz konusu olduğunda, bazı iletişim çatışmalarının hiç ortaya çıkmayabileceği vurgulanmalı. Kendi yaşamınızdan örnek paylaşırsanız, yapılanın günlük yaşama transferinin olanaklı olduğu farkındalığını güçlendirebilirsiniz.

Yukarıdaki paragrafta dile getirilenlerin bazılarını çocukların kendileri gündeme getirirlerse coşkuyla karşılayın; tanı, tedavinin ilk adımıdır çünkü. Tanıyı kendilerinin koyabilmesi çok değerli. Eğer onlar gündeme getiremiyorlarsa da siz toparlayıcı bir konuşma yapın. Bu, önceden hazırlanmış ve üstten bakan bir söylev değil, yaşananların -hem de herkesçe- gözlemlenmesinden çıkarılmış bir ders olmalı.

Etkinlik: Sen Dili-Ben Dili² (15 dk)

Grubunuza, etkinliklerde birlikte olduğunuz zamanlarda, ben dili kullanımını önemseyişinizi söyleyin. “Nedir ben dili, hiç duydunuz mu, biliyor musunuz?” diye sorun. Yaratıcı tahminler yürütmelerini isteyin, bunları not edin; onlarla birlikte gülün, eğlenin.

Sonra **aşağıda verilenlerden yararlanarak onlara anlayabilecekleri dille açıklama yapın:**

Sen dili kullananın **üslubu** suçlayıcıdır; **karşı taraf** kendisine saldırıldığını düşünerek tepkiselleşecektir. (Böyle durumlarda tepki, daha ağır bir “karşı suçlama”dan tutun da ağlamaya, gücenmeye, mazlumlaşmaya, içe kapanıp sessizleşmeye kadar giden yol üzerinde her şey olabilir.) **Sonuçta** sorun, en iyi olasılıkla çözülmeden olduğu yerde kalacak, daha büyük olasılıkla büyüyecek; tarafların karşılıklı, giderek sertleştirdikleri tepkilerle içinden çıkılamayan bir hal alabilecektir. Buna karşılık, **ben dili** kullananın üslubu, gereksinmelerin ve duyguların sahiplenilmesini, açıkça, dürüstçe ve suçlamadan dile getirilmesini içerir. Bu durumda **karşı taraf**, durumla ilgili düşünmeye yöneltilecek, o da kendi duygularını (yine ben diliyle) ifade etme olanağı bulacaktır. **Sonuçta**, etkin iletişim sağlanmış, sorunun çözülmesi kolaylaşmış olacaktır.

Aşağıdaki sen - dili örneklerinin ben diline çevrilmesini (Bunun iki örneği aşağıda verilmiştir; diğerlerini önceden düşünmüş olmalısınız!) bir etkinlik ya da oyuna çevirebilirsiniz:

Beni o kadar kızdırıyorsun ki!

Çok saldırgansın.

Bana kendimi değersiz hissettiriyorsun!

Ne kadar dağınıksın; bu odada "insan olan" yaşamaz.

Bana aptalmışım gibi davranmandan nefret ediyorum.

Sen hiç mi sözünde durmazsın?

Yukarıdaki birinci cümlelerin ben diliyle söylenişi şöyle bir şey olabilir: "... davrandığın (yaptığın, söylediğin, vb.) zaman çok kızdığımı hissediyorum; oysa öfkeli olmak istemiyorum."

Yukarıdaki sonuncu cümleyi de ben diliyle söylemeyi deneyelim: "Bir söz verip yerine getirmediginde, kendimi değersiz hissediyorum." ya da "Söz verdiğin şeyi yapmadığında, beni umursamadığını düşünüyorum."

Etkinlik: Göz Göze (5 dk)

Çocukları ikililer olarak eşleştirin. Her ikili, birbirinin karşısında duracak; konuşmadan ve dokunmadan, göz göze bakarak 30 saniye geçirecek ve sonra konuşmaya başlayacak. Buna ilişkin yönergenizi verin ve 30 saniye sonra konuşmaya başlamalarını isteyin. Konuşacakları, o 30 saniye boyunca neler hissettikleri; iletişim içinde olduklarını düşünüp düşünmedikleri, vb. Bu konuşma işi için de bir dakika verin. Sonra herkes yerine otursun ve bu etkinlikten ne öğrendiğini, önündeki kâğıda üç-beş cümle ile "çabuk yaz"sın. Yazma başladıktan sonra bir dakika verin. İsteyene yazdıklarını okutun. **"İletişim hiç konuşmayarak/yazmayarak, vb. de gerçekleşir"** mesajının ortaya çıkması önemli.

Etkinlik: Kızdım!³ (15 dk)

Çocuklara şu soruyu sorun: "Öfke nedir?" Bu soruya ilişkin cevapları 3-4 dakika içinde aldıktan sonra ise diğer soruyu yöneltin: "Öfke nasıl ifade edilir?" Bu sorunun cevaplarını da 3-4 dakika içerisinde aldıktan sonra çocuklara şunları söyleyin: "Şimdi gözlerinizi kapatarak sizi öfkeliendiren bir şeyi hatırlamanızı ve hayalinizde canlandırmanızı istiyorum. Bu; bir kişi, bir olay ya da bir ortam olabilir. Sizi öfkeliendiren sesleri, renkleri, kişileri, kokuları, konuşmaları ve duygularınızı hatırlayın. Bu duygularınızı da az sonra yapacağınız öfke maskelerinize çizmenizi istiyorum."

Her çocuğa birer adet A4 boyutunda kâğıt verin. Elleri bulunduran tüm renkli kalemleri kullanarak maskeyi çizmelerini söyleyin. Maske yapma çalışması için gruba 5 dakika süre verin. Çalışmasını bitiren her çocuğa bir adet paket lastiği vererek maskesini yüzüne takmasını isteyin. Öfke maskesini

yüzüne takan çocuklar kendisini öfkeliendiren o anı düşündüğünde bedeninde nasıl bir değişiklik olduğunu sınıf arkadaşlarıyla paylaşabilir.

Etkinliğin başında sorduğunuz soruyu tekrar sorun: “Öfke nedir ve nasıl ifade edilir?”

Öfke tanımını yapın:

Öfke bir duygudur, bir davranış değildir.

Öfke kontrol edilebilir bir duygudur.

Öfke yaşanması gereken bir duygudur.

Öfke bir işarettir. Başkalarına karşı olumsuz duyguların ifadesini kolaylaştırır.

Çeşitlendirme:

(6-8. sınıf düzeyine uygundur) (10 dk)

Çocuklara, Hintli, şiddet karşıtı direnişçi Mahatma Gandhi’nin, **“Sıkılmış yumrukla el sıkışamazsınız”** dediğini söyleyin. Bunu tahtaya yazın. “Acaba ne demek istemiş; ne anlatmak istemiş?” deyin ve sorunuzun yanıtlarını “çabuk yaz”malarını çocuklara söyleyin. İsteyenlere, yazdıklarını okutun. Okunanları, gerek görürseniz tartışmaya açın. Fırsat eğitimi olanaklarından yararlanmayı unutmayın!

Etkinlik: Yatıştım!⁴ (15 dk)

Çocuklara, kızdıklarında, bunu, şiddet içeren biçimde ortaya koymamak için neler yaptıklarını sorun. Söylenenleri tahta kâğıdına not edin.

Şimdi, çocuklara, kullandıkları teknikleri, herkesin karşısına geçip “ oynayabileceklerini” ya da “gösterebileceklerini” söyleyin. Oynananı, öteki çocuklar da oturdukları yerden yineleyebilirler yani taklit edebilirler.

Şimdi, çeşitli yatışma teknikleri **geliştirmeleri ve bunları grupla paylaşmaları** için çocuklara zaman verin ve onları yüreklendirin.

Çocuklara, eskiden çabuk öfkelenen ve öfkesi zor geçen birisi olduğunuzu -ya da öyle birisini bildiğinizi-; çok basit yatışma tekniklerini öğrendikten ve düzenli kullanmaya kendinizi alıştırdıktan sonra çok rahat ettiğinizi söyleyerek, isterlerse bu tekniklerin neler olduğunu onlara da anlatabileceğinizi söyleyin. İsterler miymiş?

Yazma: Hemen bir kâğıt-kalem alıp duygularını yazma (öfkenin yaşandığı mekân dışında yapılmalı).

Öfkenin fiziksel görünümüne odaklanma: Kendinize bakın ve fiziksel tepkilerinizi görün: “Hızlı nefes alıyorum, terledim, yanaklarım kıpkırmızıdır şimdi, ...” Bunları yaparak psikolojik rahatlama sağlamak olanaklı.

Derin nefes alma: Adı üstünde! Nefes alma işine odaklanılarak yapılmalı.

Duyu organlarını kullanma: Farklı ve güzel bir şeye bakma (odadaki bir duvar resmi de olur, pencereden görünen bir manzara varsa, o da), sevilen bir yiyecekten bir lokma ağza atma...

Mekândan ayrılma: Kapıyı falan çarpmayarak hemen odadan (ya da öfkelendiğiniz yer neresi ise oradan) dışarı çıkma.

Düş kurma ve kendiyle konuşma: Kendini, çok sevdiğin, rahatlatıcı bir mekânda düşle ve kendine telkinde bulun: "Şimdi derin nefes al-ver ve yavaş yavaş sayı say; rahatlıyorsun..."

Spor: Hızlı bir yürüyüş, örneğin... Uzun sürmesi gerekmez.

Sayma: Ağır ağır 10'a kadar sayma. Bu sürenin sonunda rahatlamanıysanız bir kez daha baştan başlayarak sayın. Sayma konusunda yaratıcı olabileceklerini söyleyin: "Örneğin ben, öfkelendiğimde bu sayma işlemi çok kullanıyorum ama 1'den 10'a saymıyorum da bambaşka cambazlıklar yapıyorum. Diyelim 300'den geriye yedişer yedişer! Bir dahaki sefer, 100'den geriye üçer üçer, vb. sayıyorum. Böyle yapınca, hangi sayıdan geriye saymaya başlayacağımı düşünmek bile öfkemi yatıştırmak yolunda bir adım oluyor," diyebilirsiniz.

Çeşitlendirme: Sizin önerdiğiniz ve çocukların kullandıklarını söyledikleri -ya da yukarıdaki önerinizle yeni geliştirdikleri- yatışma tekniklerinin de kullanılmasıyla biten kısa rol **oynamaları** önceden düşünmüş, senaryolandırmış olabilirsiniz. Bunları çocuklara canlandırın!

Etkinlik: Günün Sonundayız (10 dk)

Çocuklardan, bireysel olarak düşünüp yazarak, bugünkü etkinlikten, "**etkin dinlemenin önemine** ilişkin ne öğrendiklerini (**öğrendikleri BİR şeyin** ne olduğunu) belirlemelerini isteyin. Bunu yapmaları için 3 dakika zaman verin. İsteklilere yazdıklarını okutun. Toparlayıcı bir-iki cümle kurun.

Gönüllüye not: 10. haftadan önce çocukların tarama için getirmeleri gereken örnekler konusunda hazırlıksız gelmeleri durumunda kullanılmak üzere örnekler hazırlamayı unutmayın.

Gönüllüye not: Dikkat edilirse, 9. ve 10. bölümlerde, her türlü kişiler arası anlaşmazlık ve çatışmayı ifade etmek üzere uyuşmazlık sözcüğünün kullanımı yeğlenmiştir. Bunun nedeni (a) çatışma sözcüğünün, çocuğa fazla sert gelebileceği, silahlı çatışmayı düşündürebileceği ve (b) anlaşmazlık sözcüğünün de -çatışma çözme ve uzlaşma alanının uzmanları tarafından- teknik bir terim olarak algılanmamasıdır.¹⁰ Aşağıdaki bilgi notunda, yeknesaklığı gidermek için her üç terime de yer verilmiştir.

Çevremizde birbirinden farklı düşünceleri, gereksinimleri, değerleri, amaçları vb. olan insanlar vardır. Bu farklı görüşler, duygular, gereksinimler, inançlar vb. kişiler arasında çatışmalara neden olabilir. Uyuşmazlık, kişiler herhangi bir şey üzerinde anlaşılmayınca ortaya çıkar.

Uyuşmazlığın yaşamın özünde var olduğunu, yaşamın doğal bir parçası olduğunu söyleyebiliriz. İster bireyler, ister gruplar arasında olsun; ister çocuklar, ister yetişkinler, ister kuşaklar arasında olsun; ister kısa süreli, ister uzun süreli olsun yaşamımızda çatışma hep vardır. Gerçekten de birçoğumuz her gün çeşitli uyuşmazlıklar yaşıyoruz: Bazen bir konuda karar verirken zorlanarak kendi kendimizle çatışabiliyoruz. Bazen “saat kaçta evde olmamız gerektiği” ya da “hangi televizyon programının izleneceği” gibi bir konu üzerinde anlaşmazlığa düşerek evdekilerle çatışma/uyuşmazlık yaşayabiliyoruz. Bazen arkadaşlarımızla, nereye gidileceğine karar vermekte zorlanmak çatışmaya yol açabiliyor.

Uyuşmazlık yaşayan taraflar, bunları bastırırlarsa ya da çözemezlerse zarar görebilirler: Kızgınlıklar, düş kırıklıkları, küskünlükler, üzüntüler yaşanır. Oysa uyuşmazlık yaşamak her zaman olumsuz değildir. Eğer bunları tüm taraflar açısından kazançlı olacak biçimde çözmeyi öğrenirsek, bu gelişme, ilerleme ve etkili iletişim kurma becerisi kazanabilmek için -yani olumlu değişimler için- bulunmaz bir fırsat olabilir.

Kimse uyuşmazlıkların nasıl çözüleceğini bilerek doğmaz. Çatışma çözme, yaşarken öğrenilir. Çözüldüğü sanılan çatışmalar, kimi zaman, aslında geçirilmiştir. O zaman, gelecekte benzer nedenler yüzünden, yeniden anlaşmazlıklar/uyuşmazlıklar çıkabilir. Oysa insanların, yakınlarıyla, dostlarıyla, arkadaşlarıyla ve diğer insanlarla huzurlu olmaya, kendilerine doyum sağlayıcı iletişim kurabilmeye gereksinimleri vardır. O halde kişilerin, çatışma öncesinde ortaya çıkan öfkelerini denetlemeyi öğrenmeleri, olası çatışmaları önleyebilecek olan iletişim becerileri ve gerektiğinde kullanmak için çatışma çözme (uzlaşma) becerileri edinmeleri, en başta kendi yaşamlarına doyum getirecektir.

Uyuşmazlıkla başa çıkarken aşağıdaki yollardan hangisini seçiyorsunuz?

Kaçma: Taraflar bir sorunun varlığını kabul etmez; görmezden gelmeyi seçer ya da sorundan kurtulmak için geriye çekilir.

Kavga etme: Tarafların, birbirleri üzerinde güç kullanmaları anlamına gelir. Aslında, taraflardan her biri, “Benim kazanmam için sen kaybetmelisin,” demektir. Burada en az bir kişinin başka birine, fiziksel ya da sözle saldırısı vardır. Kavga, genellikle taraflar birbirlerinin sorunlarını, karşılarındaki kişinin bakış açısından görmek istemedikleri zaman ortaya çıkar. Konuşmak, dinlemek ve birbirlerini anlamaya çalışmak yerine bu kişiler, saldırganlık göstermeyi ya da kendi düşüncelerinde direktmeyi yeğlerler.

Sorun çözme: Burada, anlaşmaya ulaşabilme çabası söz konusudur. Taraflar, bir sorunun varlığını kabul eder ve sorun hakkında karşılıklı konuşurlar. Taraflar sorunu tanımlar ve çözmek için çeşitli yollar ararlar; sonunda tüm taraflar için en uygun, en adil olan çözümü birlikte bulurlar.

Unutmayın ki, yukarıdaki yolların birincisinde ve ikincisinde (kaçma ve kavga etme), tarafların ya hepsi kaybeder ya da kimi “kazanır”(!) kimi kaybeder. Dahası, taraflardan biri kazanmış gibi görünse de aslında kazanmamış olduğu düşünülebilir; zira (a) bir başka kişinin (yani “kaybeden”in) üzüntüsüne tanık olmuştur; (b) “kaybeden”in sevgisini kaybetmiş ya da sevgisizliğini (belki de düşmanlığını) üzerine çekmiştir ve (c) “kazanç”ını “kaybeden”in mutsuzluğu pahasına elde etmiştir.

Üçüncü yolun (sorun çözme) benimsenmesi durumunda ise tüm taraflar kazanabilir; yani tarafların hepsi için adil olan çözüme ulaşılabilir. Bir sorunla yüz yüze gelindiğinde ya da bir çatışma yaşandığında, tarafların “sorun çözme yaklaşımı”nı benimseyerek sorunlarını ele almaları (etkili iletişim kurmaları) ve tüm taraflar için adil olan bir çözüme varabilmeleri, uzlaşma olarak adlandırılır.

Sorun çözme yönteminin en verimli şekilde kullanılabilmesi için:

- Karşıdakini, sana engel olan bir “şey” olarak değil, tıpkı senin gibi bir insan olarak gör.
- Konunun (sorunun), seni olduğu kadar diğer kişiyi, yani karşı tarafı da ilgilendirdiğini unutma.
- Sorunla kişiyi özdeşleştirme; birbirinden ayır. Kişiye değil, soruna yönel.
- Karşı tarafın da aynı senin gibi çeşitli haklara sahip olduğunu bilmen ve kabul etmen, senin cesaretindir.
- Senin de hatalı olabileceğini bilmen ve kabul etmen, gerektiğinde özür dileyebilmen, senin cesaretindir.
- Suçlamalar, doğrulukları saptansa bile, sorunu çözmekte yardımcı olmaz. Kişi, suçlandığında, savunmaya ya da karşı saldırıya geçer; dinlemez olur. Karşıdakinin soruna yönelmesini sağla; sana yönelmesini önle.
- “Öfke” ile “salırganlık ve şiddet”i birbirinden ayırmayı bil. Karşı tarafa öfkelenme hakkın var ama tepkilerini denetleyebilmelisin.
- Duygularını bastırmamalı, dile getirmelisin. Ancak onları dile getirirken dikkatli ol: Suçlayıcı, öfkelenirici, yargılayıcı (kısacası “zehirli”) sözcükler kullanmaktan kaçın.
- İleriye bak; geriye değil: Karşıdaki ile geçmişte çeşitli sorunlar yaşamış olabilirsin. Şu andaki sorunu çözmeye çalışırken, geçmiş gündeme getirme; ileriye bak ki çözüm önerileri üretebilesin.
- Karşıdakine önerilerinin nedenini sor. “Neden öyle istiyorsun?” de. Sonra da onun verdiği yanıtı, kendini onun yerine koyarak, onun bakış açısını anlamaya çalışarak dinle.

- Uzlaşma bir öğrenme sürecidir; aldığı yanıtlardan yararlanarak yeni öneriler geliştirir. Karşındakini de yeni öneriler geliştirmesi için yüreklendirir. Ortak yararlar ara; hemen sonuca varma.
- Gelişmeye açık bir ilişki kur. Gelişmeye açık bir ilişkide, karşıdaki kişiyle birçok kez çatışma-uzlaşma yaşayabilirsin.
- Çatışmalar iletişim kurarak (karşılıklı konuşma ve etkin dinleme ile) çözülür; taraf tutarak ve katı davranarak değil. Etkili iletişimde, iki ya da daha fazla sayıda taraf, ortak bir anlayışa varmak için birlikte çalışırlar.

Yeni Bir Uzlaşma Yöntemi: Arabuluculuk

Ülkemizde henüz yerleşmiş ve yaygınlaşmış olmamakla birlikte, çatışmaların çözülmesi için kullanılabilecek yollardan birisi de arabuluculuk adı verilen yöntemdir. “Arabulucu” olarak eğitim almış ve yetiştirilmiş kişiler, tarafsız üçüncü kişi olarak çatışma (anlaşmazlık) yaşayan tarafların tümüne doyum sağlayabilecek bir anlaşmaya ulaşmasında yardımcı olurlar.

Arabuluculuk, gönüllülük ilkesine göre yürütülen bir süreçtir. Arabulucu, yargılayan, kusur bulan ya da cezalandıran biri değildir. Arabulucu, çatışma yaşayan kişilerin ilişkilerinin tamamen kesilmemesi için her iki taraf açısından da adil olabilecek bir anlaşma noktasına gelmesine yardım eden kişidir. Bu süreç içerisinde, arabulucunun da bulunduğu bir ortamda, çatışma yaşayan taraflardan her biri;

- Duygularını ve yaşadığı çatışmaya kendi açısından nasıl baktığını belirtebilir.
- Gereksinmelerini ifade edebilir.
- Sorunları açıklığa kavuşturabilir.
- Karşındakinin soruna bakış açısını ve duygularını anlamaya çalışabilir.
- Çözüm üretebilir.

Bir kez daha belirtelim: Herhangi bir kişinin, çatışan tarafların “arasını bulma” çabaları, arabuluculuk değildir. Bir çatışma çözme yöntemi olarak arabuluculuk, yukarıda da belirtildiği gibi, ancak belli bir eğitimden geçmiş “arabulucu”lar tarafından uygulanabilir. “Akran arabuluculuğu”, okullarda da uygulanabilmektedir.

Barışçıl bir ortamdaki çocukların özellikleri nelerdir?¹¹

İşbirliği yapma: Çocuklar birlikte çalışabilirler; birbirlerine güvenir ve yardım ederler, paylaşmayı bilirler.

İletişim kurma: Çocuklar, dikkatle gözlemleme, etkin ve duyarlı bir şekilde dinleme gibi sağlıklı iletişim için gerekli olan davranışları gösterirler.

Hoşgörülü olma: Çocuklar farklılıkları hoşgörürler; önyargıyı bilir ve reddederler.

Duyguları ifade etme: Çocuklar, öfke, düş kırıklığı, mutsuzluk gibi duygularını, saldırganlaşmadan ifade ederler.

Uzlaşma: Çocuklar, çatışmaları çözmenin, onların üstesinden gelmenin yollarını bilir ve kullanırlar.

Sınıf içi çatışmaların nedenlerine yönelen araştırmalar, bunların altı kategoride toplanabileceğini göstermiştir:

- 1. Yarışmacı atmosfer:** Çocukların birlikte, birbirlerine destek olarak ve güvenerek değil, birbirleri ile rekabet halinde çalışmaları söz konusudur.
- 2. Hoşgörüsüz atmosfer:** Sınıfta, güvensiz ve düşmanca bir hava vardır. Kimse kimseye destek olmaz. Yalnızlık, yalıtılmışlık ve klikleşmeler egemendir. Öteki çocukların sahip oldukları ya da elde ettikleri şeyler, kıskançlık yaratır.
- 3. İletişim sorunları:** Çatışmaların çıkmasına neden olan en önemli etkindir denilebilir. Diğer kişinin duyguları, gereksinimleri, niyeti ya da davranışları yanlış anlaşıldığı, farklı algılandığı ve yorumlandığı zaman, çatışma için zemin hazırlanmış demektir. Peki, bu yanlış anlama ve anlatmaların nedenleri nelerdir?

Çocuklar,

- i. İsteklerini ve/veya gereksinimlerini;
  - etkili bir biçimde anlatmanın yollarını bilmezler,
  - anlatıp açıklamaktan ürkerler ya da korkarlar.
- ii. Dinlemeyi bilmezler.
- iii. Gözlemlemeyi başaramazlar.

4. Duyguların (doğru) ifade edilememesi: Çatışmalar, hemen de her zaman, duygulara ilişkin bir boyut içerir.

Eğer çocuklar,

- i. duygularını tanımayı bilmiyorlarsa,
- ii. öfkelerini ve düş kırıklıklarını saldırgan olmayan yollarla ortaya koyamıyorlarsa,
- iii. duygularını bastırmaya alıştırmışlarsa,
- iv. özdenetimi başaramıyorlarsa çatışmalar istenmeyen boyutlara ulaşabilir (çığırından çıkabilir).

5. Çatışma çözme (uzlaşma) becerilerinin olmayışı (eksikliği): Çocukların kişiler arası ilişkilerde kullanacakları becerileri öğrenip geliştirmelerinin birincil yolu, gündelik toplumsal yaşam içinde yetişkinlerde gözlemledikleri davranış biçimlerini içselleştirmeleri ve kullanmalarıdır. Ardından, yine yetişkinlerden gelen tepkilerle, söz konusu davranış ya da beceri pekişir veya söner. Yazık ki, ana babalar, diğer yetişkinler ve akranlar, çoğu kez, çatışmaların şiddet ya da saldırganlık içeren biçimlerde çözülmeye çalışılmasına ses çıkarmazlar, göz yumarlar. Hatta kimi zaman kendileri de bu tür davranışlar göstererek kötü örnek olurlar.

6. Yetişkin tarafından gücün kötüye kullanılması: Bir öğreticinin, elindeki gücü sınıf içinde yanlış ve düşüncesizce kullandığında, birçok çatışmaya yol açabileceğini fark etmesi çok önemlidir. Yukarıdaki ilk beş kategoride sözü edilen sorunların oluşup oluşmamasında öğreticinin belirleyici bir rolü vardır.

Dahası eğitici,

- i. eğitim ortamını çok sayıda katı kural koyarak yönetmeyi;
- ii. çocuğu, çok yüksek beklentileri ya da başka istemleri ile sıkıştırmayı;
- iii. gücünü yetkeci (otoriter) bir biçimde kullanmayı ve
- iv. tüm bu davranışlarıyla eğitim ortamında bir güvensizlik ve korku atmosferi oluşturmayı seçerse, çatışmaları körüklemiş olur.

Eğitim ortamında, çocuklar arasında çatışma olunca siz

a. Neler hissediyorsunuz?

Öfke,
engellenmişlik,
korku,
bıkkınlık,
yılgınlık,
başka.....

b. Neler yapıyorsunuz?

Çocuklar arasında çatışma çıktığı zaman kendi davranışlarınızın neler olduğunu belki de önce düşünmediniz. Aşağıda, böyle bir durumda, yetişkinlerin gösterdiği tepkileri içeren maddeler sıralanmıştır. Her bir maddeyi okuyun. Madde, çatışmalara genellikle gösterdiğiniz bir tepkiyi içeriyorsa, c bölümündeki sıralamanın uygun yerindeki boşluğa 3 yazın. Madde, ara sıra gösterdiğiniz bir tepkiyi içeriyorsa 2; hiç göstermediğiniz bir tepkiyi içeriyorsa 1 yazın.

Eğitim ortamında çatışma olunca,

1. Çocuklara durmalarını söylerim.
2. Herkesin kendini rahat hissetmesi için elimden geleni yaparım.
3. Çocukların birbirlerinin bakış açılarını anlamalarına yardımcı olmaya çalışırım.
4. Çocukları ayırırım ve ayrı tutarım.
5. Olayı etkinlik noktası sorumlusunun halletmesini sağlarım.
6. Gerçek sorunun ne olduğunu anlamaya çalışırım.
8. Anlaşma sağlamaya çalışırım.
9. Olayı şakaya vururum.
10. Çocuklara gereksiz yere olay yaratmaktan vazgeçmelerini söylerim.
11. Çocuklardan birini özür dilemeye razı etmeye çalışırım.
12. Çocukları farklı çözümler üretmeye yönlendiririm.
13. Çocukların, ödün verebilecekleri konulara karar vermelerine yardımcı olurum.
14. Çatışmayı ilgi odağı olmaktan çıkarmaya çalışırım.
15. Kimseye bir şey olmadığı sürece, çocukların dövüşmelerini/kapışmalarını engellemem.
16. Çocukları müdüre götürmekle tehdit ederim.
17. Çocuklara farklı çözüm seçenekleri sunarım.
18. Herkesin rahatlamasına yardımcı olmaya çalışırım.
19. Herkesin başka bir işe odaklanmasını sağlarım.
20. Çocuklara aralarındaki sorunu teneffüste ya da okuldan sonra halletmelerini söylerim.

c. Hangi tür tutuma sahipsiniz?

A	B	C	D	E
1	2	3	4	5 .....
6	7	8	9	10 .....
11	12	13	14	15 .....
16	17	18	19	20 .....
Toplam:	.....	.....	.....	.....

Her bir sütunda alt alta sıralanmış sayıları toplayıp toplam hanesine yazın. Her sütun, çatışma konusuna ilişkin belli bir tutumu ve yaklaşımı yansıtmaktadır. Hangi sütundaki puanınız en yüksek çıktı? O sütunun aşağıdaki açıklamasını okurken, çatışmalardaki tutumunuza ilişkin kendi algınıza uyup uymadığını bakın.

A. Katı ve Yaptırımcı Yaklaşım

İşin ucunu bırakmam. Çocuklar, neyin kabul edilebilir davranış olduğunu, neyin olmadığını iyi anlamalıdır.

B. Sorun Çözme Yaklaşımı

Çatışma varsa, sorun var demektir. Çocuklara karşı karşıya gelmek yerine, sorunu hep beraber çözebileceğimiz bir ortam yaratmaya çalışırım. Bu, yaratıcı fikirlerin üretilmesine ve ilişkilerin güçlenmesine yol açar.

C. Anlaşma Yaklaşımı

Çocukları dinlerim ve birbirlerini dinlemelerine yardımcı olmaya çalışırım. Sonra, tarafların bazı şeylerden vazgeçmelerine yardım ederim. Hepimiz her zaman, her istediğimizi elde edemeyiz.

D. Yatıştırma Yaklaşımı

Ortamda olabildiğince sakin ve barışçıl bir atmosferin var olmasını isterim. Çocukların çatışmalarının çoğu aslında önemsizdir. Dikkatlerini başka yöne çekerek çatışmayı unutmalarını sağlarım.

E. Görmezden Gelme Yaklaşımı

Çocukların, aralarındaki sorunları kendilerinin halletmelerinden yanayım. Davranışlarının sonuçlarına katlanmayı bilmeliler. Zaten, çatışma durumlarında üçüncü kişilerin yapabilecekleri pek fazla bir şey de yoktur.

Yukarıdaki yaklaşımların her biri zaman zaman uygun olabilir. Öyle zamanlar vardır ki -örneğin çatışmayı görmezden gelmek- en doğru tepkidir. Öyle zamanlar vardır ki -çocuğun güvenliğinin söz konusu olduğu bir durum- kesin ve ciddi, hatta belki katı ve yaptırımcı bir yaklaşım, sorun çözme yaklaşımına yer vermeyen bir tutum, kesinlikle gereklidir.

Gönüllü olarak, özellikle yeğlediğimiz çatışma çözme stillerini bilmemiz yararlıdır. Aksi halde, bir iki stile çakılıp kalır ve bunları uygun olmayan durumlarda da kullanmaya başlarız. Oysa eğitici için önemli olan, barış oluşturma becerisini geliştirmek, bu konudaki birikimini artırmak, doğru stili etkili biçimde kullanabilmektir.

1. Şimdi de çatışma çözme konusunda çok belirgin önem taşıyan iletişim konusunda yarattığınız atmosferi fark etmenize yarayacak bir başka ölçek üzerine çalışalım:

1. Çocukları dinlerken gözlerinin içine bakarım.
2. Çocukların bana söylediklerini ya da sorduklarını anlamadığım zaman yinelemelerini rica ederim.
3. Çocukların sorularını ya da yanıtlarını yinelemem.
4. Onaylamayı ve ödüllendirmeyi yalnızca hak edildiği zaman yaparım.
5. Bir çocuğun sorduğu soruyu, kendim yanıtlamak yerine, sınıfa yöneltirim.
6. Davranışları, değerlendirci ya da yargılayıcı olmayan biçimlerde ele almaya özen gösteririm.
7. Kendimle ilgili (hatta, kimi zaman özel) bilgilerin bir bölümünü çocuklarla paylaşıyorum.
8. Sözcüklerimle başka, bedenimle başka mesajlar vermemeye çalışırım.
9. Çocuğa bir soru sorduğumda, soruyu yinelemeden/ya da ipucu vermeden önce en az 5 saniye beklerim.
10. Çocuklarımın sözünü kesmem.
11. Çocuklarla konuşurken "lütfen", "teşekkür ederim" gibi sözcükleri kullanırım.

Çocuklara karşı davranışlarınız, onların birbirlerine ve size karşı davranışlarında belirleyici rol oynar. Yukarıdaki maddelerin tümü, sınıf içi iletişim atmosferini iyileştirici davranışları içermektedir.

Aşağıda bunlar aynı sırayla açıklanmaktadır:

1. Bunu yapmanız, dinlediğinizi gösterir.
2. Bunu yapmanız, çocukların söylediği ya da sorduğunu iyice anlamak istediğinizi, çocuklara değer verdiğinizi gösterir.
3. Bunu yapmanız, çocuğun açık seçik ve yüksek sesle konuşmasını sağlar.
4. Bunu yapmanız, içten olduğunuzu, onay ve ödülü otomatik olarak değil, seçerek verdiğinizi gösterir ve çocuğu yüreklendirir.
5. Bunu yapmanız, çocukların yalnızca sizden değil birbirlerinden de öğrenecek şeyleri olduğunu düşündüğünüzü gösterir.
6. Bunu yapmanız, önyargısız ve açık olduğunuzu gösterir.
7. Bunu yapmanız, güven ortamı yaratmaya ve dolayısıyla çocukların da kendilerini açmalarına katkıda bulunur.
8. Bunu yapmanız, içtenliğinizi gösterir.
9. Bunu yapmanız, onların söyleyeceklerini dinlemeyi gerçekten istediğinizi gösterir.
10. Bunu yapmanız, nazik davranışı özendirir; atmosferi olumlu yönde etkiler. Bu, çocuklar arasındaki iletişimde yansımalarını bulur ve çatışmaların çözülmesini kolaylaştırır.

Harvard Üniversitesi, Uzlaşma için Aşağıdaki İlkeleri Öneriyor (Bunları çocuklarla ilişkilerinizde ve/ya da onların arasındaki ilişkilerde kullanabileceğiniz gibi, dilerseniz, özellikle 6-8. sınıf düzeyi çocuklarla paylaşabilir, tartışmalarını, uygulanmalarını, vb. sağlayabilirsiniz.)

1. **Gereksinmeler:** Savunacağınız bir pozisyon/yer belirlemek yerine, gereksinmelere odaklanın.
2. **Kişiler:** Sorunlarla kişileri birbirlerinden ayırın; soruna odaklanın, kişiye değil; sorunla savaşın, kişiyle değil.
3. **Ölçütler:** Çözümü, olabildiğince, nesnel ölçütler üzerine oturtun. Pratiklik ve uygulanabilirlik ölçütlerini önemseyin.
4. **Olanaklar:** Karar vermeden önce, farklı fikirler/görüşler, olası çözümler oluşturmaya çalışın.

NOTLAR

1. Özdemir, Banu (2010). **Yaşamı Sınıfa Taşımak**. İstanbul: Elma Yayınları.
2. Ege Çağdaş Eğitim Vakfı. (2007). **Sosyal Yaşam Becerileri: Öğrenci ve Veli Etkinlikleri Kılavuz Kitabı**. İzmir. ss.142-147.
3. Özdemir, Banu (2010). **Yaşamı Sınıfa Taşımak**. İstanbul: Elma Yayınları. ss. 110-112.
4. A.g.e.
5. Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D., Akipek, Ş., Bağlı, M. T., Erhürman, T. ve Uluç, F. Ö. (1998). **Yurttaş Olmak İçin... Eğitici El Kitabı** İstanbul: Umut Vakfı Yayınları. ss. 39-44.
6. Bora, A. **Gücümüzü Fark Etmek: Kadınlarla Grup Çalışması için Rehber**. Ankara: A.Ü. Kadın Sorunları Araştırma Uygulama Merkezi.
7. Gürkaynak, İ. (2002). Gürkaynak Yurttaşlık Enstitüsü. **ÇocukÇocuk Dergisi**. 20. ss. 31-33.
8. Gürkaynak, İ. (2004). **Patikalardan Yollara: İletişim Eğitimi Ders Notları**. Ankara: Uçan Süpürge Yayınları, No. 12.
9. Taştan, N. (2006). **Çatışma Çözme Eğitimi ve Akran Arabuluculuğu**. Ankara: Nobel Yayınları.
10. Prof. Dr. Mehmet R. Gürkaynak ve Yrd. Doç. Dr. Esra Çuhadar Gürkaynak'la görüşmeler.
11. Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D., Akipek, Ş., Bağlı, M. T., Erhürman, T. ve Uluç, F. Ö. (1998). **Yurttaş Olmak İçin... Eğitici El Kitabı**. İstanbul: Umut Vakfı Yayınları. ss. 42-48.

HAFTA 10:

SUÇ: SORUNLARIMI UZLAŞARAK ÇÖZERİM

BİRİNCİ BÖLÜM: MATERYAL TARTIŞMASI

Süre: 30 dk

Malzemeler: Çocukların getirdiği ya da sizin hazırladığınız kaynaklar; Tarama Ölçütleri ve Rapor Formu örnekleri.

Bu haftanın ilk 30 dakikasını materyal incelemesine ayırıyoruz. 8. haftanın sonunda çocuklara, hafta içinde Tarama Ölçütleri'ni kullanmaları için materyal (dizi film, dergi, gazete, reklam, internet sitesi vb.) inceleme görevi vermiştiniz. Çocuklar verdiğiniz materyali incelemiş ve bir rapor ile gelmişlerse, 30 dakikalık etkinliği seçtiğiniz birkaç rapor üzerinden büyük grup tartışması yöntemiyle yürütebilirsiniz. Eğer çocuklardan rapor gelmemişse, 7. haftanın sonuna eklediğimiz haberlerden ya da kendinizin seçtiği bir materyal üzerinden tartışma açabilirsiniz. Bunun için 10. hafta öncesinde birkaç haberi çocuk sayısı kadar çoğaltmış olarak gelin ya da bir materyali projeksiyonla duvara yansıtmak için hazırlık yapmış olun. Materyali büyük grup tartışması yöntemiyle inceleyin. Bu yarım saatlik tartışmada şu noktalara dikkat edin:

- Çocuklar inceledikleri materyali Tarama Ölçütleri'nin bir maddesi ile ilişkilendirmiş ve bu maddeyi Rapor Formu'nun "sorun" kısmında belirtmiş olabilirler. Örneğin, bir dizi filmde yer alan bir sahnenin ayrımcılık içerdiğini belirtmiş olabilirler. Bunu tartışırken "Bu sahne Tarama Ölçütleri'ndeki başka maddelerle de ilişkilendirilebilir mi?" diye sorun ve çocukları, tarama yaptıkları metni daha geniş bir perspektiften değerlendirmeleri konusunda yönlendirin.
- Çocuklar bazen açıkça sorun oluşturmeyen bir ifadeyi, sorun olarak raporlamış olabilirler. Bu tür örnekler de çocuk haklarını, ayrımcılığı, kalıpyargıları, toplumsal cinsiyet konularını vs. tartışmak için iyi bir fırsat yaratır. Bu fırsatları kullanın; yani fırsat eğitimi yapın.
- Rapor Formu'ndaki "gerekçe" bölümünün üzerinde özellikle durun. Deneyimlerimiz, çocukların en fazla gerekçe yazarken geliştiklerini göstermektedir. Gerekçe bölümünde çocukları Tarama Ölçütleri'ndeki kavramları kullanmaya yönlendirin. Örneğin, inceledikleri bir haberde evine zorla girilen bir insan varsa, çocukların bunu "Özel yaşamın gizliliği" kavramlarını kullanarak gerekçelendirmelerini sağlamaya çalışın.
- Etkinlikte inceleyemediğiniz raporlara en geç bir hafta sonra Rapor Formu'nun üzerine yazılı olarak geribildirim vermeyi unutmayın.

İKİNCİ BÖLÜM

Kazanımlar:

- Kendi yaşadığı ya da kurgulanmış uyuşmazlık durumlarını analiz edebilir ve çözüm önerebilir.
- Gereksinmelere odaklanmanın uzlaşmadaki önemini kavrar.

Malzemeler: A4 boyutunda kâğıt, karton, renkli kalem/boyalar.

Ön hazırlık: Çoğaltılacak materyali hazırlamak; malzemeleri hazırlamak.

Süre: 150 dk

Etkinlik: Farklı Bakış Açıları, Yaratıcı Çözümler (15 dk)

Çocuklara, "Durumlara farklı açılardan bakabilmek, uyuşmazlık içinde olan bireylerin gereksinmelerine odaklanmak, yaratıcı çözümler üretebilmek, sorun çözme ve uzlaşmada çok işe yarar. Bakalım iki küçük örnek üzerinde çalışarak bir yere varabilecek miyiz?" deyin. Kendilerine göstereceğiniz ve okuyacağınız "problem içeren soru"nun olası uzlaşma içeren yanıtını kendi kendilerine düşünmeleri, yüksek sesle söylememeleri konusunda çocukları uyarın.

Aşağıdaki üç soruyu, belli aralıklarla alt alta kâğıtlı tahta kâğıdına yazmış, ortadaki ile alttakini kapatacak şekilde kâğıdı alttan yukarı doğru kıvrımış, uçlarını macunla yapıştırmış ve bu kıvrık kâğıdı başka iki kâğıdın altına saklamış olun. Saklama kâğıtlarını kaldırın. Şu anda çocuklar kıvrık kâğıdı ve onun üzerinde yazılı soruların yalnızca ilkinin görüyorlar.

Saklama kâğıdını açar açmaz, görünen soruyu yüksek sesle okuyun. "Konuşmak yok. Düşünmek var. Çözümü sessizce düşünün," deyin. 1 dakikalık süre sonunda, isteklileri konuşturun. Aynı işlemi, birer birer açacağınız diğer iki soru cümlesiyle de yineleyin.

Kullanılacak soru cümleleri¹:

1. Beş işçi bir gün çalışarak bir tarlanın tümünü sürebiliyorsa, aynı tarlayı bir işçi kaç günde sürer?
2. İki çocuk satranç oynuyor. Beş oyun oynadılar ve ikisi de eşit sayıda oyunu kazandı. Bu, nasıl olabilir?

Gönüllüye not: **Birinci soruda**, sorunun yanıtının o işçinin çalışma hızına bağlı olduğuyla ilgili bir yanıt, **ikinci soruda** da o iki çocuğun birbirleriyle değil, başkalarıyla satranç oynadıkları yanıtını bekliyoruz. Çocuklar şunları fark etmeli: **Bir sorunun yanıtı her zaman ilk aklımıza gelen değildir; durumlar her zaman göründükleri gibi değildir; bize söylenenler ilk anladığımızdan farklı olabilir**, vb. Bu farkındalığın kazandırılması için aşağıda verilen ve uzlaşma literatürünün klasiklerinden olan etkinliğe de yer verebilirsiniz:

Etkinlik: Portakalım Var Benim!² (10 dk)
(2-3. ve 6-8. sınıflar için de uygundur)

Çocuklara aşağıdaki paragrafı okuyun:

Anneleri, İpek’le Elâ’yı, ikisinin de istedikleri bir portakal konusunda tartışırken buldu mutfakta. Öfkeyle portakalı aldı, ortadan ikiye kesti, “Paylaşmayı öğrenin artık,” diyerek bir yarısını İpek’in, bir yarısını da Elâ’nın eline tutuşturdu ve hızla mutfaktan çıktı. Bunlar olurken, özellikle de annelerinin portakalı ortadan kesiverdiği anda, İpek de Elâ da hüngür hüngür ağlamaya başlamışlardı.

“Acaba neden?” diye sorarak tartışmayı başlatın. Bir noktada tartışmayı kesin ve şöyle deyin: “Meğerse, İpek’in, okuldaki bir etkinlik için hiç koparılmadan döndüre döndüre kesilmiş bir portakal kabuğuna gereksinmesi varmış. Elâ da arkadaşının doğum günü için yapmaya söz verdiği portakallı kekin hamuruna, bir portakalın suyunu koymalıymış.”

“Demek ki neymiş?” ya da “Şimdi ne diyorsunuz?” gibi bir şey diyerek çocukları konu üzerinde tekrar düşünmeye/tartışmaya yönleltebilirsiniz.

Etkinlik sonunda, çocukların şunları fark etmiş olduğundan emin olun:

1. **Eğer anneleri aceleci davranmasa ve çocukların gereksinmelerini öğrenmek için bir-iki dakika harcasaydı** uyuşmazlık, herkesin (her iki tarafın da) gereksinmelerinin doyurulduğu bir biçimde giderilebilecekti.
2. Daha da iyisi, **çocuklar, birbirlerinin gereksinmelerini öğrenmek için birkaç dakika konuşsalar ve birbirlerini dinleselerdi** işin içine annenin gireceği bir uyuşmazlık çıkmayacaktı bile.
3. Bulunduğumuz “yer”i, yani **pozisyonumuzu savunup durmak yerine, gereksinmelere odaklanmayı başarabilirsek, bunu ilke edinebilirsek** çoğu uyuşmazlık, ortaya çıkmaz bile.

Etkinlik: Ahmet Bey’in Evi³ (15 dk)
(2-3. sınıf düzeyi için de kullanılabilir)

Ahmet Bey’in evi yüksek bir tepenin üstündeydi. Eve gitmek için her gün uzun bir yokuşu tırmanırdı. Evlerine gitmek için aynı yokuşu çıkmak zorunda kalan başkaları da vardı. Hep birlikte düşünmüş ve şuna karar vermişlerdi: Yokuşun ortasına, oraya gelince oturmak için bir bank koyacaklardı. Böylece uzun yokuşun ortasında dinlenebileceklerdi. Bankı, tasarladıkları gibi büyük çınar ağacının altına yerleştirdiler. Birkaç gün sonra, bank yerinde yoktu. Bankı yerinden kaldıran, evi bankın bulunduğu yere bakan Mehmet Bey’di. Mehmet Bey, bankın evinin manzarasını bozduğunu düşünüyordu. Üstelik evi tepede olmadığı için banka da hiç ihtiyacı yoktu.

Sorular

1. Bu olayda ne oluyor?
2. Buradaki sorun nedir?
3. Tepede oturanlar ve Mehmet Bey, bankın konulması ve kaldırılması hakkında ne düşünüyor ve ne hissediyor olabilirler? Neden?
4. Mehmet Bey ve diğerleri sorunu -tüm tarafları mutlu edecek şekilde- çözmek için ne yapabilirler?

Etkinlik: Durumlar ve Sorular⁴ (25 dk)

Aşağıdaki durumların her birini grubunuza okuduktan sonra, ilgili soruları birer birer sorun ve her "durum"un her bir "soru" çerçevesinde tartışılarak irdelenmesine önayak olun.

Durumlar

- Arkadaşınız size sormadan çantanızı karıştırarak kaleminizi alıp kullandı.
- Okuldan iki arkadaşınızın sizin hakkınızda dedikodu yaptığını duydunuz.
- Çok sevdiğiniz bir arkadaşınız, okuldaki hatalı bir davranışınızı ana babanıza anlattı. Siz de bu nedenle ailenizden azar işittiniz.
- Bir arkadaşınız ödevinizi istedi. Kendisi yapamamış; sizden çekecekmiş.

Sorular

- Aralarında çatışma/anlaşmazlık olan taraflar hangileridir?
- Çatışma/anlaşmazlık yaşanan konu nedir?
- Taraflar nasıl davranırlarsa çatışmaya yöneleceklerdir?
- Taraflar nasıl davranırlarsa uzlaşmaya yönelebilirler?
- Taraflardan biri olarak yukarıdaki durumların her birinde, siz nasıl davranırsınız? Bu davranışınızın kısa ve uzun dönemli sonuçlarını düşünün.

Gönüllüye not: Tartışma sırasında çocukların, birbirlerinin dediklerini dikkatle dinlemelerine, duyduklarının üstüne temellendirerek konuşmalarına (yani her bir kişinin, kendinden önce konuşan[lar]dan tamamen bağımsız olarak kendi "hazırladığını" söylememesine), söylenenlerin sorulmuş olan sorunun yanıtı olmasına, vb. önem verin; olabildiğince çok kişinin katılımını sağlamaya çalışın, vb. Tüm bunlar için siz de iyi dinleyin; ortamı ve etkileşimi iyi gözlemleyin! İki gönüllü birlikte çalışıyor olmanın nimetlerinden yararlanın; birbirinizin gözü kulağı olun.

Her bir duruma ilişkin her bir soru üzerinde tartışılması sırasında, açılım sağlayıcı başka sorular sorun (Bunlara çeşitli örnekleri kılavuzda ayrı bir başlık altında sıraladık.) ya da diğer çocukların sormasını özendirin, hatta kışkırtın.

Çeşitlendirme 1: (10 dk)

O güne dek gözlemlediğiniz, grubunuzdakilerin arasında çatışmaya en çok neden olan durumları içeren başka durumları, durumlar listesine ekleyin ve grubunuzu onlar üzerinde de çalıştırın. Ya da grubunuzdakilerden, kendi yaşamlarından bildikleri/yaşadıkları/gözlemledikleri çatışma durumlarını 2-3 cümle ile söylemelerini isteyin; anlatılanları, yukarıda verilmiş olan sorular çerçevesinde tartışın.

Çeşitlendirme 2: Önceden, yukarıda verilen her bir “durum”u ayrı ayrı ufak kâğıtlara yazmış olun. Grubunuzu beşe (ya da grup büyüklüğüne ve oluşturduğunuz durumların sayısına bakarak o sayıda küçük gruba) bölün. Her grubun üyeleri yüz yüze olacak şekilde yerlerini aldıktan ve yerleştikten sonra, gruplara durumlardan birinin yazılı olduğu kâğıdı verin ve önceden grup sayısınca ufak kâğıtlara yazdığınız birinci soruyu tüm gruplara dağıtın. Ellerindeki “durum”u o “soru” çerçevesinde tartışmaları için birkaç dakika süre verin. Aynı şeyi diğer sorular için de yapın. Grup sözcülerinin, kendi gruplarındaki tartışmaların sonuçlarını büyük grupla paylaşımlarına zaman ayırın.

Gönüllüye not: Süreci dikkatle izleyerek etkinliğin temposunun düşmemesi için önlem alın. Örneğin, grup sayısınca hazırladığınız yeni bir soruyu, önceki soru üzerindeki tartışmanın tüm gruplarda yeterli olduğunu gördüğünüz anda verin ki “arası soğumasın” ve tartışma heyecanı ve sürekliliği yerinde kalsın. **Özetle: Hiçbir tartışmanın (ve bu tartışmanın da) “âdet yerini bulsun” için, “mış gibi”, üstünkörü yapılmasına, meselelerin geçirtilmesine izin vermeyin. Amaç; daima, konular üzerinde eleştirel düşünebilen, yansıtabilen, bunlardan bir şeyler öğrenen bireyler yetişmesine katkı yapmaktır.**

Çeşitlendirme 3: Ufaklara Ufalanmış Sorular! (25 dk)

2. ve 3. sınıf düzeyinde, yukarıda verilmiş olan durumların yalnızca bir-ikisini (diyelim ilkini ve sonuncusunu) seçebilir ya da bu durumlardan hiçbirini kullanmayıp, kendiniz çocukların düzeylerine ve yaşamlarına uygun olacağını düşündüğünüz birkaç durum yaratabilir ve bunlar üzerinde çalışma düzenleyebilirsiniz.

Burada önemli olan, ufacık bir sorunu/“durum”u bile, iyi düşünülmüş, açık uçlu ve çok boyutlu sorularla derinlemesine incelemeye fırsat tanımak ve çocukları, sanki “durum”la ilgisizmiş gibi duran sorularla da ilgilendirmektir.

Örneğin, diyelim, 2- 3. sınıf düzeyindekilerle, ilk durum üzerinde çalışacaksınız. Durumu (okuyarak ya da tahta kâğıdına yazarak, vb.) verdikten sonra, aşağıdaki sorularla başlayabilirsiniz tartıştırmaya:

1. Arkadaş kimdir?
2. İyi arkadaş kimdir; nasıl özellikleri vardır? Sizin iyi arkadaşlarınız kimler?
3. Arkadaşlarınızla birlikte olduğunuzda mutlu oluyor musunuz? Neden?
4. Arkadaşlar arasında sorun çıkar mı/kavga olur mu? Neden? Ne zaman? Öyle bir şey olunca genellikle ne yaparsınız (her biriniz, bireyler olarak)?
5. “Durum”daki, arkadaşınız denilen ve kalemi almış olan kişi acaba niçin öyle davrandı? Bu yaptığı uygun/doğru muydu? Neden?
6. Bir şeyin “birisinin” ya da “birisine ait” olması ne demektir? Başkasına ait bir şeyi almak ya da onunla oynamak, vb. isteyen birisi ne yapmalıdır? Neden?
7. Paylaşmak ne demektir? Bu Eğitim Parkında/Öğrenim Biriminde bizler neleri paylaşıyoruz? Paylaştığımız şeyleri nasıl koruyoruz?
8. Anlattığım “durum”da bir sorun var değil mi? Ne o sorun?

9. "Durum"daki "siz" ile "arkadaşınız" arasında şimdi ne olacak? "Siz" neler hissedeceksiniz? (Gönüllüye not: Söylenenlerin duygu anlatan sözcükler olduğundan emin olun; değilse, sorunuzu yineleyin.) Ne yapacaksınız? Başka neler yapabilirsiniz?
10. Bu duruma benzer şeyler sizin yaşamınızda oldu mu? Ne hissettiniz? Ne yaptınız?
11. Böyle durumlarda mutlaka yapılması gereken BİR şey ve mutlaka kaçınılması gereken BİR şey söyleyebilir misiniz (ki bunları hep aklımızda tutalım ve grubumuzun davranış ilkeleri olsunlar.)?

Erkinlik: Kazanmak ya da Kaybetmek (30 dk)

(6-8. sınıf düzeyi için DE uygundur)

Bu, 9. haftadan 10. haftaya geçilirken verilecek bir tür ev ödevi olarak da düşünülebilir. Ödev sözcüğünü kullanmanıza gerek yok; onun yerine kullanacağınız sözcük ya da ifade için yaratıcılığınızı kullanın!

Aşağıdaki üç durumu, 10. hafta sonunda tekrar ele almalarını ve ilk verdikleri yanıtlarla, konuyu etraflıca ele aldıktan sonra verdikleri yanıtlar arasında fark olup olmadığını incelemelerini isteyebilirsiniz. Bu incelemeyi, çocukların edinimlerini değerlendirmek amacıyla siz de yapabilirsiniz.

Durum 1: Hüsnü ile Hüsnüye iki kardeş. Evdeki bilgisayarı kullanmak konusunda aralarında anlaşmazlık çıktı. Her zamanki gibi! Anneleri (ya da babaları) koşarak gürültüye geldi. Hüsnü'yü kenara çekti ve "Bırak Hüsnüye kullansın bilgisayarı. O daha yeni yeni öğreniyor"; Hüsnüye'ye de "Sen kullanabilirsin bilgisayarı," dedi. Odadan çıkarken Hüsnü'ye dönüp "Kardeşini rahat bırak." da dedi. Geldiği gibi hızla, çıktı gitti.

Durum 2: Ağabeyiniz şahane kek yapıyor. Aşçı mı olacak ne... Bir gün, iki arkadaşı gelmişti: Talih ve Talip. Şans eseri, evde ağabeyinizin bir saat önce fırından çıkardığı taze kekten kalmış birkaç dilim de vardı. Ama Talih de Talip de son kalan dilime göz koyunca, olanlar oldu. Neredeyse kavga çıkıyordu. Neyse ki, ağabeyiniz, son dilimi ikiye bölerek yarısını Talih'e yarısını da Talip'e verdi de...

Durum 3: İki kardeş, aynı odayı paylaşıyorlar. Kardeş-1, tam bir 3T! (3T demek, temiz, titiz, tertipli birisi demek). Kardeş-2 ise dağınık mı dağınık. Bu nedenle her dakika kavga/uyuşmazlık çıkıyor aralarında. Bağırış çağırışa alıştı ev halkı; ama bugünkü uyuşmazlık iyice kötüydü. İtip kakmalar, düşürmeler, yumruklaşmalar söz konusu oldu. Eşyaların düşme sesi üzerine, anneleri (ya da babaları) odaya girdi ve çığlık çığlığa şöyle bağırdı: "Bıktım sizden. Artık aynı odayı kullanmayacaksınız. Kardeş-1 (ya da Kardeş-2 de demiş olabilir; çok bağırıyordu, anlayamadım!) sen artık salondaki kanepede yatacaksın." Vurdu kapıyı çıktı.

Yukarıdaki üç durumu, aşağıdaki sorular çerçevesinde inceleyip yanıtlarınızı not edin.

Kazanan kim?

Kaybeden kim?

Bu, iyi bir çözüm mü? Neden?

Başka neler yapılabilirdi/olabilirdi?

Etkin dinleme uyuşmazlığın çıkmamasına yarayabilir miydi? Nasıl?

Etkinlik: Broşürüm Benim (45 dk)

(6-8. sınıf düzeyi için DE uygundur)

Çocukların her biri için, bir A4 kâğıdı, uzunlamasına -akordiyon gibi- üçe kıvrılarak, broşür görünümü almasını, önceden sağlamış olun. Bu kâğıtları çocuklara dağıtın. Onlara şöyle deyin: "Göreviniz³, önünüzdeki kıvrık kâğıtları birer broşüre dönüştürmek. Kendi başınıza çalışacaksınız. Broşürünüzün başlığı şu: Uyuşmazlık Nasıl Denetlenir/Yönetilir?"

Çocuklara, bu ana dek uyuşmazlık hakkında konuştuklarınızdan, uyuşmazlık onları ele geçirmeden/denetlemeden, onların uyuşmazlığı ele geçirebileceği/denetleyebileceği (yani, uyuşmazlığın, doğru yöntemler kullanılırsa, denetlenebilir olduğu) sonucuna ulaşmış olmalarını beklediğinizi, broşürde de bunun yolunu yordamını -açık seçik ve uygulanabilir biçimde- başkalarına anlatmalarını istediğinizi söyleyin.

Çocukları, broşürlerini bilgi sağlayıcı olduğu kadar çekici hale de getirmeleri konusunda özendirin; renkli kalemleri, boyaları, vb. kullanabileceklerini söyleyin. Bunları önceden hazırlamış ve çocukların kullanımına sunmuş olun. Etkinlikte, uyuşmazlık konusunda şu ana dek edindikleri becerilere odaklanarak çalışmalarını beklediğinizi anımsatın.

Bunu Şenlik Haftası'nda sergilenebilecek bir çalışmaya da dönüştürebilirsiniz. Belki o zaman A4 yerine, daha büyücek renkli kartonlardan broşür oluşturulması düşünülebilir.

Gönüllüye not:

Aşağıdaki metni çoğaltıp dağıtabilir ve çocuklara, bu kâğıdı sürekli görebilecekleri bir yerde tutmalarının işlerine yarayacağını düşündüğünüzü, "grup" denilen yerlerin, yaşamdaki yakınlar (aile bireyleri, dostlar, arkadaşlar) olarak düşünülebileceğini söyleyebilirsiniz.

6 (YAZIYLA ALTI) ADIMDA UZLAŞMA: O KADAR DA ZOR DEĞİLMİŞ!

- 1. Gereksinimleri belirle (İstediğin, tam olarak nedir?):** Uyuşmazlığın taraflarının her biri bu soruyu, diğerlerini suçlamadan, yanıtlamalı.
- 2. Sorunu tanımla (Şu durumda, sorunun ne olduğunu düşünüyorsunuz?):** Bunu taraflar düşünmeli. Grup da düşünce üreterek yardımcı olmaya çalışabilir.
- 3. Olabildiğince çok sayıda çözüm önerisi üret (Sorunu çözmek için ne gibi olasılıklarımız var?):** Tüm grup bunun üzerinde çalışabilir. Çalışmayı yazarak, tartışma-yargılama-değerlendirme olmadan sürdürmek uygundur. Burada amaç, çok sayıda olası çözüm üretilmesidir.
- 4. Çözüm önerilerini değerlendir (Bu çözüm seni rahatlatır mı/sevindirir mi/mutlu eder mi?):** 3 nolu aşamada oluşturulmuş olan seçenekleri, uyuşmazlığın tüm tarafları teker teker kendi adına değerlendirir ve kabul edilebilir olanlarla kabul edilemez olanları ayırır.
- 5. Hangi çözüm önerisinin en iyisi olduğuna karar ver (Bu çözümü tüm taraflar kabul ediyor mu? Uzlaşıldı mı?):** Çözümün tüm taraflarca kabul edildiği çok açık olmalı. Taraflar, ortak bir çözüm (ortak payda, uzlaşma) aramaktaki emekleri nedeniyle övgüyü hak ediyorlar.
- 6. Çözüm önerisinin nasıl uygulandığına bak (Durumu bir kez daha konuşalım ve sorunun gerçekten çözüldüğünden emin olalım.):** Çözümün değerlendirilmesi için bir plan oluşturulmalı. Uyuşmazlığın doğasına, tarafların yaşlarına, vb. bağlı olarak, bu değerlendirme hemen ya da birkaç saat içinde ya da daha sonraki bir gün yapılabilir.

Değerlendirme Önerileri (10 dk)

 Aşağıda verilen “Anlaşmazlığa Düşünce Ben Ne Yapıyorum?” başlıklı formu çoğaltarak uzlaşma konusunun başladığı hafta ilk etkinlik olarak ve konunun üzerinde durulan ikinci haftanın sonunda bir kez daha çocuklara doldurtabilir ve iki uygulama arasındaki farkları belirleyebilirsiniz.

2. Çocuklardan, kurgulanmış -ya da kendi yaşamlarından- bir çatışma örneği ve bu çatışmanın çözülmesi için uzlaşma önerileri yazmalarını isteyebilirsiniz.

Gönüllüye not: 10. haftanın sonunda çocuklara, Tarama Ölçütleri’ni kullanmaları için materyal (dizi film, dergi, gazete, reklam, internet sitesi vb.) inceleme görevi vermeyi unutmayın. Buldukları örnekleri 12. hafta, yani iki hafta sonra ele alacağınızı söyleyin.

ANLAŞMAZLIĞA DÜŞÜNCE BEN NE YAPIYORUM?⁵

Anlaşmazlık (çatışma) yaşadığım zaman

	Hiçbir Zaman	Bazen	Her Zaman
1. Karşımdaki kişiye vururum.	0	0	0
2. Kaçarım.	0	0	0
3. Arkadaşlarımdan yardım isterim.	0	0	0
4. Karşımdaki kişiyle konuşurum.	0	0	0
5. Olayın üstünde durmamaya çalışırım.	0	0	0
6. Karşımdaki kişinin bakış açısını anlamaya çalışırım.	0	0	0
7. İş şakaya vururum.	0	0	0
8. Büyüklerden yardım isterim.	0	0	0
9. Karşımdaki kişinin özür dilemesini sağlarım.	0	0	0
10. Özür dilerim.	0	0	0
11. Sorunu incelerim.	0	0	0
12. Karşımdaki kişiyi dinlerim.	0	0	0
13. Karşımdaki kişiye, "Git başımdan" derim.	0	0	0
14. Küfredirim.	0	0	0
15. Arkadaşlarımı karşımdaki kişinin üstüne salarım.	0	0	0

NOTLAR

1. Taştan, N. (2006). **Çatışma Çözme Eğitimi ve Akran Arabuluculuğu**. Ankara: Nobel Yayınları.
2. **www.anitra.net/streetwrites** Workshop.
3. Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D., Akipek, Ş., Bağlı, M. T., Erhürman, T. ve Uluç, F. Ö. (2002). **Ben İnsanım: İletişim Kurarım**, 2. sınıf, Ankara, ss. 14-15.
4. Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D., Akipek, Ş., Bağlı, M. T., Erhürman, T. ve Uluç, F. Ö. (1998). **Yurttaş Olmak İçin...** İstanbul: Umut Vakfı Yayınları, ss. 41-42.
5. Gürkaynak, İ., Gözütok, F. D., Akipek, Ş., Bağlı, M. T., Erhürman, T. ve Uluç, F. Ö. (1998). **Yurttaş Olmak İçin... Eğitici El Kitabı**. İstanbul: Umut Vakfı Yayınları, s. 39.

HAFTA 11:

MERDİVENİ ÇIKIYORUM!

+ Kazanımlar:

- Katılımın farklı şekillerde ve derecelerde olduğunu kavrar.
- Gerçek katılımın ne olduğunu kavrar.

Malzemeler: Karton ya da tahta kâğıdı, kalem, kâğıt, tahta kalem, zarf, uhu-tak (yapıştırıcı), torba.

Ön hazırlık:

- Ekteki (Ek 1) bingo kâğıdından çocuk sayısı kadar çoğaltın. Çocukların seviyesine uygun olan bingo kâğıdından çoğalttığınızdan emin olun.
- Ek 2’de verilen Vatandaş Gazetesi’ni altı adet çoğaltın ve etkinlik odasının duvarlarına asın. Çocukların seviyesine uygun olan Vatandaş Gazetesi’nden çoğalttığınızdan emin olun.]
- Görüşler’den (Ek 3) çocuk sayısı kadar çoğaltın.
- Ek 4’te verilen Roger Hart’ın katılım merdivenini, kartonun hepsini kaplayacak şekilde çizin. Küçük olacağını düşünüyorsanız, merdiveni iki kartonu birleştirerek de çizebilirsiniz. Çocukların seviyesine uygun olan merdiveni çizmeye dikkat edin.
- Etkinlik 2’deki ölçütleri büyük kâğıda veya bir kartona yazın.
- Ek 5’te bulunan durum kartlarından¹ çoğaltıp işaretli yerlerden kesin ve bir torbaya yerleştirin. Torbada çocuk sayısının yarısı kadar kâğıt olmalıdır. Durum kartları sınıf seviyelerine göre farklılık göstermektedir (Bkz. Ek 5).

Süre: 100 dk

Etkinlik 1: Katılım Bingosu² (15 dk.)

- Bu haftaki etkinliğe “Katılım Bingosu” oyunuyla başlayacak, çocukların katılım kavramı ile ilgili çeşitli ifadeleri görmelerini ve tartışmalarını sağlayarak katılım konusuna giriş yapmış olacağız. Çocuklara bu aşamada, oyunun adı da dahil olmak üzere “katılım” kelimesiyle ilgili herhangi bir şey söylemeyin.
- Her bir çocuğa bir bingo kâğıdı ve kalem verin. Odada serbestçe dolaşmalarını, kâğıtta yazan her bir soruyu ayrı ayrı kişilere sormalarını, soruya yanıt veren kişinin adını kutucuğa yazmalarını isteyin. Her kutuya sadece bir kişinin isminin yazılacağını, uygun olan bir kutucuğa isterlerse kendi isimlerini de yazabileceklerini hatırlatın. Bir kişinin adının kutuya yazılması için o sorunun yanıtını veya oradaki eylemi nasıl/ne zaman gerçekleştirdiğine dair bilgileri çok kısa bir sürede size anlatması, bir başka deyişle sizi ikna etmesi gerekmektedir. Kâğıdı doldurmaları için çocuklara 10 dakika süre verin. Oyuna, “Kutuları çabuk çabuk doldurmaya devam edin, bitirenler 'Bingo' diye bağırırsın” diyerek heyecan katabilirsiniz. Grubun çoğu bingo dedikten sonra bir sonraki çalışmaya geçebilirsiniz.

Katılım Bingosu'nda yer alan ifadeler:

- Daha önce oy vermiş birisini bulun.
- Okulda bir veya birkaç kulübe üye olan birisini bulun.
- Daha önce bir konuda yazılı şikâyetle bulunmuş birisini bulun.
- Daha önce bulunduğu grubun kurallarının belirlenmesine katılmış birisini bulun.
- Çevresinde gördüğü bir sorunla ilgili çalışma yapmış birisini bulun.
- Ailesi içinde alınan kararlara katkı yapan birisini bulun.
- Okulda öğrenci temsilciliği yapmış ya da okul konseyine katılmış birisini bulun.
- TEGV'de daha önce etkinlik almış birisini bulun.
- Gönüllülük yapmak isteyen birisini bulun.

Gönüllüye not: 2-3. sınıflar için Ek 1'de bulunan ve daha az ifade içeren bingo kâğıdını kullanın.

- Okulda bir veya birkaç kulübe üye olan birisini bulun.
- Daha önce bir konuda yazılı şikâyetle bulunmuş birisini bulun.
- Daha önce bulunduğu grubun kurallarının belirlenmesine katılmış birisini bulun.
- Çevresinde gördüğü bir sorunla ilgili çalışma yapmış birisini bulun.
- Daha önce oy vermiş birisini bulun.
- Okulda öğrenci temsilciliği yapmış ya da okul konseyine katılmış birisini bulun.

- Oyun tamamlandıktan sonra "doldurulmamış kutucuklar olup olmadığı"nı, "en çabuk doldurulmuş kutucuğun hangisi/hangileri olduğu"nu, "hangi kutu/cukları doldururken zorlandıkları"nı ve "bunların olası nedenlerinin neler olabileceği"ni teker teker sorun. Son olarak, "Bingo'daki ifadeleri düşündüğünüzde ortak bir özellik dikkatinizi çekti mi?" sorusunu yöneltin ve çocukların yanıtlarını alın.

Etkinlik 2: Vatandaş Gazetesi³ (25 dk)

- Çocuklara "Vatandaş Gazetesi" isimli bir gazete hazırlandığını söyleyin. Çocuklardan Vatandaş Gazetesi'nin duvarda asılı olan altı haberini okumalarını isteyin. (2-3.sınıflar için sadece üç haber yer almaktadır.) Duvarda asılı olan bu haberleri belli bir sıra içinde okumalarına gerek olmadığını, ancak altısını da okumaları gerektiğini hatırlatın ve haberleri okuyabilmeleri için 10 dakika süreleri olduğunu söyleyin. Okuma sonunda aşağıdaki sorular eşliğinde büyük grupla bir tartışma yürütün:
  - a) Sizce bu haberlerin ortak özellikleri ne/ler olabilir?
  - b) Bu haberlerde sizce katılımı örnekleyecek şeyler/davranışlar/etkinlikler/eylemler var mı? Varsa belirtin.
  - c) Katılım kelimesi size ne çağırıştırıyor?
  - d) Bu haberlerde kişilerin gösterdiği hangi davranış/davranışları katılım olarak düşünüyorsunuz? Aynı örnekler için başka katılım yolları söz konusu olabilir miydi?
  - e) Bu haberlerde yer alan türden katılım örneklerinin toplumda olmaması halinde neler kaybederiz?

Gönüllüye not: “Katılma” kelimesi “toplum yaşamında yer almak, toplum yaşamının bir parçası olmak” şeklinde tanımlanabilir. Birçok toplumsal ya da bireysel sorun, resmi ya da resmi olmayan katılma düzeneklerinin kullanımıyla çözülebilir.

Katılma süreci, kişilerin bir araya gelerek çözebilecekleri ya da mevcut katılma yollarını kullanarak müdahale edebilecekleri durumların/sorunların varlığını fark etmeleriyle başlar. Bu aşamayı, sorunun nasıl çözüleceğine ilişkin olarak sorundan etkilenen kişilerin yapacağı fikir alışverişi ve tartışma süreci izler. Tüm bu tartışmaların, belirli bir kararın uygulanması noktasında bağlanması ve birlikte alınan kararın gereklerinin, karara katılan herkes tarafından yerine getirilmesi amaçlanır.

Katılma, bazen de bundan farklı olarak hukuksal olarak belirlenmiş -genel ve yerel seçimlerde oy kullanmak gibi- düzeneklerle gerçekleştirilir.⁴

- “Vatandaş Gazetesi” çalışmasından sonra çocuklara bingo oyununu neden oynamış olabileceklerini sorun. Orada yer alan cümlelere 1-2 örnek verin. Örneğin; “Daha önce bulunduğu grubun kurallarının belirlenmesine katılmış birisini bulun”; “Çevresinde gördüğü bir sorunla ilgili çalışma yapmış birisini bulun.” Burada yazan ifadelerin de katılımla ilişkili olduğunu söyleyin.

Etkinlik 3: Katılım Merdiveni (30 dk)

- Çocuklara -şu ana kadar- toplumsal yaşamda yer alan çeşitli katılım biçimleri hakkında bir çalışma yaptığınızı hatırlatın. Toplumsal yaşamda “çocukların katılımı”nın da önemli ve vazgeçilmez olduğunu vurgulayın. Şimdi çocukların katılımıyla ilgili çeşitli örnekleri inceleyeceklerini ve bunların nasıl/ne derece bir katılımı içerdiği hakkında tartışma yürüteceklerini söyleyin.
- Her çocuğa aşağıdaki görüşlerin yer aldığı metin kutularından (Ek 3: Görüşler) birer tane dağıtın. Okumaları için çocuklara 3 dakika verin.

2-3. sınıflar ile 4-5. sınıflar için;

Durum 1: Bir grup çocuğun, bir stadyumdaki 23 Nisan kutlamalarında, protokol misafirlerini karşılamak ve yerlerine oturtmak için gönüllü olarak görev almaları, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 2: Televizyonda yayınlanacak bir çocuk programının nasıl olması gerektiği konusunda çocukların görüşünün alınması, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

6-8. sınıflar için;

Durum 1: Bir grup çocuğun, bir stadyumdaki 23 Nisan kutlamalarında, protokol misafirlerini karşılamak ve yerlerine oturtmak için gönüllü olarak görev almaları, **çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.**

Durum 2: Televizyonda yayınlanacak bir çocuk programının nasıl olması gerektiği konusunda çocukların görüşünün alınması, **çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.**

Durum 3: 7 yaşındaki bir çocuğun elinde siyasi mesajlar içeren bir pankartla bir siyasi partinin mitingine katılması **çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.**

- Aşağıdaki sorular eşliğinde büyük grup tartışması gerçekleştirin:
  - Bu durumlar arasında bir fark gözlemliyor musunuz?
  - Hangi durumdaki çocuklar daha üst düzeyde/daha iyi/daha değerli/daha çok katılım göstermiştir?
  - Bu durumları çocukların katılımı açısından sıralamanız gerekse, nasıl sıralarsınız?
  - Bu sıralamayı neye göre yaptınız?

Gönüllüye not: Bu aşamada, çocukların sadece iki/üç durum arasında "katılım değerleri" açısından fark olduğunu görmelerini istiyoruz. Bu değerlendirmeyi yaptırırken kendi gerekçelerini açıklamalarını da mutlaka isteyin. Görüşler arasında farklılık olmadığı görüşü gelirse neden böyle düşündüklerini sorun ve açıklamalarını isteyin.

- Ekte yer alan bilgi notundan yararlanarak Roger Hart'ın Katılım Merdiveni'nden bahsedin ve "Ek 4: Roger Hart'ın Katılım Merdiveni" isimli dokümanı her çocuğa dağıtın. (Birinci kademe ve ikinci kademeye yönelik dağıtılacak dokümanlar farklıdır.) Merdiveni incelemelerini için çocuklara 10 dakika verin. Ne düşündüklerini sorun.
- Şimdi önceden hazırladığınız ve üzerinde ölçütlerin yazılı olduğu büyük kâğıdı açın. Bu ölçütlerin çocuk katılımını değerlendirirken yol göstereceği bilgisini paylaşın. Çocukların ölçütleri okumasını ve her biri için bir örnek vermesini isteyin.

Ölçütler⁵:

1. Çocukların konu ve etkinlikle ilgili bilgi sahibi olmaları.
2. Çocukların arkadaşları ve yetişkinlerle işbirliği yapmaları.
3. Çocukların aktif olmaları.
4. Çocukların yaptıklarının dikkate alınması, göstermelik rollerinin olmaması.

- Üçerli gruplar oluşturun. Gruplara “Yukarıdaki üç durumun her birini, katılım merdiveninde nerelere (hangi basamaklara) yerleştirirsiniz?” sorusunu yöneltin. Gruplardan görüşlerini Hart’ın merdivenindeki açıklamaları kullanarak gerekçelendirmelerini isteyin. Gelen görüşleri not edin. Bu uygulamada sıralama yapma kadar sıralamanın hangi ölçütlere göre yapıldığının açıklanması önemlidir. Bunu çocuklara da mutlaka hatırlatın.
- Ölçütler eşliğinde, az önce yapmış olduğunuz sıralamanın nasıl olması gerektiğini, büyük grup içerisinde tartışın.

Gönüllüye not: Durumlara denk gelen katılım merdiveni basamakları sırasıyla 4, 5 ve 1’dir. 1. basamak hiçbir şekilde katılım sayılmamaktadır.

Sıralamayı, ölçütleri de kullanarak, şu şekilde açıklayabiliriz: **Üçüncü durumda** çocukların katılımı yetişkinlerin yönlendirmesiyle olmuştur ve çocuklar bilgi sahibi değildir; dolayısıyla birinci ve ikinci durumlara göre katılım değeri düşüktür; hatta katılım merdivenine göre hiç yoktur. **Birinci durumda** çocuklar gönüllü oldukları için katılım değeri daha yüksektir; ancak yine de yetişkinler tarafından belirlenen bir çalışmada, 23 Nisan’da çocukların görev alması gerekli görüldüğü için görev almaktadırlar. **İkinci durumda** ise yetişkinler tarafından yapılan bir çocuk programı için çocuklara danışılmaktadır ve çocuk-yetişkin işbirliği vardır. Ancak çalışma yetişkinler tarafından başlatılan ve çocukların sonradan dahil edildiği bir çalışmadır; dolayısıyla merdivende daha yüksek basamaklarda değildir.

Etkinlik 4: Merdivende Neredeyiz? (15 dk)

- Kartona çizmiş olduğunuz katılım merdivenini (8 basamaklı) duvara asın.
- İkililer oluşturun. İkililerin içinde durum kartları bulunan torbadan birer tane seçmesini isteyin. (Not: Yaş seviyesine göre gruplara dağıtılacak durum kartları farklıdır.) Gruplara bir miktar uhu-tak verin.
- İkililerden, çektikleri durum kartının -katılım merdiveninden ve bir önceki etkinlikte bahsi geçen ölçütlerden yararlanarak- merdivenin hangi basamağına ait olabileceğini tartışmalarını ve duvardaki büyük merdivenin ilgili basamağının yanına uhu-tak ile yapıştırmalarını isteyin. Çocuk sayısının yarısı kadar durum kartının asılmış olması gerekmektedir. Herkesin asılan durum kartlarını ve merdivendeki yerlerini incelemelerini isteyin.
- Her bir durumu yüksek sesle okuyun ve ikililerden, okunan durumun merdivenin hangi basamağına ait olduğunu düşünüyorlarsa söylemelerini isteyin. Bunu yaparken bir önceki etkinlikte bahsi geçen ölçütleri unutmamaları gerektiğini hatırlatın ve merdivene yerleştirme nedenlerini bu ölçütleri kullanarak anlatmalarını söyleyin.

Gönüllüye not: Durum kartlarının bulunduğu basamaklar şöyledir:

- Bir grup 8. sınıf öğrencisi, sorunlarla baş etme yöntemi olarak akran arabuluculuğunu duymuştur ve kendi okullarında buna benzer bir mekanizma kurmak istemişlerdir. Öncelikle diğer öğrencilere bahsetmişler ve fikirlerini okul konseyine götürmüşlerdir. Öğretmen temsilcilerin fikrini çok beğenmiş ve çocuklara yardımcı olabilmek için çalışmalara başlamış. (Basamak 8)
- Vali, konuk edeceği 50 önemli kişi için büyük bir yemek düzenleyecektir. İlindeki başarılı bir okul korosundan bu yemekte şarkı söylemesi istenmiştir. (Basamak 2)
- Bir grup yetişkin, bulundukları ilde daha çok kreş hizmeti verilmesini istediği için gösteri yapmaya karar vermiştir. Bunu yaparken çocuklarının ellerine “Okula gitmek istiyorum;” yazılı pankartlar vermişlerdir. (Basamak 1)
- Bir okul, öğrencilerine yemek ve teneffüs saatlerinde verdiği hizmetleri iyileştirmek istemiştir. Okulda çalışma grubu kurmak üzere bir seçim düzenlenmiş ve öğrencilerden de aday göstermeleri istenmiştir. Bu grup, öğrencilerin neler istediklerini öğrenmek konusunda çalışacaktır. Bundan sonra, çalışanların ve öğrencilerin yapacağı çalışmaların planlamasıyla ve düzenlenmesiyle bu çalışma grubu ilgilenecektir. (Basamak 4)
- Yörede bulunan parkta yapılacak değişikliklerle ilgili olarak, farklı kişi ve kurumların görüşlerinin alınacağı bir panel düzenlenmektedir. O bölgede bulunan bir okuldan da görüş bildirmesi için panele bir öğrenci göndermesi istenmiştir. Okul müdürü parkın bulunduğu bölgede yaşamayan ancak davranışları ve giyim tarzı ile örnek olan bir öğrenciyi panele göndermiştir. (Basamak 3)

Etkinlik 5: Değerlendirme (15 dk)

- 5-6’şarlı gruplar oluşturun. Kendi hayatlarında ya da çevrelerinde gördükleri (evde, okulda, sokakta, vb.), “katılım” içeren bir durumu düşünmelerini ve grup arkadaşlarıyla paylaşmalarını isteyin.
- “Sizden, vücutlarınızla çocuk katılımını anlatan bir heykel oluşturma istenseydi, bu heykel nasıl olurdu?” sorusunu sorun. “Her biriniz heykelin bir parçası olacak şekilde katılım heykelinizi oluşturun” deyin. Grupların hazırlık yapmaları için (katılımla ilgili ne anlatılacağına karar vermeleri ve grupça heykeli oluşturmaları için) 6-7 dakika verin. Heykellerine bir isim vermelerini de isteyin. Oluşturdukları heykelin çocukların toplumsal yaşama katılımı ile ilgili durumları anlatmasının önemli olduğunu paylaşın. Örneğin, gruplar çocukların ders ortamına aktif katılımlarını gösteren bir heykel oluşturabilirler.
- Her grup heykelini tek tek sergilesin. Heykellerin donuk olarak durduğu sırada, diğer çocuklardan heykelde ne anlatıldığını, “çocuk katılımı” ile ilgili nelere vurgu yapıldığını tahmin etmelerini isteyin.
- Tahminler alındıktan sonra heykeli oluşturan grup, heykellerine verdikleri ismi ve heykelde neleri anlatmak istediklerini ifade etsinler.

Gönüllüye not: 12. haftadan önce çocukların tarama için getirmeleri gereken örnekler konusunda hazırlıksız gelmeleri durumunda kullanılmak üzere örnekler hazırlamayı unutmayın.

Çeşitlendirme 1: (10 dk)

- Çocuklara post-it dağıtın. Yaşamlarındaki farklı katılım düzeylerine ait durumları düşünmelerini ve içlerinden seçtikleri bir tanesini post-it'e yazarak mekânda sizin göstereceğiniz bir yere yapıştırmalarını isteyin.
- Çocukların post-itleri okumalarını isteyin.

Çeşitlendirme 2: (20 dk)

(6-8. sınıf seviyesinde etkinlik sonunda uygulayabilirsiniz.)

- Aşağıdaki her bir soruyu A4 kâğıdına yazın ve duvarda beş farklı yere asın.
  - a) "Çocuk katılım"ının çocuklara yararları ne olabilir? Bu yararlardan bir tanesini yazınız.
  - b) "Çocuk katılımı"nın yetişkinlere yararları ne olabilir? Bu yararlardan bir tanesini yazınız.
  - c) Yetişkinin, çocuğun katılımı konusunda yaşayabileceği zorluklar neler olabilir? Bunlardan bir tanesini yazınız.
  - d) Çocuğun, katılım konusunda yaşayabileceği zorluklar neler olabilir? Bir tanesini yazınız.
  - e) Katılım sağladığını düşündüğün bir durumu ve neler hissettiğini bizlere yazınız.
- Çocuklarla şu bilgiyi paylaşın: "Katılım" yasalarla güvence altına alınmış bir haktır. Ancak; halen karar alma süreçlerine çocukların da katılımı konusunda birçok insanın ikna edilmesi gerekmektedir." Örneğin, çocuklar okul yönetim süreçlerine katılabilmeli, ailelerini ilgilendiren kararlara yaşları ve donanımları çerçevesinde katkı sunmalı, arkadaşlarıyla kulüp çalışmaları gerçekleştirmeli ve gözlemledikleri sorunlar karşısında sessiz kalmamalı.
- Her bir çocuğa beş tane post-it verin. Duvarda asılı sorulara yanıtlarını ayrı ayrı post-it'lere yazmalarını ve ilgili sorunun altına yapıştırmalarını isteyin. Her soruya yanıt vermek zorunda olmadıklarını ve isterlerse post-it'lere isimlerini yazabileceklerini çocuklara hatırlatın. Herkesin yazılanları sessizce okumasını sağlayın.

Gönüllüye not: Çocuk katılımın yararları ve bu konuda yaşanabilecek zorluklar hakkında gelebilecek olası yanıtlar aşağıda verilmektedir.

Yetişkinler için faydaları: Çalışmayı kolaylaştırır; aile içi iletişimi güçlendirir; sorumluluklar paylaşılır; çözümler için çalışılır; sorumluluklarını bilen çocuklar yetişkinlere yardımcı olur; onları tanımaya, ihtiyaçlarının ve isteklerinin anlaşılmasına yardımcı oluyor.⁷

Çocuklar için faydaları: Demokrasi kavramını öğrenip, gerçek hayatta uygularlar. Farklı kültürlerden gelen ve farklı fikirleri olan çocukların katılımı sağlanır. Çocuklar alınan kararlara katılırlarsa karara uyum sağlamaları kolaylaşır. Güven kazanırlar. Motive olurlar. Hak ve sorumlulukların farkına varırlar. Toplumun bir parçası olurlar. Toplumun sorunlarına duyarlı olurlar. Birey olurlar. Empati kurarlar.⁸

Zorluklar: Fazla sorumluluk çocukları zorlayabilir. Çocukların birbirini dinlemesinde bir engel olabilir. Bazen de çocuklar yeterli desteği görmeyebilirler. Bunun yanı sıra yetişkinler, çocukların katılımı konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmayabilirler. Çocuklar açısından göstermelik katılım fırsatları yaratarak aslında gerçek katılımdan çok çocukların genelde dinleyen ve öğrenen taraf gibi görülmesi söz konusu olabilir.

Gönüllü İçin Bilgi Notu

Katılım Düzeyleri⁹

Katılım, aileden uluslararası platforma, okullara, işyerlerine, sağlık hizmetlerine, yerel ve ulusal yönetimlere, kulüplere, sendikalara, parlamentolara kadar birçok düzeyde gerçekleşebilir. Birleşmiş Milletler, gençlerin katılımını şöyle tanımlıyor:

- Ekonomik katılım (çalışma ve gelişme).
- Siyasi katılım (karar alma süreçleri).
- Sosyal katılım (toplum ve çevre faaliyetlerinin içinde yer almak).
- Kültürel katılım (sanat faaliyetleri, kültürel değerler).

Gençlerin katılımının önemi yalnızca onların yeni ve yaratıcı fikirlerini hesaba katmakla sınırlı değil. Aynı zamanda güçle ilgili; gençlerin verilen kararlarda somut söz hakkına sahip olmasıyla ilgili. Roger Hart'ın Katılım Merdiveni modeli, bazı katılım düzeylerinin aslında nasıl hiç katılmamak anlamına geldiğini gösteriyor.

ROGER HART'A GÖRE KATILIM MERDİVENİ¹⁰

BASAMAK-8: Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar: Çocuk, çocukların başlattığı ve yürüttüğü bir projenin içindedir. Ancak yetişkinlere de projeye katılmaları için öneri götürülebilir. 7'den farkı: Çocuk, yetişkini de gerektiğinde işin içine davet edebilecek denli katılımcıdır.

BASAMAK-7: Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler: Çocuk, örneğin oyun olgusunda olduğu gibi, diğer çocuklarla birlikte kararları kendilerinin aldıkları ve kendilerinin yönettikleri bir çalışma içerisinde. 6'dan farkı: Projenin kaynağı, çocuğun kendisidir.

BASAMAK-6: Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler: Çocuk, yetişkinlerin başlattığı bir projede karar alınmasına katılır. 5'ten farkı: Çocuk, doğrudan doğruya karar alma sürecinin içindedir.

BASAMAK-5: Danışılarak Bilgilendirme: Çocuk, büyüklere danışman olarak çalışır. Yetişkinler çocuğa danışır ve danıştıkları konu önemlidir. Çocuğun verdiği bilgi işlevseldir. Ancak çocuklara, bu danışmanlığın sonuçları iletilmez. 4'ten farkı: Çocuğun görüşlerinden projede yararlanılır.

BASAMAK-4: Bilgilendirilerek Görevlendirme: Çocuk, projenin amacını anlamıştır; kendi katılımı ile ilgili kararı kimlerin niçin verdiğini bilmektedir; anlamlı ve işlevsel bir rolü vardır, projeye katılmaya bilgilendirildikten sonra kendisi gönüllü olmuştur. Ancak projenin planlanması ve yürütülmesi yetişkinlerin sorumluluğundadır. 3'ten farkı: Çocuğun anlamlı-işlevsel bir rolü vardır ve çocuk bilgilendirilmiştir.

BASAMAK-3: Göstermelik Katılım: Görünüşte çocuğun söz hakkı vardır. Ama söz hakkı olan konuda çocuğun bilgilenebilmesine fırsat ve ortam sağlanmaz. Örneğin çocuk, panele çocukların temsilcisi sıfatıyla katılır ancak, temsilcisi olduğu grubu gerçekten temsil etmesi için gerekli altyapı ve düzenek kurulmamıştır. 2'den farkı: Çocuğun söz hakkı vardır.

BASAMAK-2: Dekorasyon: Çocuk, özel amaçlar için hazırlanmış tişört, vb. giyer. Çocuk ilginç bir gösteri yapmak için oradadır. Dans eder, şarkı söyler. Ama bunlar kendi seçimi değildir. Orada olmasının nedeni "DEKORATİF"tir. 1'den farkı: Yetişkinler çocuktan esinlendikleri iddiasında değildirler.

BASAMAK-1: Zorlama- Manipülasyon: Çocuk konu hakkında herhangi bir anlayışa sahip değildir. Örneğin çocuğa politik pankartlar taşıtma. Çocuk, inisiyatif sahibi değildir. Bir nesne olarak kullanılır ya da yanlış yönlendirilir. Çocuk esinlenilen kaynak gibi gösterilir. "Hayalinizdeki parkı çizin" denir ama yorumlamada çocuklara fikir sorulmaz.

Bingo Kağıdı

4-5. sınıflar ile 6-8.sınıflar

BİNGO

Okulda bir veya birkaç kulübe üye birisini bulun.	Daha önce bulunduğu grubun kurallarının belirlenmesine katılmış birisini bulun.	TEGV'de daha önce etkinlik almış birisini bulun. ....
Daha önce bir konuda yazılı şikayette bulunmuş birisini bulun.	Çevresinde gördüğü bir sorunla ilgili çalışma yapmış birini bulun.	Gönüllülük yapmak isteyen birisini bulun. ....
Daha önce oy vermiş birisini bulun.	Ailesi içinde alınan kararlara katkı yapan birisini bulun.	Okulda öğrenci temsilciliği yapmış ya da okul konseyine katılmış birisini bulun. ....

Bingo Kağıdı

2-3. sınıflar

BİNGO

Okulda bir veya birkaç kulübe üye birisini bulun.

.....
.....

Daha önce bulunduğu grubun kurallarının belirlenmesine katılmış birisini bulun.

.....
.....

Daha önce bir konuda yazılı şikayette bulunmuş birisini bulun.

.....
.....

Çevresinde gördüğü bir sorunla ilgili çalışma yapmış birini bulun.

.....
.....

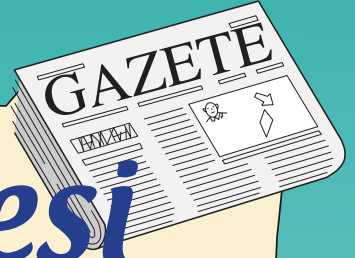
Daha önce oy vermiş birisini bulun.

.....
.....

Okulda öğrenci temsilciliği yapmış ya da okul konseyine katılmış birisini bulun.

.....
.....

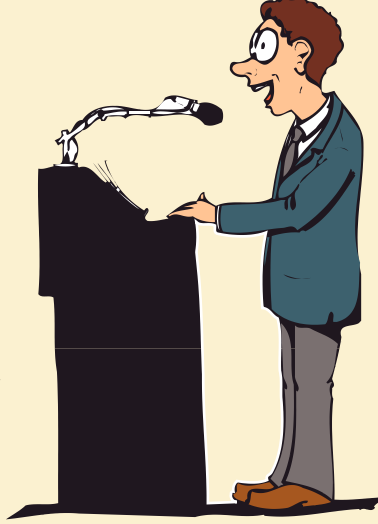

Vatandaş Gazetesi

4-5. sınıflar ile 6- 8. sınıflar için

BELEDİYE SEÇİMLERİ

Vatandaş Mustafa Durmaz, dün Güzelsu belediye başkanını belirlemek için yapılan seçimlerde sandığa giderek oy kullandı. Oy verdikten sonra basın toplantısı yapan Mustafa Durmaz, “Düşündüm, taşındım, araştırdım... Oyumu, belediye başkanlığı için en yeterli ve yetenekli bulduğum aday için kullandım” dedi.

‘Kalaycılar Sokağı’, ‘Kalaycılar Sokağı’ Olarak Kalmalıdır...”

Sivrice Belediyesi tarafından adı “Beton Sokak” olarak değiştirilen Kalaycılar Sokağı’nda oturan vatandaş Canan Sarıova ve 32 semt sakini, birer dilekçeyle belediyeye başvurarak sokağın adının eskisi gibi kalmasını istediler. Grup adına bir açıklama yapan Canan Sarıova şöyle dedi: “Sokağımızın tarihi çok eskidir. Adı da, bu kasabayı ünlendiren kalaycıların bu sokakta yerleşmiş olmalarından gelir. Ben, tıpkı annem ve anneannem gibi Kalaycılar Sokağı’nda oynadım, büyüdüm. Burayı adıyla birlikte benimsedim ve sevdim. Sokağımızın adını geri istiyoruz!”

Lise Öğrencisi Ertuğrul Beykızı, “Uyuşturucuya Hayır” diyor...

Uyuşturucu maddelerin ölümcül zararlarının bilincinde olan Vadi Lisesi öğrencisi vatandaş Ertuğrul Beykızı, “Dün, arkadaşlarım Sevinç ve Hamdi’yle karar verdik, okulumuzda ‘Uyuşturucuya Hayır’ kampanyasını başlatıyoruz. Uyuşturucuya karşı daha sert önlemlerin alınması için imza toplayıp TBMM’ye göndereceğiz” dedi. Okul müdürü ve vali imza kampanyasına katılan ilk kişiler oldular.

Vatandaş Selim Toprak, Evlerinin Salonunun Griye Boyanmasına Karşı...

7 yaşındaki Selim Toprak, badana olan evlerinin salonunun ana babasının arzu ettiği gibi griye değil, kırmızıya boyanmasını istedi.

Aydınkent Üniversitesi Geliştirme Derneği, Öğrencilere Destek Oluyor...

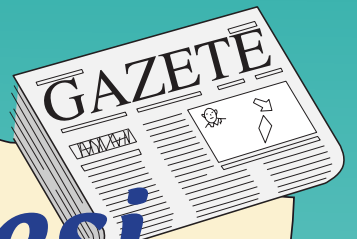
Aydınkent Üniversitesi’ni bu yıl bitirerek bir bankada çalışmaya başlayan vatandaş Yasemin Demirci, Aydınkent Üniversitesi’ni Geliştirme Derneği’ne üye olurken “Üniversitemi bitirmiş olmam, orayla ilişkimi tamamen keseceğim anlamına gelmiyor; öğrenci arkadaşlarıma her konuda destek olabilmek ve üniversitemin bundan sonra daha iyi öğrenciler yetiştirebilmesine katkıda bulunabilmek için bu derneğe üye oldum” dedi

Diş Hekimi, Milletvekili Olmak İstiyor...

Vatandaş Betül Doğulu, “Ben yıllarca sağlık kuruluşlarında çalıştım; ülkemizde sağlıkla ilgili pek çok problem var. Bu deneyimlerimi meclise taşımak ve sağlık sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak istiyorum” dedi.

Vatandaş Gazetesi

2.-3. sınıflar için

'Kalaycılar Sokağı', 'Kalaycılar Sokağı' Olarak Kalmalıdır..."

Sivrice Belediyesi tarafından adı "Beton Sokak" olarak değiştirilen Kalaycılar Sokağı'nda oturan vatandaş Canan Sarıova ve 32 semt sakini, birer dilekçeyle belediyeye başvurarak sokağın adının eskisi gibi kalmasını istediler. Grup adına bir açıklama yapan Canan Sarıova şöyle dedi: "Sokağımızın tarihi çok eskidir. Adı da, bu kasabayı ünlendiren kalaycıların bu sokakta yerleşmiş olmalarından gelir. Ben, tıpkı annem ve anneannem gibi Kalaycılar Sokağı'nda oynadım, büyüdüm. Burayı adıyla birlikte benimsedim ve sevdim. Sokağımızın adını geri istiyoruz!"

BELEDİYE SEÇİMLERİ

Vatandaş Mustafa Durmaz, dün Güzelsu belediye başkanını belirlemek için yapılan seçimlerde sandığa giderek oy kullandı. Oy verdikten sonra basın toplantısı yapan Mustafa Durmaz; "Düşündüm, taşındım, araştırdım... Oyumu, belediye Başkanlığı için en yeterli ve yetenekli bulduğum aday için kullandım" dedi.

Vatandaş Selim Toprak, Evlerinin Salonunun Griye Boyanmasına Karşı...

7 yaşındaki Selim Toprak, badana olan evlerinin salonunun ana babasının arzu ettiği gibi griye değil, kırmızıya boyanmasını istedi.

Ek 3: Görüşler (6-8.sınıflar için)

Durum 1: Bir grup çocuğun, bir stadyumdaki 23 Nisan kutlamalarında, protokol misafirlerini karşılamak ve yerlerine oturtmak için gönüllü olarak görev almaları, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 2: Televizyonda yayınlanacak bir çocuk programının nasıl olması gerektiği konusunda çocukların da görüşünün alınması, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 3: 7 yaşındaki bir çocuğun elinde siyasi mesajlar içeren bir pankartla bir siyasi partinin mitingine katılması çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 1: Bir grup çocuğun, bir stadyumdaki 23 Nisan kutlamalarında, protokol misafirlerini karşılamak ve yerlerine oturtmak için gönüllü olarak görev almaları, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 2: Televizyonda yayınlanacak bir çocuk programının nasıl olması gerektiği konusunda çocukların da görüşünün alınması, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 3: 7 yaşındaki bir çocuğun elinde siyasi mesajlar içeren bir pankartla bir siyasi partinin mitingine katılması çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 1: Bir grup çocuğun, bir stadyumdaki 23 Nisan kutlamalarında, protokol misafirlerini karşılamak ve yerlerine oturtmak için gönüllü olarak görev almaları, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 2: Televizyonda yayınlanacak bir çocuk programının nasıl olması gerektiği konusunda çocukların da görüşünün alınması, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 3: 7 yaşındaki bir çocuğun elinde siyasi mesajlar içeren bir pankartla bir siyasi partinin mitingine katılması çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Görüşler (2-3. sınıflar ve 4-5.sınıflar için)

Durum 1: Bir grup çocuğun, bir stadyumdaki 23 Nisan kutlamalarında, protokol misafirlerini karşılamak ve yerlerine oturtmak için gönüllü olarak görev almaları, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 2: Televizyonda yayınlanacak bir çocuk programının nasıl olması gerektiği konusunda çocukların da görüşünün alınması, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 1: Bir grup çocuğun, bir stadyumdaki 23 Nisan kutlamalarında, protokol misafirlerini karşılamak ve yerlerine oturtmak için gönüllü olarak görev almaları, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 2: Televizyonda yayınlanacak bir çocuk programının nasıl olması gerektiği konusunda çocukların da görüşünün alınması, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 1: Bir grup çocuğun, bir stadyumdaki 23 Nisan kutlamalarında, protokol misafirlerini karşılamak ve yerlerine oturtmak için gönüllü olarak görev almaları, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Durum 2: Televizyonda yayınlanacak bir çocuk programının nasıl olması gerektiği konusunda çocukların da görüşünün alınması, çocuğun katılımı açısından olumlu bir örnektir.

Roger Hart'ın

Katılım Merdiveni

6-8.sınıflar için

BASAMAK-8 : Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar: Çocuk, çocukların başlattığı ve yürüttüğü bir projenin içindedir. Ancak yetişkinlere de projeye katılmaları için öneri götürülebilir. **7'den farkı:** Çocuk, yetişkini de gerektiğinde işin içine davet edebilecek denli katılımcıdır.

BASAMAK-7 : Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler: Çocuk, örneğin oyun olgusunda olduğu gibi, diğer çocuklarla birlikte kararları kendilerinin aldıkları ve kendilerinin yönettikleri bir çalışma içerisinde. **6'dan farkı:** Projenin kaynağı, çocuğun kendisidir.

BASAMAK-6 : Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler: Çocuk, yetişkinlerin başlattığı bir projede karar alınmasına katılır. **5'ten farkı:** Çocuk, doğrudan doğruya karar alma sürecinin içindedir.

BASAMAK-5 : Danışılarak Bilgilendirme: Çocuk, büyüklere danışman olarak çalışır. Yetişkinler çocuğa danışır ve danıştları konu önemlidir. Çocuğun verdiği bilgi işlevseldir. Ancak çocuklara, bu danışmanlığın sonuçları iletilmez. **4'ten farkı:** Çocuğun görüşlerinden projede yararlanılır.

BASAMAK-4 : Bilgilendirilerek Görevlendirme: Çocuk, projenin amacını anlamıştır; kendi katılımı ile ilgili kararı kimlerin niçin verdiğini bilmektedir; anlamlı ve işlevsel bir rolü vardır, projeye katılmaya bilgilendirildikten sonra kendisi gönüllü olmuştur. Ancak projenin planlanması ve yürütülmesi yetişkinlerin sorumluluğundadır. **3'ten farkı:** Çocuğun anlamlı-işlevsel bir rolü vardır ve çocuk bilgilendirilmiştir.

BASAMAK-3 : Göstermelik Katılım: Görünüşte çocuğun söz hakkı vardır. Ama söz hakkı olan konuda çocuğun bilgilenmesine fırsat ve ortam sağlanmaz. Örneğin çocuk, panele çocukların temsilcisi sıfatıyla katılır ancak, temsilcisi olduğu grubu gerçekten temsil etmesi için gerekli altyapı ve düzenek kurulmamıştır. **2'den farkı:** Çocuğun söz hakkı vardır.

BASAMAK-2 : Dekorasyon: Çocuk, özel amaçlar için hazırlanmış tişört, vb. giyer. Çocuk ilginç bir gösteri yapmak için oradadır. Dans eder, şarkı söyler. Ama bunlar kendi seçimi değildir. Orada olmasının nedeni "DEKORATİF"tir. **1'den farkı:** Yetişkinler çocuktan esinlendikleri iddiasında değildirler.

BASAMAK-1 : Zorlama- Manipülasyon: Çocuk konu hakkında herhangi bir anlayışa sahip değildir. Örneğin çocuğa politik pankartlar taşıtma. Çocuk, insiyatif sahibi değildir. Bir nesne olarak kullanılır ya da yanlış yönlendirilir. Çocuk esinlenen kaynak gibi gösterilir. "Hayalinizdeki parkı çizin". denir ama yorumlamada çocuklara fikir sorulmaz

Roger Hart'ın

Katılım Merdiveni

2-3.sınıflar ile 4-5.sınıflar için

BASAMAK-8: Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar: Çocuk, çocukların başlattığı ve yürüttüğü bir projenin içindedir. Ancak yetişkinlere de projeye katılmaları için öneri götürülebilir.

BASAMAK-7: Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler: Çocuk, örneğin oyunda olduğu gibi, diğer çocuklarla birlikte kararları kendilerinin aldıkları ve kendilerinin yönettikleri bir çalışma içerisindedir.

BASAMAK-6: Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler: Çocuk, yetişkinlerin başlattığı bir projede karar alınmasına katılır.

BASAMAK-5: Danışılarak Bilgilendirme: Çocuk, büyüklere danışman olarak çalışır. Yetişkinler çocuğa danışırlar ve danıştıkları konu önemlidir. Çocuğun verdiği bilgi işlevseldir. Ancak çocuklara, bu danışmanlığın sonuçları iletilmez.

BASAMAK-4: Bilgilendirilerek Görevlendirme: Çocuk, projenin amacını anlamıştır; kendi katılımı ile ilgili kararı kimlerin niçin verdiğini bilmektedir; anlamlı ve işlevsel bir rolü vardır, projeye katılmaya bilgilendirildikten sonra kendisi gönüllü olmuştur. Ancak projenin planlanması ve yürütülmesi yetişkinlerin sorumluluğundadır.

BASAMAK-3: Göstermelik Katılım: Görünüşte çocuğun söz hakkı vardır. Ama söz hakkı olan konuda çocuğun bilgileneşine fırsat ve ortam sağlanmaz. Örneğin çocuk, panele çocukların temsilcisi sıfatıyla katılır ancak, temsilcisi olduğu grubu gerçekten temsil etmesi için gerekli altyapı ve düzenek kurulmamıştır.

BASAMAK-2: Dekorasyon: Çocuk, özel amaçlar için hazırlanmış tişört, vb. giyer. Çocuk ilginç bir gösteri yapmak için oradadır. Dans eder, şarkı söyler. Ama bunlar kendi seçimi değildir. Orada olmasının nedeni "DEKORATİF"tir.

BASAMAK-1: Zorlama: Çocuk konu hakkında herhangi bir anlayışa sahip değildir. Örneğin çocuğa politik pankartlar taşıtma. Çocuk, inisiyatif sahibi değildir. Bir nesne olarak kullanılır ya da yanlış yönlendirilir. Çocuk esinlenilen kaynak gibi gösterilir. "Hayalinizdeki parkı çizin." denir ama yorumlamada çocuklara fikir sorulmaz.

Ek 5: Durum Kartları (6-8. sınıflar için)

1. Bir grup 8. sınıf öğrencisi, sorunlarla baş etme yöntemi olarak akran arabuluculuğunu duymuştur ve kendi okullarında buna benzer bir mekanizma kurmak istemişlerdir. Öncelikle diğer öğrencilere bahsetmişler ve fikirlerini okul konseyine götürmüşlerdir. Öğretmen, temsilcilerin fikrini çok beğenmiş ve çocuklara yardımcı olabilmek için çalışmalara başlamış.

2. Vali, konuk edeceği 50 önemli kişi için büyük bir yemek düzenleyecektir. İlindeki başarılı bir okul korosundan bu yemekte şarkı söylemesi istenmiştir.

3. Bir grup yetişkin, bulundukları ilde daha çok kreş hizmeti verilmesini istediği için gösteri yapmaya karar vermiştir. Bunu yaparken çocuklarının ellerine "Okula gitmek istiyorum," yazılı pankartlar vermişlerdir.

4. Bir okul, öğrencilerine yemek ve teneffüs saatlerinde verdiği hizmetleri iyileştirmek istemiştir. Okulda çalışma grubu kurmak üzere bir seçim düzenlenmiş ve öğrencilerden de aday göstermeleri istenmiştir. Bu grup, öğrencilerin neler istediklerini öğrenmek konusunda çalışacaktır. Bundan sonra, çalışanların ve öğrencilerin yapacağı çalışmaların planlamasıyla ve düzenlenmesiyle bu çalışma grubu ilgilenecektir.

5. Yörede bulunan parkta yapılacak değişikliklerle ilgili olarak, farklı kişi ve kurumların görüşlerinin alınacağı bir panel düzenlenmektedir. O bölgede bulunan bir okuldaki görüş bildirmesi için panele bir öğrenci göndermesi istenmiştir. Okul müdürü parkın bulunduğu bölgede yaşamayan; ancak davranışları ve giyim tarzı ile örnek olan bir öğrenciyi panele göndermiştir.

Ek 5: Durum Kartları (4-5. sınıflar için)

1. Bir grup 8. sınıf öğrencisi, sorunlarla baş etme yöntemi olarak akran arabuluculuğunu duymuştur ve kendi okullarında buna benzer bir mekanizma kurmak istemişlerdir. Öncelikle, diğer öğrencilere bahsetmişler ve fikirlerini okul konseyine götürmüşlerdir. Öğretmen temsilcilerin fikrini çok beğenmiş ve çocuklara yardımcı olabilmek için çalışmalarına başlamış.

2. Vali, konuk edeceği 50 önemli kişi için büyük bir yemek düzenleyecektir. İlindeki başarılı bir okul korosundan bu yemekte şarkı söylemesi istenmiştir.

3. Bir grup yetişkin, bulundukları ilde daha çok kreş hizmeti verilmesini istediği için gösteri yapmaya karar vermiştir.

1. Bir grup 8. sınıf öğrencisi, sorunlarla baş etme yöntemi olarak akran arabuluculuğunu duymuştur ve kendi okullarında buna benzer bir mekanizma kurmak istemişlerdir. Öncelikle diğer öğrencilere bahsetmişler ve fikirlerini okul konseyine götürmüşlerdir. Öğretmen, temsilcilerin fikrini çok beğenmiş ve çocuklara yardımcı olabilmek için çalışmalarına başlamış.

2. Vali, konuk edeceği 50 önemli kişi için büyük bir yemek düzenleyecektir. İlindeki başarılı bir okul korosundan bu yemekte şarkı söylemesi istenmiştir.

3. Bir grup yetişkin, bulundukları ilde daha çok kreş hizmeti verilmesini istediği için gösteri yapmaya karar vermiştir. Bunu yaparken çocuklarının ellerine "Okula gitmek istiyorum," yazılı pankartlar vermişlerdir.

Ek 5: Durum Kartları (2-3. sınıflar için)

1. Bir grup 8. sınıf öğrencisi, sorunlarla baş etme yöntemi olarak akran arabuluculuğunu duymuştur ve kendi okullarında buna benzer bir mekanizma kurmak istemişlerdir. Öncelikle diğer öğrencilere bahsetmişler ve fikirlerini okul konseyine götürmüşlerdir. Öğretmen, temsilcilerin fikrini çok beğenmiş ve çocuklara yardımcı olabilmek için çalışmalara başlamış.

2. Vali, konuk edeceği 50 önemli kişi için büyük bir yemek düzenleyecektir. İlindeki başarılı bir okul korosundan bu yemekte şarkı söylemesi istenmiştir.

1. Bir grup 8. sınıf öğrencisi, sorunlarla baş etme yöntemi olarak akran arabuluculuğunu duymuştur ve kendi okullarında buna benzer bir mekanizma kurmak istemişlerdir. Öncelikle diğer öğrencilere bahsetmişler ve fikirlerini okul konseyine götürmüşlerdir. Öğretmen, temsilcilerin fikrini çok beğenmiş ve çocuklara yardımcı olabilmek için çalışmalara başlamış.

2. Vali, konuk edeceği 50 önemli kişi için büyük bir yemek düzenleyecektir. İlindeki başarılı bir okul korosundan bu yemekte şarkı söylemesi istenmiştir.

1. Bir grup 8. sınıf öğrencisi, sorunlarla baş etme yöntemi olarak akran arabuluculuğunu duymuştur ve kendi okullarında buna benzer bir mekanizma kurmak istemişlerdir. Öncelikle diğer öğrencilere bahsetmişler ve fikirlerini okul konseyine götürmüşlerdir. Öğretmen, temsilcilerin fikrini çok beğenmiş ve çocuklara yardımcı olabilmek için çalışmalara başlamış.

2. Vali, konuk edeceği 50 önemli kişi için büyük bir yemek düzenleyecektir. İlindeki başarılı bir okul korosundan bu yemekte şarkı söylemesi istenmiştir.

NOTLAR

1. UNICEF UK. (2004). **What is Participation?: Discussing Global Issues.**
2. UNICEF. (2009). **Çocuk Katılımı El Kitabı.** Sayfa 46-47'den uyarlanmıştır.
3. Gürkaynak, İ., Gözütok, F.D. , Akipek, Ş. , Bağlı, M.T., Erhürman, T. Uluç, F. Ö. (1998). **Yurttaş Olmak İçin...** İstanbul: Umut Vakfı Yayınları, ss. 31-32.
4. A.g.e. ss. 148-158.
5. Bağlı, M. T. İstanbul TED Koleji Öğretmenleri için Katılım Konulu Atölye Çalışması. 17 Ağustos 1999, İstanbul.
6. UNICEF. (2009). **Çocuk Katılımı El Kitabı,** ss.19-20.
7. A.g.e. ss.19-20.
8. A.g.e. ss.19-20.
9. UNDP Türkiye 2008 İnsani Gelişme Raporu. Türkiye'de Gençlik.
10. Bağlı, M. T. TED İstanbul Koleji Öğretmenleri için Katılım Konulu Atölye Çalışması. 17 Ağustos 1999, İstanbul.
11. Gürkaynak, İ., Gözütok, F.D. , Akipek, Ş. , Bağlı, M.T., Erhürman, T. Uluç, F. Ö. (1998). **Yurttaş Olmak İçin...** İstanbul: Umut Yayınları Yayınları, s. 31.

HAFTA 12:

MERDİVENİ ÇIKMAYA DEVAM EDİYORUM

BİRİNCİ BÖLÜM: MATERYAL TARTIŞMASI

Süre: 30 dk

Malzemeler: Çocukların getirdiği ya da sizin hazırladığınız kaynaklar; Tarama Ölçütleri ve Rapor Formu örnekleri.

Bu haftanın ilk 30 dakikasını materyal incelemesine ayırıyoruz. 10. haftanın sonunda çocuklara, hafta içinde Tarama Ölçütleri'ni kullanmaları için materyal (dizi film, dergi, gazete, reklam, internet sitesi vb.) inceleme görevi vermiştiniz. Çocuklar verdiğiniz materyali incelemiş ve bir rapor ile gelmişlerse 30 dakikalık etkinliği, seçtiğiniz birkaç rapor üzerinden büyük grup tartışması yöntemiyle yürütebilirsiniz. Eğer çocuklardan rapor gelmemişse, 7. haftanın sonuna eklediğimiz haberlerden ya da kendinizin seçtiği bir materyal üzerinden tartışma açabilirsiniz. Bunun için 12. hafta öncesinde birkaç haberi çocuk sayısı kadar çoğaltmış olarak gelin ya da bir materyali projeksiyonla duvara yansıtmak için hazırlık yapmış olun. Materyali büyük grup tartışması yöntemiyle inceleyin. Bu yarım saatlik tartışmada şu noktalara dikkat edin:

- Çocuklar inceledikleri materyali Tarama Ölçütleri'nin bir maddesi ile ilişkilendirmiş ve bu maddeyi Rapor Formu'nun "sorun" kısmında belirtmiş olabilirler. Örneğin, bir dizi filmde yer alan bir sahnenin ayrımcılık içerdiğini belirtmiş olabilirler. Bunu tartışırken "Bu sahne Tarama Ölçütleri'ndeki başka maddelerle de ilişkilendirilebilir mi?" diye sorun ve çocukları, tarama yaptıkları metni daha geniş bir perspektiften değerlendirmeleri konusunda yönlendirin.
- Çocuklar bazen açıkça sorun oluşturmeyen bir ifadeyi, sorun olarak raporlamış olabilirler. Bu tür örnekler de çocuk haklarını, ayrımcılığı, kalıpyargıları, toplumsal cinsiyet konularını vs. tartışmak için iyi bir fırsat yaratır. Bu fırsatları kullanın; yani fırsat eğitimi yapın.
- Rapor Formu'ndaki "gerekçe" bölümünün üzerinde özellikle durun. Deneyimlerimiz, çocukların en fazla gerekçe yazarken geliştiklerini göstermektedir. Gerekçe bölümünde çocukları Tarama Ölçütleri'ndeki kavramları kullanmaya yönlendirin. Örneğin, inceledikleri bir haberde evine zorla girilen bir insan varsa, çocukların bunu "özel yaşamın gizliliği" kavramlarını kullanarak gerekçelendirmelerini sağlamaya çalışın.
- Etkinlikte inceleyemediğiniz raporlara en geç bir hafta sonra Rapor Formu'nun üzerine yazılı olarak geribildirim vermeyi unutmayın.

İKİNCİ BÖLÜM

Kazanımlar:

- Katılımı çeşitli toplumsal olaylarla ilişkili olarak düşünür.
- Farklı şekillerde ve derecelerdeki katılıma örnekler verir.
- Günlük yaşamla ilgili sorunlara katılım temelli çözümler üretir.

Malzemeler: Renkli kalemler, post-it, kâğıt, dünya haritası/küre, torba.

Ön hazırlık:

- Ek 1’de yer alan öykülerden beşer tane çoğaltın.
- Bir önceki haftanın eklerinde bulunan katılım merdiveninden beşer tane çoğaltın.
- Etkinlik 3’teki konuları küçük kâğıtlara yazın ve kapatın.

Süre: 75 dk

Etkinlik 1: Merdivende Ne Vardı? (5 dk)

- İkili gruplar oluşturun. Eşlerden birinin A, diğersinin B olacağını söyleyin. A’lardan 1 dakika süre içerisinde geçen hafta yapılanlardan hatırladıklarını B’lere anlatmalarını isteyin. B’lerin sadece dinleyeceğini söyleyin. 1 dakika sonunda rollerin değişeceğini belirtin.
- İkili çalışmalar tamamlandıktan sonra büyük gruba geçen haftadan neleri hatırladıklarını sorun, görüşlerini alın. Bu hafta hangi konu üzerine çalışacaklarını tahmin etmelerini isteyin.

Etkinlik 2: Herkesin Bir Öyküsü Var!’ (25 dk)

- Beşerli gruplar oluşturun. Küçük gruplardaki her çocuğa bir öykü gelecek şekilde ekteki beş öyküyü dağıtın. 5 dakika içerisinde çocuklardan kendilerine verilen öyküleri okumalarını isteyin.
- Büyük gruba her bir öykü hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra o öykü için hazırlanan soruları büyük gruba sorarak yanıtlarını alın. Sorular aşağıda verilmektedir.

Brezilya’dan Bega’nın Öyküsü - Sorular

Sanat merkezinde katıldığı etkinlikler Bega’nın gelişimine nasıl yardımcı olmuş olabilir?

Bega’nın sanat merkezine gittikten sonraki hisleri nasıl değişmiş olabilir?

Bega’nın hayatını etkileyen kişiler kimlerdir?

Not: 6-8. sınıflar aşağıdaki soruyu da yanıtlayacaktır.

Bega’nın öyküsünün sonunda belirtilen “Bega’nın geleceğinin olması” sizce ne demek?

Brezilya'dan Bodozal Projesi Öyküsü - Sorular

Maraiza ve Rafael neden böyle bir projede çalışmaya başladılar?
İki öğrencinin hangi yönlerden geliştiğini düşünüyorsunuz?

Not: 6-8. sınıflar aşağıdaki soruyu da yanıtlayacaktır.

Çevrenizde birlikte çalışabileceğiniz bir çevre örgütü ya da arkadaşlarınızla birlikte ele alabileceğiniz bir çevre sorunu var mı? Varsa paylaşır mısınız?

Bangladeş'ten Krishna'nın (Krişna) Öyküsü - Sorular

Krishna neden bu grupla çalışmaya başlamış olabilir?
Krishna topluluk önünde ve ailelerle konuşma konusunda nasıl güven kazanmış olabilir?

Not: 6-8. sınıflar aşağıdaki soruları da yanıtlayacaktır.

Bizim ülkemizde de genç yaşta evlendirilme sorunu var mı?
Bu sorunlarla ilgilenen kişi ve kuruluşlar biliyor musunuz? Örnekler veriniz.

Çocukların Katılım Hakkı ve Bir Örnek, Türkiye - Sorular

Büşra'nın belediye başkanına danışmanlık yapması sizce neden önemli?
Büşra size sorsa ele alınmasını önereceğiniz sorunlar ne olurdu?
Büşra'nın böyle bir görevinin olmasını sizce yetişkinler ve diğer çocuklar nasıl karşılamıştır?

Not: 6-8. sınıflar aşağıdaki soruyu da yanıtlayacaktır.

Daha önce üzerinde çalıştığımız katılım merdivenini hatırlayın. Büşra'nın danışman olarak aldığı rol ve sorumluluklarını düşündüğünüzde Büşra'nın katılımı hangi basamakta olmalıdır?
Nedenleriyle açıklayın.

Renkli Eller, Türkiye - Sorular:

Çocukların girişimi sizce neden önemli? Üniversiteye gitmeselerdi ne olacaktı?
Çocukların yaşamış olduğuna benzer bir olayı siz yaşadınız mı? Evet ise katılım örneğinizi grubunuzla paylaşın.

Not: 6-8. sınıflar aşağıdaki soruyu da yanıtlayacaktır.

Çocuklar başka ne yapabildi?

- Öyküler ve soruları tamamlandıktan sonra büyük gruba aşağıdaki soruları yöneltin ve yanıtlarını birlikte tartışın. Bu sırada dünya haritası/küreyi grupça inceleyerek öykülerde geçen ülkeleri bulun.
  - Okuduğumuz öykülerde çocukların katılım şekilleri arasında ne gibi farklılıklar ve benzerlikler var?
  - Katılmak onların ve/ya başkalarının hayatını nasıl etkiledi/etkiler?

Gönüllüye not: Büyük grup tartışması sırasında katılım kavramının kapsamına ve çeşitliliğine dikkat çekilmesi önemlidir. Katılım, birkaç öyküde anlatıldığı gibi çevremizde gözlemlediğimiz-yaşadığımız problemlerle ilgili çalışmalar yapmaya başlamak/sürdürmek olarak ya da Bega'nın öyküsünde olduğu gibi toplumsal yaşamda bulunmak olarak düşünülebilir. Öykülerdeki çocukların kendi hayatları ve çevreleri için yaptıkları, onlara destek olan kişilerin olması, yapılan işlerin diğer insanları etkilemesi, yaptıklarının örnek oluşturması gibi konulara değinilmesi önemlidir.

Dünyanın neresinde olursak olalım benzer durumlarla karşılaşabileceğimiz vurgusunun yapılması da bir diğer önemli konu. Bu ve benzeri konularda farkındalık kazanmanın bizleri güçlendirdiği, başka hayatlar hakkında bilgi verdiği ve bunun çevremizi-dünyamızı anlamak, değiştirmek yolunda gerekli olduğu söylenmelidir.

Etkinlik 3: Benim Hayatımda Katılım (30 dk)

Önceden hazırladığınız ve kapattığınız, aşağıdaki konuların² yazılı olduğu kâğıtları bir torbaya yerleştirin. Üç grup oluşturun. Her grubun torbadan bir kâğıt seçmesini isteyin. Kâğıtta yazan sorunu düşüncelerini, grupla tartışmalarını ve bu soruna “katılım” temelli çözüm bulmalarını isteyin. Her grubun sorun ve soruna buldukları çözümleri 3 dakikalık bir doğaçlama ile sunacaklarını söyleyin. Hazırlanmaları için gruplara 15 dakika verin.

- Sahilde oyun oynayan çocuklar küçük deniz kaplumbağalarını bulup “en uzağa atmaca” oynuyorlar.
- Mahallenizde araba sayısı arttı. Belediye yeni otopark yapımı için ağaçların kesilmesine karar verdi.
- 15 yaşındasın. Kuaför Çıraklık Eğitim Merkezi'ne devam ediyor ve bir de kuaförde çalışıyorsun. İşler o kadar yoğun ki üç haftadır hiç okula gitmedin.
- Bir yarışma var. Öğretmenin “Senin derslerin zaten çok iyi değil,” diyerek başvurunu engelliyor.
- Belediye, mahallendeki oyun alanını hiçbir neden söylemeden yıkmaya karar verdi.
- Okulunuzdaki tuvaletler her gün temizlenmiyor.

Gönüllüye not: Etkinlik 3'ü 6-8. sınıflar için aşağıdaki şekilde gerçekleştirin:

Üç grup oluşturun. Her gruba çevrelerinde yaşadıkları, kendilerini rahatsız eden bir sorunu düşünmelerini, grupla tartışmalarını ve bu sorunlardan birini seçerek bu soruna "katılım" temelli çözüm bulmalarını isteyin. Vakitleri kalırsa sorun ve soruna buldukları çözümleri 3 dakikalık bir doğaçlama ile sunabileceklerini söyleyin. Hazırlanmaları için gruplara 15 dakika verin.

- Grupların doğaçlamalarını izleyin. Her grubun doğaçlamasından sonra büyük gruba dönerek "Arkadaşlarınızın ortaya koyduğu sorunu ve buna dönük çözüm önerilerini gördünüz. Siz olsaydınız bu soruna 'katılım' temelli nasıl bir çözüm üretirdiniz?" sorusunu sorun ve zamanınıza bağlı olarak bir iki çocuktan yanıtlarını alın.

Etkinlik 4: Değerlendirme (15 dk)

- Çocuklara kalem ve kâğıt dağıtın. "Çocukların Toplumsal Yaşama Katılımı" konulu bir konferansa konuşmacı olarak çağrıldıklarını söyleyin. 5 dakika içerisinde konferansta ne söyleyeceklerini düşünmelerini isteyin. Çabuk yaz ile 2-3 cümlede düşüncelerini yazmalarını ve büyük grupla paylaşmalarını isteyin.

Brezilya'dan Bega'nın Öyküsü

Bega görme engelli olarak doğmuştu. 15 yıl boyunca hayatını sürdürmesi için özel bir eğitim veya bakım görmedi. Bu sürede yaptığı birkaç şey hamağında yatmak ve oynamak için kardeşlerinin okuldan gelmesini beklemekte. Kardeşlerinden bir tanesi, Alexandre (Aleksandır) Bega'nın hayatının değişmesi konusunda ona yardımcı oldu.

Alexandre bölgelerinde yeni açılan bir sanat merkezine gitmeye başlamıştı. Bir gün Bega'yı da bu merkeze götürdü. Bega burada gitar, org ve armonika çalmayı öğrendi.

Bega şimdi bir profesyonel gibi şarkı söylüyor ve gösteriler yapıyor. Gittikleri merkezin radyo istasyonunda program bile yapmaya başladı. Yakın zamanda şehre giderek Braille alfabesini (görme engellilerin kullandığı alfabe) ve hayatını eksiksiz sürdürmesi için gereken becerileri geliştirmeyi öğrenecek. Yaşadığı bölgeye döndükten sonra ise diğer çocuklara öğrendiklerini öğretecek. Müzisyen ve besteci olmak istiyor.

Sanat merkezine gelmeden önce Bega'nın çok az arkadaşı vardı ve istediklerini kendi başına yapmakta güçlük çekiyordu. Şimdi ise birçok arkadaşı, ilgi alanları, becerileri ve geleceği var.

Brezilya'dan Bodozal Projesi Öyküsü

Maraiza (16 yaşı) ve Rafael (15 yaşı) yaşadıkları yerde bulunan Bodozal deresini temizlemek için çalışan ilk öğrencilerden. Dere, yaşadıkları bölgede merkezi bir yerde bulunuyordu ve o çevrede yaşayan herkes çöplerini bu dereye atıyordu. Bundan dolayı yaşadıkları yer pis kokuyor, sağlıksız bir görüntü ortaya çıkıyordu. Dere, atılanlar yüzünden bloke oluyordu ve bu nedenle yağmur yağdığında seller oluşuyordu.

Çocuklar, dereyi temizlemenin bir iş, temiz tutmanın ise başka bir iş olduğunu ve bunun için o bölgede yaşayanların davranışlarını değiştirmek gerektiğini fark etmişlerdi. Çocuklara yönelik olarak kuklaları, yetişkinlere yönelik olarak da drama ve dansı kullanarak çalışmalarını yürüttüler. Ev ev gezerek yetişkinlerle konuştular.

Nisan 2000'de yağın yağmurlar sonrasında sel olmayınca herkes neyin değiştiğini merak etmeye başladı. Sebep şuydu: Dere çöplerden dolayı tıkanmamış olduğundan sorunsuz şekilde akıyordu. Vali, çocukları kutladı; çocuklardan çevre temizliği ve sağlığı hakkında bir yürüyüş yapmalarını istedi.

Rafael, çevreye karşı pek çok davranışının bu proje sayesinde değiştiğini söyledi. Örneğin, artık dereye çöp atmadığını söyledi. Aynı zamanda kendini güdülendirmeyi ve başkalarının davranışlarını değiştirmeyi öğrendiğini söyledi. Maraiza ise okullarda yaptıkları çalışmaların çocukların ailelerinin davranışlarının değişmesi konusunda etkili olduğunu söyledi. Maraiza hastalığı önlemeye çalıştıkları için kendini doktor gibi hissettiğini söyledi. Projenin insanların sağlığı üzerindeki etkileri çabuk ve gözle görülürdü. Maraiza gelecekte çevre ile ilgili konularda çalışmak istediğini belirtti.

Bangladeş'ten Krishna'nın (Krişna) Öyküsü

Krishna 15 yaşında ve sık sık topluluklar önünde konuşmalar yapıyor. İçinde yaşadıkları toplumu etkileyen olayları tartıştıkları bir grubu var. Bu grup, problemleri belirliyor ve çözüm önerileri üzerinde çalışmaya başlıyor. şu anda ele aldıkları önemli bir konu, genç yaşta evlendirilme.

Bangladeş'te kız çocukları erkeklerden çok daha erken yaşta evlendiriliyorlar. Bu durum, sağlıklarını ve eğitim alma haklarını olumsuz yönde etkiliyor.

Krishna, daha önce başkent Dakka'da haklarla ilgili bir eğitime katılmış ve bu aldığı eğitim sayesinde çalışmalar yapmaya başlamış. Aldığı eğitim sadece konuşma yapmak değil, aktif çalışmak konusunda da ona destek olmuş. Annesi ve teyzesi yaptığı çalışmalardan çok hoşlanmasa da Krishna onlara şunu söylüyor: "Komşumuzda başlayan yangını söndürmezsek, o yangın yakında bizim evimizi yakabilir."

Yakın bir zamanda 12 yaşında evlenmek istemeyen bir kız çocuğunun evlenmemesi konusunda çocuğun ailesini ikna ettiler ve düğünü ertelettiler.

Çocukların Katılım Hakkı ve Bir Örnek, Türkiye³

Hürriyet gazetesinde yayımlanan bir habere göre İstanbul Maltepe Belediye Başkanı, 13 yaşındaki Büşra Saygı'yı kendisine danışman olarak tayin ederek görüşlerine başvurmuştur.

Gazetenin haberine göre Büşra Saygı, 13 yaşında Kadir-Rezzan Has İlköğretim Okulu son sınıf öğrencisi. Büşra, konuşkan, hakkını savunan, kendine güvenli ve duyarlı olarak tanımlanıyor.

Büşra, Belediye'nin çocuk meclisi başkanlığını yaparak dikkat çekmiş. Başkanla istediği gibi görüşebiliyor ve sürekli iletişim kurabiliyor.

Maltepe bölgesinde yaşayan, 70 bini öğrenci olmak üzere toplam 130 bine yakın çocuğun temsilcisi olan Büşra Saygı görevi için şöyle diyor: "Kendimi iyi ifade ettiğimi düşünüyorum. Binlerce çocuk ve gencin temsilcisi olmak benim için gurur kaynağı. Ama bu bir yandan da büyük sorumluluk. Bazen Başkanın yanına giderken utanıyorum, ama sonra sorunları tek tek anlatıyorum."

Büşra kısa bir süreden beri danışmanlık yapmasına karşın sorunlarla ilgili oluşturduğu dosyanın çok kalın olduğunu da belirtiyor. Büşra'ya iletilen sorunların başlıcalarının şunlar olduğu belirtiliyor:

- Ağaçlandırma yetersiz. Yeni dikilen ağaçlara da zaman zaman park eden arabalar zarar veriyor.
- Gençler için sosyal faaliyet sürdürebilecek açık ve kapalı alanlar yapılmalı.
- Çevre temizliği için kampanyalar düzenlenmeli.
- Çocuklar için spor salonları yapılmalı ya da salonu olan okullar herkese açılmalı.
- Park ve bahçeler kötü durumda. Onları çocukların oynayacağı düzene getirin.
- Bilgisayar kullanılacak birimler halka açılmalı.

Renkli Eller, Türkiye

Gaziantep’te Renkli Eller Sanat Merkezi’nde eğitim almaya gelen bir grup çocuk, tiyatro çalışması yapmak istediklerini merkez yönetimine iletiler. Yönetim, tiyatro çalışmasını koordine edecek bir personeli olmadığını söyleyerek çocukların isteğini geri çevirdi. Çocuklar aileleri ile konuştular ve aileleri de sanat merkezi bu çalışma için imkân sağlamıyorsa merkezdeki başka bir etkinliğe yazılmalarını söyledi.

Fakat çocuklar tiyatro çalışması yapmak konusunda çok istekliydi. Bunun üzerine bir arkadaşlarının önerisiyle merkeze en yakın üniversiteye gitmeye, orada ilgili bölümün öğrencileri ve yetkilileri ile konuşarak çalışmalarını için gönüllülük yapıp yapamayacaklarını sormaya karar verdiler.

Sanat Merkezi’nin yöneticisine giderek bu düşüncelerini aktardılar ve onunla birlikte üniversitenin ilgili bölümünden öğretmenlerle ve öğrencilerle konuştular.

Üniversite yetkilileri, çocukların yapmak istediği çalışmalara seve seve katkıda bulunmak isteyeceklerini, bu çalışmanın bulundukları bölge için önemli bir çalışma olduğunu düşündüklerini söylediler. Tiyatro ve Kostüm Tasarımı bölümlerinden bazı öğrencilerin çalışmaya destek vermesine karar verildi.

Böylece çocuklar, arzu ettikleri konuda bir dönem boyunca uzman kişilerle çalışma fırsatını elde etmiş oldular ve dönem sonu çok güzel bir gösteri hazırlayıp herkesi davet ettiler. Bu çocuklardan bazıları tiyatro çalışmalarına hâlâ devam ediyor ve ileride tiyatro eğitimi almayı planlıyor.

NOTLAR

1. http://www.unicef.org.uk/tz/resources/resource_item.asp?id=36.
2. İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi. (2010). Söz Küçüğün Kutu Oyunu (Söz Küçüğün Projesi kapsamında hazırlanmıştır). İstanbul.
3. <http://bianet.org/bianet/bianet/39087-cocuklarin-katilim-hakki-ve-bir-ornek>

HAFTA 13-15:

PROJE ÇALIŞMALARI

Kazanımlar:

- Bir dönem boyunca yapmış olan çalışmalarını hatırlar.
- Proje yapma adımlarını öğrenir.
- Yurttaşlıkla ilgili çeşitli konularda ürünler ortaya koyar.

Süre: Her hafta 90 dk

- 13. hafta: İlk 45 dakika, dönem boyunca yapılan çalışmaların hatırlanması; 12 hafta boyunca yapılan çalışmalar arasından şenlik için uygun olanların seçilmesine ayrılacaktır. Bu hazırlıkta tüm çocukların çalışmalarına yer verilmesi önemlidir. Kalan 45 dakika ise 14-15. haftalarda grupça çalışacakları konuların belirlenmesi, grupların oluşturulması, planlama yapılması, çalışmaların yürütülmesi gibi hazırlık süreçlerine ayrılmıştır.
- 14-15. haftalar: 13. hafta yapılan planlama doğrultusunda uygulamalara ayrılmıştır.

13. Hafta:

Malzemeler: Büyük kâğıt, tahta kalem/tebeşir, uhu-tak, torba.

Ön hazırlık:

- Ek 1'deki proje konularını noktalı yerlerinden keserek katlayın ve bir torbaya yerleştirin.
- Çocukların görececekleri şekilde bir büyük kâğıda veya tahtaya tüm haftaların başlıklarını yazın.

Birinci Bölüm (45 dk)

- (5 dk) Önceden büyük kâğıda hazırladığınız tüm haftaların başlıklarından hareket ederek konular ve haftalarla ilgili toparlayıcı kısa bir konuşma yapın. Rengârenk adlı oyun ile başladığınızı, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi daha yakından tanıdığınızı, engellilerin yaşadıkları sorunları anlamaya ve çözüm üretmeye dönük çalışmalar yaptığınızı, farklı ve belki hiç tanımadığınız kişilerle kamp yaparak kalıpyargı, önyargı ve ayrımcılık konularını incelediğinizi, toplumsal cinsiyetle ilgili düşündüğünüzü, uzman araştırmacılar olarak çeşitli medya ürünlerini Tarama Ölçütleri'ni kullanarak analiz ettiğinizi, gazeteciler olarak haberler yazdığınızı, toplumsal yaşama katılım, iletişim ve uzlaşma konularıyla ilgili düşündüğünüzü hatırlatın.
- (15 dk hazırlık + 10 dk sunumlar) İki grup oluşturun. Çocuklardan program kapsamında bir dönem boyunca neler yapıldığını hatırlamalarını ve bunu 5 dakikalık bir reklam filmi olarak sunmalarını isteyin. Bunu yaparken belli haftalara odaklanabilecekleri gibi, programın geneline ilişkin de çalışabilirler. Bu çalışmaların da şenlik haftasında sergilenebileceğini unutmayın.

- (15 dk) Çocuklardan şimdiye kadar yaptıkları çalışmalar sonunda hafta hafta hangi yazılı/ görsel ürünlerin çıktığını hatırlamalarını isteyin ve bunları dönem sonunda gerçekleşecek şenlikte nasıl bir düzende sergilemek isteyeceklerini sorun. Ürünleri etkinlik odasına getirerek çocukların karar vermelerini sağlayın.
- Daha önce yapılan çalışmalardan sergilenebilecek olan ürünler şunlardır:
  - a) 1. haftadan "Kimin İçin?" formu.
  - b) 2. haftadan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'den seçilen 5 maddeye ilişkin çocukların hazırladıkları görseller.
  - c) 3. haftadan engelli hakları ile ilgili yapılan örnek ilan çalışması ve üzerine konuşma balonları yapılan görseller.
  - d) dönem boyunca ölçütlerle yapılan örnek tarama çalışmaları,
  - e) 8. hafta yazılan gazete metinleri.
  - f) 10. haftadan "Broşürüm Benim" etkinliği ürünleri.
  - g) 12. haftadan "Çocukların Toplumsal Yaşama Katılımı" konulu bir konferansta söyleyeceklerine ilişkin notlar.
  - h) 13. hafta yapılan reklam filmi çalışmaları.

Bunlara ek olarak, şenliğe katılacak çocuklara bir oyunun (Rengârenk, Katılım Bingosu, vb.) öğretilmesi için hazırlık da yapılabilir.

İkinci Bölüm (45 dk)

- Programı uygularken çıkan ürünlere ek olarak, çocuklara önümüzdeki iki hafta boyunca gruplar halinde çalışmalar yapacaklarını, iki hafta sonunda gerçekleşecek şenlikte bu çalışmalarını da sergileyeceklerini söyleyin. Bu iki haftada gerçekleşecek çalışmaların bir anlamda programdan kazandıkları donanımı yansıtacağını iletin.
- Çocuklara daha önce proje yapıp yapmadıklarını sorun. Proje konularına ait örnekler vermelerini isteyin. Projenin, en genel haliyle, başından sonuna bir işin nasıl yapılacağını düşünmek (planlamak), uygulamak ve sonlandırmak olduğunu açıklayın. Projenin, en temel olarak planlama, uygulama ve paylaşım adımlarından oluştuğunu söyleyin.¹
- 4-5'erli gruplar oluşturun. Her gruptan içinde proje konularının yer aldığı torbadan bir kağıt seçmesini isteyin. Kâğıtta yazan proje konuları şu şekildedir:
  - **"Çocuk olmak" konulu bir kısa film çekilmesi:** "Çocuk olmak" ne demek? Bu konuda düşünün ve yaşadığınız yerde çocuk olmanın kolaylıklarını/zorluklarını anlatan bir kısa film çekin. Örneğin; bu kısa filmde çocukların en çok ihlal edilen ve gözetilen haklarını anlatabilirsiniz. Bu çalışma için farklı gazete, dergi ve kaynak kişilerden yararlanabilirsiniz. Kısa filmi bir kamera, fotoğraf makinesi yardımıyla ya da bir büyüğünüzden alacağınız yardımla cep telefonu ile de çekebilirsiniz. Film çekimi öncesinde yapılması gereken hazırlıkları iyi düşünün (senaryo yazılması, karakterlerin belirlenmesi, kostümlerin hazırlanması vb.).
  - **Engellilerin yaşamını kolaylaştıracak ürünlerin tasarlanması:** Bir görme engelli bir de sizin seçeceğiniz bir engellilik durumuna (işitme engelli, zihinsel engelli vb.) özgü ürünler tasarlayın. Ürünleri ev ortamları için tasarlayabileceğiniz gibi sokak, okul ya da iş ortamları için de düşünebilirsiniz. Engelli bireylerin bu ürünleri aldıklarında ve kullanmaya başladıklarında neler hissedeceklerini de düşünün ve bu düşüncelerinizi projeyi sunarken yazılı/sözlü olarak ifade edin.

- **Günlük yaşamda gördüğünüz/okuduğunuz/duyduğunuz haberlerden ve olaylardan toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını bozan/sorgulayan örneklerin bulunması ve bunların yer aldığı görsel bir serginin oluşturulması:**

Sergi için günlük yaşamda gördüğünüz/okuduğunuz/duyduğunuz haberlerden yararlanabileceğiniz gibi eski gazete ve dergiler kullanarak da kendiniz toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını bozan/sorgulayan haberler/görseller üretebilirsiniz. Bu çalışma için bir tarama yapın. Aynı zamanda grup üyelerinden bazılarının görüşmeler yapması ve topladığınız bilgileri yazılı hale getirmesi gerekecektir. Öncelikle "toplumsal cinsiyet" in ne olduğunu birlikte hatırlamakta yarar var.

- **Çevrenizdeki kişilerin hangi türden uyuşmazlıklar yaşadıklarına ve bu durumlarda hangi uzlaşma yöntemlerini kullandıklarına dair bir anketin hazırlanması, uygulanması, sonuçlarının yorumlanması:** Anket sorularını hazırladıktan ve uyguladıktan sonra anketinizi değerlendirin, sonuç-yorumlarınızı içeren bir broşür hazırlayın. Broşür, karton ya da büyük kâğıtlara hazırlanabilir.

- **Program çerçevesinde işlenen bir konu ya da çevrenizde gördüğünüz bir sorunla ilgili bir kampanya düzenlenmesi ve sunulması:** Çevrenizde gözlemlediğiniz sorunları düşünün. Ya da bir dönem boyunca işlenen konu başlıklarını ve yapılan çalışmaları da hatırlayarak bu konu başlıklarından bir iki tanesiyle ilişkili bir sorun belirleyin ve bu sorunun çözülmesi amacıyla bir kampanya hazırlayın. Kampanyanın geniş kitlelerle paylaşılmasından önce amacını anlatan bir slogan üretin, reklam filmi/afişi, kampanyayı anlatan bilgilendirici bir metin (basın bülteni) hazırlayın. Kampanyayı ve kampanyanın detaylarını (slogan, afiş/reklam filmi vb.) geniş kitlelere nasıl duyuracağınıza da (örneğin; basın toplantısı düzenlenmesi) karar verin ve şenlikte sunmak üzere hazırlık yapın.

- Aşağıdaki soruları her grubun göreceği şekilde tahtaya yazın ya da kartona yazarak duvara asın. Grup halinde soruların yanıtlarını düşünmelerini isteyin.
  - Seçtiğiniz konu hakkında ne düşünüyorsunuz, aklınıza neler geliyor?
  - Bu konuda çalışmalar yapmak neden önemli?
  - Neler yapabilirsiniz?
  - Çalışmaların ne kadarını bireysel yapabilirsiniz? Ne kadarını birlikte yapmanız yararlı olur?
  - Nasıl bir işbölümü yapmak yararlı olur?
  - Yaptığınız çalışmayı nasıl değerlendireceksiniz?
  - Yapılanları nasıl sergilemek istersiniz?
- Bu soruların aslında bir proje nasıl hazırlanır konusunda bize yol gösterdiğini hatırlatın. Şimdi, yukarıdaki soruları ve yanıtlarını da düşünerek, projelerinin çalışma planlarını hazırlamalarını isteyin. Bunu oluştururken aşağıdaki başlıklarda düşünmelerini sağlayın:²
  1. Proje konusunun ve çalışma planının oluşturulması.
  2. Proje özeti hazırlama, konuyla ilgili alt soruların belirlenmesi, konuyla ilgili ihtiyacımız olacak bilgilerin belirlenmesi.
  3. Bilgiye ulaşmak için kaynakların belirlenmesi.
  4. Ne tür aktivitelerin yapılacağına karar verilmesi.
  5. Proje ürünlerinin belirlenmesi.
  6. Ürünlerin ve sunumların nasıl yapılacağına belirlenmesi.
  7. Sunumların yapılması.

Gönüllüye not: Bu çalışmayı iki gönüllü olarak yapmanız çok önemli olacaktır. Ürün oluşana kadar grupların sizler tarafından izlenmesi; sorularla yönlendirilmeleri gerekebilir. Çalışmada dikkat etmeniz gereken konular şunlardır:

- “Kolaylaştırıcı” rolünüzü unutmadan, çocukların gruplarıyla birlikte çalışabilecekleri ve üretebilecekleri ortamlar oluşturmaya özen gösterin. Grupların yerine, yapacakları çalışmalara ve planlara karar vermeyin. Eksik/zamanında tamamlanmamış her projenin grubunun sorumluluğu olduğunu hatırlayarak ve gerektiğinde hatırlatarak onlara rehberlik edin.
- Verilen süreye sadık kalın. Belli aralıklarla gruplara ne kadar zamanları/haftaları kaldığını hatırlatın.³
- Gruplar çalışırken aralarında dolaşarak onlara yardımcı olun.
- Grup sorularını yanıtlamaya özen gösterin, bireysel soruların öncelikle grup içinde yanıtlanmasını sağlayın.⁴
- Gerekirse grup üyelerine roller vererek grup sürecini yapılandırın.⁵
- Çocuklara çalışma planları ve proje sürecinin hangi aşamasında oldukları hakkında sürekli geribildirim verin.
- Geribildirimlerinizi verirken grupların hazırlıklarını pek çok açıdan değerlendirdiğinizden emin olun. Kimi zaman proje süreçleri, kimi zaman içerikler, kimi zaman da grupların çalışma biçimlerine ilişkin geribildirim vermeniz gerekebilir. Örneğin, grup çalışmasında bir problem gözlemlediğinizde ya da etik olarak çocukların kullandıkları kaynakları göstermeleri gerektiği konusunda onlara destek olmanız gerekebilir.
- Geribildirimleriniz kimi zaman kavramsal açıdan olabileceği gibi kimi zaman değerlere ilişkin olabilir. Bu yönüyle zamanında ve yerinde uyarılar yapmaktan çekinmeyin.
- Çocukların 13-14-15. haftalardaki çalışmaları, bir anlamda 12 hafta süresince kazandırmak istediklerimizin bir uygulaması olacaktır. Gruplar çalışırken bu süreci siz de gözlemleyin ve not edin. Örneğin; aralarında çıkan çatışmaları nasıl çözdükleri, grup üyelerinin katılım düzeyleri (katılım merdivenini hatırlayarak), ayrımcılık/kalıpyargı/önyargı içeren ifadeler kullanıp kullanmadıkları vb. notlarınızı 15. haftanın sonunda onlarla paylaşın.
- Katılım merdivenini hatırlayarak ve hatırlatarak çocukların sürece katılımlarının artması ve yaratıcılıklarını kullanmaları konusunda onları güdüleyin.
- Projelerin hazırlık sürecinde konu ile ilgili ihtiyaçları (malzeme, kaynak vb.) konusunda gruplara destek olun.

Gönüllüye not: Çocukları doğru şekilde yönlendirebilmeniz için bir konu üzerinden örnek bir proje akışı aşağıda size sunulmaktadır. Grupların ilk 5 maddeyi 13. haftada belirlemeleri son iki maddeyi ise 14. ve 15. haftalarda yapmaları beklenmektedir. Her grubun, 13. hafta sonunda, aşağıdaki gibi bir akış oluşturmalarını isteyebilirsiniz. Bu akışın özellikle 1-5. basamaklar hakkında bilgi içermesi gerektiğini hatırlatın.

- 1. Projenin gerekçesi:** Engelli bireyler gündelik yaşamda çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır.
- 2. Amaç:** Engellilerin yaşamını kolaylaştıracak iki ürünün tasarlanması.
- 3. Bilgi edinmek için kaynaklar:** İnternet, kitaplar, öğretmen ve ailelerimizden edineceğimiz bilgiler, gazeteler, dergiler.
- 4. İhtiyaçlar:** Çalışmayı yapmak için ihtiyacımız olan malzemelerin belirlenmesi.
- 5. Çalışma planı hazırlanması:** Engellilerin gündelik yaşama katılımı konusunda neler yapıldığına bakacağız. Yaşanan sıkıntılarla ilgili bilgi toplayacağız. Bu sıkıntılardan bir tane ya da birkaçını seçerek nasıl bir çözüm üretebileceğimizi düşüneceğiz ve ürünlerimizi tasarlamaya başlayacağız.
- 6. Çalışma planının uygulanması:** Bir önceki hafta yaptığımız planlama doğrultusunda çalışmaya başlayacağız.
- 7. Sonuçlar:** Edinilen bilgi ve ürünleri arkadaşlarımızla paylaşacağız, Şenlik Haftası için hazır hale getireceğiz.

14. ve 15. Haftalar:

- 14. ve 15. haftalar yukarıda belirtilen adımlar ve sorular çerçevesinde grup çalışmalarının yürütülmesine ayrılmıştır. Geçen haftaya ilişkin zamana ihtiyacı olan grup varsa, biraz daha zaman verebilirsiniz.
- Bu iki hafta yukarıda belirtilen son iki basamağa (çalışma planının uygulanması ve sonuçlar basamakları) yönelik çalışmaların yapılması için ayrılmıştır.
- 15. haftanın sonunda proje ürünlerinin Şenlik'te sergilenecek hale getirilmesi önemlidir. Bu haftanın son 15 dakikasında çocuklardan bir dönem boyunca katıldıkları bu programı değerlendirmelerini isteyin; görüşlerini dinleyin ve not alın.

Ek 1: PROJE KONULARI

“Çocuk olmak” konulu bir kısa film çekilmesi: “Çocuk olmak” ne demek? Bu konuda düşünün ve yaşadığınız yerde çocuk olmanın kolaylıklarını/zorluklarını anlatan bir kısa film çekin. Örneğin; bu kısa filmde çocukların en çok ihlal edilen ve gözetilen haklarını anlatabilirsiniz. Bu çalışma için farklı gazete, dergi ve kaynak kişilerden yararlanabilirsiniz. Kısa filmi bir kamera, fotoğraf makinesi yardımıyla ya da bir büyüğünüzden alacağınız yardımla cep telefonu ile de çekebilirsiniz. Film çekimi öncesinde yapılması gereken hazırlıkları iyi düşünün (senaryo yazılması, karakterlerin belirlenmesi, kostümlerin hazırlanması vb.).

Engellilerin yaşamını kolaylaştıracak ürünlerin tasarlanması: Bir görme engelli bir de sizin seçeceğiniz bir engellilik durumuna (işitme engelli, zihinsel engelli vb.) özgü ürünler tasarlayın. Ürünleri ev ortamları için tasarlayabileceğiniz gibi sokak, okul ya da iş ortamları için de düşünebilirsiniz. Engelli bireylerin bu ürünleri aldıklarında ve kullanmaya başladıklarında neler hissedeceklerini de düşünün ve bu düşüncelerinizi projeyi sunarken yazılı/sözlü olarak ifade edin.

Günlük yaşamda gördüğünüz/okuduğunuz/duyduğunuz haberlerden ve olaylardan toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını bozan/sorgulayan örneklerin bulunması ve bunların yer aldığı görsel bir serginin oluşturulması: Sergi için günlük yaşamda gördüğünüz/okuduğunuz/duyduğunuz haberlerden yararlanabileceğiniz gibi eski gazete ve dergiler kullanarak da kendiniz toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını bozan/sorgulayan haberler/görseller üretebilirsiniz. Bu çalışma için bir tarama yapın. Aynı zamanda grup üyelerinden bazılarının görüşmeler yapması ve topladığınız bilgileri yazılı hale getirmesi gerekecektir. Öncelikle “toplumsal cinsiyet”in ne olduğunu birlikte hatırlamakta yarar var.

Çevrenizdeki kişilerin hangi sorunlarla karşılaştıkları ve bu durumlarda hangi uzlaşma yöntemlerini kullandıklarına dair bir anketin hazırlanması, uygulanması, sonuçlarının yorumlanması: Anket sorularını hazırladıktan ve uyguladıktan sonra anketinizi değerlendirin, sonuç-yorumlarınızı içeren bir broşür hazırlayın. Broşür, karton ya da büyük kâğıtlara hazırlanabilir.

Program çerçevesinde işlenen bir konu ya da çevrenizde gördüğünüz bir sorunla ilgili bir kampanya düzenlenmesi ve sunulması: Çevrenizde gözlemlediğiniz sorunları düşünün. Ya da bir dönem boyunca işlenen konu başlıklarını ve yapılan çalışmaları da hatırlayarak bu konu başlıklarından 1-2'siyle ilişkili bir sorun belirleyin ve bu sorunun çözülmesi amacıyla bir kampanya hazırlayın. Kampanyanın geniş kitlelerle paylaşılmasından önce amacını anlatan bir slogan üretin, reklam filmi/afişi, kampanyayı anlatan bilgilendirici bir metin (basın bülteni) hazırlayın. Kampanyayı ve kampanyanın detaylarını (slogan, afiş/reklam filmi vb.) geniş kitlelere nasıl duyuracağınıza da (örneğin; basın toplantısı düzenlenmesi) karar verin ve şenlikte sunmak üzere hazırlık yapın.

NOTLAR

1. Kaya, D., Atasoy, P., Gülgöz, S. (2009). **TEGV Araştırma Atölyesi Programı Gönüllü Kitabı**. s. 16. İstanbul.
2. A.g.e., s. 63.
3. A.g.e., s. 13.
4. A.g.e., s. 13.
5. A.g.e., s. 13.

HAFTA 16:

ŞENLİK HAFTASI

- Program kapsamında bir dönem boyunca oluşturulan ürünler ile 13-14-15. haftalarda hazırlanan projelerin ve ürünlerinin etkinlik noktasında sergileneceği haftadır.
- Proje haftalarında gruplar çalışırken aldığınız notları çocuklarla bu hafta paylaşabilirsiniz.

HAZIRLAYANLAR

Prof. Dr. İpek Gürkaynak

1947'de Ankara'da doğdu. 1963-64 öğretim yılında Ankara Koleji'nden, 1968'de Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden mezun oldu. Fulbright Bursu ile gittiği Kansas Üniversitesi'nden sosyal psikolojide yüksek lisans ve doktora derecelerini aldı. 1973-75'te Washington, DC'de, 1975-2000'de de Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde öğretim üyeliği yaptı; bölüm başkanlığı, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü gibi yönetim görevlerinde bulundu. Psikologlar Derneği, Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği kurucularındandır. İpek Gürkaynak, 1980'lerden bu yana, üniversitedeki görevinin yanında, TRT'nin (Susam Sokağı), Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (Çocuk İşçiliğinin Yok Edilmesi), çeşitli STK'ların, özellikle çocuklara ilişkin projelerinde danışmanlık ve eğiticiilik yaptı ve yapmaktadır. 1995'ten bu yana, disiplinlerarası bir ekiple, insan hakları ve yurttaşlık alanlarında, çocuklara/gençlere ve eğitimcilere kitap yazıyor ve eğitim veriyor. 2000 yılında emekli oldu. Biga'da yaşıyor ve eşi Prof. Dr. Mehmet R. Gürkaynak ile kurdukları Gürkaynak Yurttaşlık Enstitüsü'nde eşbaşkan olarak çalışıyor.

Doç. Dr. Kenan Çayır

2004 yılından bu yana İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Lisans ve yüksek lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamladı. Doktora derecesini Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden aldı. İngiltere'de Leeds Üniversitesi Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Merkezi'nde ve Almanya'da Georg-Eckert Uluslararası Ders Kitapları Enstitüsü'nde doktora sonrası çalışmalar yaptı. Avrupa Konseyi ve EIP Sloveyna'nın ortaklaşa düzenledikleri insan hakları eğitimi seminerlerine ve Gürkaynak Yurttaşlık Enstitüsü'nün eğitici eğitimi seminerlerine katıldı; bu alanda sertifikalar aldı. Tarih Vakfı'nın Ders Kitaplarında İnsan Hakları Projesi'nde öğretmenlere ve ders kitabı yazarlarına yönelik eğitimler verdi. Milli Eğitim Bakanlığı ve Eğitim Reformu Girişimi'nin birlikte düzenledikleri "Düşünme Gücü" adlı öğretmen eğitimi projesinde uzman eğitici olarak çalıştı. Farklı sivil toplum kuruluşlarının demokratikleşme ve insan hakları eğitimi alanındaki projelerinde danışmanlıklar yaptı. Ders kitapları, yurttaşlık, insan hakları eğitimi ve İslami hareketler üzerine çalışmakta ve yazılar yayımlamaktadır. Çayır'ın *Eğitim, Çatışma ve Toplumsal Barış: Türkiye'den ve Dünyadan Örnekler* (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2010) başlıklı bir derleme çalışması, *Islamic Literature in Turkey: From Epic to Novel* (New York: Palgrave-Macmillan, 2007) ve *Türkiye'de İslamcılık ve İslami Edebiyat: Toplu Hidayet Söyleminden Yeni Bireysel Müslümanlıklara* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008) başlıklı iki kitabı vardır.

Yrd. Doç. Dr. Melike Türkân Bağlı

Başta *Yurttaş Olmak İçin...* (1998) ve *Ben İnsanı İlköğretim İçin İnsan Hakları Eğitimi Dizisi* (2002) olmak üzere insan hakları ve yurttaşlık eğitimi amaçlı olarak üretilen kimi eğitsel materyallerin hazırlanmasına katkıda bulundu ve bu materyaller temel alınarak düzenlenen birçok eğitimde eğiticilik yaptı. Tarih Vakfı tarafından yürütülen Ders Kitaplarında İnsan Hakları projelerine eğitici ve danışman olarak katıldı. 2003 yılında Yasemin Esen'le birlikte Tarih Vakfı yayını olan *Ders Kitaplarında İnsan Hakları: İnsan Haklarına Duyarlı Ders Kitapları İçin* adlı kitabın editörlüğünü üstlendi. Toplum Gönüllüleri Vakfı tarafından gerçekleştirilen bir proje bağlamında çocuklara insan hakları ve yurttaşlık olgularının temelindeki kavramları aktarmayı amaçlayan Rengârenk oyununun tasarım grubunda yer aldı (2004). Milli Eğitim Bakanlığı ve Eğitim Reformu Girişimi'nin birlikte düzenledikleri Düşünme Gücü: Soran ve Sorgulayan Gençlik İçin Öğretmen Eğitimi Destek Projesi'ne eğitici olarak destek verdi (2009). Halen Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Meltem Ceylan Alibeyoğlu

1974 yılında İstanbul'da doğdu. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Matematik Bölümü'nü bitirdi. Boğaziçi Üniversitesi Çevre Bilimleri Enstitüsü'nde Çevre Bilimleri dalında "Drama ile Nüfus Artışı Üzerine Geliştirilmiş Disiplinlerarası Çevre Eğitim Programı" başlıklı yüksek lisans tezini yaptı. Halen aynı bölümde doktora çalışmasını sürdürmekte olan Alibeyoğlu, Özel Darüşşafaka Eğitim Kurumları'nda matematik öğretmeni, PYP ve Projeler Koordinatörü olarak görevini sürdürmektedir. Akbank, Milli Eğitim Bakanlığı ve Eğitim Reformu Girişimi işbirliğinde yürütülen Düşünme Gücü: Soran ve Sorgulayan Gençlik İçin Öğretmen Eğitimi Destek Projesi'nde uzman eğitici olarak görev alan Alibeyoğlu, 2006 yılından beri TÜBİTAK Bilim Çocuk Dergisi matematik sayfası yazarı olarak görev almaktadır. Çağdaş Drama Derneği İstanbul Şubesi denetleme kurulu üyesi ve drama eğitmeni olan Alibeyoğlu, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı Evimiz İstanbul Projesi eş danışmanı ve Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) Karadeniz Eğitim Seti eğitim danışmanıdır. 2006'dan beri İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Biriminin gönüllüsü olan Alibeyoğlu, Söz Küçüğün isimli çocuk hakları kutu oyununun da tasarlayanlarından biridir.

Esin Aksay

1980 yılında Adana'da doğdu. 1998 yılında Tarsus Amerikan Lisesi'nden mezun oldu. Lisans ve yüksek lisans eğitimini Koç Üniversitesi ve New York Üniversitesi'nde ekonomi-uluslararası politika alanında tamamladı. İlgili alanı kalkınma politikalarıydı. Yüksek lisans yaparken Birleşmiş Milletler'de staj yaptı. 2005-06 yıllarında Eğitim Reformu Girişimi'nde çalıştıktan sonra bir vakıf üniversitesinde AB Programları Koordinatörü olarak görev yaptı. Bologna Süreci kapsamında üniversitenin uygulamalarının yeniden yapılandırılması, gençlerin ilgili konularda farkındalık ve tecrübe kazanmaları yönünde çalışmalar yürüttü. 2006-08 yılları arasında Sabancı Üniversitesi Kültürel Çalışmalar Bölümü'nde ikinci yüksek lisansını tamamladı. Bu çalışmalar sırasında ilgili alanı kalkınma, eğitim kültürü ve antropolojidi. 2008-10 yılları arasında Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı'nda Eğitim Programları Sorumlusu ve İçerik ve Araştırma Geliştirme Departmanı Koordinatörlüğü görevlerini yürüttü.

